Ko

A

Oecon

Ko

Med

Tryck

En
Resa
Til
Norra AMERICA,
På
Kongl. Swenska Wetenskaps
Academiens befallning,
Och
Publici kostnad,
Förrättad
Af
PEHR KALM,
Oeconomie Professor i Åbo, samt Ledamot af
Kongl. Swenska Wetenskaps-Academien.

Tom. III.

Med Kongl. Maj:ts Allernådigste *Privilegio.*

STOCKHOLM,
Tryckt på Direct. LARS SALVII kostnad, 1761.

öfwer
den i
nödg
hwas
willa
til y
är de
usel,
De g
i der
dian
at be
ner
ning
af hw
och

År 1749.

Den 2 Januarii, n. st.

Indianernas forna werktyg. Innan Europeerne genom COLUMBI anwisning, kommo til Wästindien, wiste deße Willar eller Indianer, som där från urminnes tider bodde, ej af järn; ja, ehuru i Norra America måst öfweralt finnes en myckenhet af järn-malm, war den dock för deßa Indianer aldeles obekant. De nödgades därföre, i brist häraf, betjäna sig af hwaß-kantade sten-bitar, mußel-skal, fogel- och willa djurs-klor, ben-stycken, och annat dylikt, til yxar, knifwar och annan nödig redskap. Det är då ej at undra, om deras lefnad warit mycket usel, och om de dragit sig fram, huru de kunnat. De gamle Swenske, som här bodde, hwilka ock i deras barndom, då landet ännu war fullt af Indianer, omgingos med dem, wiste ännu nogsamt at berätta om deras då warande lefnad. Man finner ock ännu i denna dag, wid plögning och gräfning i jorden, hwarjehanda deras forna werktyg, af hwilka de betjänt sig, innan de af de Swenska och andra Europeer blefwo försedde med järn-red-

skap; ty det är at märka, at Indianerne nu för tiden bruka öfweralt alla sina werktyg af järn och metall, dem de dageligen förskaffa sig af Europeerna, hwarom utförligare längre fram skal handlas. Och som jag hade tilfälle både at se och samla en hop af ofwanomtalte Indianers forna werktyg, så wil jag här litet orda därom.

Deras yxor woro gemenligen af sten. Til skapnad likna de merendels sådana wiggar wi klyfwa trän med. De äro af et qwarters långd ungefär, och smalheten proportionerad därefter. De äro som en wigg hwaßa åt ena änden, dock är denna hwaßheten mera trubbig, än på wåra wiggar. Som denna sten-yxan måtte fästas wid något skaft, så war up wid tjocka ändan en rand utgräfwen rundt omkring stenen. Sedan hade de öpnat eller klufwit ändan på en käpp, trädt stenen på det sätt därimellan, at den utholkade randen på stenen kommit at swara mot de klufna ändar på käppen, som då legat i bemälte utgrafna rand, och så med tågor eller annat bundit ihop klyfwan, ungefär på samma sätt, som Smedar fästa uti en klufwen trä-käpps ända de järn-wiggar, som de bruka, at hugga af järnet med. Somlige af deßa sten-yxor woro ej så utholkade ofwantil rundt omkring, utan synes de samma mera warit brukade at hålla i handen, at stöta eller hugga med, än at brukas med skaft. Så många jag sett af deßa yxor, bestå de til största delen af Saxo, eller hårda hellebärgs arter: somlige af en fin hård swart eldfast sten. När Indianerne wille fälla omkull något tjockt stort trä, så dugde ej deße yxor, utan i stället för andra werktyg därtil, betjänte de sig af

eld.

eld. De giorde en stor brasa ned wid roten på trädet, och brände det så omkull; men at elden ej måtte bränna trädet högre up, än de wille, hindrades sådant med trasor, fäste på en stång-ända, hwilken doppades i watten, hwarmed trädets stam litet ofwanför elden, ständigt öfwerströks. När de wille utholka något tjockt trä til Canoe eller båt, så lade de torra qwistar långs efter stammen på trädet, så långt de wille hafwa trädet utholkat, tände så eld på samma qwistar, och alt som de upbrunno, lades nya i stället: med wåta trasor och wattnets warsamma påspillande woro de under bränningen ständigt sysselsatte, at hindra det elden ej måtte utwidga sig längre hwarken til sidorna, eller til ändan, än det behöfdes. När de sålunda fått bränna trädet så djupt de wille, och de trodde trädet utan fara kunna tola, betjente de sig sedan af ofwanbeskrefne sten-yxor, eller af hwassa flint- och quarts-stycken, eller ock af hwassa musselskal, at skrapa bårt det brända, och göra båten slät inuti, samt at skapa honom huru de wille. I stället at med yxa afhugga så långa stycken de wille af de stockar de ärnade til båt, skedde sådant alt med bränning. En sådan deras båt war ibland 15 til 20 alnar lång. Men förnämsta och måsta nyttan af dessa sten-yxor, (som alle gamle Swenske mig berättade,) war, at med dem förskaffa sig tjänliga ställen til deras Mays-plantager, som skedde sålunda: när de wille anlägga en Mays-plantering på något ställe, som war öfwerwäxt med skog, hackade de med desse sten-yxor på et ställe bårt barken rundt omkring träden, i synnerhet, då de safwade, hwaraf träden torkades bårt, och drogo ej mera saft utur jorden, ej eller skylde de

före med sina löf: de smärre trän ryckas med magt hårt: jorden hackades sedan up med krokota och hwaßa qwistar.

I stället för Knif betjänte de sig antingen af en hwaß flint-bit, eller et hwaßt stycke quarts af någon annan hwäß hård stenart af et hwaßt mus-selskal, eller af något stycke ben, som de slipat hwaßt.

På ändarna af deras pilar fastbundo de smala hwaßa och kantiga sten-bitar; ty som de icke hade järn at göra honom hwaß med, och de trän här funnos, ej woro af den hårdhet, som därtil fordrades; så brukades sådana stenbitar. Deße woro merendels af flinta eller quarts, ibland ock af añan stenart. Andre betiente sig af djurs ben, fogelsporar eller djur-klor härtil. Somlige af deßa gamla haspouner äro nog trubbige, och tyckes altså, som Indianerne wäl kunnat därmed döda foglar och smärre djur; men om deße stenbitar kunnat med den kraft de fått af bogen tränga sig långt inuti et djur eller människa, wet jag ej; dock funnos somlige, som woro ganska hwaßa och mycket wäl gjorde.

Stenstötar woro af en half alns längd, mer eller mindre, samt af den tjocklek ungefär, som en karls arm. De bestå merendels af en swart stenart (Saxo): brukades fordom af Indianerna, at stöta deras Mays sönder med. Ifrån urminnes tider har Mays warit Indianernas förnämsta och snart sagt endaste sädes-slag. De brukade hwarken hand- watten- eller wäder- qwarn at få det sönder; ty de wißte ej hwad qwarn war, eller huru den såg ut, innan Europeerne kommo hit. Gamle Fransoser i Canada berättade mig i hwad obeskriswelig för-

förundran och häpenhet Willarne stannade, när Fransoserne hade där låtit bygga den första wäderqwarn. De stormade i myckenhet til från alla orter, åfwen från de widt aflägsna, at se et sådant underwerk, och kunde sitta flera dagar på platsen bredewid, at endast se och gapa därpå. De woro länge i den fulla inbillning, at den ej drefs af wäder, utan af synnerliga andar, som bodde däruti. Det samma skedde på wißt sätt åfwen, när den första wattu-qwarn blef där inrättad. De stötte all sin säd eller Mays sönder uti utholkade trän med ofwannämde stenstötar. En stor del af dem betjänte sig ock af trästötar därtil. Den swarta stenen, hwaraf så förenämde sten-yxor som stenstötar woro gjorde, är ganska god til brynstenar, och brukas gemenligen deße Indianernes yxor och stötar denna tiden förnämligast därtil, så af de Swenska, som de Ängelska, då de kunna finna på dem.

Willarnas fordna grytor woro dels gjorde af ler, dels af hwarjehanda slags Tälgstenar. De förra bestå af en mörk lera, utblandad med grofwa hwita sand- eller quarts-korn, och så i elden bränd: wid öfra brädden äro på åtskilliga 2:ne hål, et på hwardera sidan, därigenom Willarne trädde en käpp, och hängde den så öfwer elden, då de wille koka. De äro nästan alla utan fötter. Underligt är, at man aldrig funnit någon af deßa, som warit glaserad, hwarken på yttra eller inra sidan. En och annan af de äldsta Swenskar kunde ännu påminna sig, at de sett Willarna i deras barndom koka sin mat däri. Deße deras tälgstens grytor äro merendels hel tunne:- storleken åtskillig: hafwa warit gjorde dels af en grönak-

tig, och dels af en grå tälg-sten. Somlige ock af en sädstens art. Botten och bräddarna äro ofta öfwer en tum tjocke. Ehuru de ej wißte hwad järn, stål, eller annan metall war, hafwa de dock hel behändigt utgröpt och likasom utswarfwat deßa tälgstens grytor.

Indianernas forna Tobaks-pipor äro äfwen dels af ler, dels af tälgstens och serpentin-stens arter. Det första slaget har ungefär den skapnad, som wåra Tobaks-pipor, fast mycket gröfre och ej så nätt arbetade: skaftet är tjockt och stackot, näppeligen öfwer en tums längd, ibland dock til den längd som et finger. Til färgen se de ut som wåra Tobaks-pipor, då de blifwit länge brukade. Deras tälgstens-pipor bestå af samma tälgstens arter, som deras grytor. Somlige af dem äro temmeligen nätt utarbetade, ehuru de hade hwarken järn eller stål. Men utom förenämde sten-slag, hwaraf de gjordt sina Tobaks-pipor, finnes än en annan art af pipor, hel konstigt utarbetade af en fin röd tälgsten eller serpentin-marmor-art: deße äro mycket rare, och brukas sällan af andra, än af Indianernas Konungar. Denna fina röda sten-arten är likaledes mycket rar, och finnes endast i de Willars land, som kallas Aiouez, belägit på andra sidan Micissipi, som Pater CHARLEVOIX skrifwer i sin Journal Historique d'un Voyage de l'amer. T. V. p. m. 311. och deß 13:de bref. Indianerne sielfwe hålla gemenligen en pipa af denna sten-art så dyr och af det wärde, som et lika stort stycke silfwer, ja ofta än dyrare. Af denna fina sten-art bestå ock nästan altid deras af Fransoserna så kallade *Calumet de paix*, eller Frids-pipa, som de wid sina Frids-slut och alliancer betjäna sig af,

och hwilka omtalas af nästan alla, som skrifwit om deßa folkslag; hwarom äfwen framdeles, wil GUD, på sit ställe omständeligen skal handlas.

Til Fisk-krokar brukade de krokar af ben, samt fogel-klor. Utgamle Swenske sade, at i deras barndom war en myckenhet Indianer här i nya Swериget, hwilka uti floden Dellavare med nyßnämde krokar fångade fisk.

De förskaffade sig Eld därmedelst, at de ständigt wredo ändan af et hårdt trä på et annat, som war blött och torrt: fortforo därmed til deß trädet först började ryka, och sedan tog eld.

Ofwanbeskrefne Indianernas forna werktyg af sten, finnas ännu då och då i jorden wid gräfwande och plöjande; dock ej mera i den myckenhet, som i gamla gubbars barndom; emedan de nu dels äro utödde, dels nedkörde för djupt i åkrar, dels har tidens längd sänkt dem djupare ned i jorden, dels har somliga af dem af ålder smålats sönder.

Si sådane woro Indianernas forna werktyg, och den nytta de gjorde af dem, innan Europeerne kommo hit, och innan de fingo weta järnets nytta. Det är dock underligt och märkwärdigt, at ehuru detta landet är fullt med järn-malm, och Indianerne för Europeernas hitkomst bodde öfwer alt här i landet, ja, at man kan wisa här flera ställen, där nu äro uptagne järn-grufwor, på hwilka förr, ej fyllest hundrade år tilbaka, stora Willars städer stått, så kände de dock ej den malm de dageligen sågo och trampade på, ej eller wißte de, hwartil denna metallen dugde: de suto och

bodde på sielfwa järn=grufwan, och gingo ändock ofta långa wägar, at förskaffa sig en sådan usel sten=yxa och sten=knif, m. m. som ofwanbeskrefwen är: de nödgades sedan anwända flera dagar, at genom slipning mot hällebärg och andre stenar, få den någorlunda hwaß, fast nyttan ej på långt när swarade mot deras arbete; ty med en sådan sten=yxa kunde de aldrig fälla omkull något tjockt trä, swårligen hugga af et smalt: ej urgräfwa trä: ej göra 100:de delen af de arbeten, hwartil wi behändigt kunne bruka wåra järn=yxor. Sålunda se wi hwad okunnoghet och dierft förakt för nyttiga wetenskaper gör. Sält det land, som wet sätta rätta wärdet på dem!

Den 5 Januarii.

Juledagen firades i dag, så af de Swenska som Ängelska, emedan de bägge rättade sig efter gamla stylen. De af Ängelska Kyrkan gjorde näppeligen någon större beredelse til Juldagen, än til någon annan Söndag, och där den inföll på någon Söknedag, firades den föga mer än en Apostledag hos oß. Än mindre wäsende gjorde Qwäkarne däraf; ty som de ej hålla andra helgedagar än Söndagen, så sker det ock så med Juldagen, at de på den göra alt wanligt arbete, då den ej infaller på en Söndag. I fordna tider hafwa de Swenske om Juldagen haft ljus i Kyrkan, och firat denna högtid på sätt, som i gamla Sweriget sker; men nu brukas inga ljus, och har deß firande mycket aftagit.

Den 6 Januarii.

Harar finnas nog ymnogt här i landet; men de äro skilde ifrån wåra Swenska därutinnan, at

at deße Americanske åro nyckel mindre, dock ej aldeles så små som Caniner: de åro altid både winter och sommar ungefår af samma grå fårg, som wåre Nordiske om sommaren: spetsen på deras öron, år altid grå, och ej swart; swantsen åfwen både winter och sommar grå ofwanpå. Han ynglar flera gångor om året, nåmligen: om wåren sades han yngla uti iholiga trån, och om sommaren i Junii och Julii månader uti gråset. När han blifwer skråmd, tager han gemenligen sin undanflyckt uti iholiga trån, hwadan han tages ut antingen med en kåpp med krok i åndan, eller at man hugger hål på trådet midt emot dår han sitter, eller at man röker under med eld, då röken nödgar honom, at komma ut. Hundarnas tjenst brukas wid alt detta. Deße Harar sades aldrig bitas, utan man kunde tryggt taga uti dem. Om dagarna ligga de merendels altid uti iholiga trån, och gå då nåstan aldrig ut, om de ej af folk och hundar blifwa dårtil nödgade; men om nåtterna år deras tid, at altid wara ute och söka sin föda. När det år fult wåder och snögar, sades de ligga en eller par dagar stilla, utan at gå ut. I kål-landen göra de ibland skada; men i synnerhet på åppel-tråden, på hwilka de afskala all barken ned wid marken. Alla beråttade enhålligt, at denne Hare år långt fetare om wintern, då det år kallt af frost, ån då det år blidt och wått wåder eller mild wåderlek: flere orsaker kunde gißningswis dårtil angifwas. När de hår fingo någon lefwande, så dödade de honom gemenligen på det sått, at man tog honom med wånstra handen uti bågge bakbenen, höll honom så litet från sig hångande med ryggen mot högra handen. Då man

med samma högra hand gaf honom et eller flera slag bak i nacken, hwaraf han strax dödde. Skinnet af deßa djuren nyttjas ej til något, emedan det är så skört, at det icke håller at flås af kroppen, utan man tager i hären och drager på, då skinntapparna följa med; och på det sätt tages eller plåckas skinnet af honom. Man kan aldrig göra dem tama. De hade altid, åfwen midt om wintern, gemenligen en myckenhet af wanliga loppor.

Den 16 Januarii.

Möß af det ordinaira slaget funnos i alla gårdar, så i städerna som på landet i stor myckenhet, och gjorde här sama skada som i de gamla länderna. OLDMIXON uti sin *British Empire in America* Vol. I. p. 444. skrifwer, at inga Möß och Råttor woro uti Norra America, innan de med skepp från Europa blefwo förde dit; huru grundadt detta är, kan jag ej säja; men det wet jag, at jag på åtskilliga ställen i ödemarkerna, där ingen människa bodt, uti bärgs- och sten- springor både sett och ihjälslagit de små ordinaire mößen. Monne man kan tro, at alle deße så kringspridde kommit til sin början först hit från Europa?

Råttor woro ej bland den minsta skadeliga ohyra, som fans här i landet. De infunno sig ej allenast i städerna, utan ock ute på landet där de på mat-waror gjorde mycken skada. De woro måst så store, som wåra ordinaira Råttor i Europa; men färgen skildes något, som på deßa Americanska war blågrå, eller grå, stötande något på blått. Jag frågade de Swenska, om de wißte, om deße warit här i landet, innan Européerna

kom-

kommit hit, eller om de först blifwit hitförde från Europa med skepp; men ingen kunde gifwa mig någon säker uplysning därutinnan; däruti kommo dock alle öfwerens, at årligen föras hit öfwer, en hop af sådane skade-djur på de skepp, som anlända från Europa och andra orter. Men Herr BARTRAM påstod, at deße Råttor warit här i landet för Europeernas hitkomst; ty han har sett en myckenhet af dem wid de höga bärgen, som ligga ofwanför de Ängelska Colonier, och kallas *Blew mountains*, hwarest de hafwa sit tilhåll under och imellan stenarna, samt in i de underjordiska grottor, som där finnas. Om dagarna lågo de altid stilla, så at en aldrig hörde eller såg til någon; men om nätterna woro de framme och gjorde et grufweligt buller. När ändteligen kölden begynte nu så häftigt taga til, tycktes de hafwa likasom lagt sig i dofwa; ty under hela den tiden, som det war mycket kallt, hördes ej den ringaste knäpp eller kny af dem hwarken dag eller natt. Det är at märka, at aldrig swjäll brukades hwarken hos de Swenska eller Ängelska i något hus, föga på mellantaket någon fyllning, utan merendels bara lösa bräder. Mer än ofta woro wäggarna i trähusen, däri de bodde, ej myßjade, så at deras stugor däri de eldade, ej woro stort warmare än uthus. I de kamrar folket sof om nätterna eldades nästan aldrig, ehuru wintren ibland war nog sträng: därföre hade deße Råttor ringa eller ingen hjelp af wärman om wintertiden; men så snart det blef blidt igen, låto de åter infinna sig. Wi observerade åtskilliga gångor denna winter, at nästa natten förut innan någon häftig köld skulle infalla, woro Råttorne ganska oregerlige: lupo om-

omkring, och bullrade hela natten emot all wanlighet. Det war likasom de hade wetat förut, at någon stark köld skulle komma, och at de sålunda i tid wille åta sig mätte, eller förse sig med mat tils kölden kom. I blidt wäder brukade de, at draga bårt äpplen och andra matwaror, som de rådde med. Wi kunde sedan altid, då de någon natt owanligen bullrade och woro snåle, wara helt säkre därpå, at kölden skulle blifwa sträng igen, som slog aldrig felt. At de grå Ickornar här i landet hafwa samma egenskap, är tilförene Tom. II. p. 410. 411. omtalt. När så deße, som de ordinaire små Mößen förtärde Maysen, åto de ej up hela kornen, utan endast den lösa, söta, mjuka, swarta kärnan, och lemnade alt det andra.

Den 21 Januarii.

Kölden war nu mycket häftig på denna ort, ehuru så långt i Söder, at den ej gaf stort efter den i gamla Swerige. Celsii Thermometer stod om morgonen 22 grader under o eller fryspuncten. Som stugor och kamrar woro här utan spjäll, utan fyllning på mellantaket, ofta utan måssa i wäggsäten, ja, ibland aldeles utan spis eller eldstad, som näst förut nämdes, så kunde wintren ibland ej annat, än falla mindre behagelig för den, som want sig wid wåra warma winter-rum; men den bästa tröstea war, at han ej warar här så länge. Uti flera dagar i denna månad war rummet där jag wistades sådant, at jag ej hinte skrifwa par rader, innan bläcket frös til is i pennan. Jag fick ej lämna bläckhornet på bordet eller i fönstret imellan det jag skref; ty då isfrös bläcket; utan jag nödgades, så snart jag skrifwit, antingen sät-

ta

ta bläckhornet i spisen, eller bära det hos mig. Men ehuru kallt det nu hela tiden war, som af Meteorologiska Observationerne wid slutet af denna Tomen kan ses, och oansedt det ibland snögade hela dagar och nätter, at snön ofta låg öfwer et qwarters högd på marken, så måste dock all Boskapen wistas ute under öppen himmel natt och dag hela wintern; emedan ingen, hwarken af de Swenska eller Ängelska hade något fähus, fårhus, eller stall. Men de Tyske och Holländske hade merendels behållit deras fäderneslands sed, och brukade hus för sin boskap om wintertiden. Mäst alle af de gamla Swänska berättade, at då de i forna tider först kommit hit i landet, hafwa de på Swenskt sätt byggt sig fä-hus; men sedan de Ängelske kommo hit och efter deras fäderneslands sedwänja läto sin boskap och kreatur gå ute hela wintern utan något skjul, hafwa de Swenske aflagt sin fordna sed, och följt dem efter. De tilstodo likwäl, at boskapen ej allenast far illa om wintern, då det är mycket kallt, i synnerhet då det först rägnar och strax fryser därpå; utan at ock om den långa wintren år 1741, kreaturen på många ställen fröso ihjäl. Boskapen gick nu middagstiden ut i skogen, hwarest på de unga Ekar löfwen än suto qwar; men de rörde aldrig samma löf, utan de beto af och åto qwist-ändarna och topparna af de spädaste Ekbuskar. Hästarna gingo uti Mays-landen, där stjelkarne ännu somligstädes stodo qwar, och afbeto de torra blan därifrån. Fåren lupo i skogen och ute på åkrarna hela dagen. Hönsen suto om nätterna på träna i trägården, annat hönshus hade de ej. Swinen lågo ock under öppen himmel innom en liten

stän

stängsel. Et slags små fogel, som af de Swenska kallas Snöfogel, och af Ängelsmännerna *Chick-bird* (*Passer nivalis*, Catesb.) kommo nu intil husen, samt flögo eljest wid wägar, at söka sin mat: när det ej är snö, ses de sällan. Floden Dellavare war nu belagd med is midt mot Philadelphia, samt et stycke nedanföre, så at man kunde til fots gå däröfwer; men med häst wågade ingen at försöka det samma.

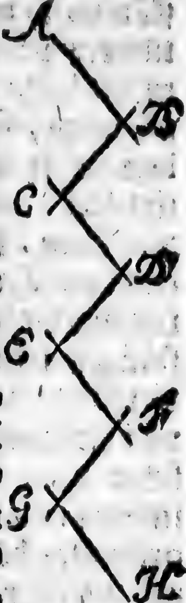
Den 22 Januarii.

Rapphöns fans här i landet; men af en särdeles art. De Swenske kallade dem dels Rapphöns, dels Åkerhöns: af de Ängelska kallades de gemenligen *Partridges*; några Ängelske i Racoon kallade dem ock *Crails*. Skapnaden är måst den samma som wåre Europeiskas: egenskaperna och naturen åfwen samma, at så löpa, och göma sig; men til kroppen woro de mindre, och til färgen aldeles skilde. I denna Swenska Resebeskrifning får jag ej lof, at införa de beskrifningar jag gjort så öfwer foglar, insecter, och andra djur, som öfwer örter, emedan dagboken därigenom skulle blifwa för widlöftig. Jag wil nu allenast nämna, at fötterna äro bare, och ej luddige: ryggen spräklog af brunt, swart och hwitt: bröstet smutsigt gult: magen hwitaktig med swarta twärränder: storleken ungefär som en Hjerpe. Ofwanför hwardera ögat en hwitgul smal rand. Af dessa funnos uti Nya Swerige en stor myckenhet. Man färdas icke långt, förrän man skal få se stora skockar däraf, undantagandes närmast in til städer, där de äro genom mycken skjutning utödde eller bärtskrämde. De följas åt i större eller mindre hopar, flyga icke mycket i luften, utan löpa

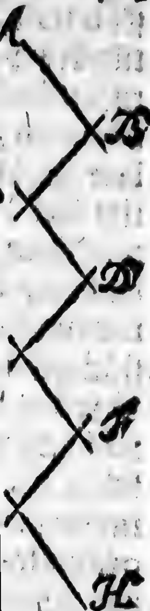
på merendels på marken, och hålla sig egenteligen under och i buskar, samt wid gärdesgårdar, hwarest de söka sin föda. Här hållas de för en mycket skön mat, och smakar deras kött ganska wäl, samt tilredes på åtskilligt sätt. Det är ock i anseende til alt detta, som de mycket fångas och skjutes här på orten, samt tages med giller, hwilket merendels är et säll, eller et af bräder ihopslagit fyrkantigt låck, som utsättes hwar en wet dem wistas; nämligen, det gillras och höjes up med stickor på en sida, Hafre strös under, och då Rapphönsen komma dit, faller sället eller låcket ned, och de instänges lefwande. Är lyckan god, så kan man få många på en gång. En kan ibland, då de löpa i buskarna, komma helt när til dem, innan de flyga up. När de sofwa om natten krypa de alla tilhopa i en hög. De krafsa på samma sätt, som ordinaira höns med fötterna efter mat i buskarna och ute på marken. Om wåren göra de sina bon antingen under buskar, eller i Mays-åkrarna, eller på backarna, under öppen himmel: krafsa tilhopa litet bäs, däri de wärpa ungefär 13 ägg, til färgen hwita. Deras mat är allehanda sädesslag och gräsfrön. Bären af Rhus glabra, som här kallas *Sumach*, har man ock sett dem pläcka och äta. Somlige hafwa tagit dem, då de ännu warit unga, hållit dem någon tid i bur til deß de blifwit tama, släpt dem sedan ut, då de följt hönsen och ej gått från gården, utan warit så tame, som andre hemtamde foglar.

De gärdesgårdar, hwilka så i Pensylvanien, som uti New Jersey och New York i synnerhet öfweralt brukas, äro de af Ängelsmännerne så kallade *Wormfence*, det är, mask-gärdesgårdar

dar, emedan han går så i krok. Wid denna gårdesgård brukas inga stafrar, utan gårdsle-trådorna, som alla äro lika långa, nämligen, wid pass 2 famnar, läggas med ändarna på hwarandra, nästan som då en timrar, dock at man ej hugger dem in uti hwarandra, utan lägger dem endast löst; til exempel i hosstående Figur, om trådorna AB, CD, EF, GH lägges nederst närmast marken, så lägges på dem trådorna BC, DE, FG; åter andra trådor på AB, CD &c. och så skiftewis til deß gårdesgården blir så hög som åstundas, nämligen, 2 alnar, eller 10 qwarter, ja, ibland til 3 alnar. Inemot gårdesgården blifwit så hög man wil, at endast en tråda är ännu at lägga til på den, sättes wid hwart hörn, som wid B, C, D &c. par stycken gärdes-trådor i korß mot hwarandra til stöd för gårdsgården, nedstötta med ena ändan i jorden; men med den andra gå de twärt öfwer gärdesgården och äro fästade däri. Gärdsel eller trådor til denna gärdesgård tages af åtskilliga trän; men alle äro ej lika gode och waraktige. Röd Ceder (*Juniperus virginiana*) hålles af alla för mäst waraktig, som kan stå i 30 år, och mera; men denne är mycket sällsynt, och finnes allenast någon enda här på orten, så at ingen gärdesgård kan här göras däraf. Det är sant, at rundt omkring Philadelphia bestå gärdesgårdarne til största delen af detta trä; men det är ditfördt sjöledes från Eggharbour, hwarest det skal wära i myckenhet. Deße Ceder-gärdesgårdar omkring Philadelphia

äro

äro ock af en hel annan art, än förenämde Worm-fence, likna mäst wåra så kallade fäll-kädjor. (Se min Bohuslänska Resa p. 284.) De i jorden nedstötta stolpar bestå af den här så kallade hwita Cedern (Cypressus thyoides), och gärdslet eller trädorna, som sitta imellan dem, af röd Ceder, warandes deße stänger trädda med ändarna uti hålen på stolparna. Näst til Ceder räknas hwit Ek och Castanie-trä i waraktighet, dock hålles Castanie-trä för bättre; men det finnes på få orter til den ymnoghet, at det kan räcka til gärdesgårdar. I nödfall betjäna de sig ock af andra slags Ekar härtil. När de wilja hafwa gärdsel, hugga de ej ned den små och smala skogen, som hos oß; utan de fälla tjocka trän, hugga dem af på flera ställen til den längd som behöfwes, klyfwa sönder dem i flera trädor til wanlig tjocklek. På detta sättet kunna de af et trä få en stor myckenhet gärdsel. Åtskillige gamle härstädes berättade, at då de Swenske i forna tider först kommo hit, hafwa de uprest sådana gärdesgårdar, som öfwer alt äro brukelige i Swerige, med stafrar och gärdsel; men efter några få års förlopp nödgades de afstå med de samma: emedan de icke härdade ut med, at hålla dem wid magt; ty en mångfaldig förfarenhet lärde dem, hwilket ock ännu dageligen finnes, at när de satte ned en stör i jorden, stod den näppeligen öfwer 4 til 6 år, innan alt det samma, som af stafwern stod i jorden, war aldeles bärtrutnadt; men det förnämsta war, at de icke kunde få här några waraktiga widjor. De gjorde sig wäl widjor af Hickery, hwilket är et af de segaste trän, som kan gifwas, samt af hwit Ek; men när par år gått förbi, woro deße widjor så genom-

rutnade, at gårdesgården af sig sielf föll sönder; hwarföre de aldeles måste aflägga slika gårdesgårdar. Atskillige, som ifrån Swerige i senare tider hitkommit, hafwa g... nya försök, at upsätta gårdesgårdar med ståfra... och widjor; men lika fruktlöst, som de förre, så at det således ej här går an, at bruka Swenska gårdesgårdar. Ofwannämde Wormfences eller krok-gårdesgårdar, äro därföre här bland de tjänligaste, hälst som man af de trän här wäxa, ej kan få sådana störar at sätta i jorden, som kunna mot förrutnelse härda ut öfwer 4, 6 eller högst 8 år, innan nya måste sättas i stället. Gårdslet här på orten är deßutom af sig sielfst mycket tungt, at störar och stolpar hafwa swårt at bära det up, hälst då starka stormar stöta til, hwilka äro nog gängse här i landet. Härtil kommer, at deße gårdesgårdar äro snart upsatte. Mångfaldig förfarenhet har wist, at en sådan gårdesgård, antingen af hwit Ek eller Castanie-trä, sällan kan stå öfwer 10 eller 12 år, innan gårdslet blifwer så genomrutit, at det ej mera kan brukas til annat, än bränsle; och om gårdslet är af något annat trä, kan hägnaden ej stå til förenämde tid; sällan då öfwer 6 eller 8 år. När en nu besinnar, at deße Wormfences gå i krok, och således taga långt mera gårdsel, än om de ginge ända fram: at de stå så kårt tid, innan de måste sättas up igen: lägg härtil et otroligt wedbrännande här i landet beständigt dag och natt hela wintren igenom, eller mäst halfwa året i alla rum; så lärer en finna, huru skogen här stryker til, och huru här lärer se ut efter 30 eller 50 år, om det ej ändras.

Den

Den 8 Februarii.

Desmans Råttor, så kallade däraf, at de lukta som desma, finnes nog ymnigt öfwer hela Norra America. De wistas altid wid watten, i synnerhet wid sjökanter, floder åar och bäckar. När en reser på sådana ställen där de hålla til, så ses deras hål, dem de gräfwit in i jorden, tätt wid eller litet ofwanföre wattubrynet. I deßa hål hafwa de sina bon och tilhåll, därimellan de ej wistas uti wattnet, at söka sin föda. De Swenska här på orten kallade de Desmans-Råttor, de Ängelska Musk-Rats, och Fransoserne *Rat musquée*. Deras mat är förnämligast Mußlor, som ligga på bätten i åar och sjöar; män ser en myckenhet af deßa Mußelskal ligga wid ingången til deras hål. De sades ock deßutom äta hwarjehanda slags rötter och örter. Deße Americanske tyckas wara något skilde från de Europeiska, som kallas *Castor* cauda longa lanceolata plana. *Linn. Syst. nat. T.* 1. *p.* 59. Tänderna på bägge äro lika: swantsen på den Americanska hopkramad på sidorna, så at den ena hwaßa kanten wändes up åt, och den andra nedåt. Bakfötterna ej palmati eller lyckta, utan däruti märkwärdige, at ehuru de annars äro öfwertäckte med hel kårta hår, så äro dock på hwardera sidan om sielfwa foten långa hwita helt tätt til hwarandra och pectinatim satte hår, sammaledes sådane hår helt tätt och pectinatim satte på ömse sidor om tåna, hwilka wid simmandet göra samma tjenst, som wore pedes palmati. Storleken som en liten Katta. Långden af sielfwa kroppen är gemenligen in mot en half aln: swantsen lika lång som kroppen. Färgen på hufwud, hals, rygg, sidor och yttra delen

af låren swartbrun: hären mjuke och glänsande: under halsen, bröstet och låren innantil grå: magen rödbrun. De bygga äfwen sina bon uti sådana mullwallar och dammar, som blifwit upkastade wid stränder af floder och åar, at utestänga watnet från ängarna; men de göra ock ofta därigenom stor skada, i det de gräfwa sönder samma wallar, och släppa wattnet sålunda in på ängarna, då däremot Bäfwern stoppar igen alla hål i wallen. De bygga sina bon af ris och annat sådant utanpå, och bära däruti allahanda mjukt för sina ungar at ligga på. De Swenske sade sig ej kunna finna, at deße blifwit förminskade, utan trodde, at däraf gafs här nu måst så mycket, som fordom. Emedan de göra sådan skada på dammar; så äro de mycket angelägne om, at öda ut dem, om de annars kunna koma åt dem, där de wistas; hwartil de deßutom bewekas däraf, at de få någon betalning för skinnet. Fordom gafs endast 3 pences därföre; men nu kostade de 6, 7, 8 à 9. pences. Det brukas i synnerhet af Hattmakare, som af hären göra hattar, hwilka sades i godhet näppeligen gifwa efter Bäfwer-hattar. De fångas här merendels med fällor, i hwilka de bruka at sätta äpplen til bete. Uti Iroquirnas land såg jag, at Willarne m[illegible] gräfning och jordens bårtkastning följt deras hål så långt, til deß de kommit dit, där de hade sina bon, då de slagit dem ihjäl. Köttet ätes af ingen: om Willarne, som gemenligen äta allahanda djurs kött, äfwen hålla til godo detta, har jag mig ej bekant. Stenarne (testiculi) lägga de bland kläder, då malen ej går dit. Det är nog swårt at utöda dem, sedan de fått wäl innästla sig i en damm gjord af mull; dock

bergt-

berättade en af de Swenska, at han på följande sätt fått sin damm befriad ifrån dem: han sökte up alla deras hål, stoppade igen dem med mull och lämnade endast et öppet emot den sidan, som wädret kom ifrån. Sedan tog han en myckenhet Swafwel, lade det i det öpna hålet, tände eld därpå, och stoppade så igen samma hål, at endast et litet wäderhål lämnades öppet. Swafwel-röken dref då in i alla deras hål där de lågo förborgade, och förqwäfde dem. När swaflet war utbrunnit, måste han wäl hafwa det omaket, at upgräfwa en del af jorden i dammen, där deras hål woro; men han fann ock Desmans-råttorna hopetals ligga därinne döde, hwarigenom han bekom en myckenhet skinn at sälja, som nog betalte hans omak, utom det, at han fick sin damm ifrån dem befredad.

Båfrar hafwa i forna tider, (som alle gamle Swenskar wißte berätta) til myckenhet funnits här i Nya Swerige. Man såg då uti åar och backar den ena Båfwer-dammen bredewid den andra; men sedan en så stor ymnoghet af Europeer flyttat hit öfwer, och landet blifwit starkt upodladt, hafwa Båfrarne dels blifwit ihjälslagne och utödde, dels ock flyttat sig längre undan in i landet, där föga folk bor. Det är altså nu endast något enda ställe uti Pensylvanien och nya Jersey, där ännu några få Båfrar finnas. Deras förnämsta föda här på orten är Båfwerträdets bark. (Magnolia, se ofwanföre T. II. p. 324.) den de fram för alt annat utwälja. De Swenske brukade fördenskul i forna tider, då här fans en ymnoghet af Båfwer i landet, at taga stjelkar, klabbar och qwistar af förenämde trä, och lägga wid Båfwer-

dammarna uti de fällor, de satte ut för dem, då de merendels woro wiße om et lyckligt fånge. En och annan i Philadelphia har haft dem så tama, at de ofta gått ut i Elfwen at fiska, och altid af sig sielfwa kommit tilbaka til deras ägare eller husbönder. Major RODERFORT uti New-york berättade mig, at han haft en tam Båfwer öfwer et halft års tid i sit hus. Han har låtit honom gå lös i huset som en hund. Den mat han gaf honom war bara bröd, samt ibland fisk, efter hwilken han war ganska snål. Han hade altid watten i sin skål, så mycket han behöfde at dricka; men ej mera. Alla lappar och annat mjukt, som han funnit på gålfwet, har han dragit tilhopa och båddat under sig i den wrå han plägade ligga. Då kattan fick ungar, inqwarterade hon sig hos honom i hans warma bädd, hwilket han gärna tillät; och då kattan gick bårt, tog han ofta ungen til sig, höll honom up imellan frambenen, lade honom wid sit bröst at wärma honom, så at han höll mycket af Katt-ungen. Så snart modren kom, lemnade han henne sin unge igen. Han morrade wäl ibland; men gjorde eljest ingen skada, och böd aldrig til at bitas.

Minck, kallad så, både af de Swenska och Angelska, et annat djur, som finnes här i landet, och åfwen gemenligen uppehåller sig i eller wid watten. Jag hade aldrig tilfälle, at få se sielfwa djuret, utan endast deß skinn; men af deß skapnad, samt allas enhälliga berättelse, kunde jag nog tryggt sluta, at det hörer til genus *Mustelæ*. Det största skin jag såg, war 4 qwarter långt; et mindre war af 2 qw. längd, och bredden, när det ännu

war

war oupskurit, ⅔ qwarter. Färgen mörkbrun, och på somliga mäst swart; swantsen hårig, som på en Mård: håren på skinnet täta: öronen stackote med korta hår: fötterne på det smärre skinnet 3 twär finger långa. Den sades wara så lik Mustella Putorius dicta, at den ena näppeligen kunde skiljas från den andra. Om deß lefnadsart gofwo alle följande berättelse: Han synes nästan aldrig om dagen, utan natten är hans tid at wara framme: han uppehåller sig mäst wid stränder uti iholiga trän: ibland hålla de ock til uti skepshwarfwen eller skepsbryggorna wid Philadelphia, där de äro råttornas grymme förföljare. Ibland går han til gårdar om nätterna, och kan då genom et litet hål krypa in i hönshuset, hwarest han biter ihjäl så många höns därinne äro, suger blodet ur dem; men äter dock sällan någon. Om han ute råkar Gäß, Höns, Ankor eller andra foglar, biter han ihjäl och äter up dem. Han lefwer endast af köttmat, nämligen af fisk och foglar. Där åar och bäckar äro när wid gårdar, hwaruti detta djur finnes, är swårt at hafwa änder och gäß; ty Mincken biter ihjäl ungarna. Han biter först ihjäl så många han kan få fast, och sedan drager bårt och äter up dem. Uti Jord-dammar och wallar mot wattnet, antingen wid ängar, eller annorstädes, sades deße äfwen göra skada, i det de gräfwa dem sönder. De fångas här på det sätt, at fällor sättas för dem, däri brukas til agn eller bete fogelhufwuden, små foglar, fiskar, eller dylik köttmat. Skinnet säljes uti städerna, och betales för et sådant i Philadelphia, 20 pence à 2 skillingar, alt som de woro stora til. Deße skinn brukas här af några få qwinfolk til muffar: men mästadelen af

dem sändas öfwer til Ängland, hwarifrån de sedan skickas til andra länder. De gamle Swenske sade, at Willarne fordom ätit alla andra djurs kött, undantagandes dennas. Man har ibland haft dem hel tama.

Raccoon eller Espan, är förut något omtalt i andra Tomen af denna Resan p. 228 och 327. Här wil jag än lägga något til om detta djurets lefnads art i deß fädernesort. Det kallades af Ängelsmän här öfweralt *Raccoon*, et namn, som de twifwels utan lånt af Willarna. De Holländska kallade honom *Hespan*, de Swenske *Espan*, och Iroquoirne *Attijbro*. Han har gemenligen sin boning och tilhåll uti iholiga trän: ligger om dagen stilla, och går då aldrig ut, om det icke är mycket mörkt och mulit wäder, då han ibland kan wåga sig fram; men hans förnämsta tid är om natten, då han wandrar omkring och söker sin föda. Flere berättade, at han kan, då det är elakt wäder, i synnerhet om det snögar och yr, ligga hela weckan inne i trädet uti sit bo, utan at gå ut, och på hela den tiden ej lefwa af annat, än at han dir och suger sina ramar. Hans mat är åtskillig slags frukt, som Mays, medan axen ännu äro blöta. I trägårdar gör han ofta stor skada på äpplen. Castanier, Plommon och willa Winbrufwor äro bland hans behageliga rätter: kan han komma öfwer foglar eller fogleben, så glömmer han bårt all barmhertighet. I höns-hus är han en farlig gäst: finner han hönsen på deras ägg, biter han först ihjäl dem, och äter sedan up äggen. Han fångas dels med hundar, som upsöka och röja hans gömmor och de iholiga trän han lig-

ligger uti; dels med giller och fällor, i hwilka gemenligen sättes et stycke af en höna, fogel, eller fisk til bete. Han ynglar i Maji, gör då sit bo i iboliga trän, och har gemenligen 2 á 3 ungar. Köttet ätes af åtskilliga. När han springer, löper han jämnfötttes som en Björn. För denna och andra deß egenskaper förde månge här på orten honom bland Björne-slägtet. För skinnet gafs nu i Philadelphia 18 pences. De sades nu wara här på orten mycket förminskade mot det de warit i forna tider; men längre in i landet finnas de i myckenhet. Om hårens nytta för Hattmakare: om den lätthet man har at få Espan ganska tam: om deß synnerliga åtrå efter alt sött, m. m. är tilförene på de ofwan anförde ställen omtalt. Af alla willa fyrfotade djur i Norra America är ej något, som kan göras så tamt, som denne.

Den 10 Februarii.

Om morgonen reste jag in til Philadelphia, dit jag ankom om aftonen sent. Wid ankomsten til färgestället wid floden Dellaware, funno wi bemälte flod helt upfylld med dref-is, så at wi i början ej kunde komma däröfwer; dock bröt han något löst, sedan wi wäntat en tima, och gjorde wid färgan en öpning, så at wi tillika med en hop andra resande hunno arbeta oß öfwer, innan mera dref-is stötte til. När det började denna winter frysa så häftigt strax efter Nyåret, gamla stylen, lade sig Elfwen Dellaware, hwars is af den stränga kölden blef sedermera så stark, at de wid Philadelphia körde med Hästar däröfwer. Denna is blef liggande på Elfwen til den 8 hujus, då han begynte något liter at loßna, och af den grufweli-

ga stormen, som inföll denna afton, bröts han så sönder och dref bårt, at wi följande 12. Febr. ej mera sågo någon isbit flyta i floden, utan endast något litet stycke ligga här och där wid stranden.

Kråkorne, som äro omtalte i andra Tomen p. 250. syntes i dag flyga i stora hopar, och sätta sig i trä-topparna. Under hela wintertiden tilförene märktes näppeligen til någon; dock sades de hela wintern finnas här. Den öfriga delen af wåren suto de mycket om morgonen i toppen på de höga träden, ej i hopar, utan några stycken i hwart trä. Deße räknas ock bland skade-foglar; ty de äta mäst allahanda slags säd. När Maysen planteras, krafsa de up kornen, och upäta de samma. När han börjar blifwa mogen, hugga de hål på baljan af axet, hwarigenom Maysen blifwer skämd, i det rägn tränger sig genom hålet, hwaraf den rötes bårt. Utom säden, taga de ock ibland bårt kycklingar. På gamla as äro de snåle. De fingo för några år tilbaka i Pensylvanien 3, och i Nya Jersey 4 pence för hwart kråkhufwud af Regeringen; men nu war den lagen afskaffad, emedan utgifterne blefwo för store. Jag såg, at gåßar på åtskilliga ställen hade kråkor, hwilka woro hel tame: de hade klipt wingarna af dem. Deße hoppade ut på fälten omkring gården, där de woro hemma och kommo igen tilbaka, utan at bjuda til at gå bårt, fast de hade nog tilfälle därtil. Deße Americanske äro endast en variation af Ölands Kråkor.

Den 12. Februarii.

Wid middagstiden begaf jag mig tilbaka från Philadelphia ned til Racoon.

Trä, som ännu hade sina gamla torra löf qwar. — Wid det jag i dag reste ned tilbaka til Racoon, gaf jag med flit akt därpå, löfwen woro bleke och bärttorrkade; men hade ännu ej aldeles fallit ned; och woro deße:

Fagus, Bök; om hon war stor eller liten, behöll hon dock en stor del af sina gamla löf qwar hela winteren til wåren. De stora trän behöllo de nedra löfwen.

Quercus alba, hwit Ek; största delen af de unga, som woro under et qwarters diameter, hade sina mästa löf ännu qwar. Mästa parten af de gamla hade fällt alla sina löf, undantagandes där några telningar på stammen slagit ut, där suto löfwen ännu qwar. En och annan af de gamla fans dock hafwa en del af löfwen ännu qwar. Färgen på dennas torrkade löf war mycket ljusare, än på den swarta Eken.

Quercus nigra, swart Ek; som den här öfwer alt kallas, är uti Herr Archiater LINNÆI *Spec. plant. p. 996. Quercus rubra.* En stor del af de unga behöllo ännu sina torrkade löf qwar. Deras färg war rödbrun, och mörkare, än på den hwita Eken.

Spanskt Ek, hwilken är endast en variation af den swarta Eken: på de unga träna suto löfwen qwar.

Quercus foliorum apice triangulo, angulis seta brevi terminatis, inferne glabrorum, superne subpubescentium; denne war ibland de rarare Ekar. De unga hade löfwen qwar.

Kär-

Kärteligen, när jag kom, där ung skog, af 20 års ålder och därunder war, utaf någon af förenämde Ekar, så suto där måst alla löfwen qware.

Det synes, utom annat, äfwen därutinnan wara den Allwisa Skaparens inrättning med deßa trän, som behålla sina torra löf om winteren, nämligen, at åtskilliga slags foglar, då det den tiden är mycket kallt, eller blåst med rägn, må hafwa någon skygd under och imellan deßa torra löf. Jag såg ock åtskilliga gångor denna winter, huru foglarna wid den starka kölden, och annat owäder, i synnerhet inqwarterade sig i deßa med gammalt löf fulla trän.

Den 13 Februarii.

Wid det jag i dag kom at gräfwa en grop, fann jag åtskilliga Insecter, som krupit djupt ned i jorden, at ligga där i dwala öfwer wintren. När de kommo up i dagen, rörde de sig litet; men orkade ej gå, undantagandes swarta Myror, hwilka kräkte något, fast långsamt. Deße Insecter woro följande:

Formica nigra, *Linn. Syst. T. I. p.* 580. nog många, och någorlunda qwicka: lågo en half aln djupt i jorden.

Carabus latus Linn. en och annan häraf, låg lika djupt. Denne är eljest ganska allmän öfwer hela Norra America.

Scarabæus castaneus; thorace piloso; elytris abdomine brevioribus, lineas varias longitudinales pilorum habentibus. Denne liknar nog Scarabæus melolontha; men at de dock i myc-

myckket äro skilde från honom. Fans til tämelig myckenhet i jorden.

Gryllus niger, cauda biseta, alis brevissimis. Deße Syrßor funnos til myckenhet ligga en half aln djupt ned uti jorden. De woro nu helt stele; men så snart de kommo i wärman, blefwo de lefwande och mycket qwicke. Jag har om sommaren sett deßa Syrßor eller Gräs-hoppor i ganska stor myckenhet på alla de ställen jag rest i Norra America, hwaräst de hoppa af och til på marken, och hafwa et sådant låte, som wåra wanliga mur- eller Spis-syrßor, så at en hade swårt, at af ljudet skilja dem åt. De hålla ibland i gräset et sådant skrål, at det gör ondt i öronen, och at den ena människan swårligen hörer hwad den andre talar. På de ställen, där Skaller-ormar finnas, äro deße mycket förtretliga och på wißt sätt äfwentyrlige; ty genom deras starka surrande och skrålande, göra de, at en ej altid så noga kan känna igen det warnings-ljud samma farliga orm gifwer med sin skallra, och at en dymedelst ej så noga kan taga sig til wara för honom. At deße äfwen ibland taga sit winter-qwarter i spisar, är tilförene uti Tom. II. p. 491. omtalt. De lågo här tyste ned i jorden öfwer wintren; men i början af Martii månad, då det blef warmt i luften, kommo de fram ur sina hål, och började sin musique, fast det gick nog lamt och sparsamt i begynnelsen. När wi under wåra resor genom ödemarker togo något nattqwarter i skogen, och där bäddat under oß så godt wi kunnat, hade deße om natten krupit fullt både under och uti alla skryncklor i wåra kläder, så at wi hwar morgon nödgades stå en stund,

och

och helt noga skaka wåra kläder, innan wi kunde få dem ifrån oß.

Formica rufa eller de hos oß i Swerige ordinaira myror, som göra de stora myrstackar, fant jag åfwen så denna, som de följande dagar; men ej i jorden, utan då min betjänt Jungström högg ned gamla torra trän, funnos en stor hop uti deras springor. Deße springor woro til flera famnars högd uppe i trädet, dit de krupit, at så högt uppe i luften hafwa sin winter-boning. Så snart de kommo i wärman, blefwo de mycket qwicke.

Den 14 Februarii.

Blå-fogel kallades af de härboende Swenskar en liten ganska täck fogel, som prålade med en högblå färg, hwilken här uppehåller sig hela året. De Angelske kalla honom med lika lydande namn, *Blew Bird*. Herr Catesby har afritat den samma i naturel storlek och med lifliga färgor uti första Tomen af sin *Natural History of Carolina Tab.* 47. hwarest han p. 47. kallar honom *Rubecula Americana cærulea*. Wid samma figur är at märka, at färgen i bringan bör wara en smutsig röd eller rödbrun: Tibiæ & pedes böra wara kolswarta (all den blå färgen bör wara nog högre, lifligare och hel glänsande) näfwet helt swart. Wi hafwe, så mycket mig bekant är, ingen fogel i Swerige, som hafwer en så hög skinande blå färg, som denna. Nötskrikan kan hafwa någon enda dylik fjäder; men ej så öfweralt. Deß föda är ej allenast Insecter, utan åfwen frön af vegetabilier: de komma därföre om wintertiden, då inga Insecter mera äro framme, til gårdarna, at söka sin föda af höfrö och andra små frön. Af Herr Archiatern

och

och Riddaren LINNÆUS kallas han Motacilla (Sialis) supra cærulea, subtus tota rubra. Syst. nat. T. I. p. 197. Jag har i min Rese-Journal kallat den Motacilla cærulea nitida; pectore ruffo; ventre albo. Han finnes ock med lifliga färgor aftagen uti Herr EDVARDS *Natur. Hist. of* BIRDS *Tab.* 24. *pag.* 24.

Röd fogel är en annan liten fogel, som här så kallas af de Swenska, och af de Ängelska *Red Bird*. De pråla med en skön hög-röd färg, och finnas likaledes här hela året qwar. Herr CATESBY har äfwen med lifliga färgor och i naturel storlek aftagit honom uti första Tomen af sin *Natural History of Carolina Tab.* 38. hwarest han p. 38. kallar honom: *Cocrothraustes rubra*. Han är en bland de foglar, som äro skadelige för Bi: emedan han passar på Bien, och äter dem up. Jag födde en hane af dessa i 5 månaders tid uti bur. Han åt både Mays och Bohwete, (annat försökte jag icke at gifwa honom): med sin sång låckade han andra af sit slägte til gården, och sedan wi lagt Mays-korn på marken nedanför fönstret, däri den fångna satt, kommo de andre dageligen dit, at få sig mat. Det war då ej swårt för oss, at med giller fånga flera. Somlige, twifwelsutan gamla, så af hanar som honor, sörgde sig ihjäl, sedan wi satt dem i bur; men de som blefwo tame, begynte at sjunga, och det förträffeligen wäl: liknade med sina slag ganska mycket en Europæisk Näktergal. För deras ljufliga sång skul, öfwersändes de mycket i burar til Ängland. De äro ganska starka i sin näbb, så at då de få i ens hand, kunna de så njupa til, at bloden går ut. I skogen

sitta

sitta de wårtiden om mornarna på öfwersta toppen af de högsta trän, och siunga; men uti bur sitta de den ena stunden stilla, och hwila sig, den andra hoppa de af och til, och så skiftewis hela dagen, slå då och då sina behageliga slag. Uti Herr Archiater LINNÆI *Syst. nat. T.* I. *p.* 172. kallas han *Loxia Cardinalis* &c.

Den 17 Februarii.

Tranor (Grus Canadensis *Linn.*) syntes ibland om dagarna flyga i luften, och ställa sin kosa åt norr. De plåga om wåren bittida wistas här någon tid; men gör ej sina nästen här, utan fara längre åt norr. Gamle Swenske berättade, at i deras barndom, då landet ej war stort upodladt, fans här om wårarna en otrolig myckenhet af Trgnor; men denna tiden får man icke se så många. Åtskillige här boende äta deras kött, då de få skjuta någon. De sades ej göra skada på någon ting, antingen såd eller annat.

Den 23 Februarii.

Om morgonen reste jag ned til Pennsneck, och kom om aftonen tilbaka igen.

Snön låg än qwar på många ställen i skogen, hälst där träden stodo något tätt, at Solen ej fått wisa sin werkan; men war icke fyllest en twär hand djup. Längs efter wägarna war bara isgata, i synnerhet i skogen, så at det war swårt at rida med illa skodda hästar. De som här bodde wißte ej stort hwad släda war, utan redo alle hela wintern til Kyrkan, fast snön ibland war mot half aln djup; men han låg sällan öfwer en wecka qwar, innan han smälte bårt, då ibland ny kom i stället.

Mays-

Mays-tjufwar kallades af de Swenska, som här bodde, en art af detta landets förnämsta skade-foglar. De hade fått detta namnet däraf, at de både hemligen och uppenbarligen åta up Maysen, både då den nyß är sådd och nedmyllad, och då den blifwit mogen. De Ängelske kalla dem *Black-Birds*. Det gifwes af dem 2:ne särskildta slag, hwilka bägge äro beskrefne och med lifliga färgor afritade uti Herr CATESBYS *Nat. Hist. of Carolina*, hwarest p. 12. t. 12. den ena kallas *Monedula purpurea*; och den andra p. 13. t. 13. heter *Sturnus niger, alis superne rubentibus*. Ehuru desse bägge äro särskildta species, är dock enigheten imellan dem så stor, at de ganska ofta följas åt om hwarandra i en hop; dock war här i Pensylvanien gemenligen mera af det förra slaget, som ock ofta flög för sig sjelft allena, utan någon blanning af de rödwingade. De förra, eller Monedula purp. Catesb. likna i åtskilligt så mycket Kaja, Stare och Trast, at det är swårt at säja til hwilketdera genus de höra; dock tyckas de nästan wara närmast til Stare; ty til rostrum är denna aldeles en Turdus: men Lingua, samt sättet at flyga, sittandet i träd, sången och facies äro alt Sturni. Långt ifrån synas de halft swarta; men när intil stöter deras swarta färg mycket på blått, dock ej aldeles så mycket, som uti CATESBY ritning. Som deße för sin oart äro så namnkunnige, så wil jag lämna en kårt beskrifning på dem: dock för Ornithologis mäst på Latin, såsom brukeligt är:

Magnitudo Sturni. *Rostrum* subulato-conicum, rectum, convexum, basi nudum, nigrum, maxillis fere æqualibus, superiori ta-

men tantillum longiori. *Nares* oblongo-quadratæ, ad basin maxillæ superioris oblique positæ, nudæ; tuberculum corneum s. prominentia parva a latere superiore. *Lingua* acuta, apice bifida. *Oculorum* iris pallida, *Capitis* frons pars superior, nucha, *collum* superne & ad latera obscure cæruleo-viridia, nitida; latera capitis sub oculis obscure cærulea. *Dorsum* totum, tectricesque *alarum* purpureæ, sed non ita manifeste in parte superiori urhopygii, sed ibi magis fuligine subnigræ. *Remiges* primariæ 9. nigræ; cæteræ secundariæ nigræ, margine exteriori purpurascentes. *Rectrices* 12. nigro-purpureæ, apice rotundatæ; quo lateribus propiores eo breviores, intermediæ longissimæ. *Cauda* explicata versus apicem rotunda videtur. *Gula* obscure cæruleo-viridis, nitida; *pectus* etiam versicolor & pro varia inter lumen & oculum positura, jam nigrum, jam smaragdinum. Venter fuligineus, tectrices inferiores caudæ obscure purpureæ; pectus, & abdomen sub alis purpurea; tectrices alarum inferiores fuligineæ. Alæ inferius nigræ; Femora plumis fuligineis. Tibiæ & pedes nigri nitidi; digiti 4 more avium plurimarum; ungues nigri, posticus cæteris major.

En och añan af dem sades uppehålla sig här hela wintern i kärr som äro med tjock skog öfwerwäxte, och endast wisa sig i blid wäderlek; men de fläste fara wid winterns början mera til Söder. I dag såg jag dem detta år första gången: de flögo redan i stora hopar. Deras förnämsta och behageligaste mat är Mays. När Maysen om wåren nyss blifwit

wit planterad, komma de i stora swärmar. De påta med näfwet up Mays-kornen, och äta dem up. Så snart Mays-brodden sticker up, nappa de om den samma med näbben, och rycka den up tillika med kornet, så at de altså redan om Wåren skaffa Landtmannen nog bryderi. At någorlunda minska deras lystnad wid denna tiden för Maysen, bruka en del at stöpa Mays-kornen i en lag af roten utaf Veratrum Helleborus albus, i watten kokad, (hwarom mera längre fram wid den 13 Martii,) och plantera sedan ut den. Då Mays-tjufwen äter et eller par af deßa korn, blir han så yr i hufwudet, at han tumlar omkull, hwaraf de andre hans kamrater blifwa rädde, och wåga sig ej dit. Men de taga sin skada desto mera igen mot hösten, då Maysen är mogen; ty då fira de sin rätta frögde-fäst. De samka sig då tusendetals på Mays-landen, at där taga ut sin dryga skatt. Här äro de ganska oblyge och djerfwe gäster; ty om en ock då wil gå i Mays-landet at köra dem bårt, så flyga de endast up och undan från det stället en går; men sätta sig strax ned på andra ställen, så at då en är på ena sidan af Mays-stycket, äro de fullt på den andra, och ömsa så om alt som en går efter dem, utan at sky undan, innan de ätit sig mätte. De flyga om höstetiden i otroligt stora hopar, så at ingen kan begripa, hwadan den otaliga myckenhet kommit. När de lyfta sig up i högden, blir skyn och luften ibland helt swart och mörk. De flyga då i sådana stora swärmar och så tätt tilsammans, at det är swårt begripa huru de kunna få rum at röra wingarna för hwarandra. Jag har sett, at då en skutit hela hopen af dem på ena sidan af Mays-stycket, haf-

wa de andre endast flugit up, och satt sig et gods byßeskott däräfrån på andra ändan, och så ömsat undan från den ena kanten på Mays-landet til den andra, alt som en kommit efter dem, så at de förr tröttat ut skytten, än han kunnat skräma dem från Maysen, fast han i hwart skott fält flera af dem. Eljest åta de ock ganska gärna frön af Fol. Avoine (Zizania aquatica) hwilket om sena hösten, sedan Maysen blifwit inbärgad, är til en stor del deras föda. Bären af Rukka hålla de ock tilgoda. Bohwete och Hafra sades de ock åta. Somlige påstodo, at de ock i nödfall skola åta Hwete, Råg och Korn; dock finnes aldrig, så mycket mig bekant är, at de göra skada på deßa Sädesslag. Om Wåren suto de i myckenhet wid gårdar uti träna, och söngo tämmeligen wackert. För den skada de sålunda tilfoga Mays-åkrarna, har äfwen här gått så långt, at man både i Pensylvaniska och Nya Jerseiska lagen utsatt 3 pence i belöning för hwart dußin dödade, som kunde upwisas. Men än högre har ifwern emot dem stigit i Nya Ängland; ty Herr Franklin berättade mig om Wåren 1750. at man genom præmiers utsättning på sistnämde ort så utödt dem, at de nu där på somliga ställen börja blifwa tämmeligen sällsynte; men när om sommaren 1749 en grufwelig myckenhet mask kom på ängarna, som åt up gräset och gjorde därigenom stor skada, började de ångra sig, at de låtit hämden gå för långt emot deßa foglar; emedan de trodde sig hafwa märkt, at deße Mays-tjufwar den tiden af sommaren, då Maysen än ej war mogen, förnämligast lefde af slika maskar, dem de sålunda årligen utödde, eller åtminstone hindrade, at ej få föröka sig. De tyck-

tes

tes därföre hafwa någon rättighet, at af Maysen tilbaka göra sig något litet betalte; men nu, sedan maskarna fått sina fiender och utödare, Mays-tjufwarna utrotade, hafwa de fått mera frihet, at öka sig, hwarföre de ock sedan så hafwa tagit öfwerhand, at de göra nu långt större skada, än Mays-tjufwarne förut. Ofwannämde sommar år 1749, lämnade deße maskar så litet hö i Nya Ängland, at inbyggarne ej allenast nödgades förskaffa sig hö från Pensylvanien, utan ock ända från gamla Ängland i Europa. Deße foglar hafwa, utom människor, ock andra fiender, som äro små Hökar, hwilka föda sig så af dem, som af andra små foglar här på orten. Jag såg, när de som bäst woro samlade, huru en eller flere af deße små hökar kommo, hwilka skingrade Mays-tjufwarna, och togo dem i flygten. De violette Mays-tjufwars kött sades ej ätas af någon; men de röd-wingades ätas af somliga. Gamle gubbar berättade, at nu wore här i Nya Sweriget altid så mycket Mays-tjufwar, som i deras barndom; orsaken mente de wara, at här nu sås långt mera Mays än då, och at de altså hafwa denna tiden långt lättare efter födan, än fordom. Den här beskrefne, eller Monedula purp. Catesb. är Gracula Quiscuta *Linn. Syst. T.* I. *p.* 109.

*American*ska Tranbär (Vaccinium hispidulum) wäxa i stor myckenhet öfwer hela Norra America på dylika ställen, som wåra Tranbär i Swerige. De Americanske äro wäl något större, dock i mäst alt öfrigt så lika wåra, at mången skulle tycka dem endast wara däraf en variation. Ängelsmännerne kalla dem *Cranberries*,

de Swenske Tranbär, och Fransoserne i Canada *Atopa*, et namn, som de lånt af Willarna. Om hösten sent föras de här i myckenhet til marknaderna, som hållas hwar Ons- och Lögerdag i Philadelphia, där de köpas, kokas och tillagas måst på samma sätt, som wi göre med Lingon, samt brukas hela wintern och et stycke in på sommaren i Tortor och åtskilliga andra Bakelser. De äro därtil både mycket gode och helsosamme, och smaka sådane rätt tillagade Tortor och Bakelser ganska wäl; men som bären äro tämmeligen sure, så fordra de nog säcker, hwilket dock går an uti det landet, där en ej har så långt til säcker-orterna. En myckenhet af deßa bär försändes insyltade både til Europa, och de Americanska barna.

Den 2 Martii.

Mußlor funnos mycket i små rännilar, som flöto genom ängar. De woro aldeles de samme, som kallas *Mytilus* anatinus uti *Linn. Syst. T. I. p.* 706. Utanpå war skalet ofta öfwerdragit med en tunn järnskärpa, då nämligen, när wattnet uti rännilen kom från någon ort, där järnmalm fans. Swenske och Ängelske, som här bodde, brukade sällan deßa Mußlor til någon ting; men då Indianerne i forna tider warit här, hafwa de stekt dem, och ätit köttet, som uti dem warit. En och annan af Europeerna äta dock dem ibland.

Snön låg ännu qwar på et och annat ställe uti skogen i skuagan; men på de flästa ställen war marken bar. Kreaturen, Kor, Hästar, Får och Swin gingo i skogen och sökte sin föda, som war nog mager.

Den

Den 3 Martii.

Snöfogel kallades så af de Swenska en liten fogel, som är beskrefwen och med lifliga färgor afritad af Herr CATESBY uti deß *Nat. Hist. of Carolina V. I. p.* 36. *t.* 36. under namn af *Passer nivalis.* De Ängelske kalla honom äfwen *Snow bird,* d. ä. Snöfogel; emedan han aldrig finnes här om sommaren, utan endast om wintern, då snö fallit och öfwertäcker marken. Han kommer i somliga wintrar til den myckenhet som Mays-tjufwar, flyger då omkring husen, sädes-lador och i trägårdar, och äter de sädes-korn och gräsfrön, som han kan finna strödde på backarna. Är *Fringilla hyemalis, Linn. Syst. T.* 1. *p.* 183.

Snö-eld, et synnerligt Meteoron på himmelen, hwilket jag beskrifwit i Kongl. Swenska Wet. Acad. Handlingar för år 1752 p. 154. 155. syntes denna afton kl. 8.

Willa dufwor (Columba macroura) flögo nu här i otrolig myckenhet i skogarna, och det, som sades i större, än på många år tilförene. De kommo denna wecka hit, woro här ungefär 14 dagar, hwarefter de mäst alla förswunno, eller foro up åt landet igen, hwadan de kommit. Jag skal på et annat ställe omständeligen handla om dem.

Den 7 Martii.

Tecken til wäderlek. — Åtskillige sade det wara et gammalt och säkert märke här på orten, at om åskan höres i S. eller SW. och widgar sig sedan ut til O. och så til N. så följer gemenligen elakt wäder; men om den antingen börjar höras i S. eller SW. och icke breder sig ut, eller om den

widgar sig både åt O. och W. därifrån; så kommer gemenligen wackert wäder därefter. I dag hördes hon endast i SW. utan at widga sig ut. Se Meteor. observ. wid slutet.

Kålan hade setat alt härtils i jorden, så at, om en wille gräfwa en grop, måste en med yxa hugga sig igenom; dock war kålen ej öfwer twärhand tjock; men i dag war han mäst bärtgången. Häraf blef jorden så blöt, at hwar en red, äfwen i skogarna under träden, sank hästen djupt ned.

Trän skadde af köld. — Jag frågade så nu, som ofta sedan, åtskilliga gamla, så Swenska som Ängelska, om de icke någon gång funnit, at då wintrarne warit mycket kalle, några eller wissa trän däraf antingen dödt bärt, eller tagit någon särdeles skada? Mig swarades, at wid mycket kalla wintrar pläga åtskillige af unga Hickery trän dö ut. Det samma plär ock då ske med unga swarta Ekar; ja, ibland hade swarta Ekar, om et qwarters diameter, af en mycket kall winter dödt bärt. Ibland, fast mycket sällan, har man ock funnit något enda Mulbärsträ däraf utgå; men alt för ofta händer, at Persike-träden däraf sätta lifwet til. Ibland hafwa owanligt kalla wintrar på somliga ställen fördärfwat på en gång alla Persike-träden. Man har wid Persike-träden det flera resor märkt, at wid mycket stränga wintrar begå de sig bättre, som stå på höga backar, än de, som äro planterade i dälder, så at ofta när de uti dälder af en kall winter dödt ut, hafwa de som stått på höjder ej tagit den minsta skada. Men at swart Walnöt-träd, Sassafras, eller

eller andra trän här af wintrar mycket lidit, det sade de sig ej märkt. Hwad froster om wåren och sommaren angår, så hade de åtskilliga gångor märkt, at då träden redan stått med tämmelig stora löf, hafwa en eller flere frostnätter infallit, hwarigenom en stor del af löfwen bärtfrusit; men så pläga altid nya löf wäxa igen i de bärtfrusnas ställe. Wid sådana fråstnätters infallande i Maji och Junii månad här på orten, är det i synnerhet märkwärdigt, (hwarom ej allenast åtskillige gamle både Swenskar och Ängelsmän försäkrade mig, utan den ganska upmärksame Ingenieuren, Herr LEVIS EVANS, wiste mig äfwen det samma i sina upskrefna anmärkningar, nämligen,) at kölden då enkannerligen skadar de spädare trän, och det på det sätt, at från marken til ungefär 4 à 6. alnars högd, blifwa mäst alla löfwen fråstbitne; men därofwanföre alsintet. En sådan frostnatt har infallit här på orten år 1746. imellan den 14. och 15. Junii, nov. st. med dylik werkan, som Herr EVANS anmärkningar utwisa. De trän, som då stodo i blomma, mißte samma gång både löf och blomma på den delen, som war närmast marken; men de fingo något därefter nya löf igen, dock aldeles inga nya blommor. Än är wid de om wåren eller sommaren infallande frostnätter at märka, at de 1:o då förnämligast drabba och göra största skadan på lågländta och wätaktiga ställen, men ganska sällan öfwerst på högder. 2:o Som är märkwärdigt, drabba sådane fråstnätter här i landet på sådana ställen i synnerhet, där kalksten finnes; ty på dem skal man gemenligen en eller annan gång om sommaren hafwa några frostnätter, då den öfriga delen af landet är fri

därföre, (ja, ofta ligga sådane kalkstens ställen nog högländte); men skadas åndock af frostnätter, då det nedrigare landet, et litet stycke därifrån, där ingen kalksten finnes, känner intet mehr af frosten. Herr EVANS har först gjort denna anmärkning, och såg jag sanningen däraf på mina resor en och annan gång, som längre fram skal omnämnas. Wid sådana frostnätter taga unga Hickery snarare skada, til sina löf, än andra trän, och därnäst unga swarta Ekar, hwilket andre förut märkt, och jag sedan med egna ögon både år 1749 och 1750 observerade.

Den 11 Martii.

Hackspikar. Af detta slägtet fans här i landet alla de, som äro beskrefne och med lefwande färgor afritade uti Herr *Catesbys* dyrbara werk, kalladt *the Natural History of Carolina*, samt dess första Tome. Jag wil här endast upräkna dem, och nämna kårteligen et och annat om deras egenskaper; men utförlig beskrifning på dem lämnas til et annat tilfälle:

Picus principalis. Linn. eller Picus maximus, rostro albo, Catesb. nat. Hist. of Carol. Vol. I. p. 16. t. 16. finnes här, dock mycket sällan, och det endast en wiss tid om året.

Picus pileatus. Linn. är förr omtald uti andra Tomen af denna Resa p. 271.

Cuculus auratus. Linn. eller Picus varius major, alis aureis. Catesb. Nat. Hist. of Carol. Vol. I. p. 18. t. 18. fans nog här på orten, och kallades af de Swenska Hittock; äfwen af somliga Piut, hwilka bägge namn han sades hafwa

af

af sit särskildta låte. Han sitter måst altid på marken, och finnes ej hacka i träna. Han föder sig gemenligen af Insecter; men blifwer ibland sielf et rof för Hökar. Deße äro merendels mycket fete, och hafwa et wälsmakeligt kött. Som han är här hela wintren, och då inga Insecter så lätt stå til fångs; så lärer han twifwelsutan då äta några slags gräs- eller ört-frön på marken. Deß utseende och andra deß egenskaper wisa, at han är rätteligen skild från Hackspikarna.

Picus Carolinus, Linn. eller Picus varius, ventre rubro. Catesb. Nat. Hist. of Carol. Vol. I. p. 19. t. 19. finnes äfwen här. Han är mera högröd och glänsande, än han finnes hos Catesby afmålad.

Picus varius medius quasi villosus. Catesb. Nat. Hist. of Carol. Vol. I. p. 19. t. 19. finnes här i myckenhet: gör ibland skada på äppel-träna, i det han hugger öfweralt hål på dem. Denne torde kunna kallas: Picus per mediam longitudinem dorsi subvillosus, rectrice prima laterali tota alba.

Picus erythrocephalus. Linn. eller Picus capite toto rubro. Catesb. Nat. Hist. of Carol. Vol. I. p. 20. t. 20. fans äfwen nog här i landet, och kallades af de Swenska endast Hackspir, hwilket namn de likaledes gåfwo alla de andra, då allenast Cuculus auratus undantages. Denne är skadelig både på Mays-landet och i äppel-trägårdarna; ty han hackar sönder Mays-axen, och äter up äpplena. Somliga år infinner han sig i stort antal, i synnerhet där söta äpplen wäxa, dem han så upäter, at ej mera än toma skalet sitter qwart.

För

För några år tilbaka fingo de 2 pence för hwart denna foglens hufwud af den allmänna Cassan, på det deße skadelige foglar skulle utödas; men sedan blef samma lag uphäfwen. De äta ock ollon mycket gärna. De fara mäst mot wintern hårt til Söder; men när de ännu wid wintrens början blifwa i myckenhet qwar uti skogarna, spår folket däraf en nog blid och lindrig winter.

Picus varius minor, ventre luteo. Catesb. nat. Hist. af Carol. Vol. I. p. 21. t. 21. Af denna fans här mer, än mången wille; ty denne, så wäl som den näst föregående och de näst följande Hackspikar, woro ganska skadelige för äppelträna.

Picus varius minimus. Catesb. nat Hist. of Carol. Vol. I. p. 21. t. 21. finnes här i myckenhet, och är af alla Hackspikar den skadeligaste för äpple-trägårdarna; emedan han är dristigare och näswisare än de andre. Han hugger fullt med små hål i äppelträden til 3 à 4. lin. djuplek; och då de satt sig på et ställe på stammen och huggit et sådant hål, hugga de straxt et annat horizontelt tätt bredewid det förra, och fortfara gemenligen så därmed, til deß de gjort en Cirkel af sådana små hål rundt omkring trädet. Häraf ses, at äppelträden här i trägårdarna äro fulle med Cirklar rundt omkring stammarna, den ena Cirkeln öfwer den andra, ofta bara ½ digit. Geom. imellan Cirklarna. Stundom hugga de deßa hål så tätt bredewid hwarandra, at trädet däraf torrkas bårt. Denne är det, som Herr Catesby äfwen anmärker, så lik til färg och andra egenskaper Picus varius medius quasi villosus, at man lätteligen kunde taga dem bägge för en och samma, om ej denne

ne wore nog mindre, än den förut nämde. Bägge hafwa de samma skadeliga plägsed, at hacka hål på äppelträden. Denne kunde kallas: Picus medio longitudinali dorsi subvilloso, rectrice prima laterali alba maculis quatuor nigris.

Sill-häpperåßor kallades här af de Swenska en art af grodor, hwilka började denna årstiden at ropa om aftnarna och nätterna uti morassen, samt stora wattupußar och diken. De hafwa fått namnet däraf, at de om Wåren börja ropa just den tid, då man begynner fiska efter den här så kallade Sillen, hwilken dock är mycket skild från den af samma namn i Europa. Deße grodor hade et synnerligt låte, ej likt wåra wanliga Europeiska grodors, utan någorlunda som större foglars qwittrande, som ungefär lärer kunna uttolkas med piiit, piiit. Härmed höllo de sedermera ut en god del af wåren, begynte gemenligen strax efter det Solen gått ned, och höllo så ut, til Solenes upgång. Ljudet war wäl fint; dock så jällt, at det kunde höras på långt håll. När de wäntade rägn, skreko de långt argare än eljest, begynte ock då ibland midt om dagen, eller då det började mulna til, och följde gemenligen rägn inom 6. timar därefter. När det den 16 följande Martii snögade och yrde hela dagen, hördes om aftonen ej tecken til en enda, och under hela tiden det sedan war kallt och snön låg qwar på marken, hade kölden så stillat deras låte, at ej det minsta gny hördes; men så snart blid wäderlek infôll igen, började de å nyo med lika full hals som förr. De äro denna tiden ganska rädde, så at det war swårt, at få fatt på någon; ty så snart en kom-

kommer något när, där de wistas, tystnade de alle, utan at någon wisade sig. Det tyckes, som de hålla sig hel och hållna under wattnet, och endast hålla näsändan up, då de ropa; ty när jag sakta kom til rumet, där de woro, kunde jag ej se en enda hoppa ned uti wattnet: jag kunde ej få fast någon, innan jag måste ösa ut en hel wattupuß, däri de hade si. tilhåll. Deras färg är smutsig grön, strödd här och där med brunaktiga fläckar. När en rör wid dem låta de och qwida: de sätta sig ock då ibland i den positure, at de likasom blåser up bakdelen af ryggen, at där blir en hög knyl, och då wilja de ej gå ur fläcken, fast en stöter på dem. Då de lefwande lades i Spiritus vini, woro de inom en half minut döde. De torde kunna kallas: Rana virescens plantis tetradactylis fissis, palmis pentadactylis semipalmatis, macula depressa fusta pone oculum.

Den 12 Martii.

Tardus pilularis migratorius, är en liten fogel, så kallad och med lifliga färgor afmålad af Herr Catesby uti deß Natural. Hist. of Carol. Vol. I. p. 29. t. 29. hwilken finnes här i tämmelig myckenhet hela året igenom. Af Ängelsmännerna och de Swenska kallades han *Robin-red-breast*; men är wida skild ifrån den med det namnet i Angeland. Han sjunger rätt wäl, är ej särdeles rädd, utan hoppar på marken tätt wid husen. I Philadelphia hålles han i bur, för sin sång skul.

Haßel (Corylus avellana) begynte nu at blomstras: trefs bäst i en rik swartmylla, hwarföre ock de Swenske hade den som et tecken och wisare til en mycket god Jordmon.

Den

Den 13 Martii.

Alen hade nyß börjat blömma.

Dracontium fœtidum Linn. Spec. 967. wäxte ymnogt i kärren, och begynte nu at blomstras. Ibland örter, som hafwa en ganska wederwärdig lukt, war denna snart sagt den wärste. Hon stank så illa, at jag näppeligen kunde examinera deß blomma; ja så, at om jag luktade något länge därpå, fick jag ondt i hufwudet däraf. De Swenske kallade henne Björnrötter eller Björnblad; men Ängelsmännerna *Polecat-rot*; emedan den luktar åfwen så illa som Polecatten, om hwilken förut är talt i andra Tomen p. 378. Blommorne äro af en purpuraktig färg. När hon blomstras som bäst, börja först ändarna af bladen, at sticka up ur jorden. Deß blan lämnas om sommaren af kreaturen oätna. Dr. COLDEN berättade, at han i sjukdomars botande har betjänt sig af denna til alt det samma, som annars brukas arum vulg. i synnerhet mot skörbjugg &c. Swenska namnet har hon fått däraf, at Björnarne om wåren, då de först komma ut från sina winterqwarter, äta henne gärna. Hon är nog allmän i hela Norra America.

Draba verna wäxte i myckenhet här i landet, och började nu at blomma.

Veratrum album, Linn. eller Helleborus albus, flore subviridi, C. B. wäxte nog allmänt öfwer hela Norra America uti kärr och på läglända ställen. De Swenske, som här bodde, kallade henne däck, däckor, däckrötter; emedan barnen plägade göra däckor af hennes stjelkar och blan. Af de Ängelska heter hon *Itchweed*, item *Ellebor*. Hon är en förgiftig ört. Därföre får hon ock

altio

altid stå orörd och oäten af boskapen, som ej wågar sig på henne; dock sker ibland, at kreaturen först om wåren, då betet gemenligen är mycket magert, låta bedraga sig, at äta af däckornas täcka gröna och breda blan, som hel tidigt skjuta up; men en sådan måltid kostar dem ock ofta lifwet. Både Får och gäß hafwa härigenom omkomit. Med hennes rot förwaras den nyß planterade Maysen för glupska foglars öfwerwäld, hwilket sker sålunda: deß rötter kokas i watten, hwaruti sedan det fått wäl kallna, Maysen sättes i blöt natten öfwer, därefter utplanteras han på wanligt sätt, och då Mays-tjufwar, kråkor eller andre för Maysen skadelige foglar, wela påta och pläcka up de utsådda kornen, blifwa de af et eller par korn så yre i hufwudet, at de tumla öfwer ända, hwaraf de andre blifwa rädde, och wåga sig ej mera dit. Då de åter, som smakat på kornen, kommit sig litet före, hasta de sig strax från Mays-landet, och få mera ingen lystnad, at å nyo aflägga där besök. Wid det Maysen så tilredes, bör man wara noga sorgfällig om, at ej något kreatur får smaka af de stöpta kornen: då höns eller ankor få et eller par korn däraf, blifwa de ganska sjuke; och om de få tilfälle, at äta mera, somna de så in, at de glömma ofta bårt, at mera wakna up. Då roten är rå, och så kastas på backen, röres hon ej af något djur; men om hon blir kokad, och sedan kastas ut, blifwa kreaturen af deß söta smak narrade, at äta henne. Man har sett hundar, som endast ätit litet däraf, och därefter blifwit sjuke; dock, sedan de per vomitum fått rensa sig, hafwa de kommit sig före igen; ty om Kreaturen icke sålunda få henne från sig, sätta de ofta lifwet til. Eljest

brit-

bruka ſomlige, at koka roten i watten, twätta med det ſamma ſkabbiga ſtällen, då det wäl ſwider och åfwen ſkal förorſaka, at patienten i ymnoghet kaſtar ſit watten; men han ſades dock bliſwa helad därigenom. När barn hafwa löß i hufwudet, koka qwinfolken deßa rötter, doppa kammen i decocten, kamma därmed hufwudet, då lößen ſkola dö, och förſäkrades deta wara bland de ſäkraſte botemedel för denna ohyran.

Den 17 Martii.

Indianernas mat af wilda örter. Wid de Swenſkas förſta hitkomſt, och långt därefter, war landet upfylt med Indianer; men alt ſom landet blef mer upodladt af Europeer, ſom kommo hit öfwer, ſålde Willarne bärt ſit land, och flytte undan längre up i landet; dock ſanningen at ſäga, ſå woro ganſka få af deßa Willar, ſom ſåledes flytte undan: måſtadelen ſlöt ſin lefnad förut, dels genom inbördes krig, dels genom koppor: en ſjukdom, ſom Willarne aldrig hört talas om, förrän Europeernas ankomſt, men ſom dock utödde otroligt många af dem; ty ehuru de äro nog måſtare, at bota ſår och andra utwärtes anſtöter, förſtå de ſig dock ej på Febrar eller andra inwärtes ſjukdomar. En kan lätt inbilla ſig, huru lyckligen Kopp-Curen ſkulle ſlutas för dem, när de, då kopporne började ſlå ut, ſprungo helt nakne ut i kallt watten i floder, ſjöar och källor, och antingen doppade ſig under ned i ſamma, eller öſte det i myckenhet öfwer ſig, at därmed dämpa Febrens hetta. Likaledes buro de ſina barn, ſom lågo i Kopporna ut til floder eller källor, och doppade dem i kallt watten; men ſå lärer brännwinet

utrotat de måsta af Indianerna. Af denna dryckken eller liqueuren wißte de ock intet, innan Europeerne kommo hit; men sedan de fått smaken därpå, hafwa de warit likasom förtjusade efter den samma. Näppeligen lärer någon människa hafwa högre begärelse til något, än den en Indian har til bränwin. Jag har hört dem sielfwa säja, at det är en efterlängtad och hederlig död, at supa sig ihjäl af bränwin. De hafwa ock troligen i sielfwa werket utöfwat det samma; ty med mycket bränwins supande hafwa de förkårtat lifwet. Deße Indianers mat war wid Europeernas hitkomst ganska mycket skild från den, som de gamla werldens inwånare brukat. Hwete, Råg, Korn, Hafra, och Risgryn, woro då i denna werldenes del aldeles obekante. Det samma war med de flästa trä- och kryddgårds frukter. De betjänte sig i de gamla länder af Mays. Några arter af Bönor och Pumpor utgjorde nästan alt Willarnas åkerbruk och kryddgårds wäsende, och hundar woro i Norra America deras enda tama kreatur. Dock som deras åker- och kryddgårds-bruk war mycket litet, och afkastningen däraf föga kunde räcka til at föda dem i par månader om året; nödgades de taga sin tilflykt dels til jagt och fiskande, som då gjorde och än gör deras måsta och drygaste årsföda, dels til allahanda wildt wäxande örter och trän. Som åtskillige af de gamla Swenska ännu lefde, hwilka ock i sin ungdom dageligen omgåts med Willarna, och noga sett deras lefnadssätt; så war jag nu mon om, at göra mig underrättad, hwilka af de här wildt wäxande örter de då betjänt sig af til sin föda. Då alle enhälligt berättade, at de forna

Wil-

Willar i Nya Swerige i synnerhet brukat följande wäxter til mat:

Hopniss eller *Håpniss*, kallade samme Willar en af de willa wäxter, som då brukades til mat, och kallas ännu med samma namn öfweralt af de Swenska. Han wäxer i ängar i god Jordmon. Rötterne likna Potatoes eller Jord-artichokor. Willarne kokade deßa rötter, och åto dem i stället för bröd med god smak. En del af de Swenska hade fordom, i brist på bröd, brukat och ätit samma rötter. Somlige af de Ängelska bruka ännu, at äta dem som Potatoes. Herr BARTRAM berättade, at Willarne längre up i landet äta ej allenast ännu deßa rötter på förenämde sätt, hwilka uti god smak ej gifwa Potatoes efter, utan de samla ock ärterna, som finnas i deß skidor, och tilreda dem på samma sätt som andra ärter. Denna Willarnas *Hopniss* är *Glycine* (*apios*) foliis pinnatis ovato-lanceolatis. *Linn. hort. Ups.* 227. *Spec.* 753.

Kåtniss war en annan af Willarna så kallad ört, hwars rot de åto, då de fordom bodde här. De Swenske bruka ännu samma namn. Hon wäxer på sanka, gyttjoga och mycket wåta samt blöta ställen. Roten är af en owal skapnad, de mästa af 1½ Geom. tums längd, och 1½ sådan tums tjocklek midt på; men somlige hafwa ock warit af en knyt-näfwas storlek. Willarne brukade deßa rötter antingen kokade, eller ock stekte i aska. En och annan af de Swenska åto dem ock, när de Willske woro här, och tyckte dem smaka wäl; men nu för tiden war ingen som brukade dem. En man af 91 års ålder, wid namn NILS GÖSTAFSON,

berättade, at han ofta i sin ungdom åtit deßa rötter, samt at de då smakat honom mycket wäl: lade ock därtil, at Willarne, i synnerhet Willskorne, brukade då wid Pingestiden fara ut på holmar, och där gräfwa up deßa rötter, samt föra dem hem: och så länge de dem hade, brydde de sig icke om annan föda. De sades nu wara ganska mycket utödde af Swin, hwilka skola wara alt för snåle efter dem. Boskapen äter ock gärna deß blan. Jag lät sedan steka några af deßa rötter, de smakade i mitt tycke ej illa, fast de kändes något mjöllige. Smaken war ej olik Potatoes. När Willarne ännu komma hit ned, och få se Europeernas Rofwor, kalla de dem äfwen Kåtniss. Denne nu omtalte *Kåtniss*, är en *Sagittaria*, och lär endast wara en variation af wår Swenska Sagittaria (sagittifolia) foliis sagittatis acutis. *Linn. Flor. Svec.* 780. 869. ty hela örten ofwanför jorden är lik den samma i alt, endast at under jorden bulbi på den Americanska äro nog store. Herr OSBECK uti sin *Chinesiska* Resa *p.* 208. och 253. nämner, at Chineserne plantera en Sagittaria, hwars rötter de äta, hwilken tyckes ofelbart wara aldeles samma variation med denna Kåtniss. Eljest fann jag ock längre til Norr här i America, de andra variationer af Sagittaria, som wi hafwe hos oß i Swerige.

Taabo, äfwen ock *Taabim*, kallades fordom af Willarna en annan ört, hwars rot de likaledes brukade til mat. Somlige af dem har ock kallat denna örten *Tuckåh*; hos mästa delen af de Swenska hette hon ännu *Taabo*. Hon wäxer på sumpiga ställen i kärr, och äro Swinen ganska snåle efter deß rötter, hwilka däraf blifwa mycket fete.

De

De besöka därföre flitigt de ställen, där deße rötter wäxa, och ser man Swinen ibland så böka efter dem ned i gyttjan, at de ofta falla med hela kroppen under wattnet, endast at litet af bakdelen stått up i wädret. Således är det ej underligt, at deße rötter nu äro mycket utödde på de ställen, där mycket Swin hålles. Rötterne wäxa ibland til den tjocklek, nästan som en människas lår. Då de äro färske, bita de som eld på tungan, hwarföre de ock då hållas wara för människan som et förgift; därföre wågade ock Indianerne aldrig, at äta dem rå, utan tilredde dem på följande sätt: de samlade en stor hop af deßa rötter, gräfde sedan en så stor lång grop, at de samlade rötter däri kunde rymas, ibland af 2 eller 3 famnars längd, och mera, häruti lades rötterne och öfwertäcktes med den ur gropen upkastade mullen, på hwilken gjordes en stor eld, den de läto brinna, til deß de tyckte det wara nog. Sedan togs elden bårt, rötterne gräfdes up, och åtos begärigt af Indianerna; och skola deße rötter, sålunda tilredde, smaka så wäl som Potatoes. Willarne brukade aldrig at torka och förwara dem, utan togo dem altid färska utur kärret, när de dem behöfde. Denna *Taabo* är *Arum* (*virginicum*) acaule, foliis hastato-cordatis acutis, angulis obtusis. Linn. hort. cliff. 434. spec. 966. Det är underligt, at örten Arum, med sina närmaste slägtingar, hwilkas rötter råa bränna som en eld på tungan, och merendels så rå äro hel eller half förgiftige, dock ätes af människan uti flera werldenes delar. Huru hafwa de först funnit på, at en så motbjudande ört wore tjänlig til spis, och at det förgiftiga brännande på tungan skulle genom elden

kunna förtagas? Sålunda brukas i Norra delen af Europa roten af *Calla palustris* eller Mißne och Måß i nödfall til bröd. Willarne i Norra America bruka roten af detta arum. På flera ställen i Södra America, och på Americanska öarna brukas härtil andra Species ari. Hottentotterne på Södra udden af Africa göra sig bröd af roten utaf et arum, som där wäxer, som dock rå är lika brännande och förgiftig, som de andra slag af arum. Likaledes brukas i Egypten och på flera ställen i Asien rötterna af wißa Speciebus Ari til föda. Den hårde men ibland nyttige lärmästaren, nöden, lärer twifwelsutan först drifwit människan at upfinna en mat, som den förste smaken annars skulle döma högst otienlig härtil. Denna *Taaba* tyckes wara samma med Willarnas *Tuckaboa* uti Carolina, om hwilken är talt i andra Tomen af denna Resa p. 389.

Taaki hafwa Willarne kallat en annan ört, som af dem ock brukades til mat. Somlige af dem hafwa ock kallat henne *Taakim*, och åfwen *Takvim*. Hos de Swenska hade hon ännu öfwer alt det namnet *Taaki*. Hon wäxer i kärr och på mycket sumpiga och sanka ställen nog allmänt i Norra America. Kor, Swin och Hjortar äro om Wåren ganska snåle efter hennes blan, som då äro bland de tidigaste framme. Bladen äro brede, som Lilii Convallii blad, gröna på öfra sidan, samt där ganska fint luddige, at de se ut som et fint sammet. Indianerne plåckade hennes frön, torkade och förwarade dem til mat. De duga ej at ätas rå och färska, utan böra torkas förut. De kokade dem i några watten, innan de

blefe

blefwo så gode, som de wille hafwa dem, och åto dem sedan som ärter. När de fingo smör eller mjölk af de Swenska, stufwade eller kokade de dem däri. Stundom betjente de sig af dem i stället för bröd. Deras smak sades måst wara samma som på ärter. En och annan af de Swenska har ock fordom brukat dem til mat. Gamle män berättade, at de tyckte mera om dem, än om alla de andra föregående wäxter, som Willarne fordom åto. Denna *Taaki* är *Orontium*, *Linn. spec.* 324.

Blåbär brukades af Willarna fordom mycket til mat. Deße Blåbär, som af Ängelsmännerna kallas *Huckleberries*, äro flere species af Vaccinium, dock alle skilde från wåra Swenska, fast sjelfwa bären i färg, skapnad och smak så likna de samma, at en swårligen skulle kunna skilja dem åt. Deße Americanske wäxa på buskar, som äro 1 à 2 alnar höge, ja, somlige species däraf finnas ibland af mer än en famns högd. Indianerne pläckade fordom årligen en stor myckenhet däraf, tårkade dem antingen i Solen eller wid eld, och brukade dem sedan på åtskilligt sätt til mat. Än i denna dag äro deße Blåbär en af Willarnas delicateßer. På mina Resor genom Iroquoirnas länder, då de wille fägna mig mycket wäl, framsattes färskt Mays-bröd, bakadt i skapnad som palt, hwari fullt af tårkade Blåbär woro blandade, lik Rußin eller Corinther i en Pudding, och stekt i aska; hwarom mera längre fram. Europeerne pläga ock låta samla en myckenhet af deßa bär, tårka dem i ugnar, och bruka dem i tortor samt bakelser, jämwäl eljest på åtskilliga andra sätt. Somlige insylta dem med Säcker-Sirap. Eljest

åtas de gärna rå, både för sig sielfwa, och i söt miölk.

En annan rätt, som Willarne fordom, och äfwen ännu, mycket bruka, då det skal wara ganska wäl, skal nedanföre omtalas wid Den 27 Martii.

Den 18 Martii.

Wädret eller winden war mäst hela denna Wårtiden så, at om morgonen i Solgången war det helt lungt; kl. 8 f. m. började det blåsa tämmeligen, som warade hela dagen til Solens nedergång, då det merendels saktade sig och blef lungt hela natten. Detta skedde gemenligen; men ibland så continuerade ock blåsten utan uphörande för et, 2 eller 3 hela dygn. Wid middagen blåste det mästendels starkast. Blåsten war ungefär på följande sätt: om morgonen kl. 6 war W. 0. kl. 7 f. W. 1. kl. 8. W. 2. kl. 11. W. 3. kl. 4. e. m. W. 2. och därefter tog det mera och mera af, til deß det litet efter Solgången blef helt lungt. De wäder, som hela denna Wårtiden blåste, woro til största delen från W. kanten, som af Meteorol. observationerne kan ses.

Tecken til tilkommande wäderlek, och det bland de säkrare, sades här på orten wara, at om en molnwägg står ned wid horizonten uti SW. wid Solens nedergång, som sedan en stund inpå aftonen sjunker ned, så skal det blifwa rägn andra dagen, fast ock hela förr middagen den dagen slutas klar och skön. Men om en molnwägg står i SW. wid horizonten när Solen går ned, och den samme kommer sedan längre in på aftonen mera

up

up, så blifwer om nästföljande dagen gemenligen wackert wäder.

Den 20 Martii.

Tecken til tilkommande wäderlek. — En gammal Swensk spådde nu ändring i wäderleken; emedan i dag war ingen wind utan lungt; ty när det har blåst i några dagar, och blifwer sedan alveles stilla i luften, skal det litet därefter antingen blifwa nederbörd, eller eljest någon ändring i wäderleken. Deßutan sades åtskillige åfwen här wara af den grundlösa tankan, som deras förfäder twifwelsutan fört med sig hit, at Fredagen i weckan gemenligen är den dagen, på hwilken wäderleken omskiftar sig, så at, om det ock blåst eller rägnat &c. hela weckan, och någon ändring då skal ske, skal det merendels wara om Fredaaen. Huru wida det förra träffade in, kan ses af Meteorol. observ. wid denna Tomens slut.

Den 21. Martii.

Den Rödblommiga Lönnen och *Americanska* Almen började nu at blomstras; dock stodo ock somlige af den senare nu som bäst i blomma.

Den 24 Martii.

I dag wandrade jag wida omkring, at se efter, om jag kunde finna några wäxter i blomma; men den mulna wäderleken och myckna rägnet, som warit förut, war orsaken, at så godt som ingen ting ännu fått komma fram. Marken började dock nu, at tämmeligen grönska. De wäxter jag nyß förut omtalt, blomstrade nu som bäst.

Anemone Hepatica stod nu öfwer alt i blomma; wäxte här ymnigt, och kallades af de Swenska Blåblomster, som ej wißte, om hon dugde til något.

Åkrar. På alla åkrar jag i dag gick, såg jag ej et enda dike, fast rätt många af dem tarfwat sådana; men de hade här i alt rättat sig efter den Ängelska plågseden, at ej bruka diken på åkern, utan at eftersinna, om åkern dem behöfde eller ej. Följden däraf war, at på ganska många ställen hade det nu förut fallna rägnet skölgt bårt stora styckenaf de med Hwete eller Råg besådda åkrar. Inga renar woro på åkrarna, utan endast en smal wid gårdesgården, som dock måst allestäds war så öfwerlupen med Rhus glabra och Björnbärs buskar, at boskapen där kunde hafwa liten eller ingen föda. Åkrarne woro lagde i broad cast, eller 10 alnars breda stycken, afskilde med fåror från hwarandra. Åkerstyckena woro jämna, och litet eller alsintet högde midt på.

Meloë majalis kräkte här och där på backarna.

Papilio antiopa flög omkring uti skogsbackarna, och war den första Papilio jag såg detta år.

Papilio Euphrosyne flög bland de rarare. De andre Americanske Insecter, jag i dag och de följande dagar såg och beskref, skola wid et annat tilfälle omtalas; och wil jag i det följande endast orda om dem, som för någon synnerlig egenskap tyckas wara märkwärdige.

Höstackarne här på orten gjordes wäl merendels på samma sätt, som i Swerige, nämligen lik en tjock kårt Conus, utan något täcke därpå. När de wille föra något hö därifrån, skars det

det gemenligen löst med en särdeles därtil gjord knif. Men så brukade ock en stor del här, i synnerhet omkring Philadelphia, at lägga höet i sådana lador, som äro beskrefne och afritade i första Tomen af denna Resa p. 224. hwars tak kan flyttas up och ned, alt som höet är mer eller mindre. Ned wid marken lågo trädar, hwarpå höet lades, at wädret fick fritt spela därunder. Jag har nämt förut, at här i gemen icke brukas något hus åt boskapen hwarken winter eller sommar, utan de gå altid ute; men så har jag dock sett i Philadelphia och på några få andra ställen, at de, som brukat dessa med skjul täckta stackar, inrättat dem på det sätt, at höet lades på en brädbotten, en famn eller mera från marken, och at kona stodo om wintern och då det war elakt wäder, därunder. På alla sidor nedanför förenämde brädbotten woro brädwäggar, dock så glese, at wädret kunde spela därigenom.

Den 27 Martii.

Om morgonen reste jag bårt, at tala med den redan förut omtalta Swenska mannen, Nils Göstafsson, om 91 års ålder, at af honom få inhämta Nya Sweriges forna tilstånd, och hwad han wisste berätta därom. Landet där jag nu färdades igenom, hade samma beskaffenhet som de andra ställen där jag rest i America, nämligen, det war en beständig omwäxling af långsluttande högder och dälder. De förra bestodo af en mycket blek tegelfärgad jord, mäst af fin sand; dock något mylla däribland. Inga bärg och inga stenar blef jag här warse, undantagandes några helt små uti backbrinkar af duswo- eller ock höns-äggs storlek,

och

och woro gemenligen af en hwit quartz, merendels släte utanpå, och nötte på alla sidor. Ned i det djupaste af somliga dälder lopp stundom någon bäck af klart rinnande watten, och i botten på den war det fullt af sådana små hwita kißel-stenar, som nyß äro omtalte. Här och där i dälderna låg ock något litet kärr eller moraß. Då och då, fast et godt stycke imellan, sågs någon gård, ofta omgifwen med åker nästan på alla sidor. På mäst alla åkrar stodo stubbar ännu qwar, til et tecken, at landet här ej warit länge bebodt, utan för 40 eller 50 år tilbaka öfweralt med skog bewäxt. Gårdarne woro ej i bylag, eller flere tilsammans på et ställe, utan alt enstakade. Hwar Landtman bodde särskildt för sig, och hade sin åker, äng, skog och egen jord rundt omkring sin gård, skild och afdelt från en annars. Imellan sådana nog glest belägna gårdar war mästa delen af landet öfwerwäxt med skog, hwilken bestod af höga löf-trän, dock tämmeligen glesa, så at en beqwämligen kunde rida i skogen hwart en wille, och på de släta ställen köra med kärra; emedan marken war hel slät. Stora trän lågo här och där omkullfallne, dem wädret kastat öfwerända: somlige woro nedstjälpte med stamm och rot: på andra hade wädret brutit stammen twärt af: somligstäds war skogen stor och hög: annorstäds fans stora fläckar af bara ung skog, endast af 20, 30 eller 40 års ålder. Deße fläckar sades wara de, hwaräst Indianerne fordom haft sina små Plantationer. Ännu syntes ej tecken til något utsprucklit löf, ej eller såg jag i skogarna någon blomma; ty det kalla wädret, som nu blåst i några dagar å rad, hindrade alt sådant. Skogen bestod til större delen, af

åt-

åtskilliga slags Ekar, samt Hickery. Kärren stodo fulla af den rödblommiga Lönnen, hwilken blomstrade nu öfweralt, och gjorde, at deße platser sågo däraf på långt håll hel röda ut.

Denna gamla Swenska mannen syntes ännu wara tämmelig frisk och kry: kunde gå omkring, fast med käpp: klagade dock, at han nu på de senare åren kändt någon wärk i rygg och leder, samt at han om winter-tiden sällan kunde hålla sina fötter warma, om han icke satt wid elden. Han sade sig helt wäl minnas, huru här war, då Holländaren rådde öfwer detta landet, samt huru här tilstod, innan Ängelsmännerne kommo hit: lade därtil, at han fört mycket timmer och bjälkar til Philadelphia, då det började anläggas, och kom helt wäl ihog, då intet annat war än stor skog, där Philadelphia nu står. Gubbens fader war en bland de Swenska, som hitsändes, at bebo och upodla detta landet. På nedanstående frågor gaf han mig det swar, som här bifogas:

Hwadan de förste Swenske, som kommo hit i landet, fingo sin boskap? Gubben sade, at han hört sin fader och andra i sin barndom berätta, at de Swenske fört hit öfwer med sig allahanda slags boskap, som Hästar, Oxar, Kor, Får, Swin, Höns, Gäß, Ankor; dock allenast några få af hwardera slaget i början; men de hafwa sedermera ganska mycket förökt sig i detta landet. Han sade, at både Maryland, New York, New England och Virginien woro bebodde af Europeer, förrän denna orten; men han wißte icke, at de Swenske någonsin fått eller förskaffat sig något slags boskap från deßa nu nämde

orter, undantagandes något litet från New York. Uti hans barndom, då han kunde börja minnas, hade de Swenske redan en tämmelig ymnoghet af alla deßa slagen: at Swinen då så förökt sig, emedan här war et sådant öfwerflöd af föda för dem, at de lupo willa i skogarna, så at de måste skjuta somliga ihjäl, då de wille hafwa dem fast: äfwen påminte han sig, at Hästar somligstäds lupit willa i skogen; men at någon annan boskap blifwit wild, kunde han icke årindra sig. Han tyckte, at allahanda slags boskap här i landet, är merendels denna tiden så stor, som i hans barndom, endast at de få tilräckeligt foder; ty i hans barndom war så tilräckelig och öfwerflödig föda för all slags boskap, at de altid woro smäll fete. En Ko mjölkade då mera än 3 eller 4 denna tiden; men hon hade ock då allena mera och bättre föda, än 3 eller 4 nu få: ty nu (woro hans ord) är det ynkan at se, huru litet gräs och föda boskapen får om sommaren. Orsaken til detta ses i Andra Tomen p. 436.

Hwadan de Ängelske i *Pensylvanien* och Nya *Jersey* fått sin boskap? De köpte de måsta af de här förrut boende Swenskar och Holländare; några få fördes dock från Ängeland. Skapnaden af Boskapen här i landet, och sielfwa Ängelsmännernas enhälliga berättelse, besannade hwad gubben sade.

Hwad de Swenske härstädes först fått sina Sädesslag, och trä- samt köks krydd-gårds-frukter? Gubben sade sig i sin barndom hört flera resor berättas, at de Swenske wid sin hitkomst fört med sig allahanda slags Sädes-arter,

ter, samt Trä- och kryddgårds-frukter, eller frön däraf, hwilket han ock trodde sant wara; ty så snart han började minnas, hade de härstädes en myckenhet af Hwete, Råg, Korn och Hafra. De Swenska bryggde då alt sit dricka af Korn-malt, gjorde sig ock då godt öl. De hade ock då redan bränwinspannor och brände sig godt bränwin: alle hade wäl ej panna; men så länte dock den ene panna af den andra, då han wille bräuna. *Mays* måste de i början köpa af Willarna, både at äta och så; men då de warit här en tid, förkofrade de sig så i Mays-planteringen, at Willarne något därefter måste komma och köpa Mays af dem. Gubben sade ock, at Willarne i forna tider, och wid de Swenskas första hitkomst, woro flitigare och snällare, at göra allahanda ting, än nu; ty nu hade de blifwit för mycket late, i anseende til det de då woro. Hufwud-kål hade de Swenska i hans barndom mycken och skön. Likaledes hade de ymnoghet af Winter-kål, som stod ute hela wintern. Af Rofwor hade de ock då en stor myckenhet: om wintern förwarades de i gropar under jorden: men gubben tyckte ej om det sättet; ty då de warit i gropar något in på wintern, blefwo de swampige. Bättre höll han det sättet wara, som nu brukas at förwara dem, som är, at sedan rofworne om hösten blifwit upragne och litet wädrade, läggas de i en hög på rof-landet, täckas öfwer och omkring dem tjockt med halm, och öses så mull därofwanpå, hwarigenom de här i landet ganska wäl förwaras, och blifwa icke swampige. Indianerne hafwa tyckt mycket om rofwor, ätit dem gärna, och kallat dem dels *Hopnis*, dels *Kätnis*. Af Rot-kål eller Kål-rötter wiste de ej den

tiden,

tiden, ej eller hade gubben någonsin hört talas om någon sådan kål. Observ. denna tiden weta ock icke, hwarken Angelsmän, Swenskar eller andre, som bo här i landet, hwad Rot-kål eller Kål-rötter är, mindre huru de brukas och smaka. Morötter brukades i hans barndom: af Frukt-Trånslag hade de då Äppeltrån, men ej myckct, utan endast en och annan en liten trågård däraf; somlige hade ock alsinga. I hans barndom brukade ingen af de Swenska, at göra Cider, utan det woro många år efter, innan de begynte göra den. De Swenske brygde förut sit goda Öl och dricka, och druckö det. Nu för tiden äro här ganska få, som brygga öl eller dricka, utan de bruka gemenligen Cider. Kersbärs-trän hade de myckct i hans barndom. Persike-trän hade de då nästan mera än nu, och gjorde äfwen dricka af Persikerna. Han wißte ej hwadan de Swenske först fått Persike-trän.

Willar upfylte hela detta landet i gubbens barndom, de bodde då bland de Swenska, och eljest öfwer alt. Han anförde flera exempel på Swenskar, som då blefwo af Willarna ihjälslagne; och par styckcn nämde han, af hwilka Willarne flått huden af hufwudet. De stulo då et och annat af de Swenskas barn dem de förde bårt med sig, at de ej mera hört af dem. En gång kommo de, och slogo ihjäl några Swenskar, och togo öfra delen af hufwud-skålen med sig. Wid samma tilfälle flådde de alt skinnet, som hade hår på sig, af hufwudet på en liten flicka, hade och dödat den samma, om de ej sett en båt med Swenska komma, då de rymt bårt. Flickan blef

sedan botad; men fick aldrig mera här på sit hufwud. Hon wardt gift, fick många barn, och lefde länge därefter. En annan gång bödo de til, at slå ihjäl gubbens moder; men hon war dem för stark, och imedlertid kommo en hop Swenskar, hwaraf Willarne blefwo skrämde, och sprungo sin wäg. Ingen kunde få reda på, hwilka Willar deße woro. Eljest lefde Willarne gemenligen i godt förtroende med de Swenska. De hade då på många ställen sina små plantager af Mays. Innan de Swenske kommo hit, hade de inga andra yxor, än sten-yxor. När de då wille anlägga en Mays plantation på något ställe, bärthöggo de skogen och tilredde jorden på det sätt, som förut är nämt p. 3. De planterade ej mycket Mays; ty de lefde mäst af jagt, och största delen af sommaren woro Hopniss, Kåtniss, Taaho och Taaki, samt Blåbär deras föda. De hade inga hästar eller andra slags kreatur, at bruka wid deras lilla åkerskötsel, utan de förrättade samma syßla sielfwe. Sedan Maysen war mogen och inbärgad, förwarade de honom om wintern uti gropar på det sätt, at de gräfde en grop, sällan djupare än en famn, ofta ej det: lade öfwer alt på botten och sidorna rundt omkring gropen breda barkstycken, så at både botten och sidor woro därmed öfwerklädde. I brist af bark betjänte de sig til samma ändamål af *Andropogon bicorne*, et gräs, som i myckenhet här wäxer, kalladt af de Ängelska *Indian grass*, och af de Swenska Wilskt gräs. Mays-axen lades sedan däri, och öfwertäcktes tjockt med samma Wilska gräs, hwarpå sist lades tilräckelig mull. Maysen höll sig ganska wäl i deßa gropar, utan at fördärfwas, och kunde en In-

dian hafwa flera sådana Mays-gömmor, hwarest samma Sädesslag låg oskadt, fast Willen ofta for långt bårt därifrån. Sedan de Swenske kommo hit, och började plantera Äppel-och Persike-trän, skedde ibland, at Willarne, men särdeles deras qwinfolk, infunno sig, och stulo bårt en hop frukt; men då de Swenske ibland råkade komma öfwer dem, delte de ut dryga slängar, togo bårt tjufwa-bördan, och pantade ofta på köpet deras kläder. Likaledes skedde ibland, at sedan de Swenske fingo en stor myckenhet af Swin, som lupo allestäds i skogarna, och där grisade, at Willarne då och då i mjugg slog ihjäl något, och gjorde sig däraf en god måltid; dock woro åtskillige Willar, som köpte sig Swin af de Swenska, och födde dem up, samt wande dem at följa med sig som hundar, hwart de gingo; och då de flyttade från det ena stället til det andra, hade de sina swin i följe. Somlige af dem fingo ock en sådan myckenhet af deßa kreatur, at de sedan sålde dem för en ringa ting til de Swenska. När de Swenske först kommo hit, hade Willarne inga tama kreatur eller boskap, undantagandes små hundar. De tykte mycket om mjölkmat, och åto den ganska gärna, då de fingo den af de Swenska; men så tilredde de sig dock sjelfwe en art af mjölk på det sättet, at de samlade en myckenhet nötter af Hickery och swart Walnöttetrå, torkade och bultade dem sönder, togo kärnorna ut, stötte dem til mjöl, blandade så up det med watten, då det såg ut som mjölk, och gaf ej eller efter mjölk i sötma. De hade Tobakspipor, som de sjelfwe gjort sig af ler, då de Swenske först kommo hit; men de hade ej altid rätt Tobak at röka, utan brukade i nöd-

fall

fall i deß ställe en ört, den dock gubben ej kände; men försäkrade, at det icke war *Verbascum vulgare luteum*, som annars här öfweralt af de Swenska kallas Wilskt Tobak. Hwad deras Gudstjenst angår, så trodde gubben, at den war liten eller alsingen. När det dundrade och åskan slog starkt, sade de, at den onde då war wred. Somlige af dem sade, at de trodde på den Guden, som bor uppe i Himmelen. En gång hade gubben en Will man med sig, och råkade på en rödspräklot orm; gubben började söka sig en käpp, at slå honom ihjäl; men Willen bad för at det heligt war, at han ej skulle röra wid honom, föregifwandes, at denne ormen wore den, på hwilken han trodde. För hända, at gubben annars släpt ormen med lifwet; men nu skaffade han sig en käpp, drap ormen midt för Willens ögon, och sade: efter du tror på honom, så måste jag nödwändigt slå ihjäl honom. Willarne kommo ibland til kyrkan, där de Swenske hölle sin Gudstjenst, stodo en liten stund stilla, sågo och lydde på, och gingo åter sin wäg. Då gubben en gång war i Kyrkan, och icke söng; emedan han hade ingen Psalmbok, kom en Indian, som war bekant med honom, slog honom på axlarna, och sade: Hwi sjunger icke du som de andre, *Tantánta, Tantánta, Tantánta*? En annan gång, då predikan hölts i Racoons Kyrka, kom en Wille in, och då han stått litet, och sett samt hört på, sade han: hå! mycket tal och prat; men intet bränwin eller *Cider*, hwarpå han gick sin wäg ut igen. Det är at märka, at då någon af Willarna håller ett tal til sina kamrader, at upmuntra dem til krig eller annat, dricka de och supa starkt. De Swen-

ste köpte den tiden land af de Wilda, och det för en ringa ting. För et stycke Fris, eller för en kanna bränwin, och så widare, kunde de få et land, som denna tiden ej köpes för 3 eller 400 Pund Pennsylvaniæ-penningar, och än mera. När de sålde et land, så uprättades gemenligen köpebref; och ehuruwäl ingen af Willarna kunde läsa eller skrifwa, så ristade de dock på wist sätt sina namn därunder. Gubbens fader köpte af dem et land uti Nya Jersey: när köpebrefwet war skrifwit, och de skulle sätta sina namn därunder, målade en, hwars namn betydde det samma som Bäfwer, en Bäfwer därunder; en annan ritade pil och boga, och den tredje en backe, alt i stället för sina namn. De gjorde sina båtar wid de Swenskas hitkomst af tjocka trän, utholkade dem först med eld, skrapade och gjorde dem sedan släta med sina sten-yxor, som förr är sagt.

Wäderlek och deß ändringar. På mina frågor om wäderleken och deß ändringar, utlät han sig så, at han tyckte, at wäderleken nu är måst den samme, som han war i hans barndom: at det ibland nu stormar lika mycket, som då: at somrarna nu äro ibland mer, ibland mindre warme, och så war det äfwen då: at wintrarne äro ibland nu så kalle och långe som då, samt at ibland nu faller lika mycket snö, som i hans unga år; dock utaf alla kalla wintrar han mindes, sade han sig tycka, at ingen warit så sträng, som den, hwilken inföll näst efter den sommaren, då de Swenske Prästerne Mag. RUDMAN och BIÖRCK kommo hit. De anlände til Pensylvanien wid slutet af Junii månad, styl. vet. år 1697. och den nästföl-

sande wintern war här så owanligt kall, som ofta nämnes i denna ortens Almanackor, är åfwen omtalt i Andra Tomen p. 436. af denna Resa; ty då war floden Dellavare så belagd med is, at gubben sade at han kört många lass hö öfwer den samma wid Christina, och på många ställen ännu längre ned körde de trygt däröfwer. Han kunde icke påminna sig, om något djur frusit ihjäl af mycket kalla wintrar, undantagandes boskap i dessa senare åren, som warit magre, och om wintern haft intet hus at wara uti. Om sommaren rägnar nu gemenligen icke mer eller mindre än då, undantagandes, at de sista åren warit tårra somrar. Han kunde ock ej annat finna, än at lika mycket watten war denna tiden i bäckar, åar, elfwar och träsk, som fordom; men at måst öfweralt wid brunnars gräfning finnes ostron-skal djupt ned i jorden, det sade han wara en allmänt bekant sak.

Om de Swenske fordom haft frossa; *Pleuresie*? — Gubben trodde, at de i hans barndom haft frossan, både så swår och ofta, som nu; men at en ej kunde så finna eller tycka, at det war då så mycket, emedan här war den tiden litet folk. Han war ej ännu fullwäxt, då han fick frossan om somaren, och måste dragas med honom alt til nästa Wår, så at ej mycket feltes i et år: dock kunde han göra både sina in- och ut-sysslor imellan det frossen kom på honom. Hwad Pleuresie widkommer, så hade wäl en och annan den då; men den war dock på långt när icke så allmänt, som nu. I öfrigt war folket den tiden mycket friskt.

Synnerlig Sjukdom. — För många år tilbaka hade gubbens syn blifwit så förswagad, at han en tid hårtåt måste betjäna sig af glas-ögon. Därpå föll han i en Feber, som war så stark, at han mente, at han den gången skulle följa med; men han kom sig åndteligen före igen, och wann tillika tilbaka sin förra syn, så at han alt sedan kunnat läsa utan glas-ögon.

De första Swenskas hus. — De hus, som de Swenske bygt sig, då de först kommo hit, hade warit mycket usle: en liten stuga med låg dörr, at man måst luta sig, då man skulle gå där in. Som de ej hade glas med sig, så betjänte de sig af små gluggar med skått-bräde före, at skjuta up och igen. De hade här ingen mossa, at myssja wäggarna med, åtminstone ingen särdeles god mossa, därföre betjänte de sig i stället af ler, som de smetade i springorna både på yttra och inra sidan af huset. Spisarne murades då i en wrå, antingen af gråsten och sådana de funno på backar, eller ock på de ställen, som inga stenar funnos, gjorde de dem af bara ler, det de smetade helt tjockt i wrån af huset: bakugnen murades ock då inne i stugan. Man wet aldrig, at de Swenske någonsin brukat här spjäll; tör hända därföre, at de ej hade här sådana af järn, och at de tyckte, at wintrarne ej woro här hwarken kalle eller långe, samt at de i början hade en så stor ymnoghet wed. Fähus brukades i förstone; men sedan de Ängelske kommo hit, och aldrig bygde hus för sin boskap, lade de Swenske af den gamla seden, och följde den Ängelska.

De

De första Swenskas kläde-drägt. — Innan Ängelsmännerne kommo hit kunde de Swenske icke få alla de kläder de behöfde. De hjelpte sig därföre fram huru de kunde. Manfolken brukade wäst och byxor gjorde af skinn: inga hattar, utan de gjorde sig sjelfwe små myßor med så kalladt spjäll framföre. Somlige gjorde sig skinnmyßor: strumpor hade de af ull: skor gjorde de sig sjelfwe; ty somlige förstodo, at bereda läder, och göra wanliga skor med klackar; men andre, som ej woro skomakare, märkte ut med foten huru stor sko de behöfde, och sömmade ihop läder ungefär därefter, nämligen, en botten, litet bakläder, samt öfwerläder. Deßa skor kallades *Kippaka*. Den tiden sådde de här öfweralt Lin, hwaraf de gjorde sig lin-kläder; men Hampa fans ej: utan til fiskebragd betjänte de sig åfwen af Lin, samt af Wilsk Hampa. Qwinfolken gingo då med skinn-tröjor och skinn-kjortlar; deras säng-kläder, undantagandes lakanet, woro åtskillige djurs skinn, som Björnars, Wargars &c.

Thée, *Caffé* och *Chocolad*, som nu brukas här så mycket öfweralt, wißte de då ej af; utan smör och bröd, och annan stadig mat war deras frukost. Alla deßa nu uppräknade galenskaper, sade gubben wara först ditkomne i de senare åren; men af Säcker och Sirap hafwa de haft här nog, så länge gubben kunde minnas. Rum hade de fordom haft för billigare pris, än nu för tiden.

De Swenskas forna werktyg, seder, &c. - Efter den beskrifning denne gamle mannen gjorde, fann jag, at de Swenske i hans barndom, och förr än de Ängelske kommo hit, i alt

följt den Swenska seden och hushållningen; men sedan de Ängelske warit litet i landet, begynte de mer och mer taga seder i alt af dem. I gubbens barndom woro här 2:ne Smeder, som kommit från Swerige. Deße gjorde yxor, knifwar och liar, alt på samma sätt som i Swerige, samt hwaßare, än de någonsin nu kunna få dem här. Deras nu warande yxor äro efter Ängelska maneret bredäggiga, och skaftet ganska smalt: inga tälg-knifwar ... de nu här af. Badstugor brukade måst en och hwar af de Swenska i gubbens barndom, och gingo de gemenligen i bad hwar Lögerdag. Denna tiden äro måst alla badstugor hos de Swenska aflagde. De firade Jul med allahanda slags lekar, samt mångahanda slags mats och dricks tilredning, just på det Swenska sättet; men detta alt är nu til det måsta aflagt. De brukade i hans barndom et besynnerligt slags kärror eller wagnar, nämligen: de sågade af tjocka kubbar eller stäckar utaf gyllen-trä (Liquidambos,) brukade 2:ne sådana i stället för framhjul, och 2:ne dylika til bak-hjul; därmed körde de hem sin wed och annat hwad de behöfde. Deras Slädar woro då måst sådane, som nu, nämligen obäklige; måst dubbelt så brede imellan medarna, som de rätta Swenska. Med källkar eller slöttringar kördes hem timmer och stäckar. De brukade sådant bröd, som nu för tiden, nämligen stora limpor; men de hade aldrig hål-bröd eller knäcke-bröd: dock hade Präster, som kommit hit från Swerige, gemenligen låtit baka sig knäck-bröd. De Ängelske köpte wid deras hitkomst stora egendomar af de Swenska för så godt som ingen ting. Gubbens fader sålde bårt en egendom

dom til de Ängelska, för hwilken han fick en Ko, en Sugga och hundrade Pumpor; hwilken egendom denna tiden ej kan köpas under 300 Pund. (Et Pund är ungefär 30 Dal. Kopp:mt.)

Wid Foglars och Fiskars förminskning hade han aldeles samma tanka, som finnes i andra Tomen af denna Resa p. 391. och följande. Detta war kårteligen det, som denne gamle mannen hade at berätta, om wåra Swenskas första tilstånd här på orten. Mera därom och utförligare framdeles.

Stormar blåsa här ibland nog starkt, så at stora trän kastas omkull. De gå ibland som i rimsor, det är på somliga ställen där orcan far fram, häfwer han omkull alla trän, så at det ser ut, som hade skogen med flit blifwit nedfäld; men straxt där bredewid stå träden orörde. Mig wistes i dag et sådant ställe. Det är farligt, at gå i skogen, där sådana wäderilningar fara fram; ty en wet ej af, förr än träden där kunna falla på en.

*Pennsylvan*ska Aspen blomstrade som bäst; men hade samma tid, äfwen som deß slägtingar, intet tecken til löf.

Hwad som fås efter utsäde. En gammal Landtman berättade, at han gemenligen sått emot en Bushel Råg på et Acre-land, och fått merendels 20 Bushels igen. Af en Bushel Korns utsäde, har han fått 30 igen; men då har jorden warit wäl omlagad. Hwetet gifwer mäst så mycket som Rågen. Jordmon war en med swartmylla och sand utblandad lera.

Om aftonen reste jag tilbaka igen.

Den 28 Martii.

Scarabæus niger, capitis clypeo quinquangulari-ovato, corniculo crasso brevi obtuso; thorace gibbo, kallar jag en af de större Torndyfslar här finnas. Jag såg på backarna här och där hål ned i jorden af den storlek, at et finger kunde sättas däri. At få se hwad som fans i dem, gräfde jag up några, då jag altid på botten fant denna Torndyfwel, mot en half aln under jorden; somligstäds lågo bredewid honom fingers tjocka kårta hwitaktiga maskar; tör hända de hörde denna Torndyfwel til. Eljest hade ock andre Insecter tagit i dessa hål sit hemwist, som Gryllus niger, cauda biseta, Spinlar, Carabi, och andre. Lukten af denna Torndyfwel war aldeles den samme, som den trifolium, melilotis cærulea kalladt, har. På honom fans fullt med löss, som woro acari pallidi, ovali-rotundi. Han war i fötterna stark, som den wanliga Torndyfweln.

Den 4 April.

Cicindela capite, thorace, pedibus auroviridique nitentibus; abdomine inferne cæruleo viridi nitente, flög i dag i myckenhet på gamla åkerbackar, och jagade efter Insecter; är mycket allmän i Norra America, och torde endast wara en variation af wår Cicindela campestris.

Cimex lacustris, Linn. hoppade i myckenhet på sakta flytande watten.

Dytiscus piceus, Linn. simmade på åtskilliga ställen uti och under wattnet.

Wäderlekens förändring. Som största delen af detta landet för ungefär 60 år tilbaka stod med

med hög och tjock ſkog öfwerwärt och kärren då woro fulle med watten; men har ſedan den tiden undergått en mycket ſtor förändring, ſom på ganſka få orter inom ſå kårt tid ſkedt; ty nu war ſkogen på de flåſta ſtällen bårthuggen, kärren utdikade, landet upodladt och anwändt antingen til åker, äng, betesmark eller annat; ſå tyckes en ſå ſtor och haſtig förändring äfwen böra hafwa något intryck på wäderleken. Jag war därföre ganſka mon om, at af de gamla Swenſka, ſom längſt lefwat här i landet, och under denna förwandlingstiden juſt warit wiſtande på denna orten, ſamt äfwen af andra inhämta, om de kunde finna, at wäderleken wid denna tiden wore i något märkeligen och hel ljuſligen ſkild från det den war i deras barndom? Det ſwar, ſom de härpå enhälligt gofwo, war följande:

Wintern kom fordom tidigare, än nu. Herr Isaac Norris, en rik handlande och tillika en af de förnämſta i Regeringen i Pennſylvanien, berättade mig, at hans fader, ſom war en af de aldraförſta Angelſka Köpmän här i landet, hade altid i ſina yngre år funnit, at floden Dellaware gemenligen blef belagd med is midt i November månad, ſtyl. vet. ſå at Köpmän då altid måſte haſta ſig, at få deras ſkepp ned med floden innan beſagde tid, annars lupo de fara, at få ligga qware hela wintern. Nu för tiden plägar ſamma elf ſällan lägga ſig förr än midt i December månad, efter ſamma gamla ſtyl räknadt.

Om wintrarna föll då mycket mera ſnö, än nu.

Wintern war ock då icke ſå oſtadig, ſom denna tiden, utan ſedan kölden eller wintern kom,

war det beståndigt kallt til Februarii månads slut, eller in uti Martii, alt efter gamla stylen råknadt, då det gemenligen sedan blef warmt; men nu, rått som det år en kall winterdag, ómsar det straxt om, och blir andra dagen warmt; ja, wåderleken kan ibland på en dag flera resor åndra sig.

Måst alle gamle tyckte, at wåren denna tiden kommer mycket senare ån fórr, och at de då aldrig hade senare delen af Februarii månad och hela Martii så kallt, som nu fór tiden. I senare delen af Februario, war då ófweralt så grónt och så warmt, som nu in Martio eller bórjan af April; (alt gamla stylen). De Swenske hade då fór en sågen: Påsk bittida, Påsk sent, alrid grås; hwilket de fórstodo på det sått, at ehuru bittida Påsk kom, hade dock gróna gråset wuxit så långt, at de ej mera behófde gifwa boskapen något inne eller hemma, utan de kunde då fóda sig ute. Men, tór hånda, at detta kan på fóljande sått uttydas: i forna tider war hår mycket mindre boskap, ån nu, och skogarna dåremot fulle af grås och órter, at det stod up til midjan på karlen, som de gamle enhålligt berättade; nu år en stor del af graminibus annuis och andra annuella wårter genom den myckna boskapens årliga bete áldeles utódd, som den tiden i bórjan af Wåren kunde grónska, och góra, at de tyckte, at all ting då war fórr framme, ån nu. Se åfwen Tom. II. pag. 436.

Om somrarna rågnade då gemenligen mycket mera, ån nu. Det war då hår merendels om skórtiden (så kallade de hår boende Swenske skórdetiden,) et så ymnogt rågn, at de hade stor swårighet,

het, at så sin säd och hö in. Nu hade i några år å rad warit mycket tårra somrar. Någon enda tyckte dock, at det nu måst rägnar så mycket, som förr.

Alle kommo därutinnan öfwerens, at wäderleken i deras ungdom war på långt när ej så ofta skistande och ostadig, som den nu för tiden är måst hela året igenom; ty nu kan ofta ske alla tider på året, at rätt som den ena dagen är ganska warm, blir strax den andra nog kall, eller twärt om. Ja, mer än ofta händer, at wäderleken ombyter sig flera gångor på en dag, så at, då det om morgonen är nog warmt, kan det samma dag kl. 10. f. m. blifwa NW. wind och helt kallt, och något efter middagen kommer åter warm wäderlek igen. At här nu äro på en dag sådane hastige förändringar i wäderleken, kunna mina Meteorologiska Observationer tilfyllest bestyrka. Deße hastiga förändringar tros mycket förorsaka, at folket i gemen nu ej är här så friskt, som i forna dagar.

Alle woro ock däruti ense, at wintren, som infödll om Hösten år 1697, och warade in på Wåren 1698, war den aldrakallaste och strängaste, som de öfwerlefwat.

Den 6 April.

Sanguinaria, som här kallades Blod-rötter; emedan roten är stor och röd, samt sönderskuren ser ut inuti, som en Rödbeta, och *Epigæa*, som af somliga kallades krypande *Ground-Laurel*, hade nu börjat blomma. Den förra wäxte i utwald swartmylla: den senare på magra ställen.

Laurus æstivalis, som kallades *Spice wood*, började ock wid denna tiden at blomma: löfwen woro

woro ej ännu framme: den älskade wätlandta stället i skogar.

Den 9 April.

Wilsk Hampa kallades af de Swenska en ört, som wäxte allmänt på gamla åkrar, skogsbackar och högländta skogsängar. Af Botanicis heter hon Apocynum cannabinum, se *Linn. spec.* 213. Hon har fått sit namn däraf, at Willarne både fordom och ännu bruka henne måst til såma, hwartil wi betjäne oß af hampa; ty stjelken är togig, och låter lätt bereda sig. I forna tider, då Willarne woro här i Pennsylvanien och Nya Jersey, gjorde de rep häraf, hwilka de Swenske köpte, at bland annat äfwen bruka til tömmar och nät. Deße rep woro starkare, och höllo i watten längre ut, än de, som woro gjorde af ordinair Hampa. De fingo då gemenligen af Willarna 5 famnar sådana rep för en kaka bröd. Åtskillige af Europeerne köpa ännu i denna dag gerna sådana rep af Willarna för deras waraktighet skul. Både fordom och ännu tilwerka Willarne äfwen andra arbeten häraf, som större och mindre påsor, pungar, kambfoder, sina täcken m. m. På mina resor genom Iroquoirnas land, såg jag, at Willskorne flitigt spunno och arbetade henna. De brukade inga spånräckar därtil, utan de snodde på bara låren trå och snören däraf, dem de färgade röda, gula, eller swarta, o. s. w. och tilwerkade sedan nog konstigt sina arbeten däraf. Örten upwäxer år ifrån år af samma rot, och behöfwer altså ej årligen sås; utur rot och stjelk på den färska örten flyter en hwit saft, lik mjölk, som dock är half-förgiftig. Willarnas fiskebragd består ibland

hel

hel och hällna däraf. Europeerne sielfwe göra nu ingen ting däraf, så mycket jag kunnat finna.

Flax, och äfwen *Cat-tail*, kallades här et slags gräs, som wäxte wid och uti watten af inwikar, åar, samt i stora djupa wattugölar. Här bruka de, at taga bladen, wäfwa eller fläta dem tilsamman, och göra däraf stora aflånga kransar eller ringar, dem de hänga på hästhalsen imellan lokorna eller rankorna och hästmanken, at hindra, det hästhalsen wid dragningen ej skal få af lokorna någon skada. Botten eller sätet uti karmstolar war på många ställen hel och hällen giord af deßa blan, tilhopa flätade. I forna tider brukade de Swenske det luddiga, som är omkring frön, i stället för dun i sängkläder; men som de toddade och walkade sig mycket ihop, när de blifwit brukade någon tid, hafwa de nu aflagt dem. Deß synnerliga nytta i Medicine här på orten, går jag förbi och lemnar det til Medicis. Denna wäxt är *Typha latifolia*. Linn. Flor. Svec. 830.

Landlök heter hos de Swenska et slags lök, som nu wäxte mäst på alla sandblandade åkrar, och är mycket lik den, som hos oß i Swerige plägar bittida upwäxa på skogsbackar. De Ängelske kallade honom *Garlick*. På somliga åkrar wäxte han i ganska stor myckenhet. Då Korna gingo på deßa åkrar, och åto af denna lök, smakade både deras mjölk och det däraf kärnade smöret så starkt däraf, at det näppeligen ej kunde ätas. Ibland köptes på marknaderna, som hållas Ons- och Lögerdagar i Philadelphia, smör, hwilket smakade så starkt af denna Lök, at det ej kunde brukas til någon ting. De tillåta ej Kona

beta

beta på de ställen, där den wäxer i ymnoghet, utan endast andra kreatur. När boskapen får äta mycket däraf om sommaren och de sedan slaktas om hösten, smakar köttet så starkt af lök, at det swårligen kan ätas. Denna lök kommer mycket tidigt fram om wåren, och är Allium arvense, odore gravi, capitulis bulbosis rubentibus. *Gron. flor. virg.* 37. Hästar lemnade honom altid oäten.

At utur min dagbok här införa, när en och hwar af de här i landet wildtwäxande örter först kom i blomma, stod i bästa fägring, hade mogna frön, hwad jordmon den hälst älskade, m. m. skulle taga för mycket rum bärt, och göra werket för widlyftigt; de fläste läsare torde ock ganska litet fråga efter en dylik af dem så kallad Botanisk curiositet. Jag wil därföre spara alt sådant til et annat werk, som enkom kommer at handla om de Norra Americanska wäxter, och endast här orda om de örter och trän, som för någon synnerlig egenskap förtjena wara bekante.

Den 12 April.

Om morgonen reste jag up til Philadelphia, och de orter däromkring, at se efter, om flera örter woro här framkomne, eller stodo här at finna, än ned uti Racoon och Nya Jersey. Den wäta wäderleken, som nu warit i några dagar förut, hade tämmeligen skämt wägarna på lågländta och lerakt[i]ga ställen.

Löfwen, som fallit förleden höst, hade så öfwertäkt marken, at de lågo til en twärhands tjocklek därpå. Som detta syntes hindra gräswäxten, så brukade största delen här midt i eller

ock

ock wid slutet af Martii månad, stil. vet. at tända eld på dem, och bränna dem up, på det gräset desto friare måtte upkomma. Jag såg på många ställen i dag marken så afbränd. Men om detta gagnar på et sätt, så skadar det på mångfaldigt annat. Alla unga telningar af hwarjehanda trän blifwa tillika upbrände. Häraf minskas skogen, så at på sådana ställen, där de i flera år warit flitige med dylik bränning, äro bara gamla trän, hwilka, då de huggne ut, lämna en bar och skoglös mark efter sig. Frön af allahanda trän och örter brännas tillika up, eller mista åtminstone genom elden sin groende kraft. En stor del örter, och de mästa slags Gramina äro här herbæ annuæ, eller som årligen böra sås. Deßas frön ligga bland löfwen: när då löfwen brännas up, så upbrinna deße tillika. Här hafwe wi en ny orsak til den förr (Tom. 2. p. 436. Tom. 3. p. 61.) omtalta allmänna klagan, at nu finnes mångfalt mindre gräs och örter i skogarna, än i forna tider. En hop torra trän, eller iholiga, brinna ibland tillika up, som annars kunnat tjena til wed, då skogen därmed blifwit spard. Mat-jorden förminskas ock härigenom: at nu förtiga flerahanda skador. At hindra detta, hade Regeringen här på orten nyligen utgifwit en lag, som förbjuder alt sådant brännande; men hwar och en gjorde ändock, som han wille, och alla tadlade på samma lag.

Skogslöß funnos nu i myckenhet i skogarna. De äro et elakt pack at dragas med. Så snart en där satt sig ned på någon stubbe, eller stäck, eller på sjelfwa marken, kom hela swärmen up på kläderna, och smög sig så oförmärkt på bara krop-

pen. Deras elaka egenskaper, m. m. finnas omständeligen omtalte i. Kongl. Sw. Wetenskaps Academiens Handl. för år 1754. p. 19. och följande, där Låsaren torde finna det, som härutinnan förnöjer deß wettgirighet.

Petrificerat Trå gafs mig i dag, som blifwit funnit i Racoon, djupt ned i jorden. I detta trå syntes både fibrer och safringar helt tydeligen. Det tycktes warit et stycke af Hickery; ty det war i alt det så likt, som hade det nyligen blifwit huggit från ståcken.

Mußelskal, af det slaget, som Ångelsmånnerne kalla *Clam*, och hwaraf Willarne göra sina penningar och prydnader, (om hwilket långre fram mera,) fick jag åfwen i dag til skånks. Deße woro ei nya, utan sådana, som finnas nästan öfwer hela Nya Jersey djupt ned i jorden, då de gråfwa brunnar. De lefwande fås nu endast i salt watten wid Hafwet; men deße hade de funnit i Racoon 8 eller 9 Ångelska mil från floden Dellaware, och nästan 100 mil från Hafwet.

Om aftonen reste jag til Herr BARTRAM.

Den 13 April.

Dagen anwåndes til hwarjehanda Botaniska anmårkningar.

Geting-nästen hångde 2:ne stycken i en hög Lönn ofwan för watnet. De woro bygde aldeles lika med wåra wanliga; men woro dock större. Hwart bo war af en half alns diameter, 3 kambor eller kakor woro i hwardera, den ena ofwanpå den andra, af hwilka den nedersta war störst; så mindre och mindre, med några ägg däri. Diametern af

den

den nedersta kakan war 7½ tum, och den öfwersta 4½ tum. Hålen, däri äggen eller ungarne setat woro sexkantige. Färgen på geting-boet grå. De sades göra deßa bon af det grå sjun, som är på gamla gärdesgärdar och wäggar. Apis fusca, antennis nigris, abdomine annulis duobus nigris, alis violaceis flög här imellan träden, och torde wara en inwånare af deßa boningar.

Et annat slags Getingar, som äro större än deße, bygga sina bon helt öpna. Det består allenast af en kamb eller kaka, som har intet skjul omkring sig, och bygges på trädens qwistar. Hålen sitta nu horizontaliter, och då ägget eller ungen ligger däri, har hålet et täcke öfwer sig, at rägn ej kan drifwa dit in; men hwar mödrarna äro om sommaren i owäder, wet jag icke, om ej i bärgspringor. Den delen af kakan eller kamben, som wändes upåt, är öfwerdragen med något fett, at rägn ej kan gå därigenom. Hålen äro alle sexkantige, 5, 6 eller 7 Geom. linier djupe, och af 2 dylika liniers diameter. Herr Bartram märkte, at deße boen bestå af 2 ting, nämligen af det luddiga, som finnes på gamla gärdesgärdar, och däraf lusten blifwit afnött; ty det märkes ganska ofta, at Getingarne sitta och gnaga löst det samma. Men sidorna och låcket på hålen är af djurriket eller af något slem, som Getingen gifwit från sig, eller med sin mun tillagat det af någon materia, som kommit från dem; ty brännes materien, hwaraf sidorna och låcket på hålen består, med et kol, fattar den ej eld, utan endast swedes och knorlar sig undan, samt gifwer en lukt ifrån sig som då hår eller horn brännes; men då med

samma koleld tändes på båtten, brinner det som då en tänder eld på linne eller en torr half-rutten stubbe, samt gifwer då lukt ifrån sig som af brändt trä. De Getingar, som i deßa öpna kakor hafwa sina bon, kunna kallas Apis punctis tribus elevatis nigris nitidis frontis, macula thoracis nigra quinquangulari. Deße Getingar krypa om sena hösten in i djupa bärgsspringor, där de öfwer wintern ligga i dwala; men om wåren, då warma dagar infalla, kråla de ut, då de äro ute om dagarna; men om nätterna blifwa kalla, krypa de in igen. Jag såg om wåren tidigt i solskens wäder fullt af deßa kräk uti och rundt omkring bärgsspringorna.

En annan art Getingar sades göra sina bon uti jorden.

Wattenbaggen (Dytiscus natator) lopp i myckenhet på wattnet.

Den 14 April.

Om morgonen reste jag ned til Chester.

Såg-qwarnar woro på somliga ställen uprättade, där de sågade bräder af allahanda slags Ekar samt andra trän. Jag reste förbi 2:ne sådana i dag; men ingendera af dem hade mera än et blad; så kunde de ock här fara wårdslöst med skogen! På ganska många ställen här i landet såg jag den sedan wara brukelig, at om någon wille anlägga en Mjölqwarn, Sågqwarn eller Järnbruk, och stället wid fallet icke war så beqwämligt som han wille, at sätta sjelfwa huset på, leddes wattnet ännu et långt stycke längre ned, ei med rännor af bräder, utan de hade wid endera sidan af ån gjort

en

en lång mullbänk, eller gräfwit en liten bäck, i sidan af backen, fast den ock gick mycket i krok, och i detta stora dike eller bäck leddes waltnet måst horizontaliter tils de fingo et sådant ställe, som war tjenligt at sätta huset på. Om de ej kunnat gräfwa i sidan på backen för stenar och annat, fyllde de litet från sidorna med jord, och gjorde som en mullbänk, läto wattnet sedan rinna imellan backen och denna wallen eller bänken. Sjelfwa dammen, hade wid början af denna med konst gjorda rännilen, luckor, at släppa bårt wattnet, om det war för mycket.

Den 16 April.

Om morgonen reste jag til Racoon.

Swalor woro här i landet af 4 slag, nämligen Ladu- Korstens- och Jord-swalor, samt et annat, som Ängelsmännerne kallade Martins.

Ladu-Swalor, eller som somlige af de Swenska kallade dem Hus-Swalor, äro *Hirundo rustica*, eller de med 2:ne långa fjädrar i stjerten lik som en sax. Deße finnas öfwer hela Norra America, där jag rest; ehuru de til färg äro måst i alt aldeles like med wåra Europeiska, tyckes det dock wara någon liten skilnad i sången. I detta år gaf jag ej akt på när de först kommo fram; men följande året 1750 såg jag dem första gången om wåren den 10. April, nov. styl. den därpå följande 11 April såg jag om morgonen en hop sitta på stolpar och plank, de där ännu woro hel wåte, likſom de kommit ur sjön. Deße bygga sina bon både uti hus och under bustak på yttra sidan under takbandet; men så såg jag ock, at åtskillige af dem

bygt sina bon på undra sidan af sådana bärg och klippor, som ej woro perpendiculaire, utan hwars öfre del lutade och hängde längre ut, än den nedre; äfwen, om en perpendiculair klippa hade någon liten kant, bygde de sina nästen därunder. Häraf kan ses hwarest och på hwilka ställen desse Swalor fordom gjort sina bon, innan Europeerne kommo hit, och bygde här hus; ty det är bekant, at Willarnas kojor woro ej tjenlige för deßa Swalor, at bo uti. En hederlig fru tillika med hennes barn berättade mig följande, det de sade sig med sina egna ögon sett: et par Swalor giorde bo uti denna fruns stall, i hwilket bo honan sedan wärpte ägg och lade sig på de samma. Några dagar därefter såg gårdsfolket, at honan wäl ännu låg på äggen; men hanan flög ibland wid boet, ibland satte han sig på en spik därwid, och hade altid et synnerligt läte, likasom något oroade honom. Wid noga efterseende funno de honan ligga död på äggen, den de kastade bårt. Hanen flög därpå til boet, och lade sig en stund på äggen; men då han legat där ungefär par timar, och likasom tyckt, at detta arbetet kostade för mycket på, flög han bårt, och kom efter middagen hem med en hona, som ej allenast låg och kläckte ut äggen, utan födde ock up ungarna til deß de blefwo fullwäxte, och sielfwe kunde försörja sig. Om Swalornas tilhåll om wintertiden hade de här åtskilliga meningar. En stor del af de Swenska mente dem ligga om wintern på sjöbottnar. Andre, så af Swenska, som Ängelsmän, samt Fransoser i Canada, woro af den tanka, at de om hösten flyga bårt til Södra orter, och komma om wåren tilbaka igen. Någre uti Albany för-

försäkrade mig, at de om wintern funnits uti djupa hål och rämnor i bärg, där de legat i dwala.

Korstens-Swalor äro det andra slaget, så kallade däraf, at de göra sina bon i sådana korstenar, hwaruti om sommaren ej eldas. Ibland, om ej göres för stark eld i spisen, bry de sig ej så stort om röken, utan wistas likafullt i korstenen. Jag blef dem ej warse i detta år, förr än långt inuti Maji månad; men följande år 1750 hade de nyß ankommit den 3 Maji nov. styl.; ty deße komma ej så snart som de de andre Swalorne. Det som i deßa finnes synnerligt, är, at hwar fjäder i deras stjert slutes på ändan med en styf hwaß udd nästan som en syl-udd. Med denna stjerten fästa de sig på sidan af muren i korstenen, hålla sig fast med fötterna, och trycka den styfwa stjerten emot stenarna, på hwilka de sålunda stödja sig. De göra hela dagen mycket dån i korsstenen med sit flygande up och ned, så at det ibland låter, som åskan körde. Af alla här warande ordinaire swalor äro deße störst, och som de göra här i landet sina bon endast i korstenar, och det är bekant, at Willarne ej en gång bruka någon murad spis i sina kojor, mindre någon korsten, utan göra eld på sjelfwa marken i sina hus; så frågas hwar deße Swalor gjort sina bon innan Europeerne kommo hit, och började bygga korstenar? Det tyckes wara troligt, at de då gjort dem i stora iholiga trän. Så mente åfwen Herr BARTRAM och månge andre här i landet. Deße Korstens-swalor äro beskrefne och med lefwande färgor afritade af Herr CATESBY i tredje delen af deß *Nat. Hist. of Carol. p. 8. t. 8.* under namn af Hirundo cauda

 acu-

aculeata americana; och af Herr Archiat. och Ridd. LINNÆUS i 10:de edit. af deß *Syst. nat. p.* 192. kallas de Hirundo (pelagica) rectricibus æqualibus apice subulatis nudis.

Jord-Swalor äro *Hirundo riparia* Linn. De finnas öfweralt i Norra America, och, göra sina bon i jorden wid branta sidor af åar, älfwar och sjöar.

Martins kallades här af Ängelsmännerna en art af Swalor, som är beskrefwen och med naturliga färgor aftagen uti Herr CATESBYS Nat. Hist. of Carol. Vol. I. p. 51. t. 51. där den kallas Hirundo purpurea. Deße äro här ej så allmänne, som de föregående. Jag såg på flera ställen, at de med flit låtit bygga små hus af bråder utan för wäggarna för dem, at göra sina bon uti; ty de woro mycket mone om, at hafwa dem wid gården; emedan så snart de blifwa warse en hök eller kråka, drifwa de dem antingen bårt från gården, eller gifwa de i tid med sit skri och ljud warning åt hönsen, at en fiende är i någden, för hwilken de böra wakta sig; därföre ock, så snart hönsen höra deßa swalor göra et sådant anskri, löpa de alle hastigt bårt och göma sig.

Den 17 April.

Mustråd så kalladt af de Swenska är en liten buske, som wäxte i backlidar mot kärr, och stod nu som bäst i blomma. De Ängelske kallade honom *Mosewood*, som betyder det samma. De som bodde uti Albany, kallade honom *Reatherwood*; emedan deß bark är seg som läder. Fransoserne uti Canada *Bois de plomb*; emedan sjelfwa trå-

trådet är så mjukt och segt som bly. När Indianerne fordom bott här bland de Swenska, hafwa de tagit barken af denna buska, och gjort däraf korgar, rep och annat, emedan den är ganska seg, och så stark som barken af Lind. På många ställen här i landet bruka så Ängelsmän och Holländare, som Fransoser i Canada, barken til det samma, hwartil Lindebark annars brukas; i synnerhet brukas den til rep, eller eljest at binda med. Trådet i sig sielft är ganska segt, at det utan knif, och med brytning allena är swårt, at få det af. Qwistarna däraf brukar en del at aga barn med. Den är *Dirca*. Linn. Spec. 358.

Slådar, som här brukades, at, i synnerhet om wintertid, köra hem wed med, woro nog obäklige. Gemenligen war 2 alnars distance, eller litet mera, imellan bägge medarna.

Den 18 April.

Grönkål. Både de Swenske och Ängelske plågade om wårtiden samla grönkål af åtskilliga wildt wäxande örter, bland hwilka följande i synnerhet och framför de andra togos:

Rumex crispus. Linn. flor. Svec. 298. 314. som är en art af Swin- eller Häst-Syra: wäxte hög på åker-renar och andra ställen i något lågländt jord. De utwalde i synnerhet den, som hade gröna blad, och ej den med bleka; emedan icke all Hästsyra duger härtil; ty somligas blad äro hel bäske. Förenämde gröna blad samlades wid denna tiden öfweralt, och brukades af somliga på samma sätt, som wi i Swerige tillaga Spinat; men af de fläſta sålunda, at de kokade bla-

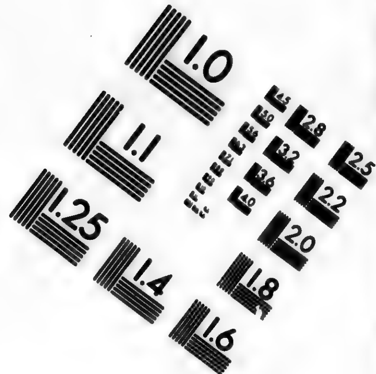
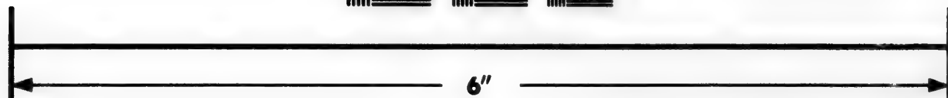

IMAGE EVALUATION
TEST TARGET (MT-3)

1.0 2.8 2.5
3.2 2.2
3.6
4.0 2.0
1.1
1.8
1.25 1.4 1.6

den i samma watten eller spad, som de nästförut kokat kött uti: kramade sedan watnet ut, och åto den sålunda antingen med kokadt kött, eller ock för sig allena. Härwid märkes, at så Ängelsmän, som de Swenske härstädes aldrig tilreda grönkål på det sätt, som i Swerige sker, nämligen, at kålen supes med sked; utan såsom förenämdt är, då den gröna kålen, sedan det mästa watnet är urkrystadt, lägges rundt omkring köttet på fatet, och tages därifrån med knif. Merendels sättes ock ättika i et saltser på bordet, at den, som så wil, kan taga däraf, och slå på sin grönkål. Jag kan icke säga, at grönkål af denna Hästsyra smakade så särdeles wäl.

Chenopodium album. Linn. flor. Svec. 212. 218, som eljest kallas *atriplex sylvestris, folio sinuato candicante*, Bauh. pin. 119. wäxte här i myckenhet somligstäds omkring gårdar i fet jord: war den andre, som här ganska mycket brukades til grönkål. Örten togs, då den ännu war späd, och wid paß af et qwarters högd, och bereddes til grönkål aldeles på samma sätt, som den näst-föregående Hästsyran.

Påken eller *Phytolacca.* Linn. hort. Upſ. 117. är den tredje, som här mycket denna wårtiden nyttjades til grönkål. Den tilreddes aldeles på samma sätt, som om Hästsyran nämdt är. Bladen af Påken böra tagas, då de äro unge och späde; ty om de blifwa större, så är det farligt at äta dem, emedan de då äro förgiftige. Ibland kan wäl Påken wara af en alns längd, eller litet mera; men den skjuter ock ofta nedantil ut blan, som äro hel späda, ehuru sielfwa stjelken är lång.

Deße

Deße nya spåda blan kunna brukas, som de andre, utan fara til grönkål. Jag åt åtskilliga gångor sådan grönkål af Påk tilredd, och mådde altid wål därefter. Om Påken är ock talt förut Tom. 2. p. 316. Ibland är grönkålen bara af et enda förenämde slag, antingen af Häst-syran, eller Chenopodium, eller Påken; men merendels blandades de tilhopa så många som kunde fås.

Den 20 April.

Smultron fann jag i dag första gången i blomma. De Swenske kallade dem Jordbär. Deße äro gemenligen större än wåra Swenska; men tyckes ej wara så söte och wälsmaklige, utan något mera suraktige.

Årswäxten sades här i landet altid wara sådan, at inwånarne gemenligen hafwa tilräckeligt bröd, fast den det ena året kan wara bättre än det andra. En hederlig man af de Swenska, wid namn Åke Helm, om några och sjuttio års ålder, försäkrade, at under hela hans lefnad här ej någonsin warit något sådant år, som med fog kunde kallas et mißwäxt år; ty folket har altid med den årswäxt GUD gifwit, kommit wäl ut, hwarwid bör märkas, at folket altid äter här rent bröd af Hwete, Råg eller Mays, och aldrig af sämre sädesslag, mindre med stamp, agnar eller bark utblandadt. Det samma bekräftades sedan af många utgamla män så af de Ängelska som Swenska hwilka intygade, det de ej kunde minnas, så stor mißwäxt, at folket lidit däraf någon särdeles nöd; mindre at någon dödt af hunger, då han warit på fasta landet. Det hade wäl ibland skedt, at Säden genom torka eller annan swår wäderlek blif-

blifwit det ena året dyrare, än det andra; men så hade här dock altid warit tilräckelig säd, för landsens inbyggare. Det tyckes ock swårligen kunna ske, at någon allmän hungersnöd här skal tilstöta, så framt GUD icke wille på et ganska synnerligt sätt straffa landet; ty det är nu af mer än 60 års förfarenhet bekant, huru wäderleken här är. De weta däraf, at här infalla inga frostnätter, som kunna wara skadelige för grödan: ingen långwarig wäta: sällan någon långsam tärka; och det som gör det mästa, är, at de äga här så många sädesslag at tilgå, som både sås och blifwa mogne på olika tid, så at om det ena slaget slår felt, är dock det andra godt och kommer fort; ty sommaren är här så lång, at somliga kunde nästan mognas 2 gångor på en sommar. Näppeligen är någon månad om sommaren från och med Maji til och med October, och ibland November, på hwilken de ej få inhämta någon frukt eller Sädesart. Det wore ock en ganska swårt, om något år skulle föra med sig en stor mißwäxt på säd; ty här går så til, som på många andra orter; de samlade aldrig något i förråd, utan äro nögde därmed, at de kunna hafwa ur hand i mun, som det plägar säjas.

Persike-träden stodo nu öfwer alt i blomma wid alla gårdar och Plantationer. De hade ännu inga utslagna blan; därföre kunde blommorna så mycket klarare skönjas, som prålade med en blekröd och tillika ganska skön färg. Deße träns qwistar woro nästan öfwertäckte härmed. De så härligt blomstrande trän kunde synas på långt häll, hwilka nu stodo som en prydnad wid gårdarna.

Inga

Inga andra Frukt-trän hade ännu blomma; dock började äppelträden tämmeligen framwisa dem.

Currants, så kallad både af Ängelsmän och Swenskar, war en buske hwilken wäxte på wåta ställen och wid kärr, och stod nu på somliga ställen i blomma. Deß blommor woro hwite, luktade wäl, och suto i långa klasar. Frukten hade en behagelig smak, och älskas mycket af alla, då den är mogen. Uti blomman är stylus filiformis staminibus brevior, in medio divisus in quinque partes seu stigmata, busken kallas Mespilus inermis, foliis ovato oblongis serratis subtus tomentosis. *Gron. virg.* 55. och uti LINN. Spec. pl. *Cratægus tomentosa.*

Den 22 April.

Hwipperiwill kallades så af de Swenska, och *Whip-poorwill* af de Ängelska: en synnerlig nattfogel, som i Norra America låter höra sig mäst hela nätterna igenom. Han är beskrefwen och med lefwande färgor afmålad så wäl af Herr CATESBY uti deß *Nat. Hist. of Carolina Vol. III. p.* 16. *t.* 16. som af Herr EDWARDS uti deß *Nat. Hist. of Birds p.* 63. *t.* 63. under namn af *Caprimulgus minor Americanus.* Af Herr Archiatern och Riddaren LINNÆUS göres han i 10:de Edition af Syst. nat. T. I. p. 193. til en variation af wår *Caprimulgus Europæus*, eller Swenska Nattskäfwa. Han är ock til skapnad, färg, storlek och åtskilliga andra egenskaper så lik samma wår Nattskäfwa, at en har swårt, at skilja dem åt; men det synnerliga låte, som den Americanske har, skiljer honom både ifrån den Europeiska och andra foglar. Han är borta härifrån hela wintern; men kommer wid första början af sommaren hit tilbaka.

I dag hörde jag honom första gången, och berättade äfwen andre, som jag därom tilsporde, at de ej hört honom detta år förr än i dag. Det Swenska och Ängelska namnet har han fått af sit låte, eller de orden han likasom framropar; fast noga at säja, han ej ropar Hwipperivill, eller Hwippurivill, utan rättare *Hw'ípperihwípp*, då första stafwelsen har accenten på sig, den andra och tredje utföres hel kårt, och den sidsta åter har accent. Ängelsmännerne i sit namn bryta litet hans låte, och kalla honom, som sades, Whippoorvill; emedan de då uti deras språk få någon bemärkelse på hans namn; ty Whip-poor-will betyder så mycket som slå den fattiga will, eller basa den arma och stackars Will. Hwarken höres eller ses han om dagen, utan en liten stund efter Solens nedergång begynner han at ropa sit Hw'ípperiwhípp, Hw'ípperiwhípp, och håller ut därmed så tätt hela långa stunden, som Göken sit kúcku i Europa. När han setat och ropat på et ställe en stund, flyger han därifrån til et annat, och börjar åter ropa: han kommer gemenligen en eller flera gångor hwar natt, och låter höra sit rop tätt utanför husen. Jag såg honom sedan ofta om aftnarna sent komma til husen, och ibland sätta sig strax nedanför förstugu-tröskelen, ja ofta på den samma, och ropa. Han war ej stort rädd för folk; ty om en stod stilla och ej rörde sig, satt han sig strax bredewid en och ropade. Afsigten, hwarföre han sökte til husen, war förnämligast at få sin födo, som består i Insecter, dem han wißte om aftnarna finnas wid husen; ty rätt som han satt och ropade, och fick se något Insect fara förbi, flög han hastigt up i luften och tog det

fast;

fast; satte sig så åter ned. Det war gemenligen altid någon wiß, som kom om aftnarna til hwar gård, nämligen den, som hade sit bo där i någden. Ibland hördes om nätterna 4, 5 och flera som wistades däromkring, de där ropade i kapp med hwarandra, och höllo et starkt ljud i skogen. I städer hördes de sällan; emedan de woro genom mycken skjutning antingen utödde eller bårtskrämde däromkring. De sitta ej gärna up i träd, utan mäst ned på jorden, eller lågt ned i buskar litet från marken eller på de nedra trädar på gärdesgårdar. De flyga altid lågt utmed marken. I et sådant ropande, som omtalt är, far han fort om aftonen ända til deß det blir mörkt, sedan är han tyst ända til gryningen, då han åter börjar ropa, och hörer ej up därmed förr än emot Solens upgång, då han stannar af, och ej mera ropar, innan följande afton, då Solen gått ned. Det är lika som Solen skulle igenstoppa hans mun eller med sin glans så oroa hans ögon, at han måste sitta stilla. Jag kunde aldrig märka, ehuru jag med flit gaf akt därefter, at han ropade midt om mörkaste natten, och det besannades äfwen af andra. Han sades ej bygga sig något bo, utan wärpa på öpna marken, och hafwa allenast 2 ägg. Min betjent sköt efter en, som satt i en buske ej långt från gården, och ehuru skåttet ej träffade honom, blef han dock af smällen så förskräckt, at han föll ned på marken, och låg en stund som död; men kom sig sedan före. Då han hölt honom i händerna, böd han aldrig til at bitas, utan ryckte endast på kroppen at komma lös. Ofwan för ögonen, och strax under de samma suto åtskilliga swarta långa tämlig styfwa hår som på andra nattfoglar.

Wi

Wi släpte honom sedan bårt. Ingen wißte hwartil han war nyttig. Ej eller ätes han här af Europeer. Herr CATESBY berättar, at Willarne påstå, at deße foglar aldrig warit sedde eller hörde här i landet, förr än efter en stor slagtning, uti hwilken de Ängelske nedgjorde en myckenhet Willar; hwarföre de tro, at deße sig jämrande och om nattetid orolige foglar äro förenämde deras slagna förfäders Själar.

Den 24 April.

Kersbärs-träden (Cerasus sat.) började i dag slå ut sina blommor. De hade ock tämmeligen stora löf.

Äppel-träden (Malus sat.) begynte likaledes i dag wisa en och annan utslagen blomma; dock hade Kersbärs-träden förträdet för dem. Äppel-träden började ock synas gröna af sina löf.

Mulbärs-träden (Morus rubra) stodo ännu helt bara, och hade ej utslagit något löf, så at jag såg med harm, huru detta trä är et bland de senaste, at komma fram med sina löf, och åndock är det bland de tidigaste, at mogna sin frukt.

Den 26 April.

Om morgonen reste jag ned til Pennsneck.

Tulipan-träden började stå helt gröna af löf, hälst de, som woro store, så at deras löf äro bland de tidigaste om Wåren.

Sassafras-trädet wiste i dag första gången sin blomma. Löfwen hade ej ännu wäl utspruckit. Blomman har en angenäm lukt.

Lupinus perennis wäxte i myckenhet uti skogarna, och kallas af de Swenska dels Krusgräs dels Ring-

Ringgräs, dels Willa Bönor. Hon fans både i fet och mager jordmon. Jag såg henne på många ställen wäxa helt frodigt på utmagra sandhedar och tallmoar, där ganska få andra wäxter kunde komma fort. Hennes blommor, som midt i Maji månad äro mäst framme, präla då med sin wackra blå på purpur stötande färg. Boskapen sades begärigt äta hennes blommor; men jag märkte sedan flera resor med harm, at den ej war så snål på henne som sades, då den hade något annat til bästa, ehuru grön, mjuk och wacker samma Lupinus såg ut. De lämnade henne merendels orörd. Hästarne åto blomman, men lämnade de mjuka gröna bladen och stjelkarna. Jag tilstår, at boskapen ibland om wåren åta henne; men det är ock ej at undra på: nöden har ingen lag: uti hungern smakar hwad som förekommer: ingen wil swälta ihjäl. De hafwa ej här i landet sådana sköna gröna med gräs bewäxta betesmarker, som wi i Swerige: boskapen skal här taga sin mästa föda i skogen: marken i skogarna är här merendels tämmelig jämn, så at den somligstäds faller uti långsluttiga uphögningar: träden i skogarna stå mycket gleft: jorden imellan dem är ej bunden eller öfwerdragen med en grästorf; ty här finnes ganska få gräsarter (Gramina) i skogarna: det ena ståndet står här, det andra där. Jorden är här helt lös, hwilket kommer til en stor del däraf, at löfwen öfwertäcka marken en ansenlig tid af året och sålunda hålla jorden lös därunder. Boskapen finner altså ganska få gräsarter i skogarna, utan måste i brist af bättre bete nöja sig med allehanda andra örter, som i dem finnas, af hwilka dock alla ej lära wa-

ra de bästa til deras föda. Jag såg ock hela långa tiden i denna wår, huru boskapen, som gick i skogen, afbet qwist-ändar på unga trän, samt unga telningar, och därmed närde sig; emedan inga örter ännu där wore framme, och deßutom stå wäxterna, som sades, om sommaren på deßa ställen nog glest. Det är då ej at undra, at de i sin hunger hålla de wäxter til goda, som de annors ej gärna låta behaga sig. Men så tyckes dock denna Lupinus löna mödan, at här anwändas til magra sandmoars förbättring. Utwägar torde nog kunna uptänkas, at göra henne smakelig för boskapen.

Ekarne hade här på orten samma egenskaper som i gamla länder, det är, at de icke allenast behålla til en stor del sina gamla löf hela wintern; utan ock äro mycket sene, at komma fram med nya. De stodo ännu mäst nakne och utan löf, och började endast slå ut några få.

Humming-bird, den de Swenske kalla Kungsfogel, och om hwilken omständeligen är talt Tom. 2. p. 329. blef jag i dag första gången warse. Det war ock ingen på denna trakten, som sade sig sett honom i detta år, förrän i dag.

Meloe Proscarabæus: utaf denna fans en myckenhet sitta på Veratrum album eller Däckorna, af hwars blad de nu gjorde sin måltid. Jag stod en lång stund och såg på huru begärligt de åto, så at efter några få minuter et halft blad strukit til för deßa hungriga gäster. En del af dem hade redan ätit så mycket, at de näppeligen orkade gå. Således war denna wäxt en begärlig föda för dem, hwilken dock merendels är en wiß död för andra kreatur.

Eld-

Eld-Flugor började första gången i denna afton wisa sig och flögo imellan träden i skogen. Det såg i mörkret ut, som hade eldgnistror farit af och til. En omständelig berättelse om dem skal gifwas på et annat ställe.

Om aftonen reste jag til Racoon.

Den 1 Maji.

Frost. — Om natten förut war en stark köld, så at marken wid Solens upgång war snöhwit af rimfrost. Den Swenska Thermometern stod då 1½ grad under o eller frysnings-puncten: på rinnande, eller ock någorlunda djupa watten, syntes wäl ingen is; men på watten af et halft qwarters djup låg somligstäds isen til ⅓ lin. Geom. tjocklek. Winden wred sig wäl om aftonen förut til S. men hela natten war aldeles lugnt. Äppel- och Kersbärs-träden stodo nu som bäst i blomma: Persike-träden hade mäst slutat sin blomstrings-tid: största delen af de wildt wäxande trän woro öfwertäckte med spåda löf, och mästa parten stod i blomma, som ock nästan alla Ekar, Hund-trän, (Cornus florida), Hickery, Land-Plommon, Sassafras, Afwenbok, Bök, med flere. De wäxter, som strax wiste sig hafwa tagit skada, woro följande:

Hickery. På mästa delen af de unga och spåda hade löfwen frusit bärt, så at de efter middagen woro helt swarte. På dem, som då utslagit löf, blef största delen af samma löf bärtfrusit, och det allestäds både ute på fält, wid kärr, och uti skogar.

Swart Ek; på somliga af de unga woro löfwen skadde.

Hwit Ek; löfwen bärtfrusne på en och annan af de helt små.

Kersbärs-träds blommor blefwo på åtskilliga skadde.

Ängelska Walnöt-träders blommor frösso aldeles bårt.

Rhus glabra; någon enda hade utslagit löf, hwilka woro bårtfrusne.

Rhus radicans; åtskillige spåde blefwo skadde af kölden, och löfwen til en del bårtfrusne.

Thalictra hade både blomma och blad, tämmeligen bårtfrusna.

Podophyllum peltatum; af den hade någon enda tagit skada, ungefär en af 500.

Orm-bunkar; en hop af dem, som nyß utsprucklt.

En och annan Ört deßutom, dem jag dock för deras spåda wäxt ej kunde ännu så wißt känna igen.

Denna dagen reste jag omkring til åtskilliga ställen.

Bartsia coccinea wäxte på somliga lågländta ängar i stor myckenhet. Den prålade nu i blom-knoppen med en förträffelig coccionell färg, där den stod som en prydnad på ängarna. Ingen här wißte at tilägna henne någon annan nytta, än at den war en fägnad och prydnad för ögonen.

Ängelskt Walnöt-trä (Juglans regia) hade en af de Swenska wid namn Måns Keen planterat uti sin trägård, hwilket nu war 2 famnar högt. Det stod nu som bäst i blomma, och hade alla-

allaredan stora utslagna löf, då däremot de swarta Walnöt-trån, som öfweralt wäxte willa här i landet, ännu icke utslagit något löf, ej heller ännu kommit i blomma. Af frosten, som war förleden natt, woro mäst alla blommor på detta Europeiska aldeles fördärfwade. Herr FRANCKLIN berättade mig sedan, at man haft Ängelska Walnöt-trän i Philadelphia, som trifwits ganska wäl; men om en mycket kall winter infallit, har kölden dock dödat dem.

Trän, som ej ännu utslagit sina löf, såg jag i dag med flit efter, och fann dem wara följande:

Swart Walnöt-träd.
Ask.
Acer foliis compositis. Linn. här kallad hwit Ask.
Fiskare-träd, (Nyssa.)
Persimon, (Diospyros virginiana.)
Willa Winrankor, (vitis Labrusca.)
Sumach, (Rhus glabra.)

Trän, hwilkas löf började på at slå ut, woro deße:

Mulbärs-trän, (Morus rubra.)
Castanie-trän.
Watten-Bok, (Platanus occidentalis.)
Sassafras.
Hickery; af den hade somlige redan stora utslagna löf; men andre åter hade ännu alsinga. De flere varieteter, som gifwas af Hickery, lära ock sins imellan åfwen hafwa denna olikheten.

Wilska Kersbärs-trän, (Prunus virginiana) wäxte här och där i skogs-ängarna och skogarna. De hade redan tämmeligen stora löf; men blomman war ej ännu wäl utslagen.

Sassafras blomstrade nu öfwer alt; löfwen woro ei ännu wäl utslagne.

Gyllen-trän kallades här af de Swenska det trä, som af Botanicis heter *Liquidambar styraciflua*. De Ängelske kallade det *Sweet gum*. De ställen, hwaräst det hälst wäxte, war i skogarna på lågländta ställen i och omkring wattu-gölar. Deß löf hade nu til en del redan spruckit ut i skatan eller toppen af trädet, fast de woro nog små. Detta trä wäxer mycket tjockt, samt ofta til den högd, som största Furor och Ekar. Alt som det wäxer högt, så bärttärka och affalla de nedersta qwistar, at stammen til största delen blir hel slät och qwistlös, samt rak, så at det blir på slutet en stor krona up i toppen. Fröna sitta i runda taggiga kottar, hwilka om hösten falla ned från trädet, och som trädet är högt, så spridas de af de starka wädren långt omkring. Det är därföre ej särdeles roligt, at dansa barfotad under deßa trän för nyßnämde taggiga kottar eller fröhus skul. Om detta trädets nytta och egenskaper är redan förut på et annat ställe omtalt i den Andra Tomen; hwartil följande kan läggas: trädet har den egenskapen, at det kan göras ganska slätt, emedan somlige stäckar äro mycket fin-ådrige; men därjämte är det ej så hårdt. En kan skära bokstäfwer uti det med knif, hwilka skola se så jämna ut, som wore de stuckne i Koppar. Herr Levis Evans sade, at intet trä härstädes är så godt,

at

at gjuta uti, som detta, hwilket han försökt. Eljest bekräftade Snickare enhälligt, hwad förr om detta trä blifwit sagt, nämligen, at det har samma egenskap som Tulipan-trädet, så at det widgar sig ut på bredden af wäta, och krymper på samma sätt ihop af torka. Jag frågade sedan wid mina resor uti Pensylvanien af Herr JOH. BARTRAM, om han funnit någon kåda på detta trä, hwilken så mycket berömmes i Medicine? Han swarade, at då en hugger eller skär i trädet, flyter därutur altid en ganska wälluktande kåda; men den är härpå orten i en så ringa quantité, at det ej lönar mödan at samla den. Denna wälluktande kådan har gifwit trädet deß Ängelska namn *Sweet gum*, d. ä. wälluktande kåda; men ju längre en kommer til Söder, desto mera kåda gifwer detta trädet, så at en där har lätt före, at samla en tämmelig myckenhet däraf. Han mente, at detta trä war egenteligen skapadt för Carolinska Climatet, men at mångfallig händelse fört det längre emot Norr, ända til New York, hwilken ort är deß terminus ultimus, Norr ut. I de Södra orterna fyller Solens wärma det med fetma och kåda; men ej så i de Norra.

Den 2 Maji.

Om morgonen reste jag ned åt Salem, at bese landet.

Sassafras stod här och där wid gärdesgårdarna omkring åkrar, samt eljest på många ställen i skogarna. Han kunde nu på långt håll lätteligen kännas igen; ty han stod helt gul med fina blommor; emedan han nu som bäst blommade; men löfwen woro icke ännu wäl utsprukne.

Ängarna hade på somliga ställen redan myc- ket långt gräs, nämligen, de ängar, som woro kärr-ängar och på hwilka ingen boskap fått gå i det- ta år. De slå här en del ängar 2 gångor om året, nämligen, första gången i Maji, och andra gån- gen i slutet af Augusti, eller ock i September, alt efter gamla stylen; dock är at märka, at på de ängar, som de wilja slå 2 gångor om sommaren, får ingen boskap släppas om Wåren at beta. Jag såg i dag ängar af det slaget, på hwilka gräswäx- ten redan war så lång, at de wäl kunnat slås. Mången år i Swerige, som ej har rätta slätter- tiden så långt gräs på sina ängar. Deße ängar lågo i uptagna kärr i dälder, där Solen baddade på. Gräswäxten war bara starr.

Willa Plommon-träden stodo nu öfwer alt i blomma. De wäxte här och där i skogarna, dock gärna där det war litet syrligt, såsom enkannerli- gen wid sidor af kärr, och där det war något wät- ländt. De kunde ses på långt håll af deras hwita blommor. Frukten är mycket skön, och ätes, då den är mogen; men brukas ej til annat.

Hund-trä (Cornus florida) wäxte här och där i skogar, så på backar, som där det war jämt, och äfwen uti dälder, i kärr, och wid rinnande bäckar, så at jag ej wißt wet hwar deß locus na- turalis egenteligen är; dock synes, som jämna el- ler litet lågländta dock ej wäta ställen i skogar wo- re de, som den hälst tycker om. Det prålade nu med sina stora snöhwita involucra, hwaraf trä- det war fullt, så at en kunde se det på ganska långt håll. Det war wid denna tiden et nöje, at resa genom skogarna för den prydnad, som detta trä

gjor-

gjorde på sina stållen. Blommorna inom involucrum började i dag första gången öpna sig. Trädet blifwer ej särdeles högt eller tjockt, utan ungefär som wåra wanliga Rönnar. Här woro i synnerhet af detta Hund-trå 3 varieteter: en med stora hwita involucris; en med små hwita involucris, och en, hwars involucra stötte nog starkt på rödt.

Foglarne flögo allestådes i skogarna i myckenhet. Jag såg dem ock, i synnerhet de smärre, alleståds löpa ned på marken i buskarne, utan at wara särdeles rädda, så at det sålunda icke är så mycket swårt för allahanda slags ormar, at komma dem när och så bita dem. Jag tycker, at om Skaller-ormen endast wil ligga stilla, skal han ej behöfwa wänta länge, innan en fogel skal komma och löpa förbi eller på honom, så at han skal hafwa mer än lätt at få hugga honom, och ej behöfwa annan förkjusning.

Salem år en liten köping, belägen et stycke från floden Dellaware: husen äro glest kringströdde, och bestå dels af sten, dels af trå. En liten å löper där förbi ned til nyßnämde flod. Inwånarena föda sig med handel, som de kunna. Här och där omkring Salem, i synnerhet mot Dellaware sidan, ligga mycket lågländta och sanka ängar. Denna orten hölts före wara mycket ohelsosam. Mångfallig förfarenhet har wist, at folk, som från andra orter kommit och satt sig här ned, och wid ankomsten haft helsan och en frisk färg, hafwa efter någon tid fått et blekt och sjukligt utseende, det de nästan ständigt behållit, så länge de bodt här, och hafwa sällan mera fått den förra hälsan igen. Orsaken

ken dårtil troddes wara de förenämde många moras och stillaståènde watten, som om sommaren taga en röta til sig, det ock mer än tydeligen kan kännas af den obehageliga stank och elaka lukt, som deße sanke ställen samma tid gifwa ifrån sig. Ångan af deßa stinkande watten, föres omkring til de näst där boende, som genom andedrägten och porerna smyger sig in i kroppen och skadar deras helsa; i synnerhet grasserar Froßan här starkt wid slutet af hwar sommar. Om hösten 1748 låg nästan hwar man här uti Froßa. Jag kände 2:ne stycken unga män, som tillika med mig kommo hit öfwer til America från Ängland, reste strax efter ankomsten friska til Salem; men blefwo efter några weckor siuka, och innan halfwa wintren gått förbi, hade de bägge wandrat til de dödas rike.

Saffran planteras här af många; men den hölts ej för så god och kraftig som den, hwilken kommer från Frankrike och Ängland. Kan ske han såsom Tobaken blir bättre sedan han fått ligga i några år.

Bomull (Gossypium herbaceum). Af det slaget, som är en ört, och bör årligen sås om, hade åtskillige härstädes börjat så: somlige hade förskaffat sig frö från Carolina, hwarest stora Plantagier däraf finnas. Andre hade pläckat ut de frön, som de funnit i den Bomull de köpt, och satt dem i jorden. De sade, at den swårigheten mötte i början til, at de här sådde plantors frön ej gerna hunno mogna; ty uti Carolina, hwadan de kommit, äro både mycket längre och warmare somrar än här; men sedan hafwa de småningom äfwen här börjat rätta sig efter Climatet och lika som

som nu mera skynda sig än förr, så at deras frö nu för tiden helt wäl hinna mogna.

Om aftonen skedde resan tilbaka.

Den 4. Maji.

Crabb-trä kallades så af de Ängelska, som Swenska en art af Wild-Apel, som wäxte somligstäds i skogar och skogs-ängar; men i synnerhet på något högländta elfsbackar. Här i Jersey war det något sällsynt; men i Pensylvanien wäxte nog däraf. Det kallas *Malus sylvestris, floribus odoratis*, af Herr CLAYTON, i Herr. GRON. Flor. virg. 55, och af Herr Archiat. och Ridd. LINNÆUS i Spec. p. 480, *Pyrus coronaria*. Somlige hade planterat någon enda häraf wid sina gårdar för den sköna lukt, som blomman gifwer. Den hade nu för ungefär en eller högst par dagar börjat blomma; dock woro de måste blommor icke ännu utslagne. Blomman är i det nogaste lik med dem, som äro på wåra wanliga äppelträn, endast at deras färg på detta Crabb-trä stöter något mera på rödt; fast ock många finnas af de tama, hwilkas blommor äro nog så röda. Men lukten skiljer dem tydeligen; ty på denna willa är hon ganska behaglig och har något af Hallon-lukt. Äpplena blefwo små, och äro nog sure, så at ingen kunde äta dem; dock sades at de äro tjänlige til ätticka. De ligga här under trädet hela wintren, hafwa då en gul färg, och taga sällan skada förr än om Wären.

En anmärkning kan jag ej underlåta, at härwid göra: deße Crabb-trän eller Willa Äppelträn började först i går eller i dag at slå ut sina blom-

blommor, då däremot de wanlige eller hemtamde Äppel-trän, som blifwit hitförde från Europa, nu woro mäst utblommade. Likaledes började de här så kallade Willska Kersbärs-trän först at blomma den 12 Maji, då däremot de hemtamde (Cerasus sat.) eller från Europa komne hade redan begynt den 24 April, alt efter nya stylen räknat. På samma sätt war det beskaffat med de swarta Walnöt-träden här i landet, nämligen, at de ej ännu wiste tecken hwarken til löf eller blomma, när de Europeiska här planterade Walnöt-trän hade bägge delarna redan stora. Hwaraf ses, at trän af et och samma slägte från Europa, som blifwit hitförde, blomstra långt förr, än de af samma slägte, som wäxt här från långliga tider wildt. Orsaken hwarföre de Americanske äro så sene mot de Europeiska kan jag ej säga, om det icke är den, at de Europeiske slå ut sina blommor, då de få här en sådan grad af wärma, som de haft i sit förra hemwist, likasom de ej hade sig bekant, at ofta här på orten efter en sådan grad af wärma, kommer en eller flera kalla nätter, hwilka sedan kunna döda deras blommor, då de fått likasom narra dem ut; emedan i gamla länderna efter en sådan grad af wärma sällan komma så kalla nätter, at blommorne taga däraf någon särdeles skada. Twärt om, tyckes de willa trän här hafwa från urminnes tider blifwit likasom lärde af förfarenheten, (om jag så får säga,) at det icke är rädligt låta narra sig af första wärman, utan de wänta til en högre grad af hetta, då de äro tämmeligen säkre för frost-nätter. Häraf sker ock, at blommorne på de Europeiska trän ofta frysa bårt; men ganska sällan på de willa eller landets egna, som dock äro

af

af et och samma slägte med de Europeiska. Wi se här den Allwisa Skaparens wisdom.

Den 5 Maji.

Om morgonen bittida reste jag til Rapaapo, som war en mycket stor by, fast af tämeligen kringspridda gårdar, hwilken beboddes endast och allena af bara Swenskar, at ej en enda Ängelsman eller af andra Nationer fått sätta sig där ned, hwarföre de ock här aldrabäst behållit sit modersmål Swenskan rent, så at det ej war mycket utblandadt med Ängelska ord. Afsigten med min resa war dels, at bese orten och upsöka örter, och annat märkwärdigt uti Natural-Historien; dels at få se de ställen, däräst den så kallade hwita Ceder (Cupressus thyoides) wäxte.

Maji-blomster, så kallade af de Swenska syntes i dag allestäds, där jag reste, wäxa uti skogarna på torra, eller ock half däfwoga ställen. De Swenske hafwa gifwit dem detta namn, emedan de i Maji månad stå som bäst i blomma. Andre af de Swenska och Holländare kalla dem *Pinxter-bloem*; emedan blomman gemenligen wid Pingestiden står uti deß bästa fågring. Af Ängelsmännerna heta de *wild Honeysuckle*, emedan de äro på långt håll mycket like Periclymenum eller Caprifolium, som af dem så kallas. De stodo nu mäst öfweralt i blomma, som i sit slägte war en prydnad, ja, de woro äfwen så wackre som Caprifolium och Hedysarum. Blommorne sitta på hwart ställe såsom i en Cirkel, och äro af en mörkare eller ljusare skön röd färg; men då de blomstrat en tid bleker Solen dem så, at de på slutet mäst blifwa hwite. Jag wet ej, hwi Herr COLDEN kallar dem

dem gula. Längden af buskan är åtskillig: somlige hade ända til en mans längd, och ibland litet mera: andre åter små; ja, några woro näppeligen öfwer en twär hand långe, och ändock prålade de med sina täcka blommor. Folket wißte här ingen annan nytta af dem, än at de endast samlade blomsterna, och satte dem i krukor; emedan de se så sköna och wackra ut. De lukta wäl något, men jag kan ej säga, at det är så särdeles angenämt; dock förtjäna de wäl för sin förträffeliga wackra färg et rum i en örte- och blomster-gård. Uti LINN. Spec. p. 150. kallas de *Azalea foliis ovatis, corollis pilosis, staminibus longissimis.*

Råg-ax wiste sig i dag första gången för detta år. I gamla Swerige komma Råg-axen fram wid Erichsmäßan efter gamla stylen. I Nya Swerige försäkrade de sig, at altid så blifwa warse Råg-ax i April månad, efter samma styl, Wären må då wara så sen hon någonsin wil; dock få de det ena året Råg-ax bittidare i April, et annat senare. Denna Wår räknades öfweralt för en af de senfärdigare.

Mantes-Kor, kallades af de Swenska den art af grodor, som uti 10 Edition af Herr Archiat. och Ridd. LINNÆI Syst. nat. T. I p. 213. kallas *Rana boans.* Hwadan de Swenske tagit detta namnet, kunde de ej säga; men trodde dock, at de först lånt det från det Wilska språket. De Ängelske kalla den *Bullfrog*, d. ä. oxgroda, et namn tagit af deras låte: somlige af de Swenska bruka dels det Ängelska namnet, dels öfwersätta de det på Swenska, och kalla dem oxgrodor. Jag fick i dag både höra och se dem första gången.

När

När jag kom ridandes, och hörde framför mig et råmande, wißte jag ej annat, än at det war en tjur, som stod på andra sidan om en wattu-dam i buskarna, och där uphof sin röst; emedan jag då ej påminte mig denna grodan; dock tyckte jag, at denne oxen hade et hesare ljud, än wanligt är. Imedlertid sattes jag i någon fruktan, såsom det hade warit en arg och folk-ilsker tjur, fast jag såg ingen. Jag förblef ock i den tankan til par timar därefter, när jag kom at tala om ox-grodorna med några Swenska, då jag strax påminte mig, at det war en af den boskaps-hopen, som så wäldigt råmade, då jag kom resande; emedan deße Swenske berättade mig, at här funnos nog af deßa Mantes-kor i dammen. Jag anstäldte sedan där en stark jagt efter dem, til deß jag fick några fast. Af alla slags grodor här finnas är detta störst. Mot hösten, så snart wäderleken blir något swal, sades, at de gräfwa sig ned uti gyttjan på botten i wattu-dammar och andra stillastående watten, där de ligga helt tyste och som i en dwala hela wintren öfwer; men så snart wäderleken om Wåren blir warmare, börja de krypa fram ur sina gömmor, och låta höra sin röst. Om Wåren är mycket tidig, låta de redan höra sig i slutet af Martii månad, (styl. vet.) men om han är något senare, så komma de, alt efter wäderleken, antingen tidigare eller senare fram i April månad, (styl. vet.) De ställen, hwaräst de i synnerhet hafwa sit hemwist, äro store wattu-dammar eller små träsk af stillastående watten, hwaräst de i tämlig ymnoghet somligstäds finnas; men ej gerna i rinnande watten. Här blir et faseligt skräl, då de äro många tilhopa, och alla sätta til med full hals på

en

en gång. Deras låte liknar helt noga en oxes eller tjurs råmande, som blifwit något litet hes, at rösten ej är så aldeles ren. De skråla ibland så til, at om 2:ne personer stå wid wattu-dammen, skal den ena näppeligen höra, hwad den andre säger. De bulra och råma alla tillika: när en af dem tystnar, så tystna de ock alla på en gång, hålla så en liten stund tyst, och begynna åter igen. Det tyckes likasom någon af dem wore hufwudman och anförare för de andra, så at då han begynner böla, begynna ock alle de andre, och då han stannar, tystna ock alle de andre: likasom denne sålunda skulle gifwa anledning både när alle skola börja ropa, och när de skola sluta. När deras anförare liksom ger tecken, at de skola stanna, låter han ungefär *pup*. Om dagarna skråla de sällan så mycket, så framt det ej är mulit wäder; men deras förnämsta tid är om nätterna. Om aftnarna, när det är tyst, kunna de ibland höras måst en Swensk fierndels wäg. De sitta, när de skråla til, gemenligen i wattu-brynet wid sidorna i buskarna, och sticka hufwudet up ur watnet. Om en då går sakta och warsamt, kan en komma dem helt nära, innan de hoppa bårt. Så snart de få duka sig under watnet, fast det ock är helt grundt, tro de sig wara säkre. Ibland gå de och sätta sig et stycke från wattu-dammen eller träsket på torra marken; men så snart de märka någon fara wara på färde, hasta de sig med stora skutt til watnet: de äro snälle at hoppa; ty en sådan af rätta slaget gör ibland par famnar, och än litet mera, uti et enda språng. Jag hörde flera gångor af de gamla Swenska en rolig Historia, som här timat sig den tiden Willarne bodde här tilsamman med de

Swen-

Swenska. Det är bekant, at deße Indianer äro ganska snabbe at löpa. Jag har sett hos Öfwersten JOHNSON dem tätt följa den bästa Häst i deß starkaste språng, och nästan löpa honom förbi. Nu at wisa, hwad springare deße ox-grodor äro, hade några af de Swenska slagit wad med en ung Indian, at han ej skulle kunna med löpande få Mantes-kon fast, förbehöllo sig endast, at Mantes-kon skulle få göra par hopp eller språng förut, innan Wilden satte til wägs efter henne. De förde därföre en ox-groda, den de i en damm tagit fast, ut på et stort fält, hade en eldbrand, hwarmed de brände henne i stjärten, och så släpte henne. Eldens brännande, samt Indianen, som sökte at tätt följa henne på hälarna, gaf sådant intryck hos henne, at hon gjorde långsefter fältet sina wanliga långa skutt eller språng, så mycket hon någonsin hant. Indianen tog på bestämd tid til fötter efter henne, det mästa han orkade; men dånet af hans springande satte desto mera skräck i grodan, som twifwelsutan fruktade för et nytt besök med eld och brand, på sina ömmare ställen, och därföre af alla krafter fördubblade sina språng, hwarigenom hon mycket förr hant til sin wattu-dam, än Wilden kom efter, hwilken då fick lof, at utbetala det upsatta wadet. Somliga år finnes mer, andra åter mindre af dem. Ingen wißte om ormar wågat sig, at äta dem, fast de nog dräpa och upäta de mindre slagen. Qwinfolken äro ej altid tilfrids med deße ox-grodor; ty om de komma öfwer små Gås- och Ank-ungar, bita de dem ihjäl, och äta dem up. Ibland hafwa de ock dragit bårt små Kycklingar, som wågat sig för nära dammen. Jag har ej märkt, om de budit til

 at

at bitas, då de hållas i händerna, ehuru de äro försedde med små tänder. Då någon slår dem, skrika de nästan som barn. Det berättades, at somlige skola låta tilreda deras lår och bakben til mat, som skal smaka tämmeligen wäl. Ingen annan nytta wißte de af dem. Denna är beskrefwen och med lefwande färgor afmålad uti Herr CATESBYS *Nat. Hist. of Carol. Vol. II. p.* 72. under namn af *Rana maxima Americana aquatica.*

Hwita Enen, är et träd, som af de Swenska här så kallades, och wäxte här och flerestädes i sanka kärr. Til stammen ser det måst så ut, som en af wåra gamla stora raka Enar i Swerige; men deß barr eller löf äro skilde, och inuti är trädet hwitt. De Ängelske kallade det *White Cedar*, det är, hwit Ceder; emedan det står grönt om wintren, och bräder däraf gjorde likna dem af Ceder; men intetdera namnet är rätt: ty detta trädet är en art af *Cypreß*, hwarföre Herr MILLER uti deß Gardeners Dictonary nämner det *Cypressus Americana, fructu minimo*; och utaf Herr Arch. och Ridd. LINNÆUS i deß Spec. plant. p. 1003. kallas det: *Cupressus (thyoides) foliis imbricatis, frondibus ancipitibus.* Hon wäxer altid i helt wåta och sanka kärr, så at en har swårt at komma fram; ty där är gärna fullt med watten imellan tufworne. Deße Cypress-trän stå där så wäl på tufworna, som i sielfwa watnet. Här wäxte de hel tätt den ene wid den andra, med raka stammar samt nog tjocka och höga; men de woro redan här tämmeligen uthuggne. På andra ställen där de fått wäxa i frid, äro de gemenligen så höge och tjocke, som de största Furor. De behålla sina gröna

na barr eller löf både winter och sommar. Nedra delen af stammen är på de stora qwistlös. De kärr där de här wäxa, kallas af Ängelsmännerna *Cedar-Swamps.* Sådana Cypress-kärr finnas på många ställen här i Nya Jersey; äfwen på några ställen i Pensylvanien, samt somligstäds i Nya York. Dess terminus ultimus eller sista ställe åt Norr, som de märkt, at hon wäxer, är wid Goshen uti Nya Yorks Province, ungefär wid 41 grad. 25 min. Latit. Bor. som Doctor COLDEN mig berättade; ty Norr om besagde ort skola de ej mera finnas wäxa wildt. Denne så kallade hwita Enen är här på orten et af de trän, som längst står emot röta, och är det i sådant afseende härdigare då det får wara ofwan jord, än i jord; därföre brukas det ock til mångahanda: til gärdsel och stafrar är det skönt, äfwen til stolpar, som sättas i jorden; dock har den så kallade röda Enen därutin företräde. Til Canoër eller ökstockar går det ock an. De smala och unga brukas til band på tunnor och dylikt; emedan de äro mjuke och låta wäl böja sig. Af de tjockare och fullwuxna hugges timmer och annat til lagg-käril: af dem uptimras ock hus, som i waraktighet öfwergå dem, som här äro gjorde af något annat Americanskt Ekslag: ganska många hus här uti Rapaapo woro byggde däraf. Gålf af detta trä se wäl ut; men den förnämsta nyttan, som denna Cypress gör, och hwarföre den är här så begärlig, är at de aldrabästa takspån af trä göras däraf; ty deße takspån utwäljas fram för andra, emedan de: 1:o Stå längre emot röta, än andra träslag här på orten, då röda Enen undantages. 2:o Äro de ganska lätta, så at en stark resning ej behöfwer göras på

byggningen, til at bära taket, och för samma orsak skul kunna ock deras murar ej behöfwas så tjocka; emedan de ej tryckas af tunga tak. Wid eldswådor är ock faran ej så stor at gå bredewid eller emedan för sådana tak, då de rifwas; emedan deße spånor, för deras synnerliga lätthet skul ej kunna wid nedfallandet göra särdeles skada. 3:o Suga de watnet wäl i sig så wida de äro något spongieusa, så at taken wid eldswådor snart kunna göras wåta, at hindra elden. Men deras fetma gör dock, at wätan ej skadar dem, utan dunstar snart bårt. 4:o Om de brinna, och af wädret föras så omkring, hafwa de gemenligen et så kallat dödt kol, hwilket ej så lätt tänder eld där det faller. 5:o Om så behöfs, kunna ock deßa tak wid eldswådor snarare huggas igenom, än andra; emedan de äro tunna, och ej hårda för yxan. Deße egenskaper göra, at folket är så angelägit, så i städer som på landet, at få sina hus täckte därmed, om någonsin tilgång därpå finnes; därföre hafwa både Kyrkor och andra förmögnares hus i städer tak gjorda däraf. På ganska många ställen i Nya Yorks Province, där detta trä ej wäxer, hafwa de dock sina hus täckta med spån däraf, dem de förskaffat sig från andra orter. Således kommer årligen en myckenhet från Eggharbour och andra orter i Nya Jersey til staden Nya York, hwarifrån de sedan kringföras uti Provinceen af samma namn. Hwart år utskeppas ock en myckenhet häraf til Wäst-Indiska öarna både til takspån, timbar och annat. Sålunda arbetas här på mångfalt sätt, at ej allenast minska, utan ock, at utöda detta trä. De se här, som på många andra ställen, då det kommer an på skogen, endast på egen och

närwarande fördel, men ej på framtiden; därföre äro ock redan på många ställen hwita En- eller Cypress-kärren aldeles uttömde, så at endast några små telningar stå här och där qware; men at deße ej upresas i hast, utan fordra tid, innan de duga til timmer, märktes nogsamt, då jag räknade saf-ringarna på somliga; ty det är bekant, at et trä sätter endast en saf-ring om året. En stock om 3 quarters diameter i storändan hade där 108 saf-ringar; en annan af 2 quarters, 5 tums diameter i storändan hade 116: och en annan af 4 quarters diameter i storändan hade ändock til 142. Det fordras således således åtminstone 80 år, innan et från frö upwäxt trä af detta slag kan duga til timer. Ibland de fördelar, som takspån gjorde af detta trä hafwa, räknades äfwen den, at de äro ganska lätte; men denne annars i sig sielf så goda och gagneliga egenskap torde dock framdeles blifwa skadelig både för många i Philadelphia och annorstädes, hwilka täckt sina stenhus med Cypress spån; ty emedan deße spåntak för deras stora lätthet ganska litet trycka och tynga på wäggarna, så hafwa de wid husbyggnad til besparing rättat murarna därefter, det är, de hafwa updragit alt för tunna murar. Jag mätte här deras tjocklek på åtskilliga hus, hwilka woro 3 wäningar höga, utom winden och källaren, och fann dem på de flästa wara just 9½ werk tum och somlige hade inemot 10 sådana tums tjocklek. Det war då ej under, at en wid starka stormar kunde helt tydeligen se huru sjelfwa sten-gaflarna runkade hit och dit, i synnerhet i sådana hus, som stodo på någorlunda öpna fält. Som nu deße Cypress-trän, eller hwita Enen, snart blifwa här i landet utödde, och de

framdeles måste bruka tyngre tak; så kunde hända, at när de nu warande tak af denna Cypressen äro utrötte, och taken måste göras antingen af tegel, eller annat tyngre trä-werke, kunna ofwanomtalte tunna murar icke bära en sådan tyngd, utan då antingen bräckas, eller måste nya pelare upmuras til stöd för wäggarna, som skola bära taket, eller ock riswas ned hela husen och byggas tjockare murar, hwilket åfwen andre, utom mig, redan märkt. Somlige togo spånor af detta trä, och brukade dem i stället för Thée, och försäkrade, at de därtil, hwad nyttan för helsan angick, woro bättre än utländskt Thée. Alle här på orten höllo före, at watnet, som finnes i deßa Cypress-kärr, är ganska helsosamt at dricka, och bättre än något annat, samt wäller, at en däref-ter får ganska stark mat-lust, hwilket de med åtskilliga händelser sökte besanna. Denna egenskap trodde de härröra, dels af watnet, som är fullt med detta trädets kåda, dels af de utdunstningar, hwilka komma från deßa trän, och kunna af lukten helt wäl kännas. Watnets gulaktiga färg, hwilket står imellan träden, mente de komma af den kåda, som går från trädens rötter. Alle intygade, at detta watten åfwen om heta sommaren är mycket kallt, hwilket til en del lärer komma af skuggan, som det ständigt står uti. Jag talte här i landet med en och annan, som föresatt sig, at til sin mat-lusts återfående resa til sådana Cypress eller En-kärr, och där någon tid dricka samma watten. Herr BARTRAM hade planterat et sådant trä i sin trägård på et torrt ställe; men det wille där ej fort. Han hade låtit flytta det sedan uti en sumpig jordmon, hwaräst det fått liksom

nytt lif, och trifdes wäl; och oansedt det ej war öfwer en mans långd, war det dock fullt med kottar. En ting war wid deß fortplantering synnerlig: Herr BARTRAM hade 2:ne år å rad om Wåren skurit af deß qwistar, och satt dem i wåt jord, hwaråst de tagit rot, och trifdes wäl, hwilket jag såg med egna ögon.

Röda Enen, är et annat trå, hwilket på flera ställen blifwit omtalt i denna Rese-beskrifning. Det kallas röd En därföre af de Swenska, som här bodde, emedan trädet af denna En är inuti mycket rödt, och ser wackert ut. De Ängelske kalla det *Red Cedar*, det är, röd Ceder, och de Franske i Canada *Cedre rouge*, dock är de Swenskas namn rättast; ty det är ej en Ceder, utan et Enträ. På Latin heter det *Juniperus Virginiana*. Linn. Spec. 1039. När det först rinner up liknar det tämmeligen wår Swenska; men när det blifwer något större får det helt andra barr eller blad. Bären äro både til skapnad och färg lika med dem, som finnas på wår Swenska, dock gemenligen ej aldeles så store, ehuru denna röda Enen upwäxer til ganska höga och tjocka trän. Här i Racoon fans endast någon enda här och där, och de samma ej särdeles store; men på andra ställen har jag sett dem i stor myckenhet. Det älskar merendels sådana ställen at wäxa på som wår Swenska, måst på elfs- och å-backar, samt äfwen på andra backar i torr och ofta nog mager jordmon; men så har jag ock funnit det i ymnoghet, samt af tjocklek och långd, som nästan de högsta Furor på torra magra sand-moar. Mot Canada-sidan, eller där jag såg det längst til Norr, hade det i synnerhet

utwaldt bärgs-springor til sit boställe, hwaräst både denna röda Enen och wår warliga Swenska wäxte om hwarandra. Det stället, hwaräst jag såg det wäxa wildt längst mot Norr, war i Canada 18 Franska mil Söder om Fort St. Jean, eller ungefär wid 44 grad, 30 min. Latit. Boreal. Eljest såg jag ock den wäxa frodigt i en trägård på ön Magdalena, som ligger i Laurentii flod strax bredewid staden Montreal i Canada, och hörde på warande Gouverneuren i bemälte stad Baron Longueil til; men det war hämtadt från mera til Söder belägna orter, och dit planteradt. Af alla träslag, som här i landet finnas, hålles detta för det som aldralängst kan härda ut och stå emot förrutnelse. Det brukas därföre i synnerhet på sådana ställen, där trän snarast taga skada af röta: enkannerligen til allahanda slags stolpar, som komma at sättas ned i jorden, och berömdes af många at wara så waraktigt, at om en järnstör tillika sattes med en stolpe af röda Enen ned i jorden, skulle järnstören rätt så snart blifwa genomrostad, som röda Enstolpen genomruten. På många ställen äro både gärdesgårdar och deras stolpar gjorde däraf. De bästa Canoër eller ök-stockar, hwilka urgräfwas af et enda trä, göras af röd En; ty de wara längre mot röta än något annat trä, och flyta tillika ganska lätt på watnet. Uti Nya York har jag sett tämeligen stora jagter bygda hel och hållna af denna En; men åtskillige af de jagter, som gå från samma stad upför Hudsons flod til Albany, äro bygde på det sätt, som beskrifwes Tom. 2. p. 245, 246. för de där anförda orsaker skul. Uti Philadelphia göras däraf inga jagter eller fartyg, emedan det ej finnes där til sådan storlek och

myc-

myckenhet. För samma orsak skul äro ej eller taken där täkte med spån däraf; men på de ställen, där det ymnogt finnes, är det til utan-tak förträffeligt. Den mogna kärnan af denna En är af en skön röd färg, och ser det, som däraf blifwer arbetadt, i början ganska wäl ut, utom det, at det tillika gifwer en behagelig och helsosam lukt; men den sköna röda färgen blir alt swagare och mattare alt som det, hwilket däraf är arbetadt, blir gammalt; om så ej wore, skulle det wara et kosteligt trä til Snickare-arbete. Jag såg hos Herr Norris, en af de förnämsta i Pensylvanska Regeringen, och Qwäkare, på hans landt-gård en sal, hwilken för många år tilbaka blifwit på wäggarna inuti öfwerdragen med bräder af denna röda Enen. Herr Norris sade, at de då i början sett täcka ut; men nu war färgen så utblekt, at desse bräder til utseende woro helt fule: i synnerhet hade Solen wid fönsterna blekt bårt mäst all färgen, så at trädet blifwit där så ljust, at han mäst låta sätta dit Mohogony-trä i stället; dock försäkrades, at denna färgens förändring kan någorlunda förekommas, om trädet när det ännu är nytt och nyss höfladt, öfwerdrages med tunn färnissa, samt sedan waktas, at det ej får stötas. Åtminstone gör detta, at trädet mycket längre behåller sin wackra röda färg. Emedan det i början har en behagelig lukt, pläga somlige taga höfwel-spånor däraf, och lägga i kistor eller skåp, hwaräst de hafwa ull-kläder, at hålla dem fria från mal: andre låta göra lådor i Bureaux och skåp af röd En i samma affigt; men det går endast an så länge de äro nya; ty då trädet, eller spånorne däraf blifwa gamle, mista de lukten, och duga ej mera til den-

na ohyrans utestängande. Til Ängland öfwersändes ibland wirke däraf, som tämmeligen wäl betales. På många ställen omkring Philadelphia, där någon af de Stånds-personer och Gentlemen, som bodde i staden, hade sina gårdar, war gemenligen från stora lands-wägen ända up til gården planterad en Allée af deßa trän: de nedre qwistarna woro bårthuggne, och ofwantil war trädet twungit at wäxa i en wacker krona. Det såg täckt ut om winter-tiden, när löfwen woro affallne från alla andra trän. Detta trä ränner ock ej i hast up, utan fordrar äfwen sin tid, innan det kommer til tjocklek och mognad, hwilket ses af följande: en stock af 2 qwarters, 1¼ tums diameter hade 188 saf-ringar, 2:ne andra af 3 qwarters diameter hade wißt öfwer 250; ty en hop saf-ringar woro så fine, at jag ej med säkerhet kunde räkna dem. Detta trä propageras här på samma sätt, som wåra wanliga Enar, nämligen, mäst genom foglar, som äta bären, och lämna stenarna eller fröna hela från sig. Til at främja detta nyttiga trädets fortplantnig här i landet, war uti en Pensylvaniæ Almanach, eller så kallad *Poor Richard improved* för år 1749, införd en beskrifning upsatt af Herr BARTRAM om sättet at plantera och propagera deßa trän, hwaruti äfwen med få ord nämnes om en och annan trädets nytta.

Om aftonen skedde resan tilbaka.

Den 6 Maji.

Mulbärs-träden (Morus rubra) begynte nu at blomma: deras löf woro ännu mycket små. Folket här på orten delte dem in i han och hon,

och

och sade, at det gifwes hanar, som aldrig bära frukt; men alla de, som buro frukt, kallades af dem honor.

Smilax laurifolia, Linn. wäxte i största myckenhet i alla kärr på denna ort. Bladen började nu komma fram; men om wintren mister det här på orten dem alla. Det klänger sig up efter trän och buskar, och löper så i korßwis härs och twärs samt hit och dit från det ena trädet och buskan til den andra, och stänger så igen alla öpningar imellan buskarna, emedan det med sina cirrhis lindar sig omkring buskarna och träden, och tillika binder sig om hwarandra, at en har största möda och beswär, at komma fram i de kärr och skogar, där det i myckenhet wäxer; ty stjälken nedåntil är full med långa taggar, så stora som på törne, hwilka taga fäste i kläderna, och rifwa dem sönder. Denne förtretlige busken kan ibland sätta en örteletare, eller ock de, som eljest gå i skogen nog i bekymmer och fara; ty utom det, at en måste gifwa sina kläder til sköflings för deß många hwaßa taggar skul, så förorsakar han med sin wäxt i korß och i twär uti skogarna ej allenast nog skugga och mörker, utan ock, at en måste bäcka sig och wäl ibland krypa fyrfota genom de små öpningar, som han lemnat wid marken, då en ej så noga kan se sig före och taga sig til wara, ej eller ibland weta ord af, innan en fördold orm, på hwilka här i landet gifwes et godt förråd, måttar til, at gifwa et hugg midt i ansigtet. Stjälken har samma färg som ungt Törne, nämligen hel grön och slät imellan taggarna, at en obekant om wintertid, då löfwen äro bårta, lätteligen skulle taga det för et

slags

slags Törne; dårföre kallas det ock af de Swenska grön Törne.

Den 8 Maji.

Maskar på trån, eller de, hwilka Angelsmånnerne kalla *Caterpillers*, woro hår nu i en faselig myckenhet. Der fants i synnerhet et slag af dem, hwilka hållos före wara wårre ån alla de andra. Deße gjorde som stora hwita Spinnelwåfwar imellan tråndens grenar, så at man långt ifrån kunde se dem. Inom hwar och en af dem funnos maskar eller Erucæ til tusende tal, som i början höllo sig inne om sin wåf; men plågade sedan krypa ut och breda sig omkring, i synnerhet på åppel-tråden, samt åto up löfwen, så at hela grenar stodo bare. Mig beråttades, at de somliga år gjort sådan skada, at så godt som ingen frukt blifwit på Åppel- och Persike-tråden, genom det de åtit up löfwen, och sedan utsatt de nakna tråden för Solens håftiga brånnande, hwaraf åtskillige aldeles dödt ut. Folket brukade brånna up deßa maskar således, at de trådde en halm- eller lin-kårfwa på en stång, tånde eld dårpå, och satte honom under deras wåfwar eller bon, då en del blefwo upbrånde, och de andre måste kasta sig ned på marken; men ganska månge kröpo dock up til tråden igen, det de dock kunnat bota, antingen de welat trampa dem ihjål, då de kommo ned, eller på åtskilligt annat sått utöda dem. Jag låckade Höns til sådana stållen, dår de fallit ned och kröpo tusendtals på marken; men Hönsen låmnade dem orörda: ej eller åto foglarne dem; ty tråden suto fulla med maskbon, ehuru hela swårmar med foglar hade byggt sina nåsten i trågården.

Den

Den 18 Maji.

Mörka nätter. Ehuru det redan war lidet något in uti Maji månad; så woro dock nätterne här på orten ganska mörke. Wid paß en tima efter Solens nedgång war redan så mörkt, at en ogörligen kunnat ute läsa i en bok, ehuru stora bokstäfwer den haft; och kl. 10 om aftonen hade mörkret så tiltagit, då det war klart, at det liknade de mörkaste, dock stjärn-klara höst-nätter hos oß. Jag tyckte ock, at fast det war klart om nätterna, så uplyste dock stjärnorne icke så wäl natten, som hos oß i Swerige, och då nätterne denna tiden woro mulne, eller himmelen om natten öfwertäckt med tjockt moln, war det här wäl så mörkt, som om en mulen och mörk höst- eller winter-natt hos oß; så at en här på orten, äfwen denna årstiden wid mulna nätter hade swårt före at resa, då hwarken folk eller häst kunde finna wägen. Nätterne woro för mig helt ohyggelige, som warit wan wid de ljusa och härliga sommar-nätter i Swerige. Wi tycke ibland af oförstånd, at wårt Fädernesland Swerige icke är så godt som andra länder; men om andre länder hafwa sina förmoner, så har ock Swerige sina: och då alla förmoner, och alla olägenheter, som bägge orterna hafwa, noga jämföras med hwarandra, så blir Swerige altid så godt som något annat rike. Jag wil kårteligen nämna, hwaruti jag tycker denna delen af America måste gifwa Swerige efter, och hwarföre jag, som Ulysses gjorde med sit Ithaca, gifwer mit gamla Swerige företräde fram för det nya. I det nya Swerige äro deße olägenheter: mörka nätter hela sommaren, och om wintren wäl så mörka nätter, ja mörkare, än om wintertiden i

Swerige; ty här äro inga Nordsken, inga Nordlius, och stjärnorne giswa mattare sken. Om et Nordsken wisar sig här par gångor om året, så är det mycket: ingen snö om wintren, som uplyser nätterna och lättar körslorna; dock är kölden ofta så skarp, som hos oß. Den snö som faller, ligger endast i få dagar, då den altid med mycket slask går bårt. Skaller-ormar, Horn-ormar, Rödbukar, gröna ormar, och andra förgiftiga ormar, för hwilkas bett ibland är ingen bot. Skogslöß, hwaraf skogarna somligstäds äro så fulle, at en näppeligen kan gå genom en buske, innan en däraf har hela swärmen på sig, och at man för dem ofta ej kan eller dristar sätta sig ned i skogarna, ehuru behageligt ställe det ock kan wara. Huru beswärlige deße äro, och huru stor olägenhet boskapen äfwen af dem hafwer, är omtalt i Kongl. Sw. Wetensk. Acad. Handlingar. Den ganska ostadiga wäderleken här är, at rätt som det den ena dagen är så warmt, at en må försmäkta, så är det den andra så kallt, at en må frysa. Ja, denna hastiga förändring sker ofta på en och samma dag. Häraf kommer, at nästan ingens helsa kan härda ut mot alt sådant, utan måste brytas. Den faseliga hettan här är om sommaren, och den ibland penetranta kölden om wintren; dock kan en mot kölden altid bewara sig; men för den grufweliga hettan, då den häftigt och länge sätter til, är föga någon bot at finna. En wanmäktas, och wet nästan ej hwad en skal göra med sig; därföre har ibland händt, at folket stupat och fallit af den häftiga hettan döde ned, där de gått på marken. De många sjukdomar, som årligen tiltaga, i synnerhet, at nästan ingen mera slipper Froßan, utan mån-

mången måst undergå den hwart år, med andra sjukdomar. Ärter kunna ej sås för maskar. Mask på Rågbrodden. Mask i Kersbär. Mask, som ofta åta up all löfwen på träden, at de det året bära ingen frukt, och en myckenhet så frukt- som andra trän däraf dö ut. Mask, som åter up gräset på ängarna. Mask, som nedfäller Plommonen, innan de hinna blifwa halfmogne. Ekar til byggnad ej på långt när så gode, som de Europeiske. Gärdesgårdar, som icke kunna stå öfwer 12 år. Hus, som ej kunna blifwa gamle. Usla ängar, och eländigt hö på dem. Ynkeligt bete för boskapen i skogen af bara odugeliga wäxter, som de ej, utan i största nöd, wela gå på at äta; ty där är ofta swårt i hela stora wida skogar med glesa trän och skön fet jord därunder, at få se något enda grässtånd (gramen). Däraf kommer, at boskapen måst hela wintren och långt ut på sommaren, nödgas föda sig af nya skått och qwistar på trän, som ibland ej hafwa något löf på sig, ja, at boskapen nu mjölkar så litet, och årligen til wäxten blifwer alt mindre och mindre. Eländiga hus, at bo uti om wintrar. Starka orcaner eller stormwäder, som nog ofta infalla, och hwilka störta omkull en myckenhet trän, bårtföra tak och hus, och eljest göra margfalt skada; åskan, som alt för ofta gör skada, m. m. Några af deßa kunna wäl med flit ändras; men en del aldeles icke, eller swårligen. Sålunda har hwart land sina förmoner och sina olägenheter. Lycklig den, som kan wara nögd med sit!

Wårdslöst åkerbruk. Rågen stod på de flästa åkrar mycket gles och nog usel, som til största

delen kom af deras wårdslösa åker-skötsel, samt magra åkrar, hwilka sällan eller aldrig göddes; utan sedan de til åker uptagit et land, där skog i flera 100:de år wuxit, och där altså är gemenligen en tjock swart-mylla, brukades det til sädes-wäxt så länge det wille bära, och då det ej mera kunde frambringa någon säd, lades det til betes-mark: en ny åker uptogs på et annat ställe, där en sådan i långliga tider orörd swart-mylla fants. Detta åkerbruks sätt kan wäl gå an til en tid; men i framtiden lärer det hafwa swåra påfölgder med sig, hwilket en och hwar lätteligen kan finna. En och annan ansåde dock sin åker någorlunda wäl. Ängelska Nation har i gemen gått längre i åker- och äng-skötseln, än någon annan; men den feta jord och tjocka swart-mylla, hwilka de, som flyttat från England hit öfwer, funnit för sig, då de til åker uptagit något med en nästan ewig skog öfwerwäxt land, har skämt bårt dem, och gjort dem til wårdslösa åkermän. Det är bekant, at Willarne, för Europeernas hitkomst, från urminnes tider bebodt detta land: såsom ock, at de bruka så godt som ingen åker, utan föda sig måst med jagt och fiskande. Det är sant, at de plantera Mays, och några Bön- och Pumpe-slag; men så är det ock tillika wißt, at en hel Wilsk Familias hela års plantering af Mays, Bönor och Pumpor näppeligen intager mera jord, än det en Bonde hos oß anwänder til sit Kål-land: åtminstone är et wår Bondes Kål- och Rof-land tilsammans tagne altid så stort, ja större, än en Wilsk Familias hela åker och köks-kryddgård. Häraf kommer, at Willarne näppeligen skulle kunna lefwa en månad af det allena, som deras åker och kryddgård af sig kastat.

Gemen-

Gemenligen äro ock 2 à 3 Swenska mil imellan hwar liten Wilsk by. Hwaraf ses, huru litet land de i forna tider upodladt til åker. Alt det andra fick stå, och blifwa med hög och tjock skog öfwerwäxt, och ehuru de på det nu här wanliga sättet uptogo af oupbrukadt land ny åker, så snart den gamle ej orkade mera bära; så wille en sådan liten täppa ingen ting säga mot den stora widd af den andra skogen. Swart-myllan fick altså genom löfwens årliga tilkomst, i så många hundrade år ansenligen tiltaga. Europeerne funno således här för sig et så fett land och skön jordmon, som i flera hundrade år ej blifwit af sädes-wäxter utmärglat: marken imellan träden war så lös, som den bäst upbrukade kryddgårds-säng. De behöfde endast hugga omkull träden, och lägga dem tilhopa i högar, samt någorlunda räffa bårt de nedfallne löfwen; så kunde de strax med en liten plog utan särdeles möda plöja up landet och så däri, som då gaf en ymnog skörd. Denna lätthet, at utan widlyftig möda få en härlig sädes-bärgning, har läckat och förledt de hitkomne Ängelsmän och andra Europeer, at antaga Willarnas åkerbruk, som är, at bruka et nytt uptagit land, så länge det utan gödning kan bära säd; men då det är så utmärgladt, at det ej förmår framskaffa mera, lägga de det til betesmark, och uptaga et annat ställe, som står med en gammal skog öfwerwäxt, hwilken från urminnes tider aldrig warit ofredad af eld eller yxa. Detta gör ock, at åkerbruket och dess wetenskap är här så ringa, at man däri på flera dagars resor kan lära så godt som ingen ting, så hos Ängelsmän, som hos Swenskar, Tyskar, Holländare och Fransoser, om ej det, at man af

deras grofwa fel och ringa omtanka för framtiden, kan få dageligen en rik anledning, at göra hwarjehanda reflexioner, och beflita sig, at af andras skada blifwa wis. Med et ord: åker, äng, skog, boskap m. m. handteras här mäst öfweralt med lika wårdslöshet, så at den eljest i deßa hushålls-grenar så wida och långt komna Ängelska Nationen, ej tyckes här kunna kännas igen. Näppeligen kunne wi i Swerige och Finland med mera fiendtligt sinne handtera den dyrbara skogen, än här sker: de se endast på närwarande winst, och dröma ej en gång om framtiden. Boskapen utmattas dageligen och aftager i godhet och storlek för hunger och swält, som ofta förut anfördt är. Jag såg dock på mina resor här i landet flera arter af de utwaldaste ört- och gräs-slag, dem Hästar och Kor ifram för andra utwalde, hwilka ej allenast wäxte här wildt, utan åtskillige af dem wäxte frodigt på torra och magra platser, där inga andra wäxter kunde trifwas; men hoglöshet, okunnoghet och djupt mörker i Natural-Historien, hwilken wetenskap månge här, som på andra orter i werlden, ansågo för den största fåfänga och halftokota människors tids-spillan, gjorde, at de ej wißte anwända dem sig til nytta. Jag är wiß därpå, och bygger min wißhet på oryggeliga grunder i Natural-Historien, at jag genom deßa warit i stånd på få års tid, at göra den aldramagraste och torraste mark, där en Ko förut ej kunnat framfödas, til den fetaste och mäst bärande äng och betesmark, hwaråst stora boskaps-hjordar skola funnit öfwerflödigt föda och blifwit smällfete. Jag tilstår, at deße gagneliga wäxter ej funnos på et ställe, eller på hwars och ens Landtmans

ägor;

ägor; men den, som hade liten insigt i Natural-Historien, hade ej haft swårt, at få dem samlade från de ställen de funnos. Det är sant, at jag häpnade af förundran, då jag hörde Landtmannen qwida öfwer uselt bete; men jag såg tillika deras hoglöshet, och hwad förträffeliga wäxter ibland på deras egen mark wäxte, hwilka endast begärte liten mera kärlek och hjelp af en så kall och dålig husbonde de fått. Jag fann allestäds den Stora Skaparens wishet och godhet; men saknade alt för mycket kunskap och hog, at rätt wärdera och betjäna sig däraf:

O fortunatos nimium, sua si bona norint,
Agricolas.

Men til detta afwikande från min föresats och til deßa reflexioner har det här i landet måst öfwer-alt gångse wårdslösa åkerbruket mig ledt, samt at den benägne Läsaren må finna til en del orsaken, hwi nyttiga hushålls-grep i hwarjehanda delar af Landt-skötseln finnas så sparsamt och ganska sällan inströdde i denna Rese-beskrifning. Jag nekar ej, at jag ju ibland fann här en och annan käck hushållare; men de woro dock tämmeligen tunt sådde.

Rof-foglar, som göra skada på Höns och annat hemtamt fjäder-fä, finnas här i myckenhet, och nästan mer, än hos oß i Swerige. De hafwa här stor frihet; emedan här på många ställen ännu är så mycken skog, at de därifrån kunna stjäla sig på Höns och Ankor. För rof-fogeln är lika godt om skogen består af bättre eller sämre trän, endast han där kan hafwa sit skygd. Om nätterna äro de hemtamde foglar i fara för Natt-uglor, hwaraf här gifwes et stort förråd. De uppehålla

sig merendels i kärr, hafwa et fult låte om nätterna, och stjäla sig då ofta på Hönsen, hwilka gemenligen taga sit natt-qwarter up i Appel- Persike- och Kersbärs-träden i trägården; men som de nu här i landet hålla på, at, lika som wi i Swerige och Finland, med all ifwer utöda och göra ända på skogen; så kan däraf den nytta följa, at deße Rof-foglar därigenom blifwa mera blottade, och dem betages tilfälle, at så behändigt göra skada.

Hjortar finnas här i landet, i synnerhet i de tjocka skogar, i myckenhet willa. De tyckas ej wara et särskilt Species från wåra Europeiska. En Angelsman hade här en, hwilken han gjort hemtamd. Det är at märka, at ehuru skygge deße Hjortar äro i skogen, där de måst uppehålla sig i de här så kallade En-kärr, eller där den förr omtalta Cypressen wäxer; så kunna de dock, när de togos unga, blifwa så tame, at de komma af sig sjelfwe til folk, äfwen til främmande. Denne hade blifwit tagen, när hon war helt liten. Det war en hona. Färgen öfwer hela kroppen en smutsig rödbrun, undantagandes, at den under buken och swantsen på undra sidan, war hwit: öronen woro gråaktiga: mot nosen war hon mycket smal: hela kroppen eljest smärt och nätt: hären täta och hel kårta: swantsen räckte nästan til knä-weken: wid knä-weken på hwardera af bak-benen satt på inra sidan en knyl. Karlen, som rådde om den, berättade, at han gjort åtskilliga tama, således, at han fångat dem medan de warit unga. Han hade haft denna i 3 år. Hon war nu med kalf. Ägaren hade hängt en skälla på hennes hals, at då hon gick i skogen, folk måtte se, at hon war tam,

och sålunda ej skjuta henne. Hon hade frihet at gå hwart hon wille, kunde ock springa öfwer de högsta gärdesgårdar, så at det hade warit swårt, at stänga henne inne. Ibland gick hon långt bårt i skogen, blef ock stundom par nätter bårta; men kom af sig sielf som annan boskap sedan hem. När hon gick i skogen, sades hon ofta sälla sig med de willa Hjortar, och narra dem ibland hem til husen, i synnerhet den tiden, då de woro löpske, så at ägaren genom denna Hind fått skjuta de andra willa Bäckar tätt wid sina hus. Hon hade en stark lukt, då hon stod på den sidan, som blåste från folket til henne; ty jag såg henne resa sig up och se mot wädret, när jag ej ännu kunde blifwa warse något folk på wägen, fast de en stund därefter kommo fram. Så snart de willa Hjortar få lukt af folk, ränna de sin wäg. Om wintren födde mannen henne med säd och hö; men om sommaren gick hon ute i skogar och på ängar, och åt både af gräs och örter, som annan boskap. Nu hölt han henne uti en äng. Hon åt i synnerhet med begär wäpling, bladen af Hickery, bladen af Andromeda paniculata, Geranium maculatum. Äfwen hölt hon til godo grodblad, gräs och åtskilliga andra wäxter. Mannen sade sig sälja deßa åt Herr-folk i Philadelphia, hwilka sände dem som rariteter til andra orter, och hade han fått 25, 30 à 40 Skillingar Pensylvaniæ mynt för stycket, alt som han råkat köpman til. De willa Hjortars föda om sommar-tiden är gräs och hwarjehanda örter; men om wintren, då de ej hafwa dem, äta de ändarna och knopparna af unga telningar och qwistar, som wäxa i skogen. At de om samma wintertid utan fara äta Skedträ, (Kalmia latifoliæ);

som dock är en död för andra Kreatur, är sagt Tom. 2. p. 432. J den långa och kalla wintren, som började här med myckenstränghet den 19 December 1740, och warade til den 13 Martii 1741, alt efter gamla stylen räknat, då det ock föll så mycken och djup snö, funnos Hjortarna på flera ställen ligga döda i snön, enkannerligen längre up i landet, där snön war djupare. Om det då skedt däraf, at snön war så mycken och djup, at de icke kunde komma fram och utur honom, eller at kölden war för stark och långwarig, eller i brist af föda, wißte ingen säga. Likaledes berättade gamle män, at då här föll år 1705, den myckna owanliga snön, som omtalas i Almanachorna för deßa orter, och som war öfwer halfannan Swenskt aln djup, kom hit ned otroligt mycket Hjortar, hwilka sedan i myckenhet funnos döde i skogarna; emedan snön war så djup, at de ej kunde koma fram. En stor hop foglar funnos ock då döde. Uti Marsong kom en Hjort samma winter hem til husen, där de fordrade boskapen, och åt af höet tillika med dem. Hungern hade så tamt honom, at han strax wardt helt tam, och lop ej undan för folket. Han gick sedan en lång tid hemma hos dem, som et annat hemtamt djur. Alle gamle berättade, at det i deras barndom warit här i landet mångfalt mera Hjortar, än nu för tiden. Det war då ej owant, at få se 30 eller 40 af dem i en hop. Orsaken til deras förminskning är förnämligast, at landet sedan blifwit starkt bebodt, skogarne bärthuggne, och mångfalt mera folk, som nu döda och skrämma dem, än den tiden; men längre up i landet, där stora skogar och ödemarker äro, gifwes ännu stor ymnoghet däraf. Jbland deras fiender äro

detta

detta landets Loar, hwilka åro et och samma slag med wår Swenska Warglo. Deße klifwa up i trån, och då Hjortar gå därunder, kasta de sig ned på dem, spånna sig fast, bita och sarga Hjorten, suga ut blodet, och slåppa honom ej, innan de dråpit honom.

Hål i jorden, funnos åtskillige så på backar, som på utmarker och i linda lagde åkrar. Deße hål woro runde, merendels af den storlek, at et finger eller ock tumen kunde få rum däruti. De gingo måst lodrått ned i jorden, och giordes antingen af Torndyflar eller stora metmaskar. Där Håstar fålt sina excrementer, om det ock war på hårdaste wågen, hade Torndyflarna gråswit därunder hål djupt ned i jorden, så at stora mullhöfen låg bredewid. Deße hål betjånte andra Insecter sig sedan af, i synnerhet Grylli och Cicadæ; ty om en denna tiden gråfde up något hål, funnos gemenligen ned i det samma en eller flera ungar af Gryllis och Cicadis, hwilka ej ånnu aldeles kommit til sin råtta skapnad.

Den 19 Maji.

Om morgonen begaf jag mig i HErrans namn från Racoon, som år en Socken i det fordom så kallade Nya Swerige, och ånnu til största delen af Swenska bebodd, at skynda med min resa Norr åt. Jag tånkte först, at resa i början på April månad; men jag fann det ej rådligt för många orsaker. Inga löf woro då framme: föga wiste sig något blomster. Jag wiste ej hwad örter funnos hår på orten om Wåren; ty de som hår finnas om hösten åro helt andra, ån Wår-örterna. Af de Swenska hade jag denna winter fått weta

så Oeconomisk som Medicinsk nytta af många wäxter, på dem de hade synnerliga namn; men de kunde icke då wisa mig dem; emedan de ej woro framme, och af deras otilräckeliga och felaktiga beskrifningar war jag ej i stånd en gång, at gissa hwad örter de mente. Hade jag nu så tidigt rest bårt, så hade jag gått i mistning af wißheten om alt detta; därföre hölt jag rådligast, at stå litet qwar på Wåren, hälst jag ändock kunde hinna göra min resa Norr-åt.

Swart-orm. — Wid wägen låg på et ställe en af de ormar, som Ängelsmännerne kalla *Black-Snake*, och de Swenske Swart-orm, den wi slogo ihjäl, och mätte så deß längd, som war just 3 Swenska alnar. Denne orm är til sin skapnad och åtskilliga egenskaper beskrefwen och med lifliga färgor afmålad, at han ser ut, som låge han lefwande, uti Herr CATESBYS *Nat. Hist. of Carol. Vol. II. p.* 48. *t.* 48. där han kallas *Anguis niger*: jag wil på detta stället införa et och annat, som jag om honom uptecknat. Hans längd är åtskillig, dock äro de fullwuxne gemenligen 3 alnar långa; men är ändock mycket smal. Den tjockaste jag sedt, hade, där han öfwer kroppen war bredast, näppeligen 3 twärfingers tjocklek. Ofwanpå är han til färgen swart, hwadan han fått sit namn, glänsande, ganska hal: under hakan hwit, hal: under buken hwitaktig, så at det stöter på blått glänsande, ganska slät och hal. Det torde gifwas varieteter af dem. En om 7½ qwarters längd hade 186 segmenta abdominis, och 92 semisegmenta caudæ, och det flera gångor helt noga räknadt. En annan af 7 qwarters längd hade

de 184 segmenta abdominis, och endast 64 semisegmenta caudæ, åfwen flera gångor räknadt. Mon i deß ungdom någon del af stjärten blifwit afslagen, och ändan sedan hopläkt? Detta kan wäl ibland ske. Af deßa swarta ormar finnes här i landet en myckenhet. Han är en af de ormar, som först krypa fram om Wåren, hwarmed han ibland blir så narrad, at om warm wäderlek helt tidigt infaller, kräker han fram; men då köld strax därpå stöter til, fryser han så, at han blir helt styf och ligger stel på marken, ja, ibland på sjelfwa isen. De hade stundom tagit honom, där han legat så hårtfrusen på isen, och lagt honom för elden, då han efter en liten stund blifwit lefwande. Ja, det har händt, at då wid Nyårs-tiden några mot wanligheten warma dagar infallit, har han därigenom blifwit narrad, at krypa fram ur sit winter-näste, dock til sin olycka. Gemenligen kommer han här fram i slutet af Martii månad efter gamla stylen. Af alla ormar här finnas är denna den snällaste; ty han far så fort, at en hund näppeligen kan taga honom fast; därföre, då han ibland ränner efter folk, är nästan ogörligt, at komma undan för honom; men lyckan därwid är, at hans bet ej är förgiftigt eller farligt; ty månge hafwa blifwit bitne af honom i skogen; men häft näppeligen mera mehn däraf, än om de sårat sig så mycket med en knif. Det sårade stället blir endast ömt någon tid. Han gör eljest ingen skada, undantagandes om Wår-tiden, då han är i sin brunst, och i sjelfwa samman-parandet med honan; ty om någon då kommer, och hindrar honom, blifwer han så förtretad, at han ränner efter hwem det är med alla krafter. Får han då

någon för sig, som är rädd, så blir den illa utkommen. Jag hafwer känt flera, hwilka wid et sådant tilfälle så satt til fötters undan honom, at de ment, det de skulle löpa andan utur sig; emedan ormen följt efter så hastigt som en pil. Den som då kan sansa sig så mycket, antingen då ormen först kommer rännande, eller ock under det han springer undan honom, at han kan med en käpp eller annat sätta sig til mot-wärn; så wänder han gärna om, och gifwer sig sielf på flykten; men ibland är han ändock så djärf, at han likafullt rusar fram ända in til en, och stannar ej, innan han får en god slång. Det försäkrades af alla, at om han hinner up en, som ständigt löper undan, och ej har mod, at sätta sig til mot-wärn, slingrar och lindar han sig så om deß fötter, at den som flyr, ej mer kan springa, utan måste stupa omkull, då han biter några gångor i benet, eller det han får uti, och så far han sin wäg igen. Jag wil anföra twänne Historier, som uplysa detta: Doctor Colden berättade mig, då jag wistades i Nya York, at han om Wåren år 1748, haft wid sin gård på landet åtskilliga arbets-karlar, hwaribland war en, som nyligen kommit från Europa, hit til landet, och altså ej mycket wißte om ormens egenskaper. När de andre karlarne fingo se, hwar en stor lång swart-orm höll på at para sig med honan, narrade de denna främmande karlen, at gå dit och slå ihjäl honom, hwilket han med en liten käpp företog sig at uträtta. Så snart han kommer inemot där ormarna lågo, blifwa de honom warse, då hanen förbittrad, lämnar sit nöje, och som en pil kommer farandes mot drängen. Denne, som minst wäntat et sådant mod hos ormen,

men, förskräkt, kastar i råddhogan kåppen från sig, och gifwer sig til fötters det måsta han orkade och förmådde. Ormen sätter efter, får honom fast, lindar sig flera gånger omkring hans ben, så at karlen föll omkull, och hade så när af förskräckelse mist förståndet. Han blef ej ormen förr qwitt, än han omsider så mycket repat mod, at han fick ut sin knif, och skar honom på 2 à 3 ställen twärt af. De andre karlarne, sågo med nöje på denna leken, utan at göra honom det minsta bistånd, de skrattade endast däråt. Åtskillige i Albany förtälde för mig, en händelse, som där tildragit sig med en Jungfru, hwilken om sommaren gick utanför staden tillika med andra flickor, och hade sin Neger eller swarta Slaf med sig. Hon sätter sig ned i skogen på et ställe, då de andre lupo omkring, och innan hon wißte ordet af, komer en swart-orm, hwilken blifwit oroad i sit kärleks-werk, och löper under hennes kiortlar, slår sig midt om lifwet, at flickan af förskräckelse och ormens klämmande faller ned och dånar. Negern, som kom och fann henne i detta tilstånd, antingen han då trodde, at någon swart-orm kommit til henne, eller at han wille bruka de medel, som somlige betjäna sig af, at få en dånad til lif igen, lyfter up kiortlarna, finner swart-ormen där, som lindat sig omkring hennes lif så tätt han kunde. Negern war ej i stånd, at få honom lös, innan han måste skära honom af, då flickan ändteligen kom til sig igen; men som Negern då kom, at få ögna henne för nära, kunde hon aldrig mera tola, at se denna Negern för sina ögon, utan blygdes så mycket däröfwer, at hon likasom trånade bårt, och ändteligen dog. På andra tider om året är denne orm mera

mera benägen at löpa undan, än vänna efter folk; dock försäkrades af flera, at han äfwen långt in på sommaren, och då han ei mera är i sin brunst, jämwäl förföljer folk, i synnerhet barn, nämligen då, när han ser någon är rädd, och sätter til fötter undan honom. Ja, åtskillige påstodo och beropade sig på egen förfarenhet, at en ibland kan reta honom til at jaga efter sig, om en kastar något efter honom, och begifwer sig sedan, at springa undan. Jag kan ej gärna med fog draga detta i twifwelsmål, emedan det är mig berättat af så många trowärdiga personer; men för mig har det aldrig welat lyckas: jag har altid, när jag sett honom, dels börjat löpa undan, dels slängt något efter honom, och sedan satt til fötters från honom; men jag har aldrig kunnat förmå honom, at komma efter. Om han ansedt mig för en illistig frestare, eller hwad, wet jag icke. Han har gemenligen af alla krafter farit til mägs från mig, som en pil. Nästan alle här i landet tillade denna ormen en sådan kraft, at förkjusa Foglar och Ickornar, som är omtald och beskrefwen i Andra Tomen pag. 197, 415, 416; så at Fogeln eller Ickornen, som sitter up i trädet, och på hwilken denna ormen, som ligger där nedanföre, fäst sina ögon, måste komma ned från trädet, och löpa honom midt i gapet, som då upswälger den samma. Jag wet ej, hwad jag skal säga härom: jag har aldrig sjelf sett det; men jag har uti min Dagbok uptecknadt några och tjugu personer, och bland dem åtskilliga de aldratrowärdigste Män, som någonsin kunna gifwas, hwilka med en mun, fast ofta på widt från hwarandra skilda ställen, berättat, och på deras tro och ära försäkrat, at de med egna

ögon

ögon sett, (och somlige af dem det flera gångor,) huru denne swart-ormen förkjusat Ickornar och Foglar, som setat up i trän, i det ormen legat nedanföre, och haft sina ögon tätt och skarpt fästa på fogeln eller Ickorn i trädet ofwanföre, hwilken qwidt och låtit mycket illa. Ickorns eller Fogelns låte, sades wara wid det tilfället så qwidande, at en innan en ser dem, kan af lätet wißt weta, at ormen då håller på, at förkjusa dem. Ickorn eller Foglen far up och ned i trädet, med et sådant jämrande, och kommer alt närmare och närmare ned til ormen, hwars ögon äro orörligen fäste på den samma. Det tyckes, som deße arma kreatur genom löpandet eller hoppandet up för trädet skulle söka at komma från ormen; men det är likasom något droge dem tilbaka. De måste strax ned igen, och hwar gång de wända tilbaka, nalkas de sin fiende närmare, til deß de på slutet under et ängsligt qwidande nödgas hoppa in i hans mun, hwilken til den ändan står widöpen och ganska stor, då han småningom swälger honom i sig. Som både Ickornar och Foglar beständigt i myckenhet, nästan utan all räddhoga, springa i skogarna ned på marken hit och dit, där ormar ofta ligga i försåt, och där de hafwa alt för lätt, at gifwa deßa Djur och Foglar et dödeligt hugg, så tyckes, det denne så kallade och trodde förkjusning, kunde uttydas på det sätt, at Ickornen och Foglen förut af ormen fått sit bane-sår, och at ormen, som på sit hugg warit wiß, därföre ligger qwar, efter han nog wet, at, det särade kreaturet då är förgiftat eller hans häftigt gjorda bett börjar wärka, och skal omsider nödsakas, at flytta sig ned til honom alt mer och mer, samt at det ängsliga lätet förorsakas af

den

den sweda förgiftet eller hugget gör; men så kan däremot inwändas, at denna swarta-ormens bett är ej förgiftigt. Det tyckes ock, at om han fått komma en Fogel eller Ickorn så när, at han fått gifwa dem et så djupt bett, at de innan kårt därefter skulle däraf sätta lifwet til; så hade han ock wäl kunnat hålla honom fast, och ej släpt honom up i trädet, eller har han på sit wanliga sätt kunnat i hast linda sig omkring honom, och klämma eller qwäfja honom ihjäl, som han ibland gör med Höns; men det aldraförnämsta, som gör, at ingen kan antaga ofwan anförda uttydning för tilräckelig, är, at flera af de aldratrowärdigaste personer heligt bedyrat, at ibland, då de så stått och sedt på, huru denne ormen hållit trägit på, at förkjusa någon Fogel eller Ickorn, och det ändteligen kommit därmed så långt, at detta arma kräket snart skulle löpa i deß fiendes gap, hafwa de ej altid haft hjärta, at låta det komma därtil, utan då omsider slagit ihjäl ormen. Näppeligen hafwa de hunnit gifwa ormen et rätt dödeligt slag, förr än den til sin undergång redan stadde Fogeln eller Ickorn återwändt med sin jämmer, och likasom i hast sluppit löst ur det nät, som honom fångslat. Ickorn har hoppat och Fogeln har flugit på sama ögnableck, som en pil bårt, lika som elden warit efter honom; somlige sade, at då de aldrig så litet omakat ormen under detta, så at han måst se sig omkring, och wändt ögonen från Ickornen eller Fogeln, hafwa deße djuren strax farit sin wäg, lika som de sluppit ur någon snara, utan at stanna på långt håll. Hwarföre skulle deße nu i hast fara bårt, och ej förr? Hade de förut warit af ormen antingen förgiftade eller så häftigt bitne, at

de

de ej orkat mera komma från trädet, utan måst skrida alt närmare och närmare ned til ormen; så hade de ju ej genom ormens dödgande eller omakande kunnat ärnå några mera krafter mot det djupa sår de fått. Det tyckes därföre så kunna uttydas, at ormens på dem fäste ögon, förut förkjusat eller fängslat dem; men detta syns ändock wara både orimmeligt och obegripeligt, ehuru det af flera de aldratrowärdigaste personer berättas, och ehuru det här i landet af nästan alla hålles för så wißt, at den, som bjuder til at twifla därpå, winner ej annat därmed, än allas åtlöje. Andre må därföre nogare undersöka denna saken. Han biter de smärre grodor ihjäl och äter up dem. När han kommer öfwer ägg så af Höns, som af andra Foglar, hugger han hål på dem, och super ut alt det som däri är. Då Höns ligga på äggen, stjäl han sig i boet, lindar sig om Hönan, och kramar hänne ihjäl: suger ur äggen. Herr Bartram berättade, at han ofta sett denna ormen klifwa up i de högsta trän efter Fogel-ägg och ungar, och at han altid gått med hufwudet förut, då han skolat ned igen. En af de Swenska förtälde mig, at en af deßa ormar en gång haft en hans Hönas hufwud i sit gap, och weswat sig i öfrigt så många gångor omkring henne, at hon ej kom ur fläcken, utan hade nödwändigt måst sätta lifwet til, om ej mannen kommit hänne til hjelp och dräpit ormen. Hon war sedan lika frisk som förr. Efter mjölk säges han wara ganska snål, så at då han fått wanan i en mjölk-källare, är han swår, at hålla därifrån. Man har sett dem äta mjölk ur skål med barn, utan at hugga eller bita dem, fast barnen ibland knackat dem med skeden på

huf-

hufwudet, då de welat alt för snålt dela mjölken med dem: jag har ej hört honom hwäsa. Han sågs kunna resa sig til nästan mer än hälften på ända, at se omkring sig. Hwart år släpper han sit skinn, hwilket hålles wara mycket godt för krampen, om det antingen sys fast wid et bälte, eller byx- eller kjortel-linningen, och bäres beständigt på kroppen. Samma skinn sades ock wara godt, at hacka sönder, och gifwa in åt en Ko, som ej wil rensa sig efter det hon kalfwat.

Rågen började nu blomstra.

Hwad skillnad på Örter och Jordmon Bäckar &c. ibland göra, har jag ofta under mina resor med förundran sett: ofta kan en bäck ej wara större, än at man kan hoppa öfwer honom, och ändock skal däribland finnes helt andra wäxter på den ena sidan, än på den andra; därföre så snart jag kom til någon stor bäck eller å, wäntade jag måst altid, at få se någon blomma, den jag ej förut blifwit warse: deras frön lära med watnet från aflägsnare ställen blifwit nedförde; men så war ock ej sällan jordmonen på den ena sidan af bäcken eller ån helt annan, än på den andra, så at då den på ena sidan är fet och fruktsam, är han på den andra torr, sandig och mager. Men en Elf kan göra ännu större skilnad. Sålunda se wi, hwad stor skilnad det är imellan Pennsylvanien och Nya Jersey, hwilken Floden Dellaware skiljer åt. I Pensylvanien består jordmon af mylla, utblandad med sand och lera, som är mycket fet och fruktbärande, och up i skogarna är landet där somligstäds tämmelig bärgigt och stenigt; twärt om är jordmon i Nya Jersey måst af en mager

och

och torr sand, ej mycket fruktbärande, undantagande på wißa ställen. Sällan finnes där någon sten, och än mindre några bärg: i den förra får man sällan se någon tall: i den senare äro hela skogar däraf.

Om aftonen kom jag til Philadelphia.

Den 22. Maji.

Locusts, här af Ängelsmännerna så kallade, eller en art af Gräshoppor, började förleden natt och sedan i dag komma krypandes ur sina hål i jorden til en faselig myckenhet. Så snart de någorlunda fått torrka sina wingar, och laga sig tilreds, upstämde de med sin sång, at den, som reste i skogarna nästan ej annat wißte, än at han skulle mista öronen. I detta år war här en förskräcklig myckenhet. Jag har uti Kongl. Swenska Wet. *Acad.* Handl. för år 1756. *p.* 101. och följande gifwit en omständelig beskrifning öfwer dem, deras lefnadssätt och andra egenskaper, m. m. så at jag ej behöfwer uprepa det samma här, utan wil hafwa den benägne Läsaren hänwist til nyßnämde ställe.

Den 25. Maji.

Tulipan-träden blomstrade nu som bäst. Blommorna likna Tulipaner, och se nog täcka ut; men fast de ej fägna näsan med någon lukt, war det dock et nöje, at se trän til storlek och högd täfla med wåra största Ekar, fullströdde med blommor, de där liknade på långt häll Tulipaner.

Scarabæus inermis subolivaceus, elytrorum sutura & margine nigris, femoribus fuscis, fans til myckenhet på Tulipan-trädets blommor, antin-

gen då de samlade farina antherarum eller parade sig tilhopa; eller hwad de gjorde, kan jag ej wißt säja. Jag såg sedan längre in på sommaren, at denne samme Scarabæus, då Mulbären blefwo mogne, gräfde uti dem djupa hål, antingen hon då åt dem, eller wille lägga däri sina ägg. Jag fann ock sedan, at de i lika myckenhet tagit sit hufwud-qwarter uti blommorna på Magnolia.

Smultron funnos nu mångenstäds på backarna fullmogne.

Kersbär, helt mogna fördes nu af Landtfolket in; men det war dock endast några så på en tallrik til nyfikenhet: dock såg man häraf, at et och annat af deßa bär nu redan war moget, som nogsamt witnar om Climatet.

Den 26. Maji.

Travado eller *Travat*, kallas här en synnerlig art af storm. En sådan infant sig i dag; ty om afton klockan 10. då Himmelen war helt klar, kom et tjockt hel swart moln-il med wädret från SW. Uti luften war eljest helt lugnt, at det blåste ingen ting; men wi kunde långt förut hafwa påminnelse om denna molnfläckens annalkande af det starka susande, gny och blåst, wi hörde åt SW. i skogen, som tiltog alt mer och mer, ju närmare det kom. När det ändteligen hant fram, hade det en hästig blåst och storm i följe med sig, som efter den led det gick, kastade swagare gärdesgårdar omkull, förde dem et långt stycke bärt, samt bröt omkull åtskilliga trän; därefter följde et tämmeligt rägn, hwilket dämpade stormen, och gjorde alt lugnt som förr. En sådan Travado kommer

mer här ofta om sommaren, och har den förmon med sig, at den kyler den heta luften; men gör ock ofta nog skada. Merendels är den beledsagad med starkt dunder och ljungeld. Så snart den gått förbi blir lika klart som förr.

Den 28. Maji.

Magnolia blomstrade nu som bäst: deß blommor gifwa från sig en ganska behagelig lukt, som mer än mycket wederqwecker och förnöjer den, som denna tiden, i synnerhet om aftnarna, kom at gå eller resa uti skogarna. Längre fram, när willa Win-rankorne började blomma, war deras lukt ej stort sämre. Åtskilliga andre blommor hulpo ock til, at upfylla luften med sina angenäma ångor.

Kalmia angustifolia af Herr Archiat. och Riddaren LINNUS så kallad i *Spec. Plant. pag.* 391. stod nu som bäst i blomma, wäxer gemenligen på sand-hedar, eller andra torra magra ställen, där få andra wäxter wela fort. Här i Pensylvanien, men i synnerhet uti Nya Jersey, är han nog allmän; finnes äfwen i ymnoghet uti Nya Yorks Province. Uti Canada blir han mera sällsynt. Om wintern behåller hon här sina löf qwar. Han är en prydnad bland buskar, då den står i blomma: blommorna sitta nästan som i en krona, och äro af en skön ljus purpurfärg, men ned i botten ses en Cirkel af en hel mörk purpurfärg, och inom den är Corolla gråaktig eller ljus. Blommans skapnad liknar de gamlas rundaktiga och i flera fälder hopkrammade skålar. Blommorna sitta som sades i kronor eller klasor rundt omkring stammen ofwantil, så at stammen wid denna tiden ser ut som en utprydd Pyramid. Af

Engelsmän uti Nya York kallades han *Dwarf Laurel.* Han har samma egenskap, som deß broder Kalmia Latifolia, nämligen, at han tager lifwet af Får eller andra smärre kreatur, som äta något rundeligen af deß löf. Huru han gör med större boskap, wet jag ej. I öfrigt har man sig ej bekant någon deß nytta, utan at han endast är en liten ögon-fägnad, så länge han står i sin fägring.

Kalmia Latifolia Linn. Spec. 391. stod äfwen nu öfwer alt i sin härlighet eller bästa blomstrande. Han täflar denna tiden i blomors fägring med sin broder, den nästföregående, hwarom mera är nämt förut uti Tom. 2. p. 431. men så mycket deße bägge kunna skryta när det kommer an på den täckesta färg och skapnad af blommor, hwarutinnan de äro som et mäster-stycke; så litet hafwa de, at yfwas, när en frågar efter den behagliga lukten, som eljest en Magnolia äger; ty de hafwa så godt som ingen lukt. Med en sådan sparsamhet och hushållning delar den Store och allwise Skaparen ut sina häfwor! ingen får alla, hwar får sin, och ingen blir lottlös!

Den 30. Maji.

Indianer. Då nu i Maji månad en stor hop af Herrnhutare kommo från Europa öfwer til Nya York, hade de, bland sina omwända äfwen par Grönländare med sig. De andre här i America wistande Herrnhutare sände då några af sina bröder härifrån Philadelphia dit, at taga emot dem, bland hwilka woro så wäl par Indianer af dem, hwilka de omwändt til sin lära af Willarna här i landet, som ock par stycken hemma

ma från Surinam i Södra America. Af alla deßa 3 slags omwända Americanska Hedningar, nämligen från Grönland, Norra America och Södra America kommo nu några at mötas i nya York. Jag hade sielf ej tilfälle, at se dem; men alle, som dem sett, och jag därom talade med, trodde helt ljusligen hafwa funnit, at ehuru deße 3:ne Americanska folkslagen woro komne från så ifrån hwarandra wida aflägsne orter, hade de dock alle i det mästa aldeles lika lineamenter och skapnad, endast at de från Grönland war til wäxten något mindre; så at de häraf dömde, det alle deße 3 slags Hedningar i forna tider härstammat af en och samma Noachs efterkommande, ja af en ännu längre ned warande Stamfader. Huru wida de träffat rätt, kan jag ej säga.

Mogna Kersbär åt jag i dag första gången detta år; de började ock nu blifwa mera allmänna, och ej så dyra.

James kallades et slags rötter, som folket i den warmesta delen af America mycket planterar sig til mat, på samma sätt, som wi göre med Poteter. I dag smakade jag dem första gången hos Herr FRANKLIN. Man har ej ännu budit til, at plantera dem här, utan de woro hitförde med skepp från Westindien eller den hetaste delen af America, och åtas här som en raritet. De äro til färgen hwita, och smaka mäst som de allmänna Poteter, ja näppeligen så wäl, så at jag ej ser, huru det lönar mödan, at plantera dem hos oß, om de ock här kunde komma fort: *Dioscorea alata* Linn. Spec. 1033.

Ost göres nog här på orten, dock sades denne ej wara så god, som den från Ängeland. Somlige påstodo dock, at när denne blir gammal, skal han ej wara sämre än den nyßnämde. Jag tyckte ock, at åtskillige slags Ostar, gjorde här på orten, näppeligen goswo de Angelska efter i godhet. En man från Boston i Nya Ängeland berättade, at somlige där göra ganska skön Ost, och skal en af deras hemligheter därwid bestå däri, at om en låter korna gå på sådana ställen, där det är salt watten, skal Osten på långt när ej bliswa så god som när de gå, hwarest watnet är friskt; därföre skola somlige där på orten, som bo wid Haswet, med flit afhålla sin boskap från betande på sådana ställen, hwarest watnet är salt; emedan de tro, at det skämmer deras mjölk. Men detta torde behöfwa någon nogare undersökning.

Den 31. Maji.

Wid middagstid skedde resan i HErrans namn från Philadelphia uti en Jagt, som beständigt, så länge Floden Dellaware är öppen, plägar gå imellan Philadelphia och Trenton fram och tilbaka. Wi seglade sålunda från Philadelphia upp för nyßnämde Flod under en god wind och wackert wäder. Då och då hoppade et slags stora fiskar, som Ängelsmännerna kalla *Sturgeons*, eller en art af Stör, ofta til en famns högd up utur watnet. Deße fiskar sågo wi hela dagen sålunda hoppa ända tils wi kommo til Tenton, där wi lämnade Floden Dellaware. Landet war nu i början på Pensylvaniæ-sidan lågländt, men på Nya Jersey sidan war det litet högländtare af branta fast ej särdeles höga sand-stränder. På ömse sidor om Floden war hög löfskog.

Wäderleken war måst hela denna månaden, då det war någorlunda uphålswäder, sådan, at före middagen war lugnt; men straxt efter middagen begynte blåsa litet och ibland mera. Afwenledes war måst hwar dag för middagen klart; men efter middagen blef det något mulit, dock utan at rägna.

Elfs-backarne woro sedan ibland högre, ibland lägre. Här och där syntes små hus i skogen wid stranden, och ibland något wackert stenhus. Elfwen blef ock nu mycket smalare; klåckan 8 e. m. seglade wi förbi Burlington.

Burlington, som är hufwudstaden och Gouverneurens Residence uti Nya Jersey, war en liten Stad belägen 20 Ängelska mil från Philadelphia på högra handen wid i floden, då wi seglade up åt. Husen woro måstadelen bygde af sten, fast de stodo nog glest. Staden ligger tämmelig wäl til; emedan nog stora Skepp äfwen kunna gå dit up; men han kan ändock aldrig taga sig i handel för Philadelphia, åt hwilket deß ägare gifwit så stora förmoner, hwaraf det nu så tiltagit, at det rycker handelen från alla nästgränsande städer. Gouverneurens hus i Burlington är bara en liten stenbyggning, som ligger tätt ned wid floden, och är det första hus i Staden, då en kommer från Philadelphia. Wid ebb och flod, som uti elfwen Dellaware går ända up til Trenton, är at märka, at då uti full måne högsta watten är ute wid hafsbandet wid Cap. Hinlopen, til exempel kl. 9 f. m. så är högsta watten eller flod i Chester 10 minuter efter klåckan 1. e. m. uti Philadelphia kl. 2. 10. m. och i Burlington kl. 3. 10 m. e. m. som Herr L. Evans mig berättade.

Elfs-backarne woro nu merendels höge och brante på Nya Jersey sidan, samt bestodo af en blek tegelfärgad sand-jord; men på Pensylvaniæ-sidan woro de, på de flästa ställen, långsluttande och af en swartaktig fet jord, utblandad med glimmer. På Jersey sidan syntes då och då Tallar, men sällan på Pensylvaniæ-sidan, undantagandes på några ställen, då händelsen fört dem dit från Jersey.

Mot aftonen, då det redan en stund warit ebb, och winden aldeles lagt sig, kunde wi ej komma längre, utan måste fälla wårt ankare ungefär 7 Ängelska mil från Trenton. Här låge wi hela natten. Skogen war full med Eldflugor, hwilka foro i ymnoghet som eldgnistor imellan träden, och ibland twärt öfwer Elfwen. Uti wattusamlingar här och där wid Elfssidan hade Ox-grodorna et grufweligt råmande och bölande, ofta wäl öfwer hundrade på en gång och på et ställe. *Wipperiwill* hördes ock öfwer alt.

Den 1 Junii.

Om morgonen, sedan rägnet wändt igen fortsatte wi resan. Elfwen Dellaware war här mycket smal, och Elfs-backarne af samma beskaffenhet, som wi hade i går, sedan wi lämnat Burlington. Mot kl. 8. f. m. hunno wi fram til Trenton, se *Tom. 2 p. 338.*

Den 2. Junii.

Om morgonen fortsatte wi resan därifrån i en Formanswagn. Deße äro gemena öpna åkarewagnar, hwilka på steniga ställen nästan kunna skaka lefwer och lungor ifrån en. Annars brukar en del

af

af de förnämare, at resa med egna hästar antingen de då åka i wagn, eller Chaise, eller rida, hwilket sista är det allmännaste. Situation af landet har jag beskriswit i Andra Tom. p. 339. och följ. Åkrarne woro merendels besådde med Hwete, Råg, Mays, Hafra, Hampa, Lin. På somliga ställen sågo wi stora styckena af åkrarna besådda med Hampa.

Castanie-trän funno wi hela dagen i skogarna, och det i tämmelig myckenhet: det wäxte ofta på hel utmager jord, där det ej hade för wått eller för tort.

Tulipan-trän syntes ingenstäds wid wägen; dock berättade folket, at de finnas här på somliga ställen.

Båfwer-trädet (Magnolia) wäxte här och där uti kärr. Som det nu blomstrade som bäst, och lukten af deß blomma är en den behagligaste i werlden; så kunde man på långt håll, innan man kom til kärren, känna deß angenäma utdunstningar. Ofta, då man for förbi något kärr, kunde man ej blifwa warse detta trä; men den härliga lukten rögde dock, at det war i någden.

Phlox glaberrima Linn. wäxte i tämmelig myckenhet här och där i skogarna, och prålade med sina röda blommor. Den upsylte här de ställen och den jordmon, som Tjär-blomster (Lychnis viscario) och Lychnis dioica purpurea hos oß i Swerige wäxa på. På wåta ställen wäxte *Flox maculata* Linn. ymnogt, upsyld med sköna röda och ganska wälluktande blomor. Denna tog här in de ställen på lågländta ängar, som Lychnis Flos curuli i Swerige har sit hemwist på. Lägger man Bartsia,

 coc-

coccinea och Lobelia cardinalis, samt Monarda didyma til, som alla wåra willa här i landet; så får man wäl här dem, som kunna pråla med den skönaste röda färg, som gifwas kan.

Sassafras war allmän och ymnog uti skogar och wid gärdesgårdar.

Husen, där wi foro fram, woro merendels af trä. På et ställe höllo de på, at upmura et hus, hwars wäggar gjordes af bara ler på samma sätt, som de ock här göra sina bakugnar.

Bohwete hade redan af sig sielf börjat fortplanta sig på et och annat ställe. Wi sågo hela dagen stånd däraf så i skogarna som ute på fälten; men dock altid wid wägar, som utwiste, at de först kommit hit af spilt korn.

Om aftonen sent kommo wi fram til Nya Brunswig. Beskrifning därpå se Tom. 2. p. 343.

Den 3 Junii.

Wid middags tid begåfwo wi oß härifrån på en Jagt, som gick til Nya York, seglade ned åt floden, hwilken i början på ömse sidor hade tämmeligen höga och branta backar af den röda stenen, som är omtalt Tom. 2. p. 345, här och där stod på elfs-backen någon gård. Längre ned wiste sig på ömse sidor rätt wid floden stora fält och ängar. Wi kunde ej segla med Jagten hwar wi wille i floden; ty den war på somliga ställen, och äfwen ibland midt uppå, nog grund; därföre war wägen, där wi skulle fram, med ruskor utstakad. Wi kommo sedan ut på sjön, sågo i Söder ej annat, än bara Haf; men på wänstra handen hade wi beständigt fasta landet litet ifrån oß.

Når

När wi kommo til sielfwa å-mynningen, hade wi twå wägar, at wälja, at gå til Nya York, nämligen, antingen innan om ön Staten Eyland, eller utan om den samma. Wi rättade oß efter winden och wäderleken; ty om det är storm eller mörkt wäder, wågar man ej, at gå utanföre, där sielfwa Hafwet stöter på. Wi togo nu under et behagligt wäder wägen utom, fastnade par gångor på grund, men arbetade oß dock löst, och hunno kl. 9 om aftonen fram til Nya York. Beskrifning på denna Stad, se Tom. 2. p. 358. och följande.

Den 4. Junii.

Winrankor funnos hos en och annan i trägårdarna, dem de först förskaffat sig hit från de gamla länderna. Deße bära måst hwart år en myckenhet af wälsmakeliga drufwor. När wintrarna äro kalla, frysa de och dö bärt ända ned til marken; men nästa Wår utslå de nya telningar från roten.

Smultron fördes nu dageligen hit in til staden i stor myckenhet at säljas. De åto dem på samma sätt, som wi i Swerige, antingen som de woro, eller ock i söt mjölk, eller at litet Win med Socker slogs på dem. De brukades ock til confiturer på wanligt sätt. En ung Ängelsman från Jamaica berättade, at inga Smultron wåra där. Här i Norra America hafwa Smultron gemenligen den egenskapen, at bäret sitter fast wid calyx, så at de ej loßna så lätt från hwarandra, som på wåra Swenska. Ormar sades wara mycket snåla på deßa bär. Ehuru här somligstädes finnes tämmeligen häraf, så swarar dock ej deras ymnoghet mot den, som wi i Swerige och Finland kunna fägna oß af.

Clo-

Clover eller den stora röda Wåplingen war sådd på et och annat stycke på backarna utan för staden. De höllo nu på, at slå somliga af deßa ängar; andra woro redan slagne, och torra Wåplingen satt i wålmar, at med det första bärtföras.

Kersbärs-trän woro planterade nog ymnigt utan för gårdar wid landswägen från Philadelphia til Brunswig; men sedan blefwo de nog sällsynte. När jag kom på Staten Island, uti Nya Yorks Höfdingedöme, blefwo de åter nog allmänna wid gårdarna; men här hade de ej så många varieteter däraf, som i Pensylvanien. Jag såg i Nya Yorks Höfdingedöme ganska sällan, de swarta söta, utan mäst de röda sura. När en främmande kom at resa förbi någon trägård, hwari frukten war mogen, kunde han stanna, gå dit in utan at säja någon til, och äta så mycket han wille, endast, at han ej bröt ned qwistar. Aldrig fans, at någon, ja icke den girugaste landtman, tiltalte honom därföre; ty det war en allmän sed, och en landtman wißte, at om han wille hindra resande från sådant, skulle han få owett af dem tilbaka. Men ehuru emellan Brunswig och Staten Island woro nog få Kersbärsträn, funnos där dock desto större Äppel-trägårdar.

Den 6 Junii.

Fiskens förminskning. Åtskillige Stånds-Personer och Handlande härstädes af 50 à 60 års ålder, berättade enhälligt, at de på den kårta tiden de lefwat, helt tydeligen funnit, at myckenheten af hwarjehanda slags Fisk årligen tager af, och at de denna tiden på långt när ej få så mycket Fisk, som i deras barndom.

Rum,

Rum, et slags Brånwin, som tilredes af Säcker-rör, och som ganska mycket brukas här i Norra America, i de Ängelska Colonier, föregafs af flera wara mera helsosam, än det Brånwin, som tilwerkas af Win eller Sädes-arter. Til bewis därpå anfördes åtskilligt: de sade sig lagt et stycke färskt kött uti Rum, och et annat i Brånwin, brändt af Säd eller Win, samt låtit dem ligga däri i några månaders tid, då de sedan tagit ut bägge styckena på en gång, skal det, som legat i Rum, warit måst likadant, som då det först lades dit; men det i Brånwinet skal hafwa warit genomätit och fullt med hål alt igenom; men försöket lärer wara falskt. Major RODERFORT berättade, at då han med Krigsfolket war på den Canadiska expedition, har han märkt, at om Soldaterne drucko eller söpo Brånwin på någon tid, dödde de gemenligen; men de togo alsingen skada, fast de dageligen och på en längre tid söpo sig fulla af Rum.

Long Island kallas en ö, som ligger strax utanföre och midt emot Nya York wid sjelfwa Hafwet. Den Norra delen af denna ö är långt mera fruktbärande, än den Södra. J forna tider har en myckenhet Indianer bodt på denna ö, och finnes äfwen ännu någre af dem där qwar, hwilke dock minskas årligen, medelst det de flytta sig därifrån. Den Södra delen af ön är wäl den magraste til jordmon; men så har den Allwise Skaparen ärsatt detta genom den myckenhet af Ostron, Hummer, Krabbor, åtskillig slags Fisk, samt mångahanda Sjöfogel, som där finnas i margfalt större myckenhet, än på den Norra sidan.

Det

Det war ock orsaken, hwi Indianerne fordom måst utwaldt denna Södra sidan til sit hemwist; emedan de måst lefde af Ostron och det de fingo ur Hafwet. Man kan ännu under påstående ebb ibland i hast lasta hela kårrlaßet med de Ostron, som en enda flod sköljt up ur Hafwet på stranden. Öfwer alt på ön finnes en myckenhet af Ostron, Mußel- och Snäck-skal, som Indianerne i forna dagar fört dit, då de lefde af dem, hwilka skal tjäna för nu warande inwånare til en god gödsel på deras åkrar. Södra delen af ön anwändes nu mera til äng, och den Norra til åker. Wintren sades wara på Norra sidan mera beständig, och snön ligga om Wåren där längre qwar, än på den Södra. Folket är här mycket fruktsamt, och merendels långt och resligt.

Den 10. Junii.

Wid middagstiden lämnade wi Nya York, och seglade med en sakta wind up för Hudsons flod på en Jakt, som gick til Albano. På denna flod sågo wi hela eftermiddagen en myckenhet små båtar, hwilka foro hem från Nya York, dit de i dag warit at försälja sina matwaror och annat, hwarpå de hafwa där god afgång för den starka handelen och myckenheten af folk i bemälte Stad. Hudsons flod lopp här från N. til S. dock stötte höga uddar ut här och där: deß bredd sades i början wara $1\frac{1}{2}$ Ängelsk mil. Tumlare eller *Purpoisses* wältrade sig i floden. Landet war i början på Östra eller Nya Yorks sidan fullt med branta och höga backar; men på den Wästra något långsluttande och skogwärt; dock syntes på ömse sidor här och där någon gård med åker omkring. Jorden

den i de branta elfsbräddar lyste af en blek tegelfärg: små gråbärgs-hällar stötte då och då ut. Ungefär 10 eller 12 Ängelska mil från nya York fick landet på W. sidan af floden et helt annat utseende; ty här emottogo höga branta bärg, hwilkas sidor mot floden woro perpendiculaire och nästan som pelare, aldeles lika de branta sidor af bärgen Hall och Hunnebärg i Wästergyllen. Ibland sköto de ut någon udd, som et hörn af en Fästning. Ofwanpå woro de bewäxte med små Ekar och andra trän; en stor hop större och smärre stenar lågo nedrasade wid stränderna. Deße höga branta bärg räkte några Ängelska mil på W. sidan om floden; men på O. sidan midt emot war landet merendels mycket högländt och af mull. Ibland ock af en omwäxling med högder och dälder, til största delen bewäxte med löfskog; dock wisade sig här och där någon gård. Lösa stenar lågo somligstäds strödde på backarna. Wid paß 12. Ängelska mil från Nya York började wi se Störjor kasta sig up ur wattnet; men hela tiden förut de ofwannämde Purpoisses. Längre fram blef landet på O. sidan om floden nog starkt upodladt, då en myckenhet af wackra gårdar wiste sig här och där, omgifne med täcka äppel trägårdar och wälbelägne åkrar, nu merendels fulla med en ögonen fägnande Säd. Wid paß 22 Ängelska mil från Nya York togo förenämde höga branta bärg afsked, hwilka här gjordt som en hög bärgsrygg från O. til W. öfwer landet, och blef därefter W. sidan af floden en blanning af låga sluttningar och små runda bärg. Landet war här så godt som intet bebodt eller upodladt; men O. sidan hade samma behageliga utseende, som nyß nämdes.

des. Sedan wi seglat en liten stund efter det blifwit mörkt, kastade wi ankare, i synnerhet som ock ebben började gå mycket starkt mot oß, och lågo här stilla hela natten.

Den 11. Junii.

Om morgonen då wattnet wände sig och floden blef med oß, fortsatte wi wår resa under en swag wind. Wi passerade nu förbi Highhands bärgen, dem wi hade på O. sidan, hwilka woro af gråbärg ganska höge, tämmeligen brante med löfskog samt Tall och röd En öfwerwärta. På W. sidan om floden bestod ock landet af bara klippor, dock ej af den högd som på O. sidan. Wi kunde ej wäl få se toppen af deßa på O. sidan belägna höga bärg; emedan en tjock dimba betäckte dem. Inga nybyggen eller gårdar blefwo wi här på sidorna warse; emedan landet för deß många klippor war odugligt därtil. De räknade deßa bärg wara 36 Ängelska mil från Nya York.

Af de höga bärgen steg nu up en stark dimba, just som en tjock rök af en kålmyla. Wi hade ännu på några Ängelska mils wäg bara låga hällar och klippor på W. sidan, och på den O. en omwäxling af högre och lägre bärg, samt stundom dalar, men alt med kårt Tall, röd En och Ekskog öfwerwäxt. Ehuru bärgen närmast floden woro gemenligen låga, så blefwo de dock alt högre och högre ju längre de lågo från den samma. Wi hade sedan på några mil ej annat, än en omwäxling af mycket höga limplika bärg med dälder imellan, alt med skog öfwerwäxt. Sjelfwa dälderne woro ock ej annat, än lägre klippor och hällebärg, som mångenstäds wid floden woro perpendiculaire.

Elf-

Elfwens bredd war ibland 2 eller 3 Musquet-skått, men merendels ej stort öfwer et. Åtskilliga slags fiskar hoppade då och då i wattnet. Wädret lade sig kl. 10. f. m. så at wi med roende måste hielpa oß fram; emedan floden nu mera ej gick stark nog upföre. På et ställe sågo wi på W. sidan om floden et rödmåladt tråhus, och sades, at en Sågqwarn war et litet stycke ofwanföre; men utom detta syntes ej denna förr-middag det ringaste tecken til någon gård eller upodladt land.

Wattnet uti Elfwen kändes nu ej mera salt; dock sades, at floden ibland, hälst då Sunnanwäder är, går ännu långt högre up med salt watten. Uti färgen på wattnet war ock någon ändring; ty det syntes nu mörkare än förr.

Floders eller Elfwers första tilkomst och generation lärer wara en swår, om icke aldeles ogörlig sak at utreda. En del floder hafwa wäl kunnat då och då af en händelse bryta sig fram från någon stor wattusamling, hwilken af starkt rägn eller annat tilfälle kommit at ökas och flöda öfwer sina gamla bräddar, eller ock på annat sätt skära sig igenom, och söka sig utlopp til lägre platser genom sådana ställen, där den kunnat finna minsta motstånd. Häraf torde komma, at en del floder löpa i så många krokar, både på fält af bara ren jord, som ock där bärg, hällar och stenar ändra deras gång. Men så lärer en del få leda sin första tilkomst ända från sielfwa skapelsen, och tyckes lika som Den allwise Skaparen då utstakat för dem, hwad wäg deße watten skulle taga; emedan det synes fordras något mera därtil, än en blott händelse af wattnets utbrytning. Til detta sena-

te slaget torde denna Hudsons Elf kunna föras: deß likasom utmärkte gång, och deß synnerliga bräddar på somliga ställen, kunde ej annat, än upwäcka hos mig förundran. Hon går ifrån et godt stycke ofwanföre Albany ända ned til Nya York i det närmaste i en linea recta, från N. til S. hwilket gör en längd af wid paß 160 Ängelska mil, om ej mera; ty de små bukter, hon ibland gör, häfwa så godt som ingen ting, at betyda. På flera ställen imellan Nya York och Albany komma ryggar af ganska höga bärg, som stryka i en sträckning från W. til O. Det synnerliga härwid är, at deße höga bärgsryggar stryka fram orubbade och oafskurne, ända til deß de komma til denna floden; men just, wid honom skäras de twärt af, och det ofta så, at deras sidor stå wid och uti floden lodrätta. Här lämnas då en öpning eller gap af den widd eller bredd, som floden gemenligen öfwer alt är; men strax på andra sidan om floden tager samma rygg eller ked af bärg emot, och fullföljer i samma wäder-strek orubbad sin kosa. Det som ännu förtjänar at märkas, är, at uti förenämde gap eller öpning, som för wattnet blifwit lämnad, är floden lika djup som på andra ställen, ja, ibland djupare. Det är förundranswärdt at se, huru bräddarne eller sidorne af Elfwen på de ställen, där deße bärgsryggar stryka fram, bestå ofta af ganska höga perpendiculaire bärg; och tyckes, at om ej deße öpningaar af Natursens HERre blifwit här lämnade, hade hela det ofwanstående landet måst stanna under watten; ty deße bärgsryggar hade då som flera dammar, den ena ofwanför den andra, hindrat alt wattnets aflopp. Hwi skal denna floden i så lång sträckning gå så nära i en rätt

Li-

Linea? Hwi ligga deße många öpningar för floden genom flere bärgsryggar nästan under en och samma meridian? Hwi äro ej wid somliga af deßa öpningar antingen forßar eller åtminstone grundt watten med botten af hällebärg?

Wi fingo nu alt mer och mer faseligen höga och branta bärg på ömse sidor om floden, hwilka då wi ropade litet, gofwo et starkt Echo tilbaka. Ehuru höga och branta de woro, woro de dock med små trän öfwerwäxte. Härifrån kunde wi nu långt fram för oß åt N. se de så kallade Blew Mountains eller Blåa Bärgen, hwilka skullade öfwer alla de andra. Landet syntes ock längre fram tämmeligen upbrukadt, och ej så fullt med bärg.

Skepparen berättade, at man ofta uti et af deßa på Wästra sidan om floden liggande bärg, ser om nätterna som et ljus, det folket mena wara en Carbunkel-sten.

Det sista af deßa höga bärg på Wästra sidan kallades Butterhill, hwarefter landet blef mera slätt och längre imellan bärgen, samt fullt med gårdar, jämte åkrar imellan högderna. Innan wi hunno förbi deßa bärg, begynte wädret blåsa emot oß, då wi alt med loverande måste hjelpa oß fram, hwilket gick nog långsamt; emedan floden här war näppeligen öfwer et Musqvet-skått bred. Omsider då winden och ebben kom emot oß, nödgades wi kasta ankare.

Under det wi wäntade på wind och watnets wändning, gingo wi up på landet, at se huru det såg ut. *Sassafras* och *Castanie*-trän wäxte här i myckenhet: af *Tulipan*-träder stod något här och

där. *Kalmia Latifolia* fans här äfwen på somliga ställen, och blommade nu som bäst; blommorna woro dock redan hwita.

Något efter middagen begynte blåsa SW, som war en önskelig wind för oß. Wi lyfte då ankare, och fortsatte wår resa. Där wi lågo för ankare war just wid slutet af de branta och faseligen höga bärgen. En kunde wäl fasa, när en såg up åt dem. De bestodo af gråbärg, och låg fullt af små stenar ned wid stranden jämte dem. Så snart wi lämnat dem, blef landet mera fritt från bärg, och något högländt. Floden blef ock här mycket bredare än förut, nästan mot en Ängelsk mil. Efter litet seglande sågo wi ej mera några bärg nära wid floden, utan på Östra sidan gick en hög bärgssträckning til NO, hwilkens sidor til mer än hälften af deß högd woro öfwertäckte af jord med skog öfwerwuxen, endast at öfwersta kullen gemenligen war bar; tör hända därföre, at ingen ting kunde där komma fort för den starka solhettan, torrkan och wädrets wäldsamhet, som samma ställen woro underkastade. På Östra sidan om floden war landet långt mera upodladt, än på den W. där wi sällan sågo något hus, utan mäst bara skog, ehuru landet war jämt. Wid paß 56 Ängelska mil från Nya York blef landet ej särdeles högländt, dock öfweralt bewäxt med skog, undantagandes at här och där war något nybygge uptagit. De förre beskrefne ganska höga bärgen, hwilka wi litet efter middagen lämnade, syntes nu wäl öfwer all den andra skogen och landet, på samma sätt, som Kinnekulle i Wästergyllen lyser öfwer de andra skogar. Deße nog höga bärg, som kallades

Highlands, stannade på samma ställe och på en gång på ömse sidor om floden, så at de ej räckte längre til Norr på den ena sidan, än på den andra. Deras sidor woro sällan lodrätt brante, utan liknade til skapnaden höga limpor, och woro på sidorna gemenligen ej brantare, än at en, fast med möda, kunnat klifwa up åt dem.

Kalk sågo wi brännas på åtskilliga ställen wid floden, där landet war något högländt. Skepparen sade, at de på deß högländta marker å ömse sidor om floden til några Ängelska mils längd gräfde up en skön gråblå kalksten, den de bränna til kalk; men at wi sedan ej skulle få se någon kalksten, förrän in mot Albany.

Wi foro nu förbi en liten udd, som låg på W. sidan om floden, och kallades Dance. Denna udd sades fått sit namn däraf, at Holländarne fordom rest dit en gång och dansat samt hållit sig lustige; men i det samma kommo en hop Indianer, som dräpte dem måst alla.

Om aftonen sent kastade wi ankare; emedan wädret aldeles stannade af, och ebben war mot oß. Elfwen war här inemot 12. famnar djup.

Eldflugor syntes flyga i myckenhet om natten öfwer floden. De satte sig ofta på segel-rån.

Den 12. Junii.

Om morgonen började wi med floden fortsätta resan, fast winden war mot oß. Elfwen war här et godt musquet-skott bred: landet på ömse sidor måst något lågländt, och bestod af bara låga klippor och ganska stenig mark: men alt med skog öfwerwäxt. Det war så bärgigt, stenigt och armt,

armt, at ingen kunde sätta sig där ned at bo; emedan där fans intet ställe, där han kunde taga up åker. Sådant war landet på ömse sidor om Elfwen til några Ängelska mil, utan at wi sågo det ringaste tecken til något nybygge. Kl. 11 f. m. kommo wi til en liten ö, som låg midt i Elfwen. Denna räknades wara midt imellan Nya York och Albany. Landet war här ned wid floden lågländt, stenigt och klippugt, som förr; men längre därifrån syntes öfwer skogen höga skogbewäxte bärg, hälst på W. sidan om floden, och än längre bårt uphögde de så kallade blåa bärgen sig öfwer alla de andra. Wid middagstiden lugnade det så af, at det gick ganska långsamt för oß. Landet blef här, i synnerhet på östra sidan, wäl upodladt, fullt med stora åkrar; dock syntes jordmonen wara mycket sandig. Strasburg kallades en af de fläckar här lågo på samma sida, hwilken war bebodd af en myckenhet Tyskar: på W. sidan sågo wi ock här och där något nybygge. De blå bärgen kunde nu ses helt wäl härifrån, hwilka syntes genom skyn, och skullade öfwer alla de andra. Elfwen war nedan för Strasburg en god Ängelsk mil bred.

Til Fnöske eller Kärk brukades här en gul kärk af en Agaricus, som wäxer på Lönnar. Den som wäxer på den rödblommiga Lönnen hölts för den bästa. Näst til den, och nästan lika god räknades den wara, som togs af Säcker-Lönnen. Deße kärkar brukades til skörе.

Campen Rheinbeck war en ort, som låg litet från Strasburg längre up från floden. Den bebos åfwen af en myckenhet Tyskar, som hafwa

där

där en Kyrka. Denna lilla Staden syntes dock ej ned til floden. Deras nu warande Präst hette HARTVICH, och förstod någorlunda Swenska; emedan han warit en tid i Götheborg.

Kl. 2 e. m. började åter blåsa up från Söder, då wi med en härlig wind fingo widare fortsätta wår resa. Landet på Ö. sidan om floden war högländt merendels af bara jord, mäst öfwer alt ganska wäl upbrukadt; ty här wiste sig wackra åkrar, wälbygde gårdar, sköna Appel-trägårdar. På W. sidan war ock landet något högländt; men ännu på de flästa ställen med skog öfwerwuxit, endast at jag här och där fast sällan, blef warse någon liten plantation eller nybygge. Elfwen war på de mästa ställen öfwer en Angelsk mil bred, och gick in linea recta til Norr, så at wi ibland ej kunde se ändan af den fram för oß.

Den 13. Junii.

Wi fortsatte wår resa med en behagelig wind hela den föregående natten, så at jag då ej hade tilfälle, at se, huru landet såg ut. Om morgonen Kl. 5. sades wi hafwa endast 9 Angelska mil fram til Albany. Landet å ömse sidor om floden war lågländt, mäst med skog bewäxt, endast at här och där war något litet nybygge. Ned wid sidorna af Elfwen lågo wåta starr-ängar; och i den här och där små holmar. Inga bärg blefwo wi warse. Wi skyndade sålunda med wår resa ända til Albany, och hade på ömse sidor om floden merendels lågländt land, dock ju närmare wi kommo Albany, ju mera upodladt. Här sågo wi öfwer alt wara brukligt, at hafwa Hö-stackar med skjul på, det de kunde lyfta up och ned, sådana,

som äro beskrefne i denna resas Tom. 1. p. 224. 225. samt ock i denna Tome p. 58. Husen, som då och då syntes, woro dels af sten, dels af trä. Elfwen sällan öfwer et musquet-skått bred, samt bankar här och där uti den samma, så at den måtte wara nog kunnog, som med en jagt skulle hitta här wägen; emedan man nu måste segla wid den ena sidan, nu wid den andra. Ändteligen kommo wi om morgonen kl. 8. lyckeligen fram til Albany.

Jagterne, hwarmed de seglade imellan Albany och Nya York, äro nästan alla hemma från Albany. De gå hela året igenom, så länge floden är öppen, beständigt imellan Albany och Nya York. Från Albany föra de förnämligast ned bräder och allahanda slags träwerke, samt mjöl och ärter: likaledes skinn-waror, dem de handlat af Indianerna, eller förmått Fransoserna at lurendreja til sig. Tilbaka gå de mäst toma, endast at de taga med sig litet köpmanswaror, hwaraf Rum gör det mästa, en så högnödig Wara för Albany-boerna, som därmed narra Indianerna uti handel, och så godt som aldeles sticka ut ögonen på dem, at Indian då i fyllnad ofta låter Albany-boerna sätta hwad wärde de wela på hans skinnwaror. Deße Jagter äro nog stora, hafwa wacker kajuta, at Passagerare beqwämligen kunna wistas däri. De äro gemenligen byggde antingen af den röda Enen, eller af den hwita Eken. Ganska ofta består botten af hwit Ek: men sidorna af röd En, af orsak, at röda Enen långt mera härdar ut mot röta än Ek; men som hon lätt spjelker sig, då hon stöter mot något, och

Hud-

Hudsons Elf är på många ställen full med bankar och grus, hwaremot Jakt-kölen ibland stöter; så hafwa de häldre utwaldt Ek til botten; emedan den är mjukare, och ej spjelker så snart. Och som botten ständigt är under watten, så tager han ej så snart röta, utan härdar längre ut.

Canöer eller Ökstockar, som deße Jagter hafwa efter sig, äro gjorde af et enda trä, det de utholkat. De äro hwaße i bägge ändar, ofta til 3 à 4 famnars langd, och så breda, som trädets tjocklek har welat tillåta. De sitta ej ned och ro dem med åror, utan gemenligen står den ena karlen i framstammen, och den andra i bakstammen, hafwa hwar sin kårta åra i handen, med den de drifwa honom fort. En Jagt har altid en sådan efter sig. De som göras här i Albany äro mäst af den så kallade White Pine eller hwita Furun, och kunna wara til 8 eller 12 år, i synnerhet om de blanda tjära och fett samt någon färg tilhopa, och därmed öfwerstryka dem utanpå. I Albany göras de af förenämde trä; emedan där ej finnes något annat dugligt därtil. Wid Nya York göra de dem af Tulipan-trädet: annorstäds af röda Enen eller hwita Cypreßen (Cupressus thyoides); men deße bägge sistnämde trän wäxa åt denna kanten så små, at de ej duga därtil. De hafwa gemenligen inga säten i dem, utan en måste sätta sig på båtnen; ty om de brukade säten, kunde en snart tulla dem öfwer ända genom balancens mindre i akttagande.

Bottoës kallades en annan art af båtar, som de mycket brukade här i Albany. De äro gjorde af bräder af den hwita Tallen eller Furun. Bottnen flat,

flat, som på en Rysk Lådja, at de desto båttre må kunna gå på grundt watten, hwaßa mot bågge åndar och liten grand högre mot åndarna år midt på. De sitta i dem och ro på samma sått som i wåra båtar. De åro tåmmeligen långa, fast ej alla lika, gemenligen 3, ibland ock 4 famnar. Högden från botten til öfwersta kanten på suden (ty sidorna stå måst lodrått,) år 4 eller 5 qwarter: bredden midt på par alnar wid paß. De betjåna sig i synnerhet hår på orten at föra gods i dem, långs efter floderna up til Indianerna, nåmligen når floderne eller farwattnen åro så rena, at de dår kunna wål komma fram, utan at behöfwa draga deße Battoës långt öfwer land; ty nåfwerbåtarne gå så snart sönder, då de stötas mot stenar, och Canoër eller utholkade båtar båra ej mycket samt kunna låtteligen stjelpa öfwer ånda. Jag blef inga sådana båtar warse, som hår i Swerige och annorstådes gemenligen brukas.

Kölden sades ofta göra stor skada i Albany. Föga år någon månad om sommaren, på hwilken hår ej warit frost-nåtter, fast detta dock ej år så allmånt. Gemenligen förhåller sig wåderleken så, at Wåren kommer hår mycket sent, så at de i April och Maji hafwa merendels många fråstnåtter, då ofta blommor på trån, och andra kryddgårdswåxter frysa bårt. De fruktade, at åppeltråns blomstren hade denna Wår af frost i Maji tagit sådan skada, at de mot Hösten torde få litet åpplen. Sjelfwa Ekblomstren i skogarna frysa ofta bårt. Hösten warar hår långe med warma dagar och nåtter; dock börja frostnåtter gemenligen infinna sig wid slutet af September, och sedan ofta i

Octo-

October. Från början eller ock från medio Novembris til in i Martii eller April månader, måste de hålla sin boskap i hus, och föda den hela den tiden med hö. (Här förstås alt gamla stylen.)

Wåderleken sade de sig af långlig förfarenhet hafwa funnit wara här sådan om sommaren, at det då merendels blåser Sunnan-wäder, som förer med sig en stark torrka: men då och då plägar likwäl komma något rägn, och så snart det rägnat, kastar wädret sig nästan altid til NW, därifrån det sedan blåser en eller flera dagar, hwadan det sedan går til sit förra qwarter S. igen. At detta merendels helt noga här träffar in, hade jag flera resor tilfälle at se både detta och det nästföljande året.

Den 15. Junii.

Gärdesgårdarne, som här brukades omkring åkrar, ängar och beteshagar, woro gemenligen gjorda af bara Furubräder, lagde på hwarandra emellan störar eller stafrar af Furu; ty här hade de godt förråd på sådant för den ymniga skog och de många sågqwarnar skul.

Äppelträn af åtskilliga slag sades trifwas här ganska wäl, och bära så skön frukt, som på något annat ställe i Norra America. Mäst wid hwar gård på landet woro stora äppel-trägårdar. En art af äpplen funnos här, som woro ganska store och tillika mycket wälsmaklige. Deße sändes om Höstarna som en raritet både til Nya York och andra orter. Af de kärnor jag af deßa samlade, och i Åbo i Finland sådt, har jag fått up en myckenhet trän, som trifwes ganska wäl, och ej

tagit

tagit den minsta skada af wåra Wintrar; men som de ej ännu blommat, så kan jag ej säja, om den frukt de här bära, wil likna den de hade uti Albany. På landet häromkring Albany göras hwar Höst af äpplen en myckenskön Cyder. Ibland om Wåren skadar frosten rätt mycket blommorna så på äppelträn som på andra frukttrån.

Kersbärs trän trifwas här likaledes ganska wäl af alla slag, som man försökt at här plantera.

Päronträn wela här ej fort; men den klagan fördes på många ställen här i Norra America; fast jag tror, det de ej altid lära tagit nog möda och omsorg, at plantera och ansa dem; emedan jag såg sköna Päronträn på många ställen i Pensylvanien.

Persike-trän hade här blifwit planterade flera gångor; men de hafwa aldrig welat trifwas rätt wäl. Orsaken sades dels bestå uti jordmon, dels och förnämligast däruti, at i jorden skal finnas en mask, som äter sig inuti roten, hwaraf det torrkas bårt. Tör hända de stränga wintrar göra ock mycket til saken.

Utom förenämde slag hade de här i Albany inga frukttrån, dem de cultiverade.

Hampa och Lin sades här sås merendels så mycket, som behöfs til egit behof. Jag såg ock utanför staden stora styckenbesådde med Hampa.

Mays planterades här mycket. Lös jord räknas för den bästa därtil; men uti lera trifdes han icke. Efter en half Bushels utsäde hade de fått 100 Bushels igen: den hölls wara därutinnan en skön Sädesart, at brådden kan ofta om Wåren

ren frysa bårt, och åndock kommer det sig före. De hade här hast exempel dårpå, at deß brådd en Wår twänne gångor frusit bårt ånda ned til jorden, och åndock har det ej allenast wuxit up, utan ock burit samma år den härligaste skörd. Han har ock den förmon, at han kan långt mera härda ut mot torrkan, ån Hwete. Den större arten, som enkannerligen här planterades, blir mogen i September.

Hwete sås på landet omkring Albany i myckenhet, och trifwes dår ganska wål. De räknade sig gemenligen få 12 bushels igen efter en bushels utsäde. Ofta få de i god jordmon ånda til 20 bushels. Då de här få under 10 bushel efter utsädet, så tycka de, at de ej wunnit mycket. De som bo på landet omkring Albany, åro dels Holländare, dels Tyskar. Här åro flera stora byar, hwilka bebos af bara Tyskar, af hwilka sås så mycket Hwete, som föres hit til Albany, at årligen härifrån nedsändas til Nya York många Jagter lastade med Hwetemjöl. Det Hwetemjöl, som fås här wid Albany, sades i allmänhet hållas för det båsta i hela Norra America, då en ort tages undan emellan Albany och Nya York, kallad *Sopus* eller *Kingstown*, hwarifrån ock kommer et förträffeligt Hwetemjöl. Allt bröd här i Albany år af Hwete. Uti Nya York skal det betalas några Schillingar mera för en Centner Hwetemjöl från Albany, ån för det från andra orter.

Råg sås här något, dock ej så mycket som Hwete.

Korn blifwer ej mycket här sådt; emedan de ej se sig hafwa någon särdeles nytta dåraf; ty som

de åga en sådan myckenhet af Hwete, så göra de dåraf malt. Men omkring Nya York såg jag stora åkrar besådda med Korn.

Hafra sås hår ej mera, ån til Håst-foder.

Ärter sås i myckenhet af dem som bo hàromkring på landet, både Tyskar och Hollåndare. De trifwas hår mycket wål, och föras årligen til Nya York många tunnor dåraf. De hade hår i långliga tider fått hafwa dem i fred för skadeliga insecter; men nu i de senaste åren hade de funnit, at samma insect, som aldeles ruinerat Ärt-åkrarna i Pensylvanien, Nya Jersey och nedra delen af Nya Yorks Province, och om hwilket år talt Tom. 2. p. 293. och följande, nu åfwen flyttat hit up, och börjat långt mera infinna sig i Ärterna, ån fordom, til icke ringa skada för både denna ort, och det öfriga landet, som kunnat hårifrån förse sig med sköna Ärter til egit behof, men i synnerhet at hafwa för Matroser och annat Sjöfolk på Skeppen. De hade funnit, at om de förskaffade sig oskadde Ärter från Albany, och sådde dem wid Kingstown, eller på andra stållen uti nedra delen af Nya Yorks Höfdingedöme, så trifwas de tåmmeligen wål det första året; men det andra, och alla de påföljande blifwer så mycket mask i dem, at ingen mera wil eller kan åta dem. Somliga sades hår bruka den konst, at om Ärter ej wela koka och blötna snart, lågga de litet aska i grytan bland Ärterna, då det strax går båttre med kokningen; men huru helsosamt och wålsmakeligt detta år, wet jag icke.

Potatoes planterades måst af alla: en del sade, at de funnit aska wara båttre ån sand, at förwara

dem

dem uti öfwer wintern. Somlige i Irland ſkola hafwa den ſeden, at om Höſten kaſta Poteterna in uti en ugn, och torrka dem litet, då de ſkola hålla ſig mycket wäl öfwer Wintern; men deße Poteter duga ej ſedan til utplantering, utan endaſt at äta.

Bermudas Poteter (ſe Tom. 2. p. 300.) hafwa ock här blifwit planterade och trifwas någorlunda; men den ſtörſta ſwårigheter har warit at förwara dem öfwer wintern; emedan de merendels den tiden ſkämmas bårt.

Humming bird (ſe Tom. 2 p. 329.) ſkal ibland finnas här, men dock wara bland de ſällſyntare

Tak-ſpån, hwarmed huſen i Staden mäſt öfwer alt woro täckte, gjordes af den ſå kallade White Pine eller Hwita Tallen, hwilken hölts wara därtil ſå god och durabel, ſom den hwita Cypreſſen (Cupreſſus thyoides) om ej bättre. Det påſtods, at et ſådant tak kan wara inemot 40. år. Denna hwita Tallen finnes i myckenhet häromkring på dylika ſtällen, ſom wår wanliga Tall; men i nedra delen af Nya Yorks Höfdingedöme, ſamt i Nya Jerſey och Pennſylvanien har jag ej blifwit honom warſe. Af denna ſågos på denna Albany-kanten årligen en otrolig myckenhet bräder, hwilka föras ned til Nya York, och därifrån ſkeppas bårt utomlands.

Willa Winrankor wäxte ymnogt både i ſkogar och på Elfsbackar, i ſynnerhet fans den i otrolig myckenhet på det ſenare ſtället. Där trän wäxte på Elfsbackarna, klängde de ſig up på dem, och ofta bögde dem neder med ſin tyngd; men där inga trän woro, lågo de långs efter den branta

Elfsbacken, och öfwertäckte honom aldeles. Sielfwa drufworna åtas här sedan de blifwit frostbitne; ty förut äro de för sure. I öfrigt brukas de litet.

Myggor finnas i otrolig myckenhet i de stora skogar och ödemarker, som ligga emellan Canada och Albany. Folk, som nödgas resa där, blifwa ofta oroade af dem. At någorlunda bewäpna sig mot en sådan ohyra, brukade en del smörja ansigtet ofta med smör eller annat fett, hwilket gör, at de då ej så gärna sätta sig på et sådant ställe. För den starka hettan orka de ej gärna gå med stöflor, dock at förekomma, det de ej måtte bita genom strumpan, lindades papper omkring benet under strumpan. Somlige läto göra sig hufwor, hwilka täcka hela hufwudet, och fram för ögonen hafwa de flor. Om nätterna ligga de i tält då de så kunna föra det med sig, och göra en stor eld utan för ingången, hwars rök drifwer dem bårt.

Den 16. Junii.

Purpoisses sades ej gärna gå högre i Hudsons Elf, än så långt den har salt eller saltaktigt watten, sedan taga gemenligen Störar emot; dock skal en och annan gång händt, at Purpoisses gått ända hit up til Albany.

Hwalfisk. De hade här en berättelse, at en Hwalfisk fordom kommit ända up til denna Staden.

Eldflugor af samma slag, som om somrarna äro allmänna i Pennsylvanien, syntes här hwar natt i myckenhet. De flögo på gatorna och alleståds i Staden. Om nätterna kommo de alla in i

hu-

husen, då fönster eller dörrar woro öpne. Ängelsmännerne kallade dem *Fire-Flys.*

Den 19. Junii.

Följande Trän, som wäxa nog allmänna i *Pennsylvanien*, funnos ej i skogarna på denna orten, nämligen Bäfwer-trä, Fiskar-trä, Gyllen-trä, Persimon, Tulipan-trä, Swart Walnöt-trä, Kärr-Ek, Sallad-trä, Locust-trä, Honey-Locust-trä, Näßle-trä, Papav-trä, utom en myckenhet buskar, som här aldeles saknades. Ortens belägenhet långt mera til Norr, den höga bärgs-ryggen, som de så kallade Blå Bärgen göra, samt at floder och strömmar som löpa härifrån ned til Hafwet mäst i Söder, och altså föra wäxters frön härifrån til Söder, men ej från Söder hit, lära til en stor del bidraga därtil, at en letar här fåfängt efter många wäxter, som i Pennsylvanien äro allmänne.

Efter middagen reste jag at bese den Ön, som ligger midt uti Elfwen ungefär en Ängelsk mil ned om Staden. Denna Ö är mot en Ängelsk mil lång, ej stort mer än ¼ sådan mil bred, mäst all lagd til åker, och bebos af en enda åbo, som utom den är ägare af 2:ne andra små Öar där bredewid. Här fans nu ej mera skog, än endast några trän, som stodo qware wid stranden rundt omkring Ön; hwilka nu giorde här, som en stor hög häck, och woro följande: den Rödblommiga Lönnen, wäxte somligstäds ymnigt. Deß löf äro på undra sidan hwita och som försilfrade. När wädret blåser, wändas de up och ned, och se då på långt håll ut, som trädet wore fullt med hwita blomster. Watten-bok (Platanus occi-

dentalis) wäxte ganska hög, och är et af de här på orten skuggrikaste trän. *Populus* glandulis variis basi foliorum adnexis, foliis, cordato-deltoidibus acuminatis serrato-angulosis, utrinque glabris, som här kallades *Water-Poplar*, wäxte här ymnigast af alla trän, tress oförlikneligen wäl på stränderna, och steg up til samma högd, som wåra största Aspar. Om sommaren är det det bästa skjul för folk ock boskap mot den brännande hettan, och på stränder af sjöar och floder är det et det nyttigaste trä; emedan det med sina ganska många kringspridda rötter binder jorden fast, och står som en mur mot wattnets anfall, at det ej får föra bårt mullen. Samma nytta göra ock här Wattenboken och Allmen. Wille Plommonträn stodo här i myckenhet, och woro nu fulla med kartar. Trädet brukas här ej til något, men mogna frukten ätes rå, och anwändes ej på annat sätt. *Sumach* (Rhus glabra) ymnigt. Willa Winrankor i ganska stor myckenhet, klef både up på trän, och kröp längs efter Elfs-backarna. Alle sade, at drufworne mogna mycket sent, fast de redan hade tämmeligen stora kartar. *Americanska* Almen gjorde ock på somliga ställen höga häckar. Jordmonen på denna Ö war en fet swartmylla utblandad med sand, hwilken nu til största delen war anwänd til Mays-plantering: stora fält woro här ock besatte med Poteter. Hela Ön war nu bårt-arenderad för 100 Pund uti Nya Yorks penningar, hwilket war något mer än 400 Plåtar i wårt mynt. Arendatoren tog sit igen af Albany-boerna, åt hwilka han ut-arenderade större och smärre stycken, at där plantera hwarjehanda Kökswäxter.

Port-

Portlaka wäxte här i största myckenhet och frodighet wild.

Den 20. Junii.

Ebb och Flod går uti Hudsons Elf ända til wid paß 8 eller 10 Angelska mil ofwanför Albany, där den ändteligen stannar, och altså til ungefär 156 Angelska mil ifrån Hafwet. Men om Wåren, då snön smälter, skal här wid staden synas så godt som ingen Flod, utan det är då alt lika som bara Ebb, utaf den stora myckenhet af watten, som den tiden på året kommer ned. Samma sades ock ske, när det rägnat starkt någon tid om Sommaren.

Kölden beskrefs af alla wara här mycket sträng om Wintern. Isen i Hudsons Elf är då gemenligen 3 eller 4 fot tjock. De hade kört med 6 par Hästar öfwer samma flod den 22. Martii (styl. vet.). Islosningen sker här ibland midt i Martii månad, ibland ock först i slutet af den samma. Gruswеligen stora och tjocka is-stycken komma då ned, hwilka ibland toga bårt husen med sig. Wattnet står då ganska högt i floden; emedan isen ibland stockar sig och fastnar längre ned, där Elfwen är smal. Ibland hade wattnet här om Wåren stigit 3 famnar perpendiculairt högre, än det ordinairt är om Sommartiden. Jorden sades hwar Winter wara frusen til 3, och ibland ända til 5 fots djup. Wid den 5 November dragas Jagterna här up, och antingen midt uti, eller i slutet af Martii månad, eller ock i början af April (här förstås alt gamla styl.) begynna Jagterna åter at gå ned til Nya York. Inga kakelugnar eller spjeld wißte de här af, utan korsten war

så stor, at en nästan kunnat få både häst och släda därigenom ut.

Bruns-wattnet i åtskilliga brunnar här i Staden war wäl wid denna tiden mycket kallt; men då en drack det, fanns, at det hade någon synnerlig smak, ej särdeles wäl behagelig. När jag började nogare se därefter, fann jag, at däri war fullt af små insecter, tör hända Monoculi, eller Kringlare. De woro 1½ à 2, ja somlige mot 4 lin. geom. långe, ganska smale, af blek eller ljus färg. Hufwudet swart, tjockare än den öfriga delen af kroppen, eller ungefär som en hel liten knappnåls knapp. Stjerten twekluswen, och hwardera grenen slöts med et ganska litet swart klot. När de simmade, kastade de sig af och til uti Spiraler, nästan som de första grod ungar. Jag slog af detta watten i en skål, göt sedan därtil så mycket Rum, at den gjorde mer än en fjärdedel mot wattnet; men deße Kringlare brydde sig ej det ringaste därom, utan summo lika qwickt i det med Rum utblandade wattnet som förr. Häraf ses, at då Punch skal göras med detta watten, bör den wara mycket stark, om deße Kringlare annars skola dö däraf. Ehuru folket, som dageligen brukade detta watten, ej sade sig finna någon olägenhet däraf, så tror jag dock, at det ej torde wara så aldeles nyttigt för en främmande och owan därwid. Jag war nödtwungen en och annan gång här i landet, i brist af bättre, at läska min törst med sådant watten, däri jag tydeligen såg sådana Kringlare kasta sig af och til, och nästan altid ungefär en dag därefter började jag känna i min hals ned i swalget lika som där fastnat en ärt, eller sutit en liten böld, hwilket sålunda warade öfwer en wecka,

ka, innan den försvann. Så skedde med mig både detta och följande året här uti Albany, och så skedde åswen på några andra ställen. Likaledes fick min betjänt Jungström nu en stark wärk i bröstet, hwilket kändes liksom en bolda; men om deße insecter, eller något annat, war därtil wållande, kan jag ej wißt säga; dock har jag altsedan, (om jag någonsin kunnat) undflytt at dricka sådant watten, däri jag sett dylika Kringlare. Jag har på flera ställen här i landet sett deßa Kringlare uti iskallt watten tagit utur de djupaste brunnar. Tör hända ganska många wåra sjukdomar härröra af sådana watten, dem wi ej så noga granske. Jag har nog ofta blifwit warse en ymnighet hel små Insecter i de för sin klarhet mäst berömda watten. Här i Albany woro brunnar mäst wid hwar gård, därutur de togo watten til dagligt bruk, dock utwalde de hälst til Thé-watten, brygg- och twättwatten utur Hudsons Elf, som löper tätt wid staden. Detta är gemenligen fullt af grummel, samt om Sommar-tiden ansenligen warmt, därföre sättes det förut til några timar i et ämbare i källaren, dels at grumlet skal sätta sig til botten, dels at det skal blifwa något swalare.

Smidje-Kol. Byß-Smeden, hos hwilken wi hade wårt härberge, sade, at de aldrabästa Kol för en Smed här på orten woro de, som blifwit brände af den swarta Tallen (Black Pine); näst til dem räknades de, som woro brände af Bök.

Byß-stockar hölt han wara de bäste och dyraste, och dem han hälst utwalde, som woro gjorde af Wilska Kersbärs-trädet, och därefter sattes de, som woro förfärdigade af den rödblommiga Lönnen.

nen. Flere Trä-slag brukades ej här därtil. Swarta Walnött-trädet sades wara därtil förträffeligt, men det wäxte ej på denna orten.

Den 21. Junii.

Albany är den förnämste, åtminstone den förmögnaste stad näst Nya York i Nya Yorks Höfdingedöme. Til storlek tyckes den täfla med Mariæstad i Wästergyllen. Den är belägen på sluttning wid en hög backa tätt wid Wästra stranden af Hudsons Elf. Det räknas härifrån til Nya York 146 Ängelska mil. Staden sträcker sig längs efter floden, som här löper från NNO. til SSW. De höga backar, som ligga ofwan för Staden på W. sidan, betaga all utsigt åt den kanten. Här äro 2:ne Kyrkor, en Holländsk, och en Ängelsk. Den Holländske ligger litet från stranden på Östra ändan af torget, är af sten, med et litet Torn midt på, och klocka däri. Här hålles af en och samma Präst 2:ne prediкningar hwar Söndag, nämligen både förr och efter middagen. Den Ängelska Kyrkan är belägen på backen åt Wästra sidan om torget strax nedanför det så kallade Fästnings-werket, är likaledes af sten; men utan Torn. Här hölts nu ingen Gudstjenst, emedan här war ingen Präst, och alle, utom Guarnisons-folket förstodo Holländskan. Eljest hafwer Prästen wid denna Ängelska Kyrkan årligen från Angland i lön 100 Pund Sterling. Stadshuset eller Rådhuset ligger litet Söder om den Holländska Kyrkan strax wid Elfwen, och är et wackert Stenhus 3 wåningar högt, med et litet Torn midtpå samt klåcka däri, jämte förgylt Glob och flagga på Tornet. Husen i Staden äro tämmeligen wackert

bygg-

byggde til en del af sten, gemenligen täckte med takspån af den hwita Furun. Några få woro täckte med Tak-tegel, det de dock hämtat från Holland; emedan de påstodo, at leret här ej wore dugligt til Tak-tegel. Mäst alla husen woro byggde på det gamla Frankiska sättet, at de wände den ena gafwel-wäggen mot gatan, undantagandes några få, hwilka i senare tider blifwit upsatte, och rättade sig efter det nu brukeliga maneret. Ganska många hus woro här bygde på det sätt, som förut Tom. 2. p. 344 är beskrifwit wid Nya Brunswig, nämligen, at gafwelwäggen mot gatan war upmurad af Tegel, men alle de andre wäggar woro af bräder. Utanpå woro Stenhusen aldrig rappade eller kalkslagne, utan tegel-stenarne woro helt bare. Denna seden är allmän i alla städer jag sett i Norra America, och ändock synas de ej taga någon skada af lusten. Ned wid takbandet woro nästan altid takrännor, hwilka sträckte sig långt ut öfwer gatan, så at wattnet wid rägnandet häfde sig ned från rännorna nästan midt på gatan. Detta befredade wäl wäggarna från takdropp, men gjorde, då det rägnade, passagen nog beswärlig; emedan en nästan ingenstäds kunde gå säker för öfwerskölјande från rännorna. Midt på huset emot gatan war altid en dörr, och utanför den samma en Altan af bräder med bänkar å ömse sidor at sitta på. Här plägade folket sitta mäst hela dagen utanför sina dörrar, om det annars war wackert wäder, och det altsom skuggan af Solen föll; ty där Altanerne woro i skugga, satt fullt med folk af bägge könen; däremot där Solen baddade på, syntes ingen. Men så snart Solen kom at besöka de ställen, där förr hade wa-

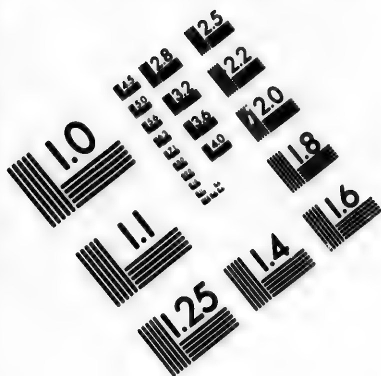
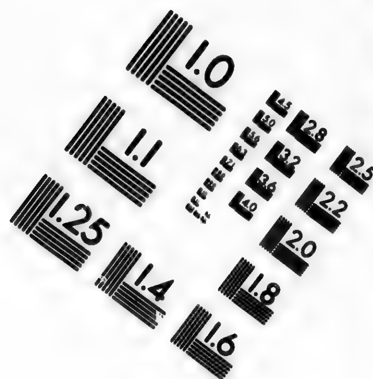
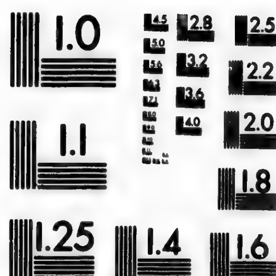
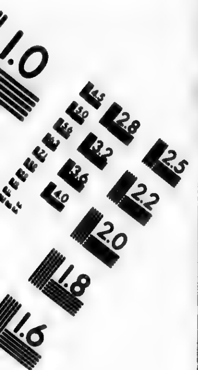

IMAGE EVALUATION TEST TARGET (MT-3)

1.0
2.8
2.5
3.2
2.2
3.6
4.0
2.0
1.8
1.6

1.1
1.0

rit skugga, lagade de sig därifrån in i husen; så at alt som Solen kastade skugga eller sken, flytte folket sig ut eller in: i synnerhet woro Altanerne fulle med folk af bägge könen om aftnarna. Detta war nog beswärligt för en, som skulle passera förbi alla deßa Altaner; ty för en Mans-person måste hatten wara i ständig oro; emedan folket här ej woro Qwäkare, hwilkas hattar äro likasom fastspikade på hufwudet, utan här hölts för en stor ohöflighet, om en ej tog hatten af sig, och hälsade på alla. Gatorne äro mycket brede, til en del stenlagde: på några få ställen stå träd planterade wid sidorna: lång-gatorne löpa mäst parallela med floden, och twär-gatorne skära af dem i rätta winklar. Den gatan, som ligger emellan bägge Kyrkorna, är 5 gångor så bred, som de andra, och gör gagn för torg. Eljest äro gatorne här nog osnygge, hwilket kommer däraf, at de om Sommaren låta boskapen stå allestäds på dem om nätterna utan för husen. Inga Stadsportar äro här, utan mäst allestädes öpna hål, därigenom man kan komma in och ut. Par så kallade marknadsställen äro här ock, där Landsfolket en eller annan gång i weckan föryttrar hwarjehanda matwaror.

Fästningswerket ligger af alla byggningar öfwerst, på Wästra sidan om Staden, högt stående på backen, är et stort Stenhus med tjocka höga murar omkring; men ganska illa anlagt; ty det kan endast tjena, at afhålla ströfwande partier; men ej det minsta, at emotstå en belägring; aldenstund ganska många höga backar af bara jord ligga strax Wäster om och ofwanför det, hwilka alle äro mycket högre än Fästningen, så at därfrån

från nästan kan ses hwad de göra på sielfwa gården uti den samma; ty backen Wäster om Fästningen blir et godt stycke alt högre och högre. En Officerare med en hop Soldater ligga gemenligen här altid i Guarnison. I Fästningen sades wara en källa, som altid håller watten.

För handel ligger denna Staden nog beqwämt. Hudsons Flod stryker tätt förbi honom, är här från 12 til 20 fot djup. De hade ej ännu anlagt här någon rätt bro eller brygga wid Floden för Jagternas lastning skul; emedan det föregafs, at de om Wåren wid stark isgång antingen mycket rubbas, eller ock aldeles föras bårt; dock kunde de här brukelige fartyg lastas tämmeligen nära til stranden. Wid bräders och andra tyngre sakers utförande på Jagter, bundos 2:ne Canoer i bredd, på hwilka bemälte saker nog beqwämligen framflyttades. Denne staden driswer i synnerhet på Nya York, en ganska stark handel med allahanda slags skinnwaror, Bräder, Hwete, Miöl, Ärter, och åtskilligt annat träwerke, med mera. I alla Ängelska Colonier är wäl ingen ort, då Hudsons wik undantages, där man köper up så många skinnwaror af Willarna, som här; ty nästan alle handlande härstädes sände någon deras betjent eller anhörig om Wåren up til Osvego, hwilken är en Ängelsk Handelsplats, där Willarne infinna sig med sina waror, belägen wid den stora siön Ontario, och framdeles i denna Resa för år 1750 skal omständeligen beskriswas. Här ligga Albany Köpmän hela Sommaren, och driswa en ganska stark handel med många slags Willar, hwilka komma dit med sina skinn-waror. Åtskillige

härstädes haswa försäkrat mig, huru de ibland i köpande narrat Willen så, i synnerhet då han är drucken, at han ej får halfwa, ja stundom ej tionde delen af wärdet för det han fört med sig. Och at detta har sin fulla rikkighet, har jag haft tilfälle, at med egna ögon en eller annan gång se; ty Albany-boerne agera goda Chinesare, och tror den sig wara bästa karl, som först kan få braf fylla Willen med bränwin, och sedan för lappri narra från honom alt det han fört med sig. Willen märker wäl ofta, sedan han sofwit ruset från sig, at han blifwit bedragen, mumlar ock något däröfwer; men tröstar sig snart igen, när han besinnar, at han en gång fått supa så myckt bränwin han orkat, en dryck, den han älskar öfwer alt det i hela werlden är: i synnerhet ställes han helt lätt tilfreds, om han å nyo får några goda supar: och på denna Willens swaghet förstå Albany Handlande sig ganska wäl. Utom den handel, som sålunda i Osvego drifwes, komma tidt och ofta en myckenhet Willar från åtskilliga orter, i synnerhet från Canada, til denna staden, och föra med sig skinnwaror. Från Canada hämtade de sällan andra skinnwaror än Bäfwerskinn. I Canada är under högsta straff förbudit, at sända skinnwaror därifrån til de Angelska; utan den handelen, i synnerhet med Bäfwerskinn, hörer til Wäst-Indiska Compagniet i Frankrike; men Köpmännerne i Canada drifwa icke desto mindre stort lurendrägeri; ty de sända sina skinnwaror med Willar til deras bekanta i Albany, hwilka köpa dem efter det pris, som de förut genom bref aifwit de handlande i Canada tilkänna. Härifrån Willarne sedan föra tilbaka åtskilliga kläden och annat gods, som

här kan fås för lättare pris, än det som finnes i Canada, och är ditskickat från Frankrike. Största delen af Köpmännerna härstädes hafwa stora gods på landet med mycken skog därunder. Om där då finnes någon bäck, försumma de sig ej, at bygga en Sågqwarn til bjelkars och bräders sågande. Häraf sker, at flera Jagter gå hela sommaren igenom härifrån til Nya York, hwilka til största delen äro lastade med bräder. Åtskillige här i staden slipa af wißa slags Snäck- och Mußelskal Willarnas Wampum, det är deras penningar och prydnad, hwarigenom Albany-boerne winna ansenligen. Om hwilka slags penningar mera på sit ställe. Som folket altså här drifwer en så stark handel, och därhos på Holländska sättet lefwer ganska knapt och sparsamt; så är ej under, at många af dem lägga tilhopa stora Capitaler.

Inwånarne så i Albany, som på landet rundt omkring til många mil, äro nästan allesammans Holländare. De tala sins emellan det Holländska språket, hafwa Holländske Präster, som förrätta all Gudstjänsten på samma språk; kårteligen, de upföra sig i alt som Holländare. Dock kläda bägge könen sig merendels på Ängelska sättet. Det är bekant, at Nya Yorks Höfdingedöme först blifwit bebodt med folk af Holländare. Det wore ock de, som under deras Herra-wäldes tid här på orten af afund togo det Nya Swerige in; men det war en ganska kårt tid, som de fingo njuta och fägna sig både af samma inkräktade land och detta deras egit; ty wid slutet af år 1664 kom på Konung CARL II. befall-

fallning i Ängeland Sir ROBERT CARRE til Nya York, som då kallades *Nya Amsterdam*, och tog det in, och litet därefter marcherade Öfwersten NICHOLS til Albany, hwilket då kallades *Orange-fort*, och tog det likaledes in, samt gaf det namn af Albany, hwilket war Hertigens af York Skåtska titel. Holländarena lämnades frihet, at antingen blifwa qwar under Ängelskt beskydd, och njuta sina förra friheter, eller ock fara bårt. Största delen utwalde det förra, och af deras efterkommande äro de nu här i Nya Yorks Höfdingedöme warande Holländare, hwilka äro ägare af de största och bästa ägendomar och Landtgods i Nya Yorks Län. Deße Albany-boar äro öfwer hela Norra America, så hos Ängelsmän, som Fransoser, ja äfwen hos alla Holländare, som bebo nedra delen af Nya Yorks Län, ganska illa beryktade för deras stora girughet, snålhet och omåtteliga kärlek efter penningen. När någon skal resa up til Albany, så säges i skämt, at den samma skal göra en resa til Canaans land: frågar man, hwad de mena därmed, så swaras, at Canaans land och Judiska landet bemärka ju et och samma: at Albany är et fädernesland och rätta hemwist för dem, som äro Archi-Judar; ty Albany-boerne äro så snåle och girige, at ogörligen någon Jude skulle kunna lefwa där, utan Albany-folket skulle otwifwelaktigt genom skackrande utmärgla honom, fast han aldrig så wäl förstodo konsten at skinna. Hwarföre ock ingen gärna besöker denna ort, om ej högsta angelägenhet twingar at göra hit en resa. Det frågades fördenskul både detta och det följande året på flera ställen af mig, hwad för angelägen sak jag då måtte hafwa, som föranlät mig, at göra Pelegrims resa til detta

ta Canaan? Jag nödgades ock bägge åren finna, at omdömet och ryktet om detta folket ej war aldeles ogründad; ty ehuru de sällan oftare få se främmande, än då någon från Angelska Colonierne tager denna wägen til Canada, eller därifrån tilbaka, och man sålunda skulle wela sluta, at här wore lättare på matwaror, och hwad en resande dageligen behöfwer, än på de ställen, där wägarne städse äro fulle af resande; så fann jag dock wederspelet; ty jag nödgades här betala all ting, dubbelt, tredubbelt, ja ibland fyra dubbelt dyrare, än jag någonsin funnit på något enda ställe där jag rest i America; deßutom woro de ganska ohjälpsamme. Jag skulle med penningen, och den ej sparsamt, lika som lysta dem up til hwad jag behöfde. Så snart jag på landet eller i staden kom in i något hus, och antingen begärte köpa något, eller anmodade dem om deras biträde, war jag nästan med en Mathematisk wißhet i stånd at säja, om de woro af detta blodet eller af et annat; ty de begärte dels altför omåttligt i betalning för alt, dels yttrade en alt för stor ohjelpsamhet. Sådan war största delen af detta folket; men så funnos dock de, som i wänlighet, i billighet, i wälwilja och redebogenhet at af all sin förmåga hjelpa eller gifwa goda råd, altid kunde täfla med en och hwar som finnes här i Norra America, eller på andra orter; dock war deras antal mångfalt mindre, än de förras. Skulle jag få lof at gißa, så tyckes deße Albany-boer och de som bo i negden däromkring härleda sit ursprung på följande sätt: nämligen, at då Holland i forna tider war ägare til detta landet, och det skulle besättas med folk, har, utom en myckenhet godt folk, som rest hit öf-

öfwer til denna Province, äfwen Regeringen lå-tit hopsöka en hop sludder, från hwilket de wille rena landet, och därföre sändt dem hit öfwer, samt strax anwist dem rum längs affides från alla andra på gränsen mot Willarna och andra deras fiender, dock, at de förmått några helt få andra goda Familier, at följa med dem, at hålla dem någorlunda i tygelen; ty annan orsak kan jag swårligen finna, hwi deße äro af en så förskämd blod, och så ganska widt skilde från de andra af den hederliga Holländska Nation, som bor i nedra delen af Nya Yorks Höfdingedöme. Deße senare eller längre ned boende äro wänlige, hjelpsamme, billige i hwad de begära för det de sälja, upriktige; och fast de ej altid krusa så mycket i orden, så mena de dock wäl och upriktigt, och kan en bygga på hwad de löfwa.

Bland annat, som gjordt Albany-boerna så förhatelige öfwer alt i de Ängelska Colonier, men i synnerhet i Nya Ängeland, war deras upförande i det förra kriget imellan Frankrike och Ängeland, som slöts med Achiska friden; ty när samma krig började, imellan Frankrike och Ängeland, och Inwånarne uti deras Colonier i America fingo äfwen befallning at begynna fiendteligheterna sins emellan, retade de Franske sina Willar, at anfalla Inwånarena i Nya Ängeland, hwilket de troligen efterfölgde, ihjälslogo folk, och bårttogo hwad de kunde få. Folket i Albany höllo sig under all den tiden neutrela, drefwo stark handel med samma Willar, som mördade folket i Nya Ängeland. Hwad Silfwer, såsom skedar, skålar, bägare, m. m. deße Willar togo i Nya

Ängeland i de hus, där de massacrerat Inwånarena, förde de til Albany, och där försålde. Albany Borgarena köpte ej allenast af Willarna gerna deße silfwer-käril, fast de igenkände många af dem, hwilkom de tilhört, emedan namnet war utsatt därpå; utan de upmuntrade ock Willarna, at skaffa sig mera af sådant silfwer, då de wille wäl betala dem därföre, och gifwa dem, hwad de åstundade. Ängelsmännerne sade sedan, at detta ju på wißt sätt war, at upreta Willarna til at ännu mera massacrera det folk, som woro likasom bröder til folket i Albany, och lefde under en och samma Krona. När Inwånarne i Nya Ängeland fingo af sjelfwa Willarna weta detta, blefwo de häröfwer ganska förbittrade, och hotade, at det första steg de wid et annat krig wille göra, skulle blifwa, at bränna up Albany, m. m. Få se, om i närwarande krig, de andre Ängelske Provincer äro beredde och willige, at undsätta Albany och de som bo däromkring, i fall det af Fransoser eller Willar blefwe angripit. Det kan jag säja, at Ängelsmännernas hat til Albany-boerna är stort, men at deßas tilbaka är 10 resor större mot Ängelsmännerna. Detta hat lärer warat alt sedan den tid Ängländarne togo bårt detta deras land, och har härtils ej kunnat utsläckas, ehuru de ock under Holländsk regering aldrig kunnat ernått större förmoner än de nu besitta; ty de hafwa dem på wißt sätt större än Ängelsmännerne sjelfwe. I sina hus äro de långt sparsammare än de Ängelske, och mera knappe i deras mat-lagning. I hwardagslag bruka de sällan mera mat på bordet, än som går åt wid måltiden, och ibland näppeligen det. Punch-skålen är ock här mångfalt säll-

fällsyntare än hos de Ängelska. Qwinfolken äro gemenligen snabba hushållerskor, bittida uppe och sent i säng, och nästan widskeppeligen renlige, hwad deras gålf widkommer, hwilka twättades ibland flera gångor i weckan, och war i synnerhet Lögerdagen en wiß dag, som til samma syßla upoffrades. I husen gingo de snyggt klädde; men icke granna. Barnen underwistes så i Ängelska som Holländska språket. Tjenstefolket här i staden woro til största delen bara swarta slafwar. Åtskillige af mansfolken brukade egit hår, fast nog kårt, utan pung eller piska; ty deße bägge sista tages här som en character och kännetecken af en Fransos. När jag wid återkomsten från Canada til denna stad den första dagen brukade pung i håret, fick jag ingen fred på gatan, för små gåßar och flickor, som lupo efter mig, och ropade; å du Franska &c. &c. ja, somlige af det packet wågade ock, at komma och draga bak i pungen; så at jag war glad, jag fick kasta bårt et så obehageligt plagg.

Maten och matlagningen war här mycket skild från Angelsmännernas. Til frukost brukades gemenligen Thé, mäst utan mjölk. För 30 à 40 år tilbaka hade de ej wetat här hwad Thé war, utan deras frukost har då warit antingen smör och bröd, eller mjölk och bröd. Nu lades ej Säcker i Thé, utan de togo en bit däraf, lade på bordet bredewid Thé-fatet, och bet en liten grand däraf wid det de drucko. Tillika med Thét äts smörgås med spikit Kött påbredt. Husbonden läste gemenligen sjelf öfwerljudt til bords. Caffé brukades här ej. Frukost-tiden war merendels

kläc-

klåckan 7, eller imellan 7 och 8. Middags-måltiden bestod måst antingen af Kärn-mjölk med sönderbetadt bröd uti, hwartil, då det skulle wara mycket wäl, lades litet säcker; eller söt mjölk med sönderskurit bröd däri lagt, eller något stekt eller kokadt Kött. Kärn-mjölk brukades här ofta i stället för söt mjölk, at koka wälling af. Denna smakade nog sur, fast ej så oangenäm om en warm sommar. Wid hwarje middags-måltid framsattes tillika et stort fat med sallat, tillagad med mycken ätticka, ibland med, men måst aldeles utan olja, så at det därföre swed nog starkt i halsen, då en åt däraf. Ofta åt de Kärn-mjölk, bröd och sallat tillika och om hwart annat. Afton-måltiden war gemenligen smör och bröd, med söt mjölk och sönderskurit bröd uti. Smöret war ganska salt. Ibland hade de ock då Chocolad. Ost brukades på många ställen så til frukost, som til middags-måltid; men ej i skifwor skuren, ej eller styckem utborade ur osten, som Ängelsman gör; utan Qwinfolken skrapade af osten på en tallrik, at den blef måst som et groft mjöl. De föregafwo, at osten smakar bättre sålunda, än på annat sätt. Deras dryck war gemenligen helt swagt swagdricka, eller ock bara watten.

Häri Albany hålla ofta Gouverneurerne från Nya York möte och samtal med Willarna af de 5 Iroquoiska Nationer, i synnerhet då det kommer därpå an, at börja eller fortsätta kriget emot de Franska. De rådgöra ock då ibland om deras omwändelse til den Christna Religionen. Men at Ängelsmännerne i denna sista puncten ej tagit så försigtiga steg, som Fransoserne, och ej utwalt

til en så öm och angelägen syssla, så skickeliga och utwalda ämnen, som sig borde, kan bland annat ses af det swar, som en af Willarnas Konungar eller Sachems gaf Gouverneuren HUNTER på en sådan allmän sammankomst här i staden; ty sedan Gouverneur HUNTER på Drottning ANNAS befallning skänkt deßa Indianer en myckenhet kläder och annat, som de tyckte om, wille han ännu desto mer öfwertyga dem om Drottningens ömhet och wårdande, och lägger altså til deßa orden: at deras goda moder Drottningen hade ej allenast försedt dem så ädelmodigt med så ståteliga och sköna kläder för deras kropp, utan Hon wille ock kläda deras själar genom Evangelii predikan; til hwilken ända några Präster skulle blifwa sände, at underwisa dem däri. Näppeligen hant Gouverneuren sluta deßa ord, förr än en af deras äldsta Sachems steg up och swarade, at han på alla de andra Willars wägnar, tackade deras nådiga goda Drottning och Moder, för de ståteliga och wackra kläder hon hade sändt dem; men hwad Predikanterna widkommer, så har hos dem förrut warit sådane och sådane, (dem han då nämde wid namn,) hwilka i stället för at predika deras gudeliga Religion, lärt dem at dricka, at bedraga, at lefwa inbördes i oenighet; ty at få mycket skinnwaror, hade de fört mycket Bränwin med sig, därmed de fyllde Willarna, och bedrogo dem. Han bad *Gouverneuren* taga bårt deßa Präster från dem, jämte en hop andra Europeer, som wistades bland dem; ty förut, innan deße kommo til dem, woro Wil-

larne et årligt, nyktert och menlöst folk; men nu blifwa de snart alle skälmar. Förut hade de fruktan för GUD; men nu tro de snart, at ingen GUD är til. Wille Gouverneuren wara öm om dem, så gjorde han bättre, om han sände dem 2 à 3 Järnsmeder, som lärde dem smida Järn, hwari de woro okunnige. Gouverneuren kunde ej härwid hålla sig från löje. Sålunda kan hit lämpas, hwad St. Paulus säger Rom. 2: 24. **För edra skul warder GUDs namn försmådadt ibland Hedningarna.**

Den 21. Junii.

Efter middagen kl. 5. reste wi i HERrans namn ifrån Albany til Canada. Wi hade 2:ne karlar, som skulle föra oß fram til den första Franska orten, som war Fästningen Fort St. Fredric, hwilken af Ängelsmännerna kallas *Crownpoint*. Deße karlar skulle hafwa därföre i betalning 5 Pund New Yorks penningar hwardera, som är ungefär 25 Plåtar i wårt mynt, utom det, at jag deßutom skulle hålla dem både fram och tilbaka friskt med mat och dricka. Detta är här Price Courranten, och den som ej det wille gifwa, fick resa allena. Wi måste låta benöja oß med en af de förr p. 169. beskrefne Canoër; emedan inga hwarken Battoer eller Näfwerbåtar nu stodo här til fångs. Och emedan en braf Landswäg gick strax på W. sidan om Hudsons flod, så läto wi karlarna fara med Canoën eller åkstocken, och wi ginge på landet bredewid, at desto nogare få bese det samma, och deß Naturalier. At resa med deße Canoër är nog beswärligt för dem, som skola ro eller skjuta dem fram; ty den ena karlen står

fram i Canoën, och den andre bakuti, hafwa hwardera en åra i handen, med den de skjuta fram båten. Gemenligen följa de tätt wid landet, där det är grundt, på det de wäl måga räcka bottnen med årorne. Karlarne få altså ej sitta, utan måste stå hela tiden, så länge de fara fort med Canoën; emedan man uti dem ej kan på wanligt sätt sitta och ro.

Wi följde nu hela aftonen stranden åt, som hade mot Elfwen höga backar, och war närmast stranden bewäxt alt med samma trän, som förut p.177. äro omtalte, och wäxa på stränderna af den ön, som ligger nedan för Albany. På Östra sidan om floden är landet oupbrukadt, bewäxt med skog, och litet sluttande; men på W. sidan är det jämt, upodladt, och måst lagt til åkrar. Deße åkrar hade inga diken, fast de här och där wäl syntes behöfwa dem. Här kunde nog tydeligen ses, at floden i forna tider warit bredare; ty på åkrarna war en afsättning et stenkast från där Elfwen nu är, med en twär backe, måst altid parallel, med stranden af nu warande Elf, hwilket nogsamt utwiste, at den samma fordom warit Elfs-backe, och at det släta åkerfältet därunder i forna dagar warit Elfs-botten: härtil kommer, at på nyßnämde åkerfält fans fullt af samma Mußel-skal, som här ligga i ymnoghet på Elfs-stränderna, och dem Inwånarne hwarken föra på åkrar, eller bruka til någon ting. Om förenämde förorsakats, antingen at watnet i floden förminskats, eller at jord af watnet blifwit nedförd och lagd på sidorna af Elfwen, eller at Elfwen skurit sig längre på sidan, wet jag ej.

Åkrar-

Åkrarne woro alle lagde här helt jämna, på samma sätt, som i Upland i Swerige. En del af dem war besådd, somt med Agnhwete, somt åter med Rubbhwete. Somligstäds sågo wi stora fält besådda m d Lin, hwilket nu började komma i blomma, och på somliga ställen stod det nog wackert; men annorstäds war det uselt. Den häftiga och långa torrkan, som warat här på orten hela denna Wåren, hade ock gjort, at på alla backar och något uphögda ställen war alt gräset och alla wäxter aldeles bärtbrände, så at ingen grön ört stod där mera qwar, utan endast och allena *Verbascum Thapsus*. Linn. flor. Svec. 195, den jag såg på flera ställan wäxa frodigt och ymnogt på de aldratorraste och höga backar, där den likasom trotsade både en brännande Sol och en utmattande torrka; men ehuru usel och nästan alsingen gräswäxt eller bete nu här war; så blef förenämde Verbascum aldrig af Boskapen rörd eller afbiten. På några ställen woro åkrarne sådde med Ärter; men åker-senapen hade där så inrotat sig, at den aldeles förqwäfde dem. Jordmon war på mäst alla deßa åkrar en skön djup swartmylla.

Willa Winrankor öfwertäckte alleståds Elfsbackarna, där de woro bare, och där de woro öfwerwäxte med trän, klängde Winrankorna sig up i träden, och aldeles öfwerhölgde dem, så at träden ofta däraf lutade. De hade redan stora kartar. Wi sågo dem i dag och så länge wi följde Hudsons flod i ganska stor myckenhet på Elfsbackarna, och på små holmar i Elfwen.

Mays-tjufwar med hwit rygg, sågo wi här och där flyga i buskarna. De söngo wackert, och woro smärre än de swarta Mays-tjufwar. Wi blefwo dem först warse wid New York.

Watten-Bök (Platanus occidentalis) låg wid wägen afhuggen, deß diameter twärts öfwer stubben war 3 Swenska alnar.

Öjar syntes då och då, både denna och de följande dagar uti Elfwen. På de större war landet upodladt och anwändt til åker eller äng.

Landet war, de 5 Engelska mil wi i dag wandrade wid floden, mycket jämt, af bara jord. Jag fann ej någon sten på åkrarna. Jordmon en swart mylla. Lönnen med röda blommor, Watten-böken, Watten-aspen, Willa Plommon-trän, Rhus kallad Sumach, Alm, willa Winrankor och par arter af Wide woro de trä-slag, som wi funno wäxa på Elfs-backarna både denna och de följande dagar.

Sparis wäxte här och där på Elfs-backarne wild.

Wårt natt-qwarter togs ungefär 6 Ängelska mil från Albany hos en Landt-brukare. På W. sidan om Elfwen war den ena gården efter den andra, där folk bodde, som woro af gamal Holländsk extraction, och födde sig med åker-bruk. Ungefär en Ängelsk mil ofwanför detta wårt natt-härberge, war det stället, där ebb och flod i Hudsons Elf stannade, och hwarösfwer den icke går; emedan därofwanföre äro små och grunda strömmar. Uti Elfwen där bredewid fångades nog af åtskillig slags Fisk.

Sådes-

Sädes-ladorne woro mäst på alla ställen hos de gamla Holländska bygde på samma sätt, som förut Tom. 2. p. 340. är beskrifwit, nämligen logen, där de tröskade midt uti: hö och halm ofwanföre på skullen: rum afdelte för Hästar, Kor och annan Boskap på sidorne. Sjelfwa Ladan, eller huset, ganska stort, nästan som en Kyrka: taket mycket högt midt på til kropp-åsen; men mot bägge sidor wid wägg-banden nog lågt. Stundom bestodo alla husen i gården endast af en stuga med wind ofwanpå, och sädes-ladan, sådan, som den är beskrifwen.

Den 22 Junii.

Om morgonen följde jag en af wåra wägwisare, at bese det höga wattu-fallet, som Mohaaks flod gör wid Cohoes, innan han faller i Hudsons Elf. Detta fall låg 3 Ängelska mil från det stället, där wi hade wårt natt-qwarter. Landet ända up til fallet war jämt, endast litet backot nära til fallet: skogen på de mästa ställen bärtrögd; marken upbrukad til åker, samt en och annan wacker gård wid åkrarna.

Cohoes fall, (eller som det pronuncieras, Cohoſh fall,) är et af de största wattu-fall på denna orten. Det är Mohaaks flod, som gör det samma något förr än han faller uti Hudsons Elf. Både ofwan- och nedan-för fallet bestå bägge sidor och botten af Elfwen af bara hårda hälleberg. Flodens bredd är här 900 Ängelska fot. Wid sjelfwa fallet ligger en klippa twärt öfwer Elfwen, af lika högd alleſtäds, och går med den sidan, som gör fallet, mäst in linea recta twärt öfwer, och gör likſom en wägg mot nedra sidan, hwilken

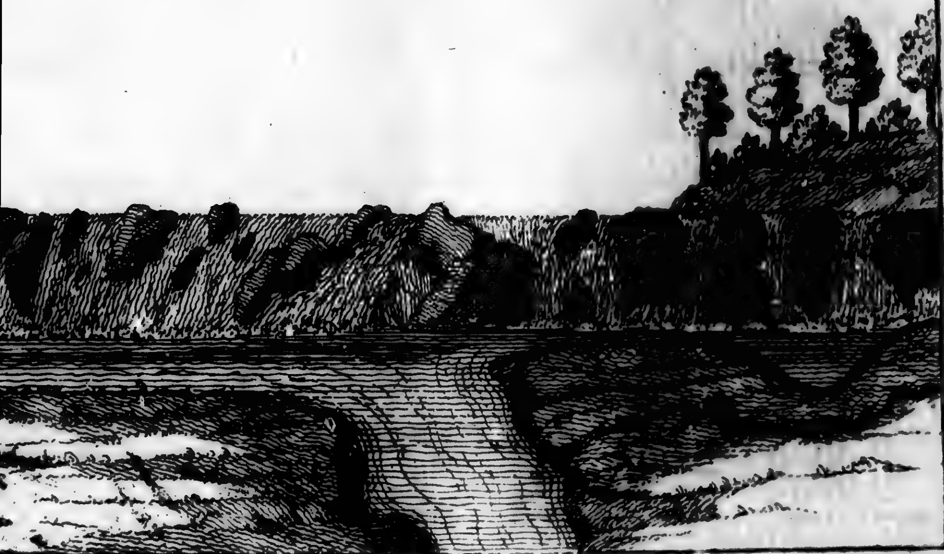
är ej aldeles perpendiculair, utan om en perpendiculair linea kunde fällas upifrån ned til Elfs-botten, torde distancen af sluttningen blifwa mot 1½ à 2 famnar. Högden på denna wägg, utför hwilken watnet faller, dömde jag efter ögonmåttet wara perpendiculariter 10 à 12 famnar, och för hwilket jag det då uti min Dag-bok upskref, och kommer tämlig nära öfwerens med den berättelse, som den snabbe Ingenieuren Herr Lewis Evans uti Philadelphia mig sedan gaf. Han sade, at han Geometrice mått bredden och högden af detta fall, och befunnit det 900 Ängelska fot bredt, samt 75 samma fot, det är, ungefär 12½ famn högt. Profilen öfwer samma fall, som bemälte Herr Ingenieur gjort, är den, som här bifogas. Nu war ganska litet watten i Elfwen, så at deße endast strömmade ned på par ställen. Där watnet fallit ned från fallet, hade det nedan före det samma frätit djupa hål ned i bärget, somligstäds til 2 à 3 famnars djup. Nedan för fallet war nu Elfs-botten, hwilken, som förr är sagt, bestod af bara hällebärg, alt torr, endast, at längs midt efter Elfwen hade watnet frätit sig en gång til par famnars bredd och en famns djup, eller mera, där det watten rann ut, som nu föll ned för bärget. Här syntes i hällebärget nedan för fallet utåtne ganska många hål, aldeles lika med wåra så kallade Bärg-kettlar eller Jätt-grytor i Swerige, den ena större, den andra mindre, den ena djupare, än den andra. Af det lilla watten, som nu i denna starka långwariga torrkan, föll här ned, kunde lätteligen slutas, at här måste wara et faseligt brusande, när Elfwen går full med watten, och det sama skal häfwa sig här utföre til 12 famnars

tar tagges stackarne AB, BC, CD, i de stu-

tat lagges stackarne AB, BC, CD, i de sku-
N 5 ror,

de Eu-
ror,

är ei afdel

nars

nars fall. Det war nu det klaraste och renaste Solskens wäder, som kunde önskas, utan någon molnfläck på Himmelen, samt helt lugnt; men så stod dock wid det lilla fallet, där bara litet watten nu kom ned, som et beständigt yrande rägnwäder, hwilket förorsakades af de dunster, som skildes från watnet, då det föll utför fallet, och af wädret sedan drefs långt omkring; så at, då en kom på et hyß-skått när detta fallet, dock at winden gick därifrån dit en stod, blef man i en hast hel wåt utanpå kläderna, likasom en gått i rägn. I wattugölarna, som woro inätne i bärget nedan för fallet, funnos allahanda slags Fisk. Här suto nu några karlar och metade Fisk. Hällebärgen här bestodo af samma swarta sten, som alla andra bärg omkring Albany, hwilken sten uti luften är benägen at gå sönder i små horizontela flagor, som en skifwer-sten.

Timmer-Gärdsgård, får jag kalla en synnerlig art af gärdesgårdar, dem wi ej blifwit warse tilförene; men woro här brukelige öfwer alt, så långt wi reste upför Hudsons flod, där de hade myckenhet af skog. Gärdesgärden bestod af tjocka långa timmer-stäckar, alla imellan hwar afdelning eller knut af lika längd. Gärdesgärdens högd 2 alnar, eller 10 qwarter. Som de här ej kunde betjäna sig af stafrar, så fogade de dem i ändarna så tilhopa, at om til exempel i näststående Figur, gärdesgården A D skulle göras, som består af 3 stäckars längd; nämligen, A B, B C, C D, så lägges wid A, B och C en kårt twär-stäck nederst på marken; på deße twär-stäckar lägges stäckarne A B, B C, C D, i de skuror,

A ror, som äro inhuggne i deßa twär-ståckar, at de må ligga stadigt. Ofwanpå deßa ståckar lägges åter wid A, B och C en ny kårt twär-ståck, som likaledes inhugges, at de må ligga någorlunda stadigt,
B och åter långa ståckar därpå; med hwilket uptimrande fortfares tils gärdesgården årnått sin tilbörliga högd. Somligstäds såg jag lång-ståckarna wara ömsade med ändarna på det sätt, som wid D och E,
C dock liggande på sina twär-ståckar. Denna gärdsgårds byggnad kan någorlunda gå an, där en har så tilräckeligt förråd på skog, som här; ty annars, om de kluswit, och än mera, om de sågat sönder
D ståckarna, hwaraf en sådan gärdesgård bestod, hade de däraf kunnat göra många gärdesgårdar af lika storlek och nytta.

Wid middags-tid började wi igen fortsätta wår resa til Canada, upför Elf-
E wen uti Canoën, som war lång och utgröpt af en hwit Furu. Elfwen blef litet ofwanför gården, där wi haft wårt nattqwarter, så grund, at de med åren kunde allestäds räcka botten, som ibland ej war
F öfwer en, ja, ofta bara en half alns djup. Stranden och botten af Elfwen fans nu bestå af sand och små stenar. Strömmen föll somligstäds ganska starkt emot oß, at karlarne hade nog arbete, at staka sig up för den samma. Elfs-backarne woro allestäds af jord, somligstäds mycket höge och braute. Landet bredewid dels upodladt, dels skogwärt. Elfwens bredd merendels par byß-skått.

Stur-

Sturgeons eller Störjor finnas i denna Elf til stor myckenhet. Wi sågo dem hela dagarna kasta sig högt ur watnet up i wädret; men än mera gjorde de detta mot aftnarna. Wåre wägwisare, och de som här bodde, berättade, at om wintren synas här inga af deßa Sturgeons, utan at de alle sent om hösten gå härifrån ned för floden til Hafwet, och om Wåren komma åter up igen, förblifwa så här hela sommaren. De sades uppehålla sig här i floden hellre på grundt än djupt watten, hwilket ock kom tämmeligen öfwerens med det wi här märkte, nämligen, at wi sällan sågo dem hoppa up ur watnet annorstäds, än där Elfwen war grund. Deras mat sades i synnerhet wara hwarjehanda slags Conferwæ, som i ymnoghet wäxte här, som ligstäds på Elfs-botten; ty då en fångad Sturgeon upskärs, skal gemenligen finnas magen full af besagde ört. Både Indianer och de Holländare som här bo, fiska flitigt efter dem. Wi sågo nu alla nätter under wår resa på och wid denna Elf åtskilliga båtar, som med ljuster fånggade deßa Fiskar. Törfweden härtil togo de hälst af den här så kallade swarta Tallen eller Furun. Ehuru detta war den tiden på året, då nätterne äro kårtast, woro de dock på en så långt til Söder belägen ort ganska mörke, såsom i Augusti månad hos oß. Denna flodens stränder lågo mångenstäds både i dag, och de följande nog fulla af sådana Störjor, som wid ljustringen wäl fått sin bane; men dock sluppit undan, och sedan dödt. I den starka Solwärmon gåfwo de från sig en odrägelig stank.

Indianer. När wi kommo längre up åt Elfwen, fingo wi se et af Indianernas Qwinfolk sitta med

med sin gåsse i en båt gjord af bark, och en annan Indian gå och wada öfwer Elfwen med en stor bark-myssa på hufwudet. En ö låg i Elfwen strax bredewid, där en hop af desse Willar nu uppehöllo sig för Störje-fiskeriet skul. Wi gingo då up til deras Kojor, at se, om wi kunde få en af dem at följa oss til Fort Anne, och där underwisa och hielpa oss, at göra en bark-båt, med den wi kunde hjelpa oss fram til Fort St. Frederic. När wi kommo up, hade alla Manfolken om morgonen gått til skogs at jaga; hwarföre wi måste komma öfwerens med deras gåssar, at de skulle gå och söka dem up. Den betalning gåssarne wille hafwa därföre war bröd. Wi nödgades därföre gifwa dem 20 styncken små bullar; ty som de sågo, at wi woro angelägne, at få tala med karlarna, kunde de den konsten, at göra swårighet, om de ej fingo det de wille hafwa. Ön hörde de Holländare til, som här bodde och upodladt den til åker; men nu hade Indianerne räntat den, och där planterat Mays och åtskilliga slags Pumpor. De hade här upslagit för sig några små kojor, eller så kallade *Wigwams*, som woro nog enfalligt gjorde. Fyra pålar woro upsatte porpendiculariter: stänger lagde på dem, och där ofwanpå gjordt et tak af bark. Wäggarne a[illegible] ingen inga, eller löf-ruskor reste mot stängerna, som gjorde tak-bandet. Hjortskinn utbredde på marken, war deras säng. Deras hus-geråd en eller par små kettlar, par skedar gjorde som halfwa sleswar, par näswor-skeppor, som woro så täte, at de kunde hålla watten. Köttet af Sturgeons war skurit sönder i rims[illegible]r, och hängt up i Solen at torkas, at blifwa deras winter-mat. Nu sinto Qwinfolken, och arbetade

de ute på backen, hade hwardera lagt et Hjortskinn under sig. De bruka aldrig stolar, utan sitta på marken med sina ben, ej lagde i korß under sig, som Turkarne göra, utan foten wäl lagd bak-åt, men bögd ut åt, at sjelfwa baksätet nästan sitter midt imellan bägge fötterna. Qwinfolken woro alla barhufde, hade beckswart hår, en liten blå kjortel, som räckte til knäet, med röda eller andra band fastsydde ned wid kanten rundt omkring, en skjorta eller särk, som hängde utanpå kjortelen, stora ör-ringar, håret baktil hoplagt i en stor knippa, och med band ombundit: deras wampum eller pärlor och penningar gjorde af Mußelskal, hängde från halsen ned på bröstet. Detta war hela deras kläde-bonad. Nu suto de, och gjorde hwarjehanda arbeten, af skinn eller Wilst hampa, därpå de infäste på åtskilligt sätt Americanska Igelkottars taggar, dem de färgat swarta eller röda, eller låtit wara hwita.

Emot aftonen reste wi därifrån til en gård, som låg wid Elfwen, och där endast en enda man war nu wistande, at se efter Maysen, och det de sått; emedan Folket efter Kriget ej ännu hunnit flytta dit.

Kräfwetor, aldeles af samma Species, som wåra; men smärre, funnos här i små bäckar. De Holländare här bodde, wille dock icke äta dem.

Den 23 Junii.

Indianer. Om morgonen wäntade wi länge efter de Indianer, som lofwat komma, och accordera med oß, at gå med oß til Fort Anne, och där hjelpa til, at förfärdiga en båt af bark

eller

eller nåfwer, med hwilken wi widare kunde fortsätta wår resa. Kläckan 8 wid paß kommo ändteligen 3:ne karlar. De hade på wanligt sätt beksmart och kårt klipt hår, ljusgrå wevor om axlarna, en skjorta, som hängde ned öfwer låren, klutar eller skinnstycken lindade om benen och en del af låren, i stället för strumpor, ingen hatt eller myßa, inga byxor. Twänne af dem hade målat öfra delen i pannan, samt bägge kindbenen röda med Cinober. Om halsen hade de et band, hwarifrån hängde fram på bröstet en liten pung, däri de förwarade sin tälg-knif. De samtyckte ändteligen, at komma med oß för 30 Shillingar; men ändrade längre in på dagen sin tanka, och följde bårt med en annan Ängelsk man, som tubbade dem med sig, och gaf dem mera, så at wi ej fingo någon med oß på denna resa. De woro dock så upriktige, at de kommo och buro tilbaka de 15 Shillingar, som wi gåfwo dem på handen.

Wårt sista natt-qwarter war ungefär 10 Ängelska mil från Albany. Under det sista och nyß slutna Kriget hade alt folket flytt därifrån til Albany; emedan de Franska Indianer slogo ihjäl, eller togo til fånga och förde til Canada alt det folk de kunde öfwerkomma: brände mångenstäds up husen och höggo omkull träden. Det såg bedröfweligt ut, när folket, som nu återkommit til sina förra boställen, woro aldeles utan hus, och lågo under några mot hwarandra lutade bräder. Elfwen war här wid paß et byß-skått bred. Landet upodladt på ömse sidor. Elfs-backarne brante, och jorden blek.

Sam-

Sambucus occidentalis wäxte i otrolig myckenhet långs efter Elfs-backarna, hwilka nu stodo helt hwita däraf; ty hon blommade nu som bäst.

Wi hade största delen af denna dagen på wår resa ej stort annat, än forß på forß, fulla med stenar, och swåra at kunna slippa up före: watnet i Elfwen war rent och klart, merendels grundt, til 1, 1½ à 2 alnars djup. Strömmen eller watnet på de fläsla ställen brusade starkt emot oß. Stränderne woro somligstäds fulle med klappursten, annorstäds med en grå sand. Elfs-backarne af mull, twära och höga. Elfwens bredd merendels par byß-skått. Landet på ömse sidor ibland upodladt, ibland öfwerwäxt med skog.

Wäpling både röd och hwit fans ymnogt på Elfs-backarna. Wi sågo en myckenhet af denna, så wäl som den röda, i dag och de följande dagar uti skogarna, at wi sålunda ej torde så wißt kunna sluta, om den först blifwit hitförd i senare tider från Europa, som somlige mena, eller warit här från urminnes tider, hwilket sista Indianerne neka.

Portlaca wäxte nog allmän på torra sandiga ställen. I krydd-gårdar war han här et af de argaste ogräs.

Folket kom nu öfweralt tilbaka til sina hemwist och boställen, dem de för Krigets skul nödgats lämna.

Gårdarne woro gemenligen bygde strax wid Elfwen på Elfs-backen. Wid hwar gård war merendels en liten Kryddgård, och en än mindre Trägård; dock woro wid många gårdar helt stora

Trä-

Trägårdar. I Kryddgården hade de sått hwarjehanda slags Pumpor, Watten-Meloner, samt Turkiska Böner. Trägården bestod af flere eller ferre äppel-trän. Inga äpplen, eller ock ganska få sans i år på träden. Orsaken sades wara, dels den frost, som warit i några nätter i Maji, ver. styl. då äppel-träden stodo i blomma, dels den långa starka torrka, som warat hela denna sommar. Husen, som folket sjelfwe bodde uti, woro wid ganska många gårdar bygde af bara i Solen och luften torrkade och obrände tegel-stenar, samt af timber, på följande sätt: de hade först uprest korß-werket, sedan gjort röst därpå med 2 gafwel-wäggar och kropp-ås. Gafwel-wäggen på röstet war af bara bräder. Taket utanpå belagt med spån af Furu. Imellan korß-werket war muradt sedan med obrändt tegel, at huset måtte blifwa warmt; men som rägnet och luften snart kunde skämma bårt tegel-stenarna, så hade de öfwerklädt dem på yttra sidan med bräder. Under huset hade de gemenligen källare. Spisarne hos de Holländska woro altid sådane, at på ömse sidor om spisen, som war bygd wid wäggen, stodo inga kanter ut; utan det såg ut, som hade de gjort eld mot sjelfwa wäggen. Där gårdarne ej lågo tätt wid Elfwen, woro de gemenligen anlagde på backar. Wid gårdarna woro stora fält planterade med *Mays*.

Deßmans-Råttor funnos mycket i denna flod. Wi sågo så i dag, som de följande dagar allestäds wid stränderna i sjelfwa wattu-brynet fullt af deras hål, af den storlek, at en liten katta kunnat krypa dit in. Utan för de samma, och äfwen i mynningen af deßa hål låg fullt af Mußelskal,

hwars

hwars inwånare de åtit. De sades fångas med fållor, satta långs wid watten=sidan, där de wistas, hwari lades Mays eller Äpplen.

Sassafras wäxte här tämmeligen mycket; men altid små. *Castanie*-trän syntes här och där.

Tuppspår, Hagtorn wäxte på de aldratorraste och magraste ställen med ganska långa taggar, til et tecken, at den duger til at plantera til häckar på dylika ställen och jordmon.

Om aftonen togo wi wårt natt=qwarter hos en bonde, som nyligen återkommit efter Kriget til sin gård. Han hade här ej flera hus qwar, än sin stora sädes=lada. De andre woro upbrände.

Den 24 Junii.

Den gården wi om natten lågo uti war den sista af New Yorks Gouvernement mot Canada, där hus war lämnat qwar, och Folk nu bodde. Längre upåt war wäl ännu Folk; men de hade inga hus, utan bara bräd=kojor; emedan husen i Krigstiden blifwit upbrände.

Resan fortsattes. Landet på ömse sidor om floden war måst jämt, ibland ock något backigt, somligstäds bestod det af magra tallmoar. Ibland war det upodladt til åker eller äng; men dock måst skog=wäxt. I Elfwen hade wi nästan ända från Albany til mer än halfwägs til Saratoga, ej haft annat, än forß på forß, at med mycket beswär draga oß up före; men sedan blef floden til några Ängelska mil mycket djup, watnet stilla, stränderne brädjupe, fast ej särdeles höge, Elfwens bredd par byß=skått. Efter middagen ändrades Elfwens gång; ty härtils hade hon lupit från N. til S;

men nu gick hon från NNO til SSW, och ibland från NO. til SW.

Myrstackar woro nog sällsynte här i landet. Jag mins mig ej sett någon i America, förrän wid Cohoes fall. I dag sågo wi några få i skogarna. Myrorna woro aldeles af samma Species med wåra wanliga Myror, (Formica rufa). Stackarne woro til största delen bygde af den söndervittrade skifwer-lika stenen, som här öfweralt finnes; emedan de ej hade annat.

Castanie-trän wäxte här och där i skogarna. Mulbärs-trän (morus rubra) sades ock finnas här willa, fast ibland de sällsyntare: och här war orten, där deße wäxa af sig sielf längst til Norr här i America; ty Norr om detta ställe äro de ej fundne.

Palsternackor funno wi alla dagar på ganska många ställen wäxa willa; men dock altid på sådana ställen, där någon plantation; det är, upodladt land, war, eller förr hade warit. Hampa wäxte af sig sielf wild wid gamla plantationer, på många ställen.

Skogs-löß woro allestäds i skogarna; et elakt pack.

Thuya occidentalis begynte nu, at wäxa wid flodens stränder. Förr hade jag ej blifwit den warse.

Trän wid stränderna och på Elfs-backarna, där wi i dag foro fram, woro Alm, Björk, hwita Tallen, Al, Hundträ, Lind, röd Widja, Castanie-trä. Americanska Flädern och willa Win-rankor wiste sig endast på sådana ställen, där

där landet blifwit något upodladt, likasom deße bägge älskat Folks umgänge. Lind och hwita Walnöt-trädet woro bland de ymnigaste; äfwen Bok med upblåsta frö-hus då och då; men Watten-bok och Watten-asp (Water Poplar) hade aldeles tagit afsked.

Ickornar både swarta och Groundsquirrel, wiste sig ofta i skogen.

Wi mötte litet från Saratoga 2:ne Indianer, som kommo hwar i sin båt, gjord af et stycke bark. Denna deras bark-båt bar näppeligen mera, än en enda man.

Floden blef bredewid Saratoga åter nog grund; watnet tämlig strömmande. Landet här omkring anwändt til åker eller äng, fast det än låg öde för Krigets skul.

Saratoga har på sit sätt warit en Fästning, som Ängelmännerne upbygt af trä, til at hindra de Franska Indianers anfall på de Ängelska, som här bodde, samt at någorlunda wara som en förmur för Albany. Den har legat på W. sidan om Hudsons flod på Elfs-backen, och warit bygd på det sätt, at de slagit ned 2½ à 3 famnas långa tjocka stäckar i marken, som pallisader, hel tätt bredewid hwarandra, och sålunda bygt detta Fästnings-werk i fyrkant, på hwardera sidan et litet byßskått lång. Uti hörnen hafwa bläckhusen warit, och innan för pallisaderne Soldaternas hus: altsammans af trä. Det hade warit i stånd och besatt med Soldater tils inuti sista Kriget, då ändteligen de Ängelske sielfwe år 1747, brände den up; emedan de ej härdade längre, at stå ut mot Fransosernas och de Franska Indianers anfall; ty så snart

de gingo litet utan för Fästningen, lågo någre af förenämde deras fiender i försåt för dem, som antingen togo dem til fånga, eller ock sköto ned dem. Bland flera krigs-puß, som här brukades, wil jag endast nämna et, det jag flera resor hörde förtäljas, så af Angelsmän som Fransoser, hwilka då warit närwarande. Et partie Fransoser med deras Indianer stulo sig om natte-tid in i en skog af buskar, hwilken ej war långt från Fästningen, och lade sig där i försåt. Om morgonen gingo efter öfwerläggning någre få af deras Willar, och ställdte sig, at se på Fästningen. Angelsmännerne sköto på långt håll efter dem. Willarne ställa sig, som de blifwit skutne, falla ned, stiga åter up, löpa litet, falla åter ned. Då rusade mer än halfparten af den i Fästningen warande besättningen efter dem, at taga dem til fånga, så snart de hunnit til dem, springa Fransoserne med deras öfriga Willar utur buskarna imellan Fästningen och Angelsmännerna, omringade dem, och togo dem til fånga. De i Fästningen qwarlämnade Angelsmän hunno som knappast slå igen Fästnings-porten; men kunde ej skjuta et skått på sina fiender, emedan de sågo, at de så snart kunnat träffa sina egna, som fienden, hwilka nu woro blandade om hwarandra; utan de nödgades med grämelse se huru fienden midt för deras ögon, och under deras Canoner fasttogo och släpade bårt deras kamrader. Sådana streck gjorde Angelsmännerna helt ledsne wid sin illa anlagde Fästning. De afbrände pallisader stodo ännu qwar. Strax wid Fästningen låg uti Elfwen en Ö, som torde warit beqwämare, til en Fästnings anläggning, än det förra stället.

Landet på ömse sidor om floden wid Saratoga war jämt, och bestod af god fet jord. Skogen war måst alleståds bårthuggen. Elfs = backarne nog höga, branta, af mull. Långt ifrån til N. sågo wi bärg öfwer skogen. De som här bodde woro alle af Holländsk Extraction, och buro som et medfödt hat til de Ängelska.

Om natten lågo wi wid en liten bräd=koja, som det hitflyttade Folket bygt up för sig.

Den 25. Junii.

Såg = qwarnar hade här warit åtskillige för Kriget, hwaraf de haft stor nytta; emedan här är tilräckelig skog. Bräderna kunde om Wåren, då mycket watten war, lätteligen flottas ned til Albany, och därifrån til New York; men nu woro de alle upbrände.

Resan fortsattes om morgonen up för Elfwen, och då wi hunnit något öfwer en Ängelsk mil, mötte oß en tämmelig stark forß, hwilken syßelsatte oß en god del af dagen, innan wi kunde få Canoën up för den samma. Strax nedan för denna forß war Elfwen ganska djup, af det watnet, som wid fallet hade ätit sig djupt ned. Där klippor lågo i Elfwen war gemenligen altid bredewid dem mycket djupt, til 2, 3, 4 och flere famnar; emedan watnet wid stötandet mot bärget, frätt sig där djupt ned i jorden. Ofwanför denna forß blef floden återigen bräf djup, watnet stilla, wid stränderna brädjupt. Alt landet på ömse sidor, ända til Fort Nicolson war bewäxt med hög skog. Efter några få Ängelska mils roende, kommo wi til en annan

forß, som war både högre, långre och wärre, än den näst förut omtalte.

Jätte-grytor, som de hos oß kallas, och hwilka af mig äro beskrefne i Kongl. Wetensk. *Acad.* Handl. för år 1743. *p.* 122. woro helt fullt wid detta höga fallet eller forßen uti hällebärget, som där låg twärt öfwer floden, och öfwer hwilket watnet strömmade. Nu war hällebärget mästendels bart och torrt; emedan denna tiden på året war minsta watten uti Elfwen. Somlige af Jättgrytorna woro runde: de mäste aflånga: i botten mäst på alla lågo antingen stenar eller sandgrus, och det ofta i myckenhet. Somlige woro af 6 qwarters diameter, andre woro mindre. Djupleken war åtskillig, jag fann dem ända til 10 qwarter djupa. Jag kunde helt tydeligen finna, at de blifwit tilskapade af watnets hwirflande omkring någon sten, och stenens samt sandens omkring förande wid den samma.

Wi hade tänkt gå med Canoën ända up til Fort Nicolson, som hade warit ganska beqwämt för oß; men det war ej möjeligt, at komma up för det öfra fallet, emedan Canoën war tung, intet watten i floden, utan det strömmade bara öfwer hällebärget på et enda ställe, och där war det för den branta och starka strömmen skul ej görligt, at draga sig up. Wi måste därföre lämna wår Canoë här, och bära wåra saker med oß öfwer land, genom en owägad skog och wild ödemark ända til Fort Anne wid ån Woodcreek, som war en wäg ungefär af 7 eller 8 Swenska mil, hwilket ej ringa mattade oß i denna starka hettan. På somliga ställen hade wi ej annan utwäg at hjelpa oß öfwer

dju-

djupa åar, än hugga omkull höga trän, som wäxte på stränderna, och fälla dem öfwer ån, samt på dem hjelpa oß öfwer huru wi kunde. Landet, där wi hela denna efter middag wandrade fram, war måst jämt, utan bärg och stenar, allestäds öfwerwäxt med hög och tjock skog: öfweralt låg fullt af stora nedfallna trän; emedan skogen här kom ingom til nytta. Om följande natten lågo wi i skogen, och woro nog plågade af Mygg, Knott, Skogs-löß, samt sofde i stor fruktan för allahanda ormar.

Den 26. Junii.

Om morgonen bittida fortsatte wi återigen wår resa genom skogen längs wid stränderna af Hudsons flod. Här war wäl en gammal wäg, som gick up til Fort Nicolson; men den war nu så igenwuxen, at wi hade swårighet at finna den. Hallon funno wi i myckenhet på somliga ställen, hwaraf en del redan woro mogne.

Fort Nicolson war den ort på O. sidan om Hudsons Elf, där i forna tider stått en trä-fästning. Wi kommo hit litet förr middagen, och hwilade oß här en stund. Ända til början af sista Kriget bodde Öfwersten Lydius här, hwilket skedde måst därföre, at han desto bättre måtte kunna drifwa handel med de Franska Indianer; men uti Kriget brände de up hans hus, och togo hans Son til fånga. Fästningen hade här legat på et jämt ställe; men war nu alt med små skog öfwerwäxt. Den har blifwit upbygd år 1709 i Drottning Annas Krig med Fransoserna: fått sit namn af den då warande käcka Ängelska Generalen Nicolson: war ej någon rätt Fästning, utan mera

ra en Magazine för Fort Anne. När år 1711, Ängelska Expedition til sjöß mot Canada mißlyckades, så upbrändes ock denna af Ängelmännerna sielfwa sama år. Jordmon syntes wara här tämmelig god. Hudsons flod flöt strax här förbi.

Något efter middagen fortsatte wi igen wår resa. Wi hade härtil följt O. sidan af Hudsons Elf, och wandrat mäst ända til N; men nu lämnade wi den samma, ändrade wår kosa, och stälte wår gång mäst til ONO. eller NO. twärt igenom skogen och öde-markerna, at wi måtte komma til öfra ändan af Elfwen Woodcreek, som löper ned til Fort St. Frederic, och med hwilken wi då kunde gå med båt. Landet eller öde-marken, som wi hela denna efter middag gingo igenom, war mästendels jämt, något lågländt. Här och där någon bäck, som dock nu på de flästa ställen war uttorrkad. Då och då någon liten backa, inga bärg, inga stenar, öfwer alt war landet öfwerwäxt med stor och hög skog. Träden täta, braf skugga under de samma; men det nöjet förminskades af den otaliga myckenhet af Myggor, hwaraf deße skogar woro fulle. Af örter fans här åtskillige; men de stodo nog glest, mäst som i wåra skogar, där boskapen gjordt dem tunna; fast nästan aldrig någon boskap warit här. Öfweralt war marken nog öfwertäckt med löf, som nedfallit sista höst. Annorstädes war den mycket måßlupen. Jordmon war mäst alleständs ganska skön, bestod af en tjock swart-mylla, som gjorde, at de örter här funnos, wäxte nog frodigt. Det tycktes, som detta kunde blifwa et mycket fruktbärande land, då det blefwe upodladt; men här war dock största swå-

swårighet, at få se något rinnande watten; hwad skulle då icke blifwa, när skogen blefwe bårtrögd, och Solen finge utöfwa all sin werkan?

Wi togo wårt natt-qwarter i öde-marken wid en wattu-göl, på det wi kunde hafwa tilräckeligt watten at dricka, som just denna tiden på året icke stod tilreds på alla ställen här i skogen; men Myggor, *Punchins* eller Knott och Skogslöß woro wåra plågare. Fruktan för allahanda ormar, och än mera för några Willa Indianer, gjorde wår natt-ro mindre waraktig och säker.

Punchins kallades af Holländarne de små Myggor eller Knott (*Culex pilicaris*, Linn. Syst. 603.) som här woro i ganska stor ymnoghet. De äro mycket små, wingarne grå med swarta prickar. Deße woro 10 gångor wärre än den stora Myggen (*Culex pipiens*); ty de woro så små, at en näppeligen kunde se til dem, höllo sig allestäds framme, woro ej rädde för lifwet, sugde sig fulla af blod, och åstadkommo på stället de beto et swidande, som hade en brändt sig uti elden.

Stora Trän hörde wi om natten falla omkull af sig sjelfwa, fast i luften war det största lugn, som kunde wara, at ej en fjäder rördes. De gjorde om tysta natten et faseligt brak i skogarna.

Den 27. Junii.

Resan fortsattes om morgonen, och war landet nu likadant, som i går, endast at wi ibland fingo se flere små backar. Om morgonen bittida hörde wi et wattufall eller watten-brusande hel tydeligen i Hudsons flod.

Kullfallna trån, dem stormen eller deras ålder kullkastat, lågo fullt och allestådes i skogen; men inga nedhuggne; ty hår bor intet Folk, och skogen, ehuru skön den år, kommer ingom til nytta. Det war rått swårt för oß at komma fram öfwer deßa kullfallna trån; ty de hade igentåpt måst alla stållen, och wid dem i Solbaddet war ofta Skaller-ormens förnåmsta tilhåll.

Klåckan 2 efter middagen kommo wi fram til Fort Anne, som ligger wid floden Woodcreek, hwilken dock hår wid sin början år som en liten båck. Hår blefwo wi stående hela denna och följande dagen ånda til Söndags morgonen, at göra oß en ny båt af bark; emedan wi icke på annat sått kunde komma utför ån til Fort St. Frederic. Wi kommo ock fram i lagom tid; emedan den ena af karlarna, som följde oß och war wår wågwisare, blef om morgonen sjuk, at han ej hårdat ut at wandra långre och båra sina bördor. Hade han blifwit ån mera sjuk, hade wi måst ligga stilla; men når maten blifwit all, hade det blifwit en hård ting för oß uti en will ödemark, dår det ej war görligt under 3 à 4 dagars tid komma dit, dår något Folk bodde; men wår lycka war, at wi nu hunno fram, så at den sjuka karlen fick hwila, och kom sig sedan före igen.

Möß af det ordinaire slaget fans nog wid Fort Anne. Deße torde hårstamma af dem, som kunnat blifwit hitförde, och följt med Soldaterna, i deras Proviant, den tid denne Fåstning war i stånd.

Åppel- och Plommon-trån, som twifwelsutan blifwit hit planterade den tid Fåstningen war i wålmagt, stodo ånnu hår qwar.

Den

Den 28. Junii.

*American*ska Almen (Ulmus Americana) wäxte i myckenhet här i skogarna. De räknade 2:ne slag däraf: det ena kallades hwita Almen; emedan trädet inuti war hwitt, och af den samma fans större ymnoghet, än af den andra, som bar namn af röda Almen; emedan trädet stöte på rödt. Utaf den hwitas bark giorde de gemenligen här de wanliga bark-båtar; emedan den war segare, än af något annat trä. Med barken af *Hickory*, den de brukade här i stället för bast, sömmade de ihop Alm-barken til båten, och med barken af den röda Almen gjorde de bären tät i ändarna; ty de bultade barken imellan par stenar, eller i brist däraf, med par trä-klumpar.

Bark-båtens förfärdigande sysselsatte oß halfwa dagen i går, och hela denna dagen. At göra en sådan båt, upsökes en tjock, hög, och så mycket görligt är, qwistlös hwit Alm med jämn och slät bark, hwilken omkull-hugges och warsamt fälles, at barken wid fallet ej må taga någon skada antingen mot andra trän eller mot marken. (Somlige, til at undwika barkens skadande wid trädets fallande, hugga ej trädet omkull, utan klifwa up i det, och där rista up, samt flå barken af: så gjorde wåra Skepps-byggmästare denna gången.) Med en hwaß knif upristas barken på en sida långs efter trädet i linea recta, til den längd en wil hafwa båten. Wid hwardera ändan af denna ristade linea afskäres barken rundt omkring stammen, at den så mycket lättare må loßna. Barken afflås ganska warsamt, och ses för all ting efter, at den ej får något hål, eller på något ställe rispas sönder.

Det-

Detta barkens aftagande sker lätt wid safwe-tiden, och på de andra tider om året baddas trädet mot eld, at winna samma ändamål. Den lösflådda barken bredes ut på marken på et jämt ställe, då den inra sidan wändes ned mot marken; men den yttre och skråflige up. At få honom at ligga desto jämnare, lägges klabbar eller stenar sakta midt efter honom, at trycka honom ned. Därpå böjes barkens sidor warsamt upåt, at formera båts suden. Käppar slås ungefär en eller par alnar från hwarandra i jorden, i den krokota linea suderna skola gå rundt omkring de upwikta sidor, at stöda och uppehålla den til sud ämnade barken. Sidorna böjas widare efter den skapnad båten skal hafwa, och käpparna flyttas därefter antingen mera in eller ut. Til wränger tages tjocka qwistar af Hickery, som är et segt och ganska böjeligt trä. Deße tälias til twärfingers eller tums tunna och flata spjälor, som sedan böjas i den skapnad wrängerna, efter det bredare eller smalare ställe de intaga i båten, fordra, och läggas så bögda twärts öfwer båten ned på barken eller deß botten, tämmeligen tätt, ungefär en spann eller half aln från hwarandra. Öfwersta brädden af hwar sud göres af 2:ne smala och med båten lika långa stänger, hwilka läggas med sidorna mot hwarandra, warandes flata på den sidan med hwilken de tilhopa fogas. Imellan deße stänger trädes öfwersta brädden af barken på suden, hwilken fastsömas wid och imellan deßa stänger med tågor af bast, Mustråds bark, eller någon annan seg bark eller rötter. Dock innan denna fastsömningen sker, trädes ändarne af wrängerna åfwen imellan deßa stänger, då så paßas, at wrängerne komma at stå någorlunda

lunda lika långt ifrån hwarandra: och när det alt är ſkedt, ſömas det alt wäl tilhopa. Stängerne, ſom ſå omfatta ſuden, böjas efter den krökning eller direction ſuden har, och ſtöta bägge ſudernas ſtänger wid hwardera ſtammen med ändarna tilhopa, hwaräſt de med hwarandra med tågor ſtarkt ſammanfäſtas. At båten ej må ſå widga ſig ut uptil, göres 3 eller 4 twärband öfwer den från öfwerſta brädden af den ena ſuden til den andra, hwilka twärband ſtällas wid paß 6 eller 8 qwarter ifrån hwarandra. Deße twärband beſtå gemenligen af Hickery, hwilken är, ſom ſades, mycket ſeg och lätt bögd: de trädas med ändarna, ſom äro tämmeligen långa tätt under ſud-ſtängerna genom barken ut, böjas ſå up öfwer ſamma ſtänger och ſå in på ſig ſjelfwa eller den delen af dem, ſom är inom ſuderna, med den de med tågor ſtarkt ombindas. Som barken wid bägge ſtammarna ej kan fogas ſå tätt tilhopa, at ju watten kan tränga ſig därigenom in, ſå ſtoppas det igen med den ſönderbultade barken af den röda Almen, hwilken ſå bultad ſer ut ſom dref. Uppå wrängerna i botten på båten lägges andra bark-ſtycken, på dem en kan gå, annars kunde en lätt ſtöta med foten, eller eljeſt, något hål eller rämna på den tunna och ſwaga barken, båt-botten beſtår af. Til ännu mera ſäkerhet ſöker en gärna at få et eller par tunna bräder, at lägga på båt-botten, på hwilken man ſå mycket tryggare kan ſtiga och gå. Den ſidan af barken, ſom warit inåt trädet, blir nu yttra ſida på båten; emedan den är ſlät och hal, och lättare löper genom watnet. Det går ej altid ſå fort med detta Skepps-byggeri; ty ibland ſker, at då en flått barken af en Alm, och börjar nogare beſigtiga

den,

den, finnes, at den antingen har elaka hål eller råmnor på sig, eller är på något ställe så tunn och bräckelig, at en ej wil förtro sit lif på honom; och då måste en annan Alm upsökas, hwarwid ibland wäl händer, at en får afskala flera Almar, innan sådan bark fås, som kan duga. Och si! detta är kårteligen beskrifningen på detta fartyg. Den wi nu förfärdigade, war så stor, at han bar 4 karlar, jämte wårt Bagage, som ock kunde utgöra litet mera än en karls tyngd.

Under roendet uti åar, floder och sjöar med en sådan bark-båt, bör en bruka all möjlig försigtighet; ty som både åar, Elfwer och åfwen sjöar ofta äro fulle med nedfallna trän, hwilka merendels ligga fördolde under watnet; så kan en lätteligen med båten stöta mot en hwaß qwist eller påle däraf; och där en då rodde med force, kunde en sådan rifwa halfwa botten bårt, som kunde wara en farlig sak där det wore mycket djupt, i synnerhet, som en sådan qwist eller påle tillika hölle båten fast.

När man wil stiga in i et sådant bräckligt fartyg, bör det ske ganska warsamt, samt at man för större säkerhet skul, förut drager skorna af sig; ty om man har skorna på sig, och än mera, om man gjorde et hastigt språng in i båten, kunde man snart med det hwaßa af sko-klackarna köra fötterna twärt igenom botten af fartyget, hwilket ej altid kunde wara så helsosamt, i synnerhet om fartyget stode wid någon klippa, wid hwilken det wore brådjupt, hwilka ställen i deßa floder och sjöar ej äro så sällsynte.

Myg-

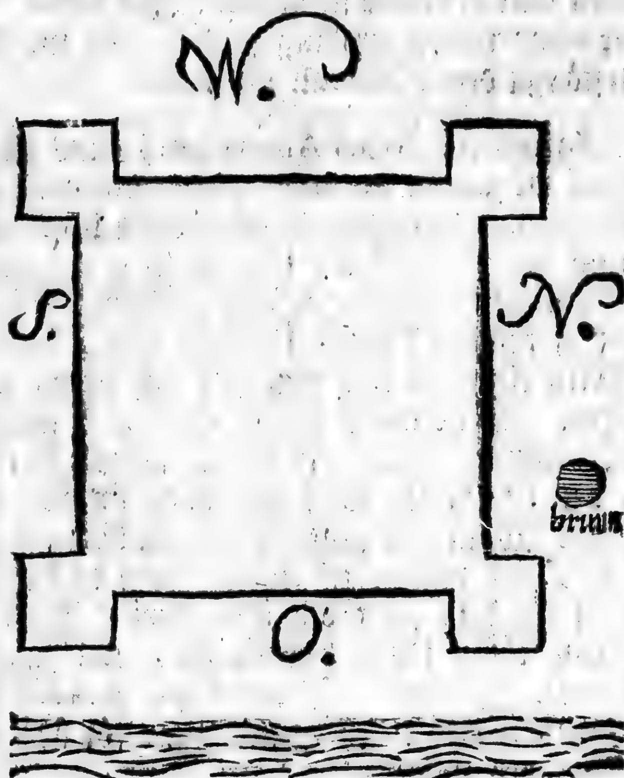
Myggor (Culex pipiens) hade wi i America ej sett på något ställe, så myckel, som här. De woro som de warit urgråfne, så snåle, så at wi förleden natt ej kunde få någon ro för dem. Wi gjorde eldar rundt omkring stället, där wi lågo, at uteslänga dem; men alt fåfängt.

Skogslöß (Acari Americani) fans på detta stället uti ganska stor myckenhet: och mera, än wi sett förut hela resan. En människa hinte knapt sätta sig ned på marken, förr än hela troppen af deßa kommo wandrande up efter kläderna. Wi hade här ej mindre beswär förleden natt, och hela den kårta tiden wi här wistades, af dem, än af de förra. Deße woro ganska elake med sitt bett, och därutinnan särlige, at om de sluppo in i öronen, beto de sig där fast, och woro swåre, at få därifrån. Man har haft exempel på dem, hwars öron swullnat nästan til storlek, som en knytnäfwa, af det deße setat och bitit däri. Mera om dem kan läsas i den beskrifning, jag ingifwit til Kongl. Swenska Wetenskaps Academien, och finnes införd i deß Handlingar för år 1754. pag. 19, och följande.

Wipperiwill hördes ropa ifrån alla kanter, mäst hela natten. Eld-flugor flögo ock om natten i ymnoghet i buskarna och i skogen.

Fort Anne, där wi nu slagit wårt läger, är så kallad efter Drottning ANNA i England, uti hwilkens tid detta warit, som et Förswars-werk mot de Franska. Grund-ritning häraf ses af efterföljande Figur. Det ligger på W. sidan om Woodcreek, som här är bara som en bäck af en

en famns bredd, och denna tiden på året så grund, at man kunde wada öfwer, hwar man welat. Hela detta Fästnings-werk har warit bygt på sam-

Ån Woodcreek.

ma sätt, som Saratoga och Fort Nicolson; nämligen, at man slagit ned i jorden tätt wid hwarandra i linierne, som ofwanstående grund-ritning utwisar, tjocka stolpar eller pallisader af par famnars längd, samt hwäste på ändan. Inom dem har Soldaternas hus warit, och i hörnen bläckhus; däri Officerarne bodt, alt har warit af trä, endast gjordt, at förswara sig mot et ströfwande partie. Det har legat på en liten backe, som slut-

sluttar litet mot bäcken Woodereck. Landet häromkring är dels jämt, dels backigt, dels morasigt; men alt af bara jord, så at här ej finnes en enda sten, om en ock wille betala den. Detta Fort Anne blef anlagt i Drottning ANNAS tid, år 1709 af Ängelska Generalen NICHOLSON; men i slutet af hännes krig mot Frankriket har det haft samma öde, som Saratoga och Fort Nicholson undergått, nämligen, at det blifwit år 1711 med flit upbrändt af Ängelsmännerna sielfwa. Saken war den: år 1711 beslöto de Ängelske, at til lands och watten angripa Canada på en gång: en stark Ängelsk flotta, gick up för Laurentii flod at belägra Quebec, och Generalen NICHOLSON, som starkast drifwit på den saken, gick med en talrik Armée landwägen hit up, at från denna sidan anfalla Montreal på en och samma tid; men en stor del af Ängelska flottan hade den olyckan, at lida skeppsbrott i Laurentii flod, och därföre blef nödsakad at wända tilbaka. Wid återkomsten til Nya Ängeland sändes strax kunskap härom til Gener. NICHOLSON, jämte det råd, at draga sig tilbaka igen. Capitain BUTTLER, hwilken under mitt wistande i America war Commendant på Mohaks fästning, berättade, at han år 1711 war med här wid Fort Anne, och at General NICHOLSON som bäst hållit på at här wid Fort Anne låta utskjuta backarna i Woodereck, när bud kom, at Ängelske flottan förolyckats. Generalen NICHOLSON har blifwit häröfwer så förifrad, at han först böd til, at riswa sin swarta Peruque i stycken; men då Peruquen war för stark, at han ej kom til rätta därmed, kastade han honom på marken, och trampade på honom, ropade: skälmeri,

skälmeri: förräderi, förräderi: och därpå låt han bränna up Fästningen, och wände tilbaka. Ändarne af de upbrända Pallisader syntes ännu i jorden. Jag frågade mina följeslagare: hwi de Ängelske först hade haft så stor omkostnad, at upsätta sådant Fästnings-werk, och sedan med så litet betänkande brändt det up? De swarade uti sin enfaldighet, at det endast skedde til den ändan, at man en annan gång måtte ännu få tilfälle, at skinna til sig Kronans penningar; ty när et sådant nytt werk skal upsättas, föreslår Regeringen en stor summa penningar därtil: några wiße få dem om händer, som sticka, tör hända, mästa delen däraf i sin egen pung, och bygga endast et bräckligt och uselt förswars-werk. De sade, at i sista kriget woro åtskillige af de rikaste i Albany, som hade utfattiga slägtingar, dem de wille hjelpa up; lagade därföre, at de samme fingo antingen den syßlan, at förskaffa krigsfolket bröd, eller något annat, hwarigenom de riktade sig så, at de, som förut woro ganska fattige, sitta nu i Albany bland de rikesta.

Hettan war i dag ganska stark, enkannerligen efter middagen, då det blef helt lungt. Wi hade wårt tilhåll just där Fort Anne stått, som war en liten bar fläck; men rundt omkring öfweralt med skog bewäxt. Solen hade därföre här mycket godt tilfälle, at upwärma luften och badda på. Det blef ock efter middagen så warmt, som hade jag setat på en badstugu-lafwe. Jag har aldrig kändt deß like. Det började blifwa swårt at andas. Det tycktes, som jag ej kunde få wäder eller luft nog, at draga in i lungorna. När jag

gick

gick ned i dälder, och i synnerhet strax ned wid wattnet uti Woodcreek, tyckte jag, at det blef litet bättre; ty up på de högländta ställen i skuggan war måst lika warmt och qwäfsande, som i Solbaddet. Jag böd til, at fläckta wäder til mig med hatten; men det blef nästan mera qwäfsande. Jag fann den största lindring då jag gick ned til bäcken, och från något skuggerikt ställe i den samma stänkte wattnet ofta up i luften fram för mig. Mina kamrater wanmägtades ock mycket; dock funno de wid andedrägten ej aldeles den swårighet som jag. Mot aftonen blef det litet swalare.

Den 29. Junii.

Sedan wi ändteligen efter mycket beswär och arbete fått wårt fartyg färdigt, fortsatte wi nu om Söndags morgonen wår Resa. Wår matsäck gjorde starka påminnelser därom, at wi skulle skynda oß; ty som wi måste genom deßa ödemarker härtils bära alt på ryggen; så kunde wi ej föra mycket mat med oß i anseende därtil, at wi hade åtskilliga andra nödiga saker at dragas med. Icke desto mindre gjorde wi måst alle tämeligen goda mål. Som det nu uti ån war ganska litet watten, samt trän här och där nedfallne uti och öfwer den samma, som hindrade båtens fart; så lät jag karlarne med barkbåten arbeta sig ned för ån, och gick sielf tillika med JUNGSTRÖM til fots på stranden där bredewid. Landet på ömse sidor om ån war helt lågländt, at det om Höst och Wår lärer stå under watten, bewäxt med åtskilliga slags trän, hwilka dock stodo nog glest, samt fullt med gräs därimellan. Träden gåfwo en skugga,

 som

som denna heta tiden på året war ganska nödig och behagelig, om ej den myckenhet af Myror däri fans, tämeligen förminskat wårt nöje. Jordmon war ganska fet.

Bäfwerdammarne hindrade oß mycket längre ned i ån. Bäfrarne hade dragit ihop allahanda qwistar, gjort af dem sina dammar twärt öfwer ån, stoppat gyttja och ler imellan, at wattnet därmedelst blef updämt. De hade bitit qwistarne så nätt af, at det såg ut just som hade de warit med en yxa afhuggne. Gräset däromkring war af dem nedtrampadt. Wi hade nu i början den ena Bäfwerdammen efter den andra, som mycket hindrade wår Resa; emedan wi ej sluppo fram med båten, innan wi gjort öpning i dammen. Wid och omkring dammarna hade Bäfrarne gjort stora wägar i gräset. Twifwels utan hade de där dragit fram sina trän.

Wi stego sedan i båten, då ån blef litet renare, och fortsatte wår Resa ned efter den samma, hwilken ännu allestäds war helt smal, til 2, 3 eller 4 famnars bredd. Ja, ibland war deß bredd ej öfwer en famn. På de slästa ställen war den nog grund, at wår båt näppeligen kunde flyta fram. Somligstäds woro dock djupa gölar, at wi med famns långa stakar ej kunde nå botten. Wattnet rann somligstäds nog fort, annorstäds mycket långsamt. Sidorne woro i början låge; men sedan nog höge och brante. Här och där stötte någon klippa ut. Wi märkte altid, at där någon klippa war wid ån, war hon där ganska djup. Bärgen eller klipporne bestodo här af en grå quartz, med grå Kalksten inblandad, och lågo

me-

merendels per strata. Wattnet i ån war ganska klart. Här och där gingo små trampade wägar från ån up åt landet, som sades wara giorde dels af Båfrar, dels af andra djur, som komma dit ned at dricka. När wi färdats ungefär en half Swensk mil, kommo wi til et ställe, där eld ännu låg och brann, och där wi af det nedtrampade gräset kunde finna, at folk förleden natt legat. Wi kunde då ingen ting mindre tro, sån at döden den natten warit oß så nära, som wi i dag fingo weta. Här och där lågo ännu uti Elfwen fullt med nedfallna trån, som nog hindrade oß, utom åtskilliga Båfwerdammar.

Mot aftonen råkade wi 6 Fransoser, nämligen en Sergeant och 5 gemena, hwilka woro sände af Commendanten i Fort St. Fredric, at beledsaga 3 Ängelsmän til Saratoga, samt at i all händelse förswara dem för 6 styckn Franska Indianer, hwilka woro utgångne, at söka hämna sig på de Ängelska för det, at en af deßa Indianers broder i sista kriget blifwit af de Ängelska ihjälskuten, just då han skulle anfalla dem. Friden war wäl redan sluten; men som den ej war ännu utropad i Canada, tyckte deße Indianer, at de med alt fog kunde göra detta. De stulo sig därföre, twärt emot Gouverneurens befallning i Montroal, bårt, och togo wägen til de Ängelska Colonier. Wi rönte, i anseende til deßa efter blod torstande Barbarer, den goda GUDens synnerliga wård om oß. Wi sågo hela denna dagen, at gräset wid sidan af ån war nedtrampadt, samt at folk nyligen gått där fram; men wi märkte ingen fara; emedan wi trodde at alt war fridsamt. Wi fin-

go sedan weta, at deße Indianer, som trampat ned gråset, hade förleden natt haft sit hwiloställe, där wi nu om morgonen funno bränderna ännu brinna: at den ordinaire wägen de bordt taga, hade warit just förbi Fort Anne, där wi lågo; men at de, til at göra wägen kårtare, tagit af mera til Öster genom en owägad mark. Hade deße gått den eljest altid wanliga wägen genom Fort Anne, så hade de ofelbart råkat på oß, och som de då tagit oß alla för Ängelsmän, efter hwilkas blod de törstade, så hade de lätteligen kunnat stjäla sig på oß, och skjuta oß allesammans ned, och sålunda slippa det beswär, at gå längre til at söka hämd. Wi blefwo tämmeligen rörde, når wi af deßa Fransoser fingo weta, huru nära wi alle i dag warit döden. Här blefwo wi nu qwar öfwer natten, och ehuru Fransoserne trägit rådde mig, at ej wåga mig allena med mina Ängelsmän längre fram, utan göra dem följe til första Ängelska nybygge, och sedan tilbaka til Fort St. Fredric, beslöt jag dock, at under HErrans widare beskydd fortsätta min resa den följande dagen.

Willa Dufwor, dem jag förut omtalt p. 39, och hwilka ibland om Wintrarna komma i så obeskrifwelig myckenhet ned til de södra Ängelska Colonier, utan at mästa delen af inwånarena där weta hwadan de komma, syntes i dag i otroligt stora hopar flyga i deßa willa ödemarker. Här hade de i träden sina bon, och höllo et susande och hwinande mäst hela natten, där de suto i träden. Fransoserne sköto en hop af dem, och medelade oß äfwen några. När wi öpnade dem, funno wi frön af Alm i myckenhet uti deras kråf-

kråswa. Wi se hår den allwisa Skaparens försorg: den rödblommiga Lönnen, som hår ymnogt wårte fick sina frön mogna uti Maji Månad, som då i ganska stor myckenhet nedfalla. Deße tjena til föda och uppehålle wid sama tid för berörde foglar. Dårpå mogna frön af Almen, som då blir deras mat til deß andra frön bliswa tjenlige til deras spis. Deras kött år det wålsmakeligaste som kan giswas af fogelkött.

Tråden hördes braka och falla omkull måst hwar afton och hwar natt, då wi lågo hår i willa skogen, fast det ofta war det alralugnaste wåder, så at ej en fjåder kunde röras. Hwad orsaken hårtil kan wara, wet jag ej. Mon daggen eller annat om natten gör jorden mera lös omkring tråröttерna, eller af någon håndelse faller för mycket på qwistarna åt den ena sidan på trådet? Mon nåst förr omtalte willa Dufwor om natten så lastat sig på något trå, at det dåraf stulpit omkull? eller mon trådet tid efter annan börjar mer och mer luta och wika från sit centrum gravitatis, at tyngden då blir större för rötterna, at båra eller hålla mot, samt at det just denna timan och stunden, då det om lugnaste natten faller omkull, kommit til den punct, at det ej mer kan stå emot, utan måste falla omkull? Då det blåser, hålles det för wara ganska farligt at ligga, eller gå och wistas i deßa skogar, för den myckenhet af trån, som dår falla ned, och wid fallandet låtteligen kunna slå en ihjål. Fast det ock år lungt, år en åndock i fara, dår mycket stora och gamla trån stå. De talte på flera stållen i America om, at stormar eller faseligen starke wåderilningar ibland gå endast på en

liten trakt af skogen, och där riswa omkull träden, hwilket wi på denna skog fingo se wara sant; ty wi funno ställen, där måst alla trän woro omkull blåste, de där alle lågo för et wäderstrek.

Thé, som i myckenhet föres til oß från China, älskas högt af en del, ratas åter af andra. Jag tror wi mådde lika wäl, och wår pung mycket bättre, om wi wore förutan både Caffé och Thé; dock bör jag wara opartisk, och till deß beröm säja, at om Thé är nyttigt, så är det wißt på sådana resor om Sommaren genom stora ödemarker, där en ej kan föra Win eller annat dricka med sig, och där wattnet måst på alla ställen är odugligt, fullt med Insecter, eller ganska elakt. Då är godt, at få koka up det, lägga Thé däruti, och så dricka det. Jag kan ej säja, huru ganska wäl det då smakar. Det uppfriskar en matt resande mer, än någon skal kunna sig föreställa. Detta har både jag flera gångor, och många andre med mig, här i America uti ödemarkerna förfarit: man finner på sådana resor, at Thé är nästan så nödigt och oumbärligt som sielfwa maten.

Den 30. Junii.

Om morgonen lemnade wi wår barkbåt åt Fransoserna, at betjäna sig af til deras matwarors framförande; emedan wi ej kunde koma widare fort med honom för de många trän, som Fransoserne i sista kriget med flit fält ned i Woodcreek, at hindra Angelsmännernas infall i Canada. Wi fingo nu däremot lof af Fransoserna at taga en af deras näswerbåtar, den de lämnat ungefär en Swensk mil från det stället wi haft wårt nattqwarter.

ter. Wi fortsatte sålunda wår resa i början til fots wid sidorna af ån. Landet war jämt, dälder här och där, alt öfwerwäxt med stor och hög löfskog, hwaraf Bök, Alm, Americanska Linden och Säcker-Lönnen gjorde det måsta och snart sagt det endaste. Träden stodo gleſt: landet därunder war fett.

Efter ungefär en Swensk mils gång kommo wi til det stället, där Fransoserne lämnat sina näfwerbåtar, af hwilka wi efter deras löfwen nu togo den ena, med hwilken wi då fortsatte wår resa utföre ån, som nu blef ungefär 8 à 9 famnar bred. Landet war på ömse sidor jämt, ej särdeles högländt. Då och då sågo wi något bärg, hwars stenart bestod af en grå Quartz, hopblandad med små fina gryn af en grå Spat. Deßutom woro däri swarta ränder, så fina, at jag ej kunde se om de bestodo af skimmer, eller af hwad stenslag. Bärgen lågo ofta i strata, den ena hällen på den andra. Perpendiculaire tjockleken af hällarna war 1 qwarter. Strata gingo från N. til S; men lågo ej horizontelt, utan något lägre åt N, och högre åt S. Längre fram woro stundom wid sidan af floden höga och branta bärg, til en del med skog bewäxte. Annorstädes bestodo stränderna af gung-dy, och liknade nog sidorna wid wåra träsk, som hålla på at uplandas. Där landet war lågt och jämt fants ej den minsta sten, hwarken på fasta landet, eller wid stränderna. Landet på ömse sidor om floden, där bärg ej woro, war med hög löfskog bewärt, af Alm, Americanisk Lind, Säcker-Lönn, Bök, Hickery, och ibland någon Wattenbok, samt hwitt Walnöt-trä.

Et gammalt Fästningswerk af upresta stenar war på et ställe åt wänstra handen; men om det blifwit upsatt af Willar eller Europeer, wißte ingen.

Wi hade nu rest hela eftermiddagen mycket ifriat, i tanka, at ju förr deß hällre hinna fram. Wi hade ock måst alle den tankan, at wi wore på rätta wägen; men wi wore bedragne; ty in mot aftonen började wi märka, at gräset i wattnet böjades mot oß, til et tecken, at strömmen ock gick mot oß, där han dock bordt wara med oß, om wi rodt rätt. Widare märkte wi af stora twärt öfwer floden liggande trän, at intet folk nyligen gått där fram, där dock wid stranden bordt synas spår efter de Fransoser wi mötte, som nödwändigt hade måst där gå på stranden, at få näfwerbåten fram. At förtiga, det wi på slutet tydeligen såge, at träbitar och annat, kom sakta flytande emot oß, hwilket öfwertygade oß, at strömmen bar emot och ej med oß. Wi funno omsider helt klart, at wi rodt galit, och det wäl ända til 12 Ängelska mil, om ej mera; hwarföre wi med harm nödgades wända om, och ro långt in på natten. Wi trodde ibland i wår fruktan, at det war som afgjordt, at de Willar, som gått ut, at slå ihjäl de Ängelska, nu skulle träffa oß. Med alt wårt roende hunno wi dock denna dagen ej halfwägs tilbaka til det stället, där wi börjat ro wilse.

En ganska angenäm lukt kom ibland nu mot aftonen från stranden; men wi kunde ej märka, af hwad blommor, ej eller hade wi tid, at ransaka därefter; dock som Asclepias syriaca och A-

po-

pocynum fol. androsæm. wäxte där i myckenhet, och nu stod som bäst i blomma, låter det förmodeligen warit någon af dem.

Deßmans-Råttorne goswo ock om aftonen ifrån sig en stark lukt. De hade sina hål på många ställen i elfsbrädden wid wattubrynet.

Wi lågo om natten på en holma, där wi fingo ingen ro för den oändeliga myckenhet af Mygg, som här fants. Wi tordes ej göra up någon eld, at fördrifwa dem; emedan wi woro nog rädde, at Indianerne skulle därigenom få weta, hwar wi wore, och då stjäla sig på oß, och slå oß ihjäl. Det som ökade wår oro i denna ödemarken, war, at wi om natten hörde Willarnas hundar skälla här och där i skogen, fast långt ifrån oß.

Den 1. Julii.

Om morgonen i dagningen woro wi uppe, och fingo ro en god stund, innan wi hunno til det stället, där wi i går togo af från rätta leden. Landet, där wi i dag foro fram, war det magraste och obehagligaste, som någon kan se; ej annat än det ena fasligen höga bärget efter det andra, öfwerwäxte med skog, brante och ohyggelige på sidorna, ja så, at wi hade myckenhet swårighet, at få något sådant ställe, där wi kunde komma til lands med båten, at koka wår mat. På ömse sidor om floden stod landet, som war jämt, på mer än många ställen under watten, och såg ut, som sidorne wid träsk hos oß, som hålla på at uplandas, hwarföre ock hela den trakten til flera mil af Holländarne i Albany kallas *De verdronkene landen*. Åtskillige af Bärgsryggarna lupo från

SSW.

SSW. til NNO. Stränderne wid sidorna, där bärgen stötte til floden, woro twärdjupe, fulle med små och större stenar. Elfwens sträckning war på flera mil från S. til N.

Wi hade hela dagen en stark motwind från N. så at wi med största swårighet kunde draga oß fram. En och hwar af oß rodde så mycket han någonsin orkade; emedan maten började tryta så starkt för oß, at det lilla förråd wi hade däraf qwar blef helt och hållit alt, då wi åto wår morgonward. Elfwen war i dag nog bred, ofta til en Ängelsk mil, om ej mera, åter smalnade hon af, och så skiftewis; dock war hon måst mycket bred, och på ömse sidor omgifwen af faseligen höga bärg.

Om aftonen kläckan 6 hunno wi ändteligen til en udde, belägen 2 Swenska mil från Fort St. Fredric. Bak om denna udde förwandlade Elfwen sig til en tämligen stor Fjärd; och som det ännu blåste en tämligen stark N. storm, stamm emot oß, så war det ogörligt, at med utmattade kraf- ter kunna i dag tränga sig längre. Wi nödgades därföre taga här wårt nattqwarter, oaktadt alla de kraftiga påminnelser, som en hungrig mage kunde göra.

Det war en synnerlig GUDs godhet för oß, at wi på denna resa just kommo at råka de förr omtalte Fransoser, och fingo af dem tilstånd, at taga den ena af deras näfwerbåtar, at hjelpa oß fram med. Det sker sällan en gång på 3 år, at Fran- soserne taga denna wägen, då de skola färdas til Albany; utan de ställa gemenligen sin kosa öfwer Sjön St. Sacrement, där wägen är både närma-

re

re och mångfalt bättre; därföre undrade alle, hwad dem kommit nu i hogen, som utwaldt denna beswärliga wägen. Hade wi ej fått deras stora och starkt gjorda näswerbåt, utan måst betjena oß af den barkbåten wi gjort, så hade efter människligt utseende det kunnat se nog äfwentyrligt ut för oß: Ty at i minsta blåst gifwa sig ut på så stor sjö med så eländigt fartyg, hade warit yttersta wågspel. Skulle wi åter hafwa afbidat lungt wäder, hade wi kunnat swälta til döds; ty som wi wore utan alt skjut-gewär, och deßutom i deßa willa öde-marker finnes ganska få djur, dem man warit i stånd at få fast, så hade wi til wårt uppehälle endast kunnat taga wår tilflygt til Grodor och Ormar, af hwilka, i synnerhet de senare, gafs et ymnigt förråd i deßa ödemarker. Jag kan aldrig än tänka på denna resa, at jag icke tillika med största wördnad erkänner den nådiga Gudens synnerliga omsorg och styrelse.

Den 2 Julii.

Om morgonen helt bittida begofwo wi oß återigen på resan; emedan det då war månsken och lungt, och wi fruktade, at det torde längre in på dagen börja blåsa emot oß. En och hwar af oß rodde därföre så mycket han orkade, och kommo wi klockan 8 förr middagen lyckligen fram til *Fort St. Fredric*, som af Ängelsmännerna kallas *Crown-point*, hwarest wi med all ynnest blefwo emottagne af Commendanten, Monf. LUISIGNAN; Bemälte Herre war nu en man om 50 år, genom god, wäl studerad, hade rest mycket här i landet, och ägde altså noga kunskap i åtskilligt hwad deß tilstånd beträffade.

En

En stark torrka sades hafwa warit hela denna Sommaren på denna orten, så at de ej fått rägn sedan Wåren näst förut. Af den hästiga hettan twingades wäxterna mycket. På alla torra backar war gräset och en stor hop örter aldeles bärttårkade. Små trän, som stodo wid hällebärg, dem Solen gjorde mycket heta, hade bärtwißnade löf. På åkrarna stod Säden ganska eländig. Hwetet hade ej ännu kommit i ax, och ärterna icke uti blomma: mäst allestäds fans i jorden så stora och djupa rämmor, at då man ibland råkade små ormar, kröpo de ned i dem, och gömde sig därunder, at ingen kunde få dem igen.

Furuskogar både af den hwita, swarta och röda furun, sades finnas ganska stora här i landet; men ännu hade de warit större i forna tider. En af de förnämsta orsakerna til deras aftagande berättades wara de många skogs-eldar, som årligen här ske, i synnerhet af Willarna, hwilka hwarest de färdas på jagt, ofta göra stora eldar, som i stark tårka ränna öfwer skogen; och äro deße som ruinerat och ännu årligen ruinera så mycket Furuskogarna.

Natural Historiens upodlande woro de nu här i landet ganska mone om, och lärer få orter i werlden finnas, där man til samma nyttiga saks befordrande fogat så wackra anstalter, som här. Men så war det ock nästan en enda Person, som man förnämligast hade at tilskrifwa det, och kan häraf ses, hwad glants och tilwäxt nyttiga wetenskaper få, när de ypperste män och Herrar i et land fatta smak och kärlek för dem. Commendeuren på Fästningen wiste mig i dag en lång skrift, hwilken ho-

honom blifwit tilskickad af då warande General-Gouverneuren öfwer Canada, Marquis LA GALISSONIERE, hwilken några år därefter, som Fransk Amiral til Frankrikets heder slog Ängelska Flottan, commenderad af deras Amiral BYNG, och så lyckeligen befordrade Minorcas intagande. Uti ofwannämde skrift upräknas en myckenhet af de trän och örter, som finnas i Norra America, och hwilka för sin nytta löna mödan, at cultiveras eller samlas. På några, til exempel: på Polygala, som kallas Rattle snake root af Ängelsmännerna, gifwas beskrifningar. Wid åtskilliga nämnes orten, där de wäxa wildt. Widare begäres, at man här på alla ställen wille låta samla allahanda slags frön och rötter, och til denna sakens befrämjande lämnas här underwisning, huru alt detta bäst skal ske, samt huru sådana samlade frön och rötter skola förwaras, ansas och skötas, at de måge wäxa, och kunna öfwersändas til Paris. Prof af allahanda Bärg- och Jord-arter eller Mineralier begäres, och åtskilliga orter i de Franska Colonier nämnes, där man funnit någon nyttig eller märkwärdig sten, och jord- eller malm-art. Sammaledes wises här, huru allahanda anmärkningar och samlingar i Zoologien skola göras. Med alt detta åstundas, at man på alt sätt skal söka göra sig underrättad, om, hwartil och huru Indianerne betjäna sig antingen af örter, eller andra Naturalier, ware sig til Medicine eller annat. Denna nyttiga skrift blef först på General Gouverneuren Marquis LA GALISSONIERES befallning upsatt af Monsieur GAULTHIER, Medicus Regius uti Quebec; men sedan af General Gouverneuren sjelf med

deß

deß egen hand på många ställen ändrad, förbättrad och förökt, hwilken därefter lät skrifwa flera copier däraf, dem han sände så til alla i Fästningarna liggande Öfwer-Officerare, som til andra lärda män, i synnerhet til dem, som komma at resa något omkring här i landet. Wid slutet af denna skrift begärtes, at Öfwer-Officerarne och andre wille uti sina berättelser til General Gouverneuren i synnerhet nämna dem af Soldater och andra gemena, som wist någon särdeles flit med örters och andra Naturaliers uptäckande och samlande, på det han wid öpningar och andra gifna tilfällen, kunde antingen befordra dem til sådana tjenster, de kunna finnas skickeliga til, eller ock på annat sätt lämna dem belöning. Jag märkte ock öfwer alt hos de förnämare här mycket större smak för Natural Historien och annan lärdom, än uti de Angelska Colonier, där de merendels måst studerade på, at blifwa rika och fylla pungen, och där de ofta gjorde lek af andra wetenskaper. Eljest klagades dock här, at de, som warit inkomne uti Natural Historien, hafwa warit tämmeligen försumlige, at söka af Indianerna inhämta nyttan af de Canadensiska örter uti Medicine.

Fransoser, som blifwit födde i Frankrike, men sedan kommit hit öfwer til Canada, sades gemenligen hafwa här en bättre helsa, än uti deras födelseland, och äfwen merendels komma här til en högre ålder, än de som här blifwit födde. Likaledes försäkrades, at Europeiske Fransoser kunna mästendels utstå mera beswär, och mera härda ut at resa omkring om wintrarna här i landet, än de infödde. Den olägenhet, som Europeer gemenligen haf-

hafwa. Då de först komma til Pensylvanien, nämligen, at de få en art af Froßa, som likasom wänjer dem wid Climatet, (Se Tom. 2. p. 454.) sade de sig här ej weta af, utan må i början lika wäl, som sedan. Den anmärkning, som flera Ängelsmän gjort wid de i America af Europeiska föräldrar födde, nämligen, at de nästan aldrig så härda ut på sjö-resor, och til at flyttas til de Södra orter af America, som en uti Europa framalstrad, intygade de här i Canada warande äfwen skola träffa in med de här i landet födde Fransoser. När Canadenserne kommo til öarna i mindre delen af America, til exempel til Martinica Dominingo &c. och warit där någon liten tid, blifwa de gemenligen sjuke, och kårt därpå dö bårt. De som där sjukna, komma sig ej gärna före, innan de låta föra sig därifrån hit til Canada tilbaka; twärt om kunna de, som från Frankrike komma til bemälte öar, mångfalt mera härda ut med luften, och där blifwa långlifwade; hwilket flere här i Canada bekräftade.

Den 5. Julii.

Willar.— Wid det wi som bäst höllo på, at spisa middag, hördes några gångor i rad et fult och ohyggeligt ropande et stycke ofwanför Fästningen på floden. Commendeuren Luisignan sade strax, at detta rop war honom ganska obehageligt; ty han kunde af det samma höra, at de Indianer, som gått miste om oß wid Fort Anne, och som woro utgångne, at söka hämna sig på Ängelsmännerna för den oförrätt de trodt sig wara händt, hwarom förut är talt, hade på deras sätt warit lycklige i deras affigt, och at deras skri

gaf tilkänna, det de ihjälslagit någon af de Ängelska. Så snart jag kom til fönstret, blef jag warse deras båt med en lång stång i framstammen, på hwilkens ända hängde en blodig hufwudskål af en människa. Wid deras ankomst med båten til stranden, fingo wi weta, at deße Willar, som woro 6 til antalet, hade fortsatt sin wandring ifrån den ort litet från Fort Anne, där wi sågo, at de haft natt-qwarter, til deß de kommit inom Ängelska gränsen, hwaräst de ute på åkren råkat en man med sin son, som där höllo på at skära. På denna mannen stulo de sig så när, at han ej wißte det ringaste af, innan de med en kula måttade honom så, at han föll död på stället. Detta skedde wid samma by, där de Ängelske par år förut ihjälskutit brodren til en af deßa Willar, som då woro utgångne på partie mot de Ängelska. De skuro nu efter deras wana af denna dödade mannen hufwud-skålen, den de togo jämte de kläder han haft på sig, tillika med förenämde hans son, en gåße om 9 års ålder, och wände så tilbaka til Canada. Så snart de kommo på en Ängelsk mil nära til Fort St. Frederic, hade de hängt den ihjälslagnas hufwud-skål på ändan af en stång i framstammen, och ropade hela wägen där de kommo, til et tecken, at de hade fått seger, och efter önskan wäl förrättat deras resa. De woro, som wanligt, endast klädde i en skjorta; men nu hade åfwen somlige af dem satt på sig den dödades kläder, den ene hans räck, den andre hans byxor, den tredje hans hatt, och så widare: i ansigtet hade mäst alla målat sig röda med Cinober, jämte det de ock öfwerstrukit axlarna på sina skjortor därmed; och i öronen bar mäsra delen ganska stora

ra ringar, som tycktes wara nog hinderlige för dem; emedan de för ringarnas storlek ofta nödgades hålla i dem, då de sprungo eller hade något at göra, som fordrade mycken rörelse. Somlige hade bälten omkring sig af Skallerorms skinn med skallrorna på ändan. Den ihjälslagnas Son, som nu följde dem, hade icke mera på sig, än skjorta, byxor och myßa: de hade åfwen suddat hans skjorta öfwer axlarna fullt med Cinober. När de kommo til lands, höllo de stången, hwarpå hufwudskålen war fastsatt, uti handen, och wid utgående ur båten dansade därmed omkring stranden, och söngo tillika. Deras affigt med gåßen war, at föra honom hem med sig dit de bodde, upfostra honom där, taga honom i deras ihjälslagna broders ställe, gifta honom framdeles med någon af deras anhöriga, at han måtte blifwa et kött och ben med dem. Ehuru de nu gjordt denna wåldswerkan på de Ängelska i fridstiden, twärt emot Gouverneurens stränga befallning i Montreal, och oaktadt Commendeuren här i Fästningen på alt sätt afrådt dem därifrån; tordes dock Commendeuren nu ej annat, än låta dem få mat och hwad de behöfde til deras resas widare fortsättande, emedan han ej hölt för rådligt, at mycket reta dem. Dock sedan de framkommo til Montreal, låt Gouverneuren därstädes ej allenast hårdt tiltala dem för denna gärning, utan tog ock från dem den Ängelska gåßen, den han sedan försände hem til sin moder och anhöriga. Commendeuren Monsieur Luisignan frågade deßa Willar, hwad de skolat gjordt åt mig och dem jag hade med mig, om de råkat oß i ödemarkerna? De swarade, at som deras förnämsta affigt war,

at gå ut och hämnas på Ängelsmännerna i den byn, där deras broder blifwit ihjälslagen, så trodde de, at de wäl lämnat oß i frid och orörda; dock hade det mycket kommit därpå an, huru sinnet då runnit på dem, när de hade först blifwit oß warse. Men Commendeuren och en och hwar af Fransoserne sade, at det war för oß tusendfalt säkrare och bättre, som skedde.

Benrangel af et ofantligt stort djur har för några år tilbaka funnits här i Canada wid den ort, där Illinois bo. En af Lieutnanterne, som nu woro här i Fästningen, försäkrade, at han sedt det samma med egna ögon. Indianerne, som då wore med, hade funnit det uti et moraß. De woro mycket häpna, och när man frågade dem, hwad de mente detta skulle wara, swarade de, at det måste wara benranglet af Husbonden eller hufwudmannen för alla Bäfrar. Det har warit faseligen stort: haft tjocka och half alns långa snöhwita tänder. Man hölt före, at det war benranglet af en Elephant. Lieutenanten påstod, at man ännu kunde tydeligen se skapnaden af hela snabelen, fast den nu war utruten: han sade sig ej blifwit warse, om man tog några ben därifrån, utan alt blef där qwarliggande. Jag hörde sedan på några ställen i Canada talas om detta stora benranglet.

Björnar finnas nog här i landet. Här wid Fästningen fans en unge, som war 3 månader gammal. Han hade samma skapnad, art och egenskaper, som wåra wanliga Björnar i Europa, endast at öronen i proportion tycktes wara längre på honom, samt däremot håret mycket stadigare.

re. Til fårgen war han måst swart, stötande på brunt. Han lekte och bråttades dageligen med en af hundarna. Af deßas skinn föras årligen til Frankrike ifrån Canada en ganska stor myckenhet. Indianerne göra en olja af Björn-istret, med hwilken de om Sommaren smörja sig öfwer ansigte, händer och det bara på kroppen, hwilka sades befria dem från Mygg-bett. Med denna olja smörja de deßutan ofta kroppen, så wål når de bliswit mycket frusne, eller af arbete mycket trötte, eller ock stött sig, som ock eljest. De tro, at et sådant smörjande skal göra kroppen både mjuk och wig, samt bidraga mycket til en hög ålder.

Leontodon taraxacum wårte i myckenhet på betesmarker och åker-renar. Den stod ännu i blomma. Om Wåren, just då bladen börja komma fram och bliswa så store, at örten kan kännas igen, gråfwes rötterna af Fransoserna up, twåttas, skåres sönder och slås i Win-åttika. De tilreda den til Sallad aldeles på samma sått, som en annan wanlig Sallad tillagas och åta den; dock smakar den något båsk. Hår brukade de aldrig, at koka den.

Den 6 Julii.

Hus hade de förafskedade Soldater nu strax efter kriget upbygt sig på de dem tilslagna ågor, hwilka woro belägne håromkring Fåstningen; men de flåste af dem woro ej annat, ån kojor och ingen ting båttre, ån på de uslaste ställen hos oß; dock med den åtskilnad likwål, at folket, som bodde i dem, sällan led nöd af hunger, utan åt rent Hwete-brödet. Husen, som de sig bygt, woro

af bräder, lodrätt stående när hwarandra: mellantaket, och åfwen yttra taket woro ock af bräder: uti springorna inne i huset war smetadt med ler, at göra rummet warmt. Gålfwet war gemenligen af bara ler, eller ock af den swarta Kalk-stenen här finnes; spisen war ock til måsta delen byggd af samma swarta Kalksten, endast at måst omkring eldstaden woro utsökte grå stenar, uti hwilka quartz gjorde det måsta. Deße spisar woro byggde på samma sätt, som hos oß i Swerige brukas hos bönderna i deras främmande-eller gäst-stugor. Somligstäds woro åfwen de stenar, som stodo närmast eld-staden, af den swarta kalkstenen; men de sades ej taga någon skada af elden, när endast deße för starkaste hettan satte stenar woro bra store. Spjäll brukades här aldrig; och de hade ej ännu hunnit förskaffa sig glas i fönstren.

Gärdes-gärdarne woro aldeles lika med wåra måst wanliga i Swerige, endast, at här war längre imellan stafwer-paren, til 2, 2½ à 3 famnar. Til stafwer-band brukades Hickery, med hwilken de gjorde endast en cirkel, och knöto den så til.

Den 8. Julii.

Galium (*tinctorium*) foliis linearibus, caulinis senis, ramorum quaternis; caule flaccido, pedunculis subbifloris, fructibus glabris, Linn. Sp. pl. 106, kallades åfwer hela Canada af Fransoserna *Tisavojaune-rouge*, och wäxte här i myckenhet i skogarna, älskade en skön swart-mylla, och nästan litet däfwig. Med dennes rötter sätta Willarne den ganska sköna röda färgen på Americanrican-

ricanska Igelkott taggarna, dem de inflåta på hwarjehanda deras arbeten, hwilken färg swårligen af Sol, watten eller luft kan ändras. Franska qwinfolken i Canada skola ock färga sina kläder röda med deßa rötter, som äro små, som på Galium luteum.

Hästarne på denna orten gå ute hela wintern, och söka sin föda i skogarna, nära sig af de torra örter där i myckenhet stå qware. De sades ändock wara smällfeta om Wåren.

Den 9. Julii.

Et Bentangel efter en Hwalfisk hade blifwit funnit nästan helt och hållit några Franska mil från Quebec och en Fransk mil från St. Laurence-flod, dit intet flytande watten denna tiden kommer. Detta Sceleton har warit ganska stort. Commendeuren sade sig talt med flera, som sedt detta.

Den 10. Julii.

Båtarne, som här brukades, woro af 3:ne slag: 1. Näfwer-båtar, som woro gjorde mäst af bara näfwer, dock at wrängerna woro af trä. Deße skola längre fram beskrifwas. 2. *Canoer*, som woro urholkade ur et trä: deße äro förut beskrefne i denna Tome p. 169. Här gjordes de samma af den hwita Tallen, både större, och mindre. De brukade ej at ro någon af deßa förenämde, på sätt som wi ro wåra Båtar, nämligen at sitta och wända ryggen mot fram-stammen samt draga åren til sig, utan de hade här en stackot åra eller spade, med hwilken de padlade (som Ängelsmännerne säga) sig fram på sätt, som det sker

hos oß, då en ser någon Skål och wil sakta stjäla sig på honom. Ansigtet wändes således mot framstammen, och karlen har endast en åra, den han håller uti med bägge händerna; men han kan på långt når ej bruka wid roendet den styrka, som då en ror på wårt sätt; ty jag tror, at en karl på wårt sätt kan måst ro så fort allena, som 2:ne med padlande. 3. Det 3:dje slags Båtar de här bruka, äro *Battoes* eller *Battues*, dem jag beskrifwit förut p. 169. Deße äro här altid stora, och betjäna de sig af dem, då de hafwa mycket at föra. Botten, som altid är horizontel och platt, är af Ek, antingen röd eller hälst hwit, at den må desto bättre stå ewot, då han stöter emot stenar eller annat. Wid sidorna äro bräder af den hwita Furun. De taga ej Ek til sidor, emedan Battoen då skulle blifwa för tung.

Tjära och Beck göres tilräckeligen här i landet.

Soldaterne åtnöto här en och annan förmon, som detta slags folk annars just ej på alla orter i werlden kunna fägna sig af. De som lågo här i Guarnison, hade fått af deras Konung et tämmelig tilräckligt underhåll. Dem tildeltes dageligen 1½ livre Hwetebröd på person, så at de hade snarare mera bröd, än de orkade äta. Likaledes bestods dem tilräckeligen Ärter, Fläsk, torrt eller insaltadt Kött. Då och då slagtades någon Oxe eller annat kreatur, hwaraf det färska köttet deltes imellan Soldaterna. Alla Officerare hade Kor, som Konungen bestod dem, hwaraf de nästan hade mera Mjölk, än de behöfde. Hwardera af de gemena Soldater hade här

sin

sin lilla Trägårds-täppa utan för Fästningen, den han hade frihet at sköta, och däruti plantera hwad han wille. Somlige hade giordt sig små Lusthus i sina täppor. Deße små Kryddgårdar woro fullplanterade med allahanda slags Köks-Kryddgårds frukter. Commendeuren sade, at denna sedan med sådana små Kryddgårds-täppor för Soldaterna är brukelig alleståds wid Franska Fästningar här i landet, där ingen stor Stad ligger när, hwarifrån de kunna hafwa grönt. I fridstider hade de så godt som intet beswär wid Fästningen med wakthållande, och som sjön härwid war full med Fisk, och skogen full med djur och foglar, så kunde den, som wille wara flitig, tämmeligen wäl föda sig här, ja; i mat lefwa på Herra-wis. Hwar Soldat sades få hwartannat år en ny Råck; men årligen en wäst, en myßa, en hatt, et par byxor, en halsduk, 2 par strumpor, och tu par skor, samt om Wintern tilräckeligen wed. I penningar hade hwar Soldat deßutom 5 Sols om dagen; men om de kommo at arbeta något i Konungens arbete, betaltes dem altid särskildt därföre, och då hade en Soldat 30 Sols om dagen. Det war därföre ej at förundra sig öfwer, at Manskapet här såg ut friskt, fett och frodigt, lefwande och lustigt. Då någon af Soldaterna blir sjuk, föres han i sjukhuset, eller det så kallade Hospitalet, där han har Sängkläder, Mat, Läkedom, skötsel och uppaßning för intet, hwilket alt Konungen dem består. När någon af dem begärte permißion, at gå någorståds för en eller flera dagar, fingo de wäl tilstånd därtil, om så kunde tillåtas, och njöto likafullt på samma tid sin fulla lön i penningar och proviant;

men de måste dock taga någon af de qwarlämnade Soldater, som skulle hålla wakt under all den tiden, så ofta samma föll på dem, samt betala den samma därföre. Commendeuren hade wäl här altid sin respect, äfwen så Officerarne; men så omgingos dock både Soldater och Officerare utan alt krus och med all anständig frihet. De suto ofta och talade tilhopa som kamrader. De Soldater, som hitsändas från Frankrike, måste gemenligen tjena til deß de blifwa 40 eller 50 år gamla, då de få afsked samt tilstånd at sätta sig ned och upbruka något land; men om de wid hitkomsten ingått accord, at endast tjäna wißa år, så få de efter deras förlopp afsked, om de så wela. De, som äro infödde här i landet, ingå gemenligen et accord, at tjena Kronan uti 6, 8 à 10 år, efter hwilken tid de få afsked, och sätta sig ned i landet at blifwa bönder. När en Soldat fått afsked, skänkes honom af Konungen et wißt stycke land at bo på och uptaga til Åker och Äng. Längden af detta landet blir 40 arpens, och bredden endast 3 arpens, om marken öfwer alt är god; men något mera där landet är sämre. Längden af en arpens räknades sådan, at 84 arpens göra en Fransk lieu eller mil. Så snart nu en Soldat sätter sig ned at upbruka et land, som aldrig förut blifwit uptagit, hjelper Konungen honom i början på fötter. Han får därföre de första 3 eller 4 åren mat af Konungen för sig och sin hustru, och där han har barn, tildelas dem äfwen af Kronan mat på samma tid. Deßlikes skänker Konungen honom en Ko, och de nödwändigaste åker-redskap. Äfwen sändes andra Soldater, at hjelpa honom timra up sin stuga, dem Konungen

enkom

enkom därföre betalar. Detta alt är en stor hjelp för en fattig, som skal börja sätta bo. Uti et land, där Soldaten med en sådan ömhet handteras och wårdas, tyckes det en Konung har lättare före at få friwilliga Soldater, än en bonde kan få drängar. Til detta landets upodlande hade man i senare tider föreslagit, om icke det kunde låta göra sig, at från Frankrike kunna årligen hit öfwersändas 300 man, då de gamle altid kunde få afsked, samt tilstånd, at ej allenast gifta sig, utan ock at dem blefwe tildelt ouptagit land, at upodla och bebo. Landet, som de förafskedade Soldater här fått, war ganska godt, bestod måst af en tjock swartmylla med lera under.

Maten, som Fransoserne i gemen här brukade, war gemenligen så, at om middagen hade man först en köttlös soppa, gjord af spadet som köttet kokas uti, med Hwetebröds skifwor och åtskilliga slags gröna krydder. Därpå en rätt af stekt eller kokadt kött. De stekte ibland det kött, som man kokat förut i sopp-spadet. Steken war ibland af Ox- eller Får-kött, ibland ock af Dufwor eller Höns. Måst altid war det färskt: ibland woro gröna Ärter den tredje rätten; någon gång stekt Fisk: brödet war Hwete-limpor, nog godt; men gemenligen i min smak för mycket salt. Saltet war grått, fint sönderstött, ingen Ost: Smör sattes mycket sällan fram, hwilket nästan altid war ganska litet saltadt: mjölkmat brukades mycket sällan, och war då upkokad mjölk med Hwetebröds-skifwor uti, eller söt Mjölk och däri lagda Catliners (bären af en art af Rubus nog lik Björnbär): någon gång Pankaka. Til dricka brukades antingen Win allena, men gemenligen rödt Win, utblan-

blandadt med watten eller bara watten, eller ock ofta Granris-dricka: (huru detta tilredes se min berättelse i Kongl. Wetenskaps Academ. Handlingar för år 1751. p. 190.) Detta war gemenligen middags-måltiden. Om aftonen woro mäst 2 rätter af kött, bägge stekte, antingen at den ena war Friccasé eller stekta Duswor; ibland stekt Fisk: stundom Miölk med bär. Den tredje rätten om aftnarna war mäst altid Sallad, beredt på wanligt sätt.

Den 11. Julii.

Harfwarne, som här brukades, woro hel och hållna af trä, samt alla ej fyr-utan tre-kantige, lik en triangel.

Plogen tycktes wara mindre dugelig. Hjulen hwarpå Plog-åsen låg, woro plumpe och tiocke som Kärr-hjul. Alt Trä-werket tiockt och groft, at en Häst allena behöfdes at släpa fram lösa Plogen på et slätt fält.

Stenar af särskildt materia från Hälle-bärgen, lågo lösa här ock där på de samma. Somlige woro nog store, om 8 qwarters, à 3 alnars högd, och 6 qwarters trä-linier: andre något mindre. De woro nästan alla af en art; men jag fann dock 3 variationer häraf.

1. Somlige bestodo af en brun och Bröst-säcker-färgad quartz, swart smågrynig skimmer, blandad med swart Corneus, och några få hel små gryn af en brun Spat. Af quartzen war mäst, tämeligen ock af skimmern, men bara litet af Spaten. De woro blandade ganska wäl om hwar-

hwarandra, at de wäl kunde skiljas åt med ögonen, men ogörligen med något Instrument. Stenen war fast och mycket hård; Quartz-kornen fina.

2. Andra bestodo af en grå Quartz, swart Skimmer och Horn-sten, samt litet grå små Spatgryn. Quartzen mäst, Skimmer ock myckett. Spat litet: war äfwen ganska wäl tilhopa blandad, fast, tät och hård sten. Fårgen skilde endast deße 2 stenar från hwarandra.

3. Någre få bestodo af blanning af en ljus Quartz, en swart Skimmer: någre få röda Quartz-korn. Spaten war här mäst: stora flagor af Skimmer. Stenen ej så jamt blandad som de förra: war ock på långt när ej så hård och fast som de samma, utan kunde tämmeligen lätt bultas sönder.

Bärgen, hwarpå Fästningen Fort St. Frederic står, samt rundt häromkring, på hwilka förenämde sten-slag ligga, bestå mäst alla af en kolswart Kalksten, som ligger i Strata som en skifwer, eller den ena hällen öfwer den andra. De kunde kallas en art af skifwer, som genom eld går til kalk. Denna kalksten är inuti beckswart: brottet är merendels likt en sönderbruten stentafla i kanten nämligen myckett fin: här och där wisar sig i denna stenen små mörka Spat-korn, samt annan ojämnhet, som gör, at den på somliga ställen går i ådror som en Masur, eller så weswar sig hwart om annat. De hällar, som ligga öfwerst på bärgen, äro af en grå tät Kalk-sten, som dock endast torde wara en variation af den föregående. Uti den swarta Kalksten finnes mäst öfwer alt en myckenhet af allahanda slags petrificationer, om

jag

jag så får kalla dem, af Conchis, Cochleis, och andra sådana. De Petrificata, som i synnerhet finnes häruti, äro deße:

Petrefactum Conchæ striatæ Pectinites. Af denna finnes här det mästa. Där råkas ibland stora hällar, som ej äro annat, än en hopgyttring däraf. Större delen af deßa Conchæ äro bara små, sällan någon, som går öfwer 1½ tums längd. Mästadelen äro endast en tum långa. Där finnes 2:ne slags petrefacta. Det ena wisar alleståds på och uti stenen impressioner af superficie convexa & concava af Mußlan; men ej det ringaste tecken til skal, utan bara impressioner. Det andra wisar sielfwa skalet sitta qwar uti stenen, så at det helt tydeligen kan skönjas såsom ljust, ifrån sielfwa bärget, som är swart. Af bägge deße slagen finnes ganska mycket uti stenen; dock synes impressionerne wara flera. Somlige äro ganska mycket convexa, i synnerhet midt på, at det står som en bula ut. Andre äro midt på lika som intryckte. De fläste på wanligt sätt utanpå convexæ. Striæ gå altid longitudinaliter, eller från basi seu centro ad apicem seu marginem.

Petrefactum Cochleæ Cornu Ammonis dictæ. Af denna woro här åtskillige, dock ej at förlikna mot myckenheten af nästföregående. Äfwen träffades deße, både med och utan skal; dock woro ej alla deße Cornua ammonis, utan åtskillige woro petrificationer af andra Cochleis. Åtskillige af deßa Cornua ammonis woro ganska store, at jag ej mins mia sedt deß like. Diametern på somliga öfwer en Swensk aln.

Coral-

Coraller af flera slag inwäxte uti stenar, kunde helt tydeligen ses och skiljas från stenen. Somlige woro af Lithophyton Linnæi, eller en Corallium ramosum album; andre fast rare, woro af Madrepora Linnæi.

Stenbållar får jag kalla en art främmande sten, hwaraf war fullt uti hällebärgen somligstädes. De woro hemisphæriske, superficie convexa, så at hela hemisphæren stod merendels ofwanför hällen, men basis satt intryckt och fast uti bärget. De bestå af bara parallelt gående Fibrer, hwilka komma från basis och som från et centrum, och gå ut til superficies på bållen. Färgen af fibrerne grå. Utanpå äro deße Stenbållar släte; men dock fulle med små porer, at han utanpå synes som wore han öfwerdragen med en Eschara, til färgen ljusgrå. Diametern af deßa 1 à 1½ tum.

Sand. — Bland andra sand-arter, som funnos här och där på stränderna wid Sjön Champlain, woro enkannerligen 2:ne nog synnerlige, hwilka nästan altid funnos tilhopa på et och samma ställe, nämligen en swart, och en rödbrun eller Granat-färgad. Den swarta sanden låg altid öfwerst, bestod af ganska fina korn. Betraktas de med et Microscop, befinnas de wara af en mörkblå färg, eller nästan som någorlunda slätt och rostfritt järn. Några korn äro rundaktige; men de måste kantige, med gläntsande ytor eller superficies: mot Solen glittrar den ganska starkt. Af Magneten drages de alla samteligen, intet korn undantagit. Ibland deßa swarta eller mörkblå korn, finnes några få lika fina röda eller granatfärgade sandkorn, hwilka äro af samma slag, som

den

den nästunder liggande röda sanden, som nu skal beskriswas. Denne röda eller granat-färgade sanden är ock ganska fin, dock ej som den swarta: deß korn hafwa ej allenast samma färg som Granater, utan äro ock i sjelfwa werket ej annat, än sönderkroßade Granater. En del korn äro runde, andre något kantige; alla gläntsande, half pellucide. Intetdera af deßa dragas det ringaste af Magneten. Denne glittrar ej mycket mot Solen. Denne Granat-sanden fås sällan helt ren, utan den är gemenligen utblandad med den näst därunder liggande hwita sanden af Quartz. Deße bägge arter af sand, nämligen den mörkblå och den Granat-färgade, finnes ej alleståds på stränderna, utan endast på wißa ställen, och då i den ordning, som förr är nämd, nämligen öfwerst den mörkblå eller swarta sanden, ungefär af en fjärdedels tums tjocklek, mer eller mindre. När den warsamt togs bårt, blef den därunder mer och mer röd, til deß den omsider blef mäst hel röd eller Granat-färgad. Tjockleken af denna war gemenligen litet mera, än den swarta; då den med aktsamhet ströks bårt, tog sanden af hwita Quartz-korn emot, som öfwerst war mycket utblandad med den röda, men längre ned blef helt hwit. Denna war af en twärhands tjocklek, eller mera, hade runda korn, at den liknade aldeles en Pärlesand. Under den emottog en ljusgrå kantig Quartz-sand. På et och annat ställe låg öfwerst den Granat-färgade sanden, och näst därunder den ljusgrå kantiga, utan at något korn kunde märkas hwarken af den swarta, eller Pärlesanden.

Hwad

Hwadan denne swarta eller mörkblå sanden kommer, kan jag ej säga: ty de hade sig ej bekant några järn-malmer här i nägden; dock töra de wäl finnas här, emedan järn-malm är nog allmän på andra ställen i Canada; och denne swarta eller mörkblå fina sanden finnes likaledes mäst på alla Sjö- och Floders-stränder i Canada; fast ej så allmänt. Den röda eller granat-färgade sanden hade sina mödrar eller slägtingar här i nägden; ty ehuru de fasta bärgen och klipporna ej hyste i sig några granater härwid Fort St. Frederic; så funnos dock wid stränderna större och smärre stenar af en främmande art, aldeles skilda från stenslaget i bärgen och klipporna, som hade uti sig ganska fullt med granat-korn, så at när en stötte dem litet sönder, och lade bredewid denna sanden, syntes så godt som ingen skilnad; och längre til Norr i Canada, eller nedanför Quebec, hyste sjelfwa fasta bärgen i sig en ganska stor myckenhet af granater. Denna granat-färgade sanden är äfwen där mycket allmän på stränderna af Laurentii Flod. De åtskillige andre rön och anmärkningar jag här gjorde wid hwarjehanda bärg-arter; lemnar detta Swenska arbetet mig ej frihet at införa, emedan så Läsare torde hafwa smak för sådant.

Apocynum foliis androsæmi; (se Linn. Spec. pl. 213.) wäxte i ymnoghet på skogsbackar, och hade nu hela tiden stått som bäst i blomma. Fransoserne kallade hänne *Herbe à Lapuce*. När en skär eller riswer af stjälken, rinner ut den samma en hwit saft, lik mjölk. Fransoserne tilägnade denna ört öfweralt samma egenskaper, som det så kal-

lade förgiftiga Träder eller Rhus vernix, hafwer i de Angelska Colonier, hwarom är utförligen handladt i denna Resas Tom. 2. p. 211 och följ. nämligen, at denna ört likaledes är förgiftig för somliga, för andra ej; eller, at somlige kunna handtera hänne huru de wilja, stryka deß miölk på sina händer och kropp, utan at hafwa däraf den ringaste skada. Andre åter få ej komma wid hänne, förrän fullt med blåsor slå up på samma ställe. Jag såg här med egna ögon en af Soldaterna, hwars händer bleswo i hast helt fulla med blåsor, endast däraf, at han med handen ref af förenämde ört, at wisa mig. För wißa personer sades denna wara så förgiftig, at om ock endast ångan af hänne råkar komma en sådan i synen eller på händerna, swälla både ansigte och händer däraf gruswerligen up, så at de ej gärna wåga sig at komma hänne när. Alle kommo här därutinnan öfwerens, at deß miölk-saft struken på händer eller andra delar af kroppen, förorsakar nästan på alla människor ej allenast den lemmens upswällande, utan ock, at huden ofta tages där bårt, så at en ser helt skabbig ut; åtminstone troddes de wara ganska få, på hwilka denna miölken ej skulle kunna wisa en dylik werkan. Dock har hon aldrig kunnat skada mig; ty jag har ej en, utan flera gångor, och det i flera personers närwaro, som då häpnat och spått mig all olycka, icke allenast handterat hela örten uti mina händer, utan ock smörgt mig med den miölklika saften öfwer bägge händerna, at de wordo hwita däraf: ja, ibland gnuggat örten så länge öfwer bägge händerna, til deß hon blifwit alt sönderriswen, och ändock, efter alt detta, ej märkt det ringaste tecken eller ändring

dring på min hand. Boskapen lemnar hänne altid oäten.

Den 12. Julii.

Karrborrar (Arctium Lappa) wäxte på åtskilliga ställen omkring Fästningen. Commendeuren berättade, at de om Wåren taga deß turionnes, eller de första spåda skotten som stjälken då gör, rensa dem och slå yttra skinnet af, samt äta dem som Rättika, det är, doppa dem i fint salt, och äta dem.

Sison (*Canadense*) foliis ternatis, Linn. Spec. plant. p. 252. wäxer nog allmänt i skogarna öfwer hela Norra America. Fransoserne kallade hänne *Cerfeuil sauvage*, och betjänte sig däraf öfwer alt om Wåren til grönkål, på samma sätt, som af annan Kyrfwel. Hon berömdes ganska mycket af alla, och räknades för wara öfwermåttan helsosam, blodrenande, ja en af de bästa, som de om Wåren hade på denna orten.

Cottonier kallades af Fransoserna den ört, som af Botanicis har namn af *Asclepias syriaca*, (se Linn. Spec. plant. p. 214.) Den wäxte här i landet nog allmänt på sidor både af elfs- och andra backar, samt eljest på torra och öpna ställen i skogarna i god lös fet jordmon. När stjälken skäres eller brytes af, rinner en hwit mjölk-lik saft i ymnoghet ur den samma, hwarföre örten hålles före wara något litet förgiftig. Icke desto mindre samla Fransoserne här i Canada om Wåren bittida deß spåda stjälkar, då de nyß komma up, dem de bereda och äta på samma sätt, som Sparis, utan at det bekommer dem illa; emedan deße spåda skott ej

ej hunnit ännu så tidigt draga något förgiftigt til sig. Deß blommor gifwa under blomster-tiden från sig en ganska behagelig lukt, så at en med största nöje den tiden reser i de Americanska skogar, i synnerhet om aftnarna, då lukten ännu är starkare. Fransoserne i Canada göra af samma blommor Säcker sålunda: Blommorna tagas om morgonen bittida, då de äro fulla med dagg, hwilken dagg krystes ut, hwaraf sedan kokas Säcker, som är brunt, wälsmakligt och ganska godt. Uti deß fullmogna skidor sitter omkring frödet en art af ull, lik Bomull, hwadan ock örten fått sit Franska namn. Hon samlas af de fattiga, som därmed fylla sina bälster i stället för dun. I synnerhet fyllas de bälster, som brukas för barn, härmed. Örten blomstrar i Canada i slutet af Junii, och början af Julii månader, och deß frön blifwa mogne i medio September, alt efter nya stylen. Denna Ascepias lemnas altid stå oäten af Hästar.

Den 16. Julii.

Om morgonen reste jag öfwer sjön Champlain til de höga bärgen, som ligga på W. sidan om den samma, at se, hwad märkwärdigt där skulle finnas, antingen af rara örter eller annat. När en står på hällebärgen litet från Fästningen, och ser sig omkring, blir en warse, at på W. sidan om sjön Champlain går en ked af ganska höga bärg från S. til N; och då en kastar sina ögon til O. får en äfwen där se en annan ked af ganska höga bärg, likaledes sträcka sig från S. til N; dock äro deße på O. sidan ej tätt wid sjön, utan wäl 6 eller 8 Swenska fjerdedels wäg från den samma; men et lågt jämt land ligger imellan be-

målte

målte bårg och sjön, alt med skog öfwerwårt. Sjelfwa bårgen åro ock måst allestäds öfwerklådde med hög skog, undantagandes dår skogs-elden fått rasa fram. Wid sidorna åro deße bårg mångenstäds ganska brante; annorstäds åter något sluttande. Wi foro öfwer sjön med en liten Canoe, som endast kunde båra 3 personer, och wid framkomsten til landet, wandrade wi från stranden up åt bårgen. Deras sidor woro tämeligen brante, öfwertäckte med jord, fast stora gråbårgs stenar lågo hår och dår. Alt war öfwerwårt med skog; men på somliga stållen hade de slåpt elden lös, hwilken upbrändt en del af skogen. Efter mycket arbete klångde wi oß up på et af deßa bårg, som ända på öfwersta toppen war öfwertäckt med mull. Detta war dock ej et af de högsta, utan andre mycket högre lågo ännu långre ifrån, dit wi dock ej hade tid at wandra; emedan wädret började wäxa til, och wi hade en så liten båt. Inga rara örter eller annat mårkwårdigt fingo wi hår se.

Wid återkomsten til stranden, hade wädret så tagit til, at wi ej dristade oß fara öfwer sjön med wår lilla båt. Jag lemnade dårföre karlen qwar, at föra hem Canoen, då det blef lugnt, och wandrade sjelf tillika med min betjänt landwägen rundt omkring wiken, som war en god Swensk mil. Wi följde stranden åt, dår aldrig någon wäg war, nu öfwer branta bårg, nu öfwer hwaßa stenar, nu genom tjock skog, nu öfwer sanka moraß. Denna orten war förut beryktad för tusende Skaller-ormars hemwist och rätta boställe; men wi blefwo til wår fägnad ej någon warse.

Stranden war ibland ganska stenig; men hade tämmeligen stora kantiga gråstenar. Ibland med rundaktiga och likſom nötte stenar. Ibland et litet stycke sand, dels af den grå, dels ock mäst af den fina ljusröda sanden, som förr är omtalt: stundom ock af den swarta järn-sanden. Uppå bärgen funnos stenar af en fingrynig röd Mica, somligstäds stodo tråna perpendiculairt med bärget wid stranden: annorstäds war stranden af moraß omgifwit.

Petrefactum Cochleæ Cornu ammonis dictæ fans på et ställe i myckenhet uti stenarna och hällorna, som lågo wid stranden. Deße hällor bestodo af en grå Kalk-sten, som är endast en variation från den swarta. De ligga på samma sätt i strata. Uti somliga war hel fullt af sådana petrefacta, både med och utan skal. På et ställe sågo wi Cornua ammonis, som woro faseligen store; bredden öfwer dem hel och hållna war öfwer en Swensk aln, som wi med aln-mått noga mätte. Wattnet hade på somliga ställen afnött stenen ofwanpå; men ej kunnat råda på deßa, utan de lågo qwar uphögde på stenen, likasom någon hade limmat dem fast ofwanpå den samma.

Bärgen här wid stranden woro faseligen höge och store. De bestodo af bara tätt Gråbärg, faste som wåra, och ej liggande per Strata, som Kalk-stenen. En grå Quartz och en mörk Mica war det, hwaraf de i synnerhet bestodo. Där de lågo wid stranden, räckte Grå-bärget ända ned i wattu-brynet; men där de woro et stycke från stranden, lågo de grå eller swarta Kalkstens-hällarne närmast wattnet; men jag kunde ingenstädes fin-

finna, at stora Grå-bärg stodo på deße Kalksten-hälle-bärg.

Fol. Avoine (Zizania) wäxte i gyttja i watten-gölar och bäckar, och stod nu som bäst i blomma.

Den 17. Julii.

Sjukdomar, som äro mäst gängse hos Willarna, sades wara dolor rheumat. och Pleuresie, hwilka förorsakas, dels däraf, at de ofta nödgas ligga om nätterna uti skogen och på fuktiga ställen, dels af de hastiga omwäxlingar af wärma och köld, som luften här som oftast är underkastad, dels däraf, at Willarne ofta dricka sig druckna af Bränwin, och så lägga sig mäst nakne ute under öppen Himmel at sofwa, det må då wara Winter eller Sommar, eller hwad wäderlek som hälst wil. Fransoserne, som här bo, äro ock i synnerhet mäst underkastade deßa sjukdomar. Enkannerligen är Pleuresie här mäst gängse. Commendeuren sade, at han en gång warit rätt illa an af den sistnämda; men Doct. SARRASIN botade honom på följande sätt, som man här funnit wara det bästa: han gaf honom in swettdrifwande saker, lät honom så starkt swettas uti 8 eller 10 timmars tid. Därpå åderlät han honom: åter lät han honom swettas, och därefter igen öpnat ådern på honom, hwaraf han kom sig före igen.

Doct. SARRASIN war Medicus Regius uti Quebec, en ganska förfaren man, så i Medicina practica, som Anatomien och andra lärda wetenskaper: behagelig man i omgänge: Correspondent af Wetenskaps Academien i Paris. Han dödde i Quebec af en Febris maligna, som

R 4 blef

blef införd med et Skepp, af hwilken han blef smittad, då han besökte de sjuka uti Hospitalet eller sjukhuset. Han lemnade en Son efter sig, som ock studerade i Medicine, for öfwer til Frankrike, at där ännu widare perfectionera sig däruti; men dog därsammastädes.

Froßan sades de ibland hafwa här.

Lues Venerea berättades äfwen hafwa introtät sig här i Landet. Willarne hafwa ock blifwit smittade därmed, så at åtskillige af dem hafde haft och hafwa den; men de kunna ock bota den radicaliter. Flere exempel gifwas i deße senare tider, at då antingen någon af de Franska eller af Willarna fått denna sjukan så starkt, at den fått för djupt insteg i alla delar af kropen, hafwa de dock at Willarna inom 5 à 6 weckor blifwit radicaliter och fullkomligen botade därifrån; men Fransoserne hafwa ej kunnat utspana, hwad det är för medicament, som Willarne betiena sig af til denna sjukans utrotande. Det wißte de, at Willarne aldrig bruka Mercurius, hwarken på et eller annat sätt præparerad, utan at deras förnämsta bot består i rötter; men hwilka, kunde de ej säga. Sedan fick jag weta, hwilka örter deße woro, hwarom kan omständeligen ses min berättelse til Kongl. Wetensk. Acad. för år 1750, p. 284.

Binikemaskens plåga är oß mycket wäl bekant i Swerige. I de Ängelska Provincier i Norra America war hon ej så allmänt kunnig. Här i Canada sades åtskillige wara plågade däraf. Han beskrefs för mig så riktigt, som hade de läst Kongl. Swenska Wetensk. Academ. Handlingar.

Han

Han går här ofta från folk til några famnars längd. De hade sig ej bekant, om Willarne hade den samma eller ej. Inga wißa läkemedel woro emot honom kunnoge; ej eller wißte någon orsaken, hwarifrån han kom; utan gißade, at han förorsakades af wißa frukters ätning.

Den 19. Julii.

Fort St. Frederic är en Fästning, wid Södra ändan af Sjön Champlain på en udde, som formeras där af bemälte sjö och den Elf, som kommer ifrån Woodereck och sjön St. Sacrement, hwilken Elf, är här et godt Musquet-skott öfwer. Han har fått sit sit namn af Stats Secreteraren i Frankrike Monseigneur FREDERIC MAUREPAS, som wid deß anläggning hade måst at säga wid sjö-wäsendet i Frankrike; ty det är at märka, at högsta styrelsen af Canada hörer under Sjö-Staten i Frankrike, och tages äfwen altid General-Gouverneurerne här af samma Stat. Som de mästa orter i Canada bära namn efter något Påfwiskt Helgon, så har wanan gjort, at de äfwen inflickat det ordet helig, (*Saint*) wid denna Fästnings namn. Fästningen är byggd på en klippa, hwilken består af den swarta kalk-eller skiffer-sten, som förr är omtalt. Den är mäst fyrkantig, består af höga och tjocka murar, bygde af nyßnämde swarta Kalk-sten, den de brutit et eller par Musquet-skott från Fästningen. På Östra sidan inuti Fästningen är bygt et något högt bomfritt torn, med ganska tjocka och fasta murar, försedt på alla sidor mäst från högsta toppen med en myckenhet Canoner. I detta torn residerar Commendanten sjelf. På Fästnings-

gården är wid ena sidan en liten wacker Kyrka, samt wid de andra sidor hus af sten för Officerarena och Soldaterna at bo uti. På alla sidor mot fasta landet ligga skarpa Hällebärg til mera än et Canon-skott från Fästningen, dock äro somlige af dem, som uti högd täfla med murarna uti den samma, och därtil med ligga de nära til Fästningen.

Ängelsmännerne påstå, at denna Fästning är byggd på deras grund, samt at gränsen imellan de Franska och Ängelska Colonier på denna trakten är emellan Fort St. Jean och Prairie de la Magdelene; däremot wela Fransoserne, at gränsen skal wara på skogen midt imellan sjön Saint Sacrement och Fort Nicolson. Landet omkring Fort St. Frederic på ömse sidor om Elfwen sades wara mycket godt och fruktbart, och har redan för sista kriget en hop med Franska Familier, i synnerhet Soldater, som tagit afsked, satt sig där ned at bo; men kriget nödgade dem, dels at fara in til Canada, dels ock at bo tätt wid Fästningen, och om nätterna sofwa uti den samma. Nu kommo en stor del tilbaka, och mentes, at mot 40 eller 50 Familier skulle ännu denna Höst flytta hit, at här sätta sig ned, åt hwilka land skulle tildelas. Et godt Musquet-skott, eller par, från Fästningen åt Öster, är en Wäder-qwarn, bygd af sten, med tjocka murar, däri males mästa delen af det mjöl, som behöfwes wid Fästningen. Denna Wäder-qwarn är så bygd, at hon kan på wißt sätt tjena i stället för en skans; ty uppe i hänne ligga 4 eller 5 små Canoner. I sista kriget låg där beständigt en hop Soldater; ty därifrån kunde de se långt up för Elfwen, om nå-

några båtar kommo från Ängelska sidan, som ej kan ses från Fästningen; ty om en ej hölt här wakt, kunde en fiende komma med små båtar tätt under Wästra sidan af Floden, då Elfs-backarne hindrade, at se dem från Fästningen. Et fel har man altså begått wid denna Fästnings anläggning, hwilket faller strax en och hwar i ögonen, som kommer dit. Det består däri, at Fästningen hade bordt anläggas på samma ställe, där förberörde Wäderqwarn står, då hade de ej allenast ifrån sjelfwa Fästningen kunnat se långt up för Elfwen, och hindra en fiende, at komma närmare ned efter den; utan man har ock med en liten graf, uthuggen i den lösa swarta Kalksten, och dragen från Elfwen som kommer från sjön Sacrement, til sjön Champlain, kunnat göra Fästningen kringfluten af ständigt flytande watten genom det, at Fästningen kommit at stå på yttersta udden. Då hade de altid kunnat inuti Fästningen haft tilräckeligt friskt watten: då hade ej eller Fästningen warit så nära de höga hällebärgen. De beklagade nu nog, at Fästningen i första början ej blifwit på rätt ställe anlagd.

Sedan wi wäntat i flera dagar på jagten, som plägade hela Sommaren igenom, gå imellan Fort St. Jean och Fort St. Frederic, och efter deß ankomst i några dagar på wind; så blefwo wi ändteligen i dag färdige, at begifwa oß härifrån. Wi hade wid hela wårt wistande härstädes nutit mångfaldig ynnest. Nu warande Commendeuren på Fästningen, Herr LOVISIGNAN, en lärd och tillika ganska belefwad Herre, öfwerhopade oß med all höflighet och godhet, likasom wi ej allenast

wa-

warit af hans egit folk, utan ock, som hade wi warit hans anhörige. Jag hade den äran, at under hela tiden spisa wid hans egit bord, och min betjent åt tilhopa med hans Laquaj: wi hade deßutom wårt enskildta rum och kammare, jämte säng och uppaßning. Wid afresan utrustade Herr Commendeuren oß med tilräckelig mat och annat til Fort St. Jean; kårteligen, han bewiste oß mera ynnest, än wi af egna kunnat wänta och begära. Alle Herrar Officerarne och andre bewiste oß likaledes all uptänkelig bewågenhet.

Wi fortsatte altså wid klockan 11 f. m. wår resa härifrån. Winden war god. På ömse sidor om sjön lågo höga bärg, som en kedja wid hwarandra, dock med den åtskilnad, som förr är nämd, at på O. sidan om sjön war först et lågt med skog bewäxt land närmast sjön, och bakom det til 1½ à 2 Swenska mil lågo de höga bärgen, bakom hwilka sedan alt landet sades höra til Nya Ångeland. Denna ked war af höga bärg, som en skilnad imellan de Franska och Ångelska länder i denna delen af Norra America. På W. sidan om sjön stötte bärgen mäst tätt til wattnet. Sjön war i början endast en Fransk mil bred, men widgade sig sedan alt mer och mer ut. Til en Fransk mil från Fästningen war landet på O. sidan om sjön bebodt, men sedan alt öfwerwäxt med stor skog. Wid 10 Franska mil från Fort St. Frederic blef sjön 4 Fr. mil bred. Då och då syntes holmar uti den samma. Capitain på Jagten sade, at i denna sjö skola in alles finnas 60 holmar, hwaraf somlige äro mycket store. Han sade ock, at sjön på de flästa ställen är så djup, at man med

en

en lina af 100 famnar ej kan nå botten; och tätt wid landet, enkannerligen där twära bärg woro, sades ofta wara 80 famnars djup, at man på somliga ställen icke kan så ankar-grund. Wid 14 Fr. mil från Fort St. Frederic lågo 4 stora holmar i sjön, som här sades wara 6 Fr. mil bred. Hela denna dagen war mulit, och tycktes molnen, som gingo mycket lågt, på flera ställen stöta mot deßa höga bärg, som lågo wid sjön, så at de blefwo inweklade som uti en töckna. Från många af deßa bärg upsteg dimban likasom röken från en Kolmila. Någon sten å kastade sig här och där i sjön. Bakom de höga bärgen på W. sidan sades landet wara hel jämt til många Swenska mil, öfwerwäxt med hög skog, genomskurit med många åar och bäckar, upfylt med åtskilliga träsk och små insjöar, samt mycket beqwämt at bebo. Stranden war här ibland af hällebärg, ibland af sand. Inemot aftonen började bärgen mer och mer förminskas. Sjön war eljest mycket ren, inga klippor eller grund i den samma. Om aftonen sent saktade wädret sig, då wi kastade ankar wid landet, och lågo stilla öfwer natten.

Den 20. Julii.

Om morgonen fortsatte wi wår resa med en behagelig wind. Stället, där wi lågo om natten, war något mera, än halfwägs til Fort St. Jean. Från Fort St. Frederic til Fort St. Jean öfwer Sjön Champlain räknades 41 Franska mil. Sjön war här ungefär en Swensk mil bred. Bärgen hade nu tagit afsked; så at inga syntes på någondera sidan af sjön, utan landet war där lågländt, jämt och allestådes med skog öfwerwäxit.

Stran-

Stranden somligstäds af sand. Sjön måst allestäds 3 à 4 Swenska fjärdedelswäg bred. Han war wäl bredare; men öarne, som lågo wid sidorna, gjorde honom smalare på den sidan wi seglade dem förbi.

Willar eller Indianer syntes på et och annat ställe ligga wid stranden med sina Näfwer-båtar. Inga af deßa bodde här wid sjön; men de wore nu här at fiska efter Störar, som i denna sjön äfwen finnes i stor myckenhet. Wi sågo dem ibland kasta sig up ur wattnet. Deße Indianer föra en särdeles lefnad. En tid om året lefwa de måst af den lilla del af Mays, Bönor och Pumpor de planterat: en annan, eller nu denna tiden, af bara Fisk, utan bröd eller annat sofwel: en annan af bara Willbråd, som Hjortar, Rå-djur, Båfrar, m. m. dem de skjuta i skogen och Floder. De lefwa dock länge, hafwa stark helsa, kunna mångfalt mera utstå beswärligheter och fatiguer, än många andre: de sjunga och dansa, samt äro lustige och altid förnögde, at de på långt när ej wille ombyta lefnads-sätt med den som mår bäst i Europa.

Ungefär 10 Fr. mil, innan wi kommo til Fort St. Jean, sågo wi på W. sidan om sjön wid stranden hus, där Fransoser bodt näst för sista kriget; men den då infallne osäkerheten hade nödgat dem at flytta därifrån; dock woro de nu som måst syßelsatte, at laga sig dit igen. Detta war det första Franska hus och Plantation wi sedt sedan wi lämnat dem, som woro wid Fort St. Frederic.

En

En Fästning af trä eller et bolwerke har fordom warit på O. sidan om sjön wid stranden. Stället wistes oß; men war nu alt med skog öfwerwäxt. De Franske hade bygt det, at hindra Willarnas infall öfwer denna sjön. Mig försäkrades, at många Fransoser blifwit ihjälslagne på deßa ställen. De berättade tillika, at här i Canada finnas 4 qwinnor mot en man af de Franska; emedan årligen åtskillige af de Franska manfolken slås ihjäl på deras resor långt in i landet, då de handla med Willarna.

En Wäderqwarn bygd af sten, stod på O. sidan om sjön, på en udde. Franskt folk har bodt där för kriget; men woro flyttade därifrån, och ej ännu tilbaka komne. De räknade 8 Fr. mil härifrån til Fort St. Jean. De Angelske med deras Indianer hade här somligstäds brändt up husen; men Wäderqwarnen war lemnad qwar.

Jagten, på hwilken wi reste, war den första, som blifwit bygd och brukad här i sjön Champlain. Tilförene betjänte de sig allenast af stora Battoer, at föra Proviant med. Capitain, som nu förde Jagten, och war född här i landet, hade sielf bygt den, och warit den, som först sökt up wägen och mätt djupet, at gå fram med den imellan Fort St. Jean och Fort St. Frederic. Här midt emot Wäderqwarnen sades wara 3 famnar djupt; men sedan ända til Fort St. Jean blir watnet litet grundare.

Hus syntes nu här och där wid stranden.

Utterskinn aldeles af samma slag och färg, som wåra Europeiska, hade Capitainen hängande

de i Cajatan. Deße Uttrar sades finnas til ganska stor myckenhet i Canada.

Skälskinn brukades här mycket at öfwerkläda Coffertar och Kistor med. Likaledes woro deras matsäckar och andra wäskor här i Canada ofta däraf. Äfwen woro pungarne, hwari menige man här hade sin sönderskurna Tobak, nästan altid här i landet gjorde af Skälskinn, til skapnad just sådana, som de af Skälskinn brukas i Götheborg, Bohus-län och Norrige. De mycklade dem ihop, då de wille stoppa dem hos sig eller då de lade dem från sig. Det ludna af skinnet wändes ut. Menige man brukade eljest tämmeligen at röka Tobak på sina resor och wid sit arbete; men aldrig såg jag någon tugga det, som Sjöfolk af Ängelsmän och Holländare nog allmänt göra. Deße Skälskinn woro aldeles af samma slags Skälar med dem wi hafwe i Swerige, hwilkas skinn består af grå och swarta fläckar. De sades finnas til myckenhet i Hafwet nedanför Qvebec, och gå up i Laurentii-flod så långt som ebben och floden räcker, eller som watnet är utblandadt med salt; men ej längre. De hade aldrig synts i någon af de stora sjöar här i Canada. Fransoserne kallade dem *Loup marin*.

För Böns hållande och utwärtes Gudsdyrkan woro Fransoserne i gemen mycket mera mone; än de Ängelske och Holländske. På Ängelska och Holländska skepp och jagter märktes aldrig, at bön hölts hwarken afton eller morgon: aldrig gjordes skilnad på helgedag och söknedag: aldrig eller sällan wälsignades maten eller tackade de GUD för deß gåfwor då de gingo til eller från bords; men här på jagten

hölts

hölts allmän bön både morgon och afton. I dag, som war Söndag, läste de mera än eljest. Både til och från bordet lästes kårteligen, hwarpå de korßade sig. Så snart Capitainen om morgonen stigit up, föll han på sina knän wid sängen, och låg så en lång stund, at göra sin bön. Sammaledes skedde i Fästningen Fort St. Frederic, at hela Guarnisonen kom tilhopa, både morgon och afton at göra bön. Felet bestod endast däruti, at de mästa böner här, öfwen af de gemenaste, skedde på Latin, det en stor del af folket ej förstod.

Sjön blef straxt, så snart wi passerat förenämde Wäder-qwarn, mycket smal, ej stort öfwer et Musqvet-skått bred, at den liknade mera en flod, än en sjö. Landet war på ömse sidor lågt och jämt, öfwerwärxt med löf-skog. Wi sågo i början en och annan liten koja wid siderna af sjön; men därefter blef landet allestäds obebodt. Sjön war ock här ej öfwer 6 eller 10 fot djup: då och då någon liten holma uti den. Mäst hela denna resan hade sjön gått från SSW. til NNO.

Utlagor. På somliga ställen i Canada äro stora trakter af land, som höra til enskildta personer. När en bonde då får lof, at uptaga en del af samma land, och honom tildelas däraf et stycke af 40 arpens längd, och 3 arpens bredd, är han förbunden, då han kommit sig någorlunda före, at framdeles betala til jordägaren årligen 6 Francs.

På somliga ställen blef sjön nu så grund, at de nödgats med ruskor staka ut wägen, där Jagten skulle gå. Annorstäds war han något djupare, til par famnar ungefär.

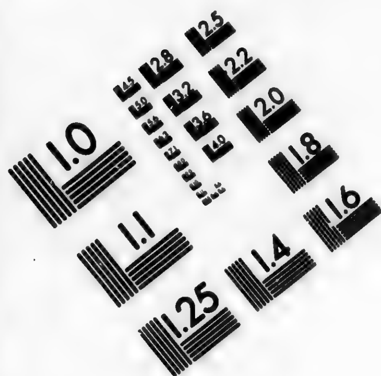
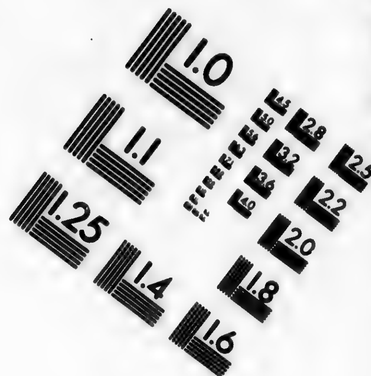
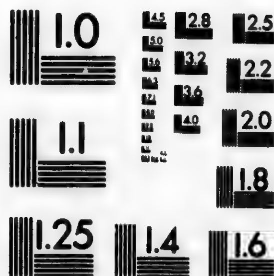
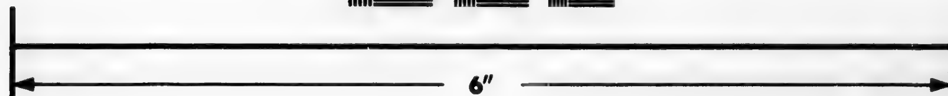

IMAGE EVALUATION TEST TARGET (MT-3)

1.0
2.8
2.5
3.2
2.2
2.0
1.8
1.6

1.1
1.0

Om aftonen wid Solens nedgång kommo wi åndteligen lyckeligen fram til Fort St. Jean, sedan wi hela efter middagen beståndigt haft en omwäxling af Rågn, Solsken, wind och lugn.

Den 21 Julii.

Saint Jean är en Fästning af Trä, som Fransoserne år 1748 anlagt och upbygt på W. sidan om utloppet på sjön Champlain, tätt wid den samma. Orsaken, hwarföre de anlade den samma, war, at betäcka det landet däromkring, som nu skulle besättas med Inbyggare, samt at wara som en nederlags plats för de matwaror och krigsförråd, som årligen sändes från Montreal til Fort St. Frederic, emedan de ända härifrån kunde gå med Jagter til sistnämde ort; men längre ned kunna de ei komma fort därmed; emedan par Musquet-skott längre ned uti Elfwen är strömmande watten och fullt med stenar, så at de bara med Battoer kunna där draga sig fram. Förut war Fort Chamblan, som ligger 4 Franska mil längre ned, nederlags plats för deßa matwaror; men som de då måste bruka både Battoer i början hit up, och sedan Jagter härifrån, och det deßutom war en krokot och längre wäg, at föra matwarorna öfwer land från Montreal, så anlades denna. Den ligger på et lågt ställe, har sandig jordmon, och är åfwen alt landet häromkring jämt, lågländt och öfweralt med skog bewäxt. Fästningen är bygd i fyrkant, tog in en arpent i quadrat. Med mot sjön står et högt hus af trä i hwart hörn, 4 wåningar högt, men grunden til 1½ famns högd är murad af sten. Uti deßa hus, som ej äro fyrkantige, utan i flera anglar eller hörn, äro styc-

ke-gluggar, utom hål för smärre skjut-gewär. I de 2:ne andra hörnen up mot landet står et litet hus i hwardera af trå, 2:ne wåningar höga, dels för Soldater at bo uti, dels ock, at här bättre förswara sig. Imellan deßa hus äro på alla sidor nedslagne i Jorden 2½ famns höga och på öfra ändan hwäste stolpar eller stockar tätt wid hwarandra af Thuya, hwilket hölts här wara det bästa trä, at emotstå röta i Jorden, wida wägnar bättre än Furu. Nedtil stodo deße Pallisader dubbla, den ena raden innan för den andra. För Soldaterne war inuti Fästningen rundt omkring wid Pallisaderna bygde breda broar, fil mer än en famns högd, med ledstänger, på hwilka broar Soldaterne kunde stå, och med deras hand-gewär genom hålen skjuta och afwärja fienden, utan at sjelfwe hafwa någon synnerlig skada af deß Fort. Nästledit år 1748 wid slutet af kriget, då Fästningen blef färdig, låg här par hundrade män i guarnison; men nu i fridstider endast en Commendant, en Prowiant-mästare, en Bagare och 6 Soldater, allena at se efter Fästningen och husen, samt hafwa upseende öfwer den hitförde prowianten. Commendanten, som nu war här, hette Chevalier De Gannes, en ganska behagelig man, och Swåger åt Monsieur De Lovignan, som war Commendant på St. Frederic. Landet omkring denna Fästning på ömse sidor om Floden war fett och af en god Jordmon; dock ännu oupodladt; men det sades, at folk med det första skulle komma hit, at bebo det samma.

Marengoins kallades Myggor eller Krankar af Fransoserna här på orten, och öfwer alt i Canada.

Et namn som de sades lånt af Willarna. Af deßa Marengoins woro alla skogar häromkring Fort St. Jean så fulle, at samma Fästning rättare bordt heta Fort de Marengoins. Det som mycket bidrog til deras alstring war, at landet war morasigt och lågländt, samt fullt med skog. När skogen en gång blir bårthuggen, wattnet afledt och landet upodladt, så förminskas och förswinna wäl deße så lätt här, som sådant skedt på andra dylika ställen förut.

Skaller-ormar berättades af alla ej skola någorstäds finnas på denna kanten, ej eller längre åt Norr, hwarken wid Montreal eller Quebec; utan bärgen omkring Fort St. Frederic sades wara den ort längst åt Norr på denna trakten, där de blifwit sedde. Af alla de ormar, som Nort om denna orten här i Canada finnas, sades ingen wara så förgiftig, at en människa af deß bett skulle taga någon särdeles skada, utan löpa de alle och skynda sig undan, så snart de få se folk. Mina flera anmärkningar om Skaller-ormens Natur, egenskaper, m. m. finnas införde uti Kongl. Wetensk. Acad. Handlingar för år 1752. p. 308. hwarthän jag wisar Läsaren, på det jag i denna Rese-beskrifning ej må behöfwa uprepa det, som jag förut på et annat ställe sagt.

Den 22. Julii.

Om aftonen kommo hästar från Prairie efter oß, dem Commendanten därstädes på min begäran låtit sända efter; emedan wid Fort St. Jean inga hästar ännu stodo til fångs, i anseende därtil, at orten war bara et år gammal, och ingen ännu hun-

hunnit sätta sig här ned at bo. Karlarne, som förde hästarna, hade tillika bref med sig til Commendanten, så från General Gouverneuren öfwer Canada Marquis LA GALLISONIERE, dat. Quebec d. 15 Julii, som från Vice Gouverneuren i Montreal, Baron LONGUEVIL, dat. Montreal den 21 Julii, uti hwilka nämndes, at jag war specielt recommenderad af Kongl. Franska Hofwet, samt at Commendanten skulle förse mig med alt hwad jag begärte, och skyndsammast befordra min resa. Par ankare Win och annat sändes nu tillika ut til Commendanten, som trodes tjena til min förnödenhet och traktering. Om aftonen dracks här under styckens lossande bägge Deras Majestäters, så Konungens i Frankrike som Konungens i Swerige skålar, jämte General Gouverneurens 2c.

Den 23. Julii.

Om morgonen fortsatte wi wår resa härifrån til Prairie, at gå widare därifrån til Montreal. De räknade härifrån til Prairie 6 Franska mil, alt landwäg, och därifrån til Montreal 2½ lieues, efter Floden Laurence. Wi följde i början Elfsbrädden, så at wi hade på högra handen St. Jeans riviere; så kallas utloppet från sjön Champlain. Somlige kalla den ock Champlains riviere. Efter wid pass en Fransk mils resa lemnade wi Floden, och togo något af til wänster. Landet war här allestäds lågländt, skogbewärt, nog wått, så at fast det nu war midt i torraste Sommaren, woro wägarna ändock mycket wåte, at wi ej kunde komma särdeles fort; men det är at märka, at Fort St. Jean blef bygt förleden Sommar, och at hela

denna wägen då först blef gjord, hwilken ännu på så kårt tid ej kunnat stadga sig. 260 Man, dem Konungen födde, och låt hwardera om dagen få 30 Sols, arbetade då uti 3 månaders tid på denna wägen, och sades, at arbetet denna Höst skulle än widare fortsättas. Som landet här war ganska låglåndt och skog-bewäxt, så war det ock det rätta hemwißt för Krankar och Brömsar, hwilka nu mycket oroade oß i deßa tjocka skogar. Efter 3 Fr. mils resa blef landet skoglöst. Detta syntes i forna tider hafwa warit en måßa, som nu blifwit uptorrkad. Här war en tämmelig utsigt på alla sidor. Wi sågo til höger långt ifrån oß 2:ne höga bärg, som skullade wida öfwer de andra, och woro belägne ej långt ifrån Fort Champlain. Likaledes kunde wi här se det höga bärget, som ligger strax wid Montreal. Wägen gick här måst in linea recta. Wi fingo återigen et myckets låglåndt och wått land, därefter skog, måst af Abies foliis subtus argenteis. Alt landet, där wi i dag foro fram, war fett och rikt, så at det en gång kan blifwa ganska fruktbärande, då skogen warder afhuggen och landet uprögdt. Inga Hällebärg, och nästan inga stenar syntes här wid wägen.

Längre fram, ungefär 4 Franska mil från Fort St. Jean, fick landet et annat utseende. Det blef här måst öfweralt bebodt. Wi såge här näppeligen annat, än stora wida och wackra åkrar, nu fulle af det härligaste Hwete, samt här och där något stort Ärtland, ibland något Hafwer-stycke. Annan Sädesslag blef wi här ej warse. Gårdarna woro enstakade, hade hwar sin Åker och Äng när sig. Husen woro af trä, små.

I stället för måße, hwilken här ej fans, betjente de sig af ler, at smeta i wägg-såterna. Taken på Husen woro mycket stupande, täckte med halm. Någon bäck skar här och där igenom landet. Jordmon war fet: landet måst jämt, endast at då och då fans någon liten backe. Wi kunde här se ganska widt omkring oß, och hwart en kastade ögonen, förekom ej annat, än stora wida åkrar och ängar, samt enstakade gårdar kringströdde öfweralt. Åkrarne woro alla i säde, emedan de brukade här endast Wårsäde, och ganska sällan den, som sås om Hösten. Landet är ännu ganska bärande, at det ej behöfwer ligga i träde. Alt landet war måst skoglöst, och lär wed i framtiden blifwa här i mindre myckenhet. Åkrarne woro lagde i små smala ryggar, samt här och där något dike, ensannerligen på ömse sidor wid wägen. Detta war utseendet af landet ända til Prairie och Sanct Laurence-Flod, som nu syntes öfwer alt framför oß. Med et ord: Landet i mit tycke war här et af det täckaste jag ännu sedt i Norra America.

Wid middagstiden kommo wi fram til Prairie, som ligger på Elfsbacken wid St. Laurence-Flod. Här stannade wi i dag, emedan jag wille bese orterna häromkring, innan jag skulle längre.

Prairie de la Magdeléne är en liten by, som ligger på Östra stranden af St. Laurence-Flod: de räknade härifrån 2½ Fr. mil til Staden Montreal, som kan hel tydeligen ses i NW. därifrån på andra sidan om Floden. Landet omkring Prairie är hel flackt, nästan utan den minsta backa; stora fält på alla sidor, antingen åker, äng eller betesmark. På W. sidan, som förr nämdes,

ſtryker Laurentii-Flod förbi, ſom här är 1½ Franſk mil bred, om ej mera. Huſen i Prairie äro mäſt bygde af trä, ſtupiga trä-tak, wäggarna i ſtället för mäßa i ſpringorna beſtrukne med ler. Jag fann dock några ſmå Stenhus upmurade af den ſwarta Kalkſtenen, eller ock af klappurſten, då endaſt den ſwarta Kalkſten war ſatt rundt omkring fönſter och dörar. Midt i byen ſtår en wacker Kyrka af ſten, med Torn på, wändt åt W. och Klockor däri. Juſt framför Kyrkodören ſtår upreſt et ſtort korß af trä, med ſtega, Hoſtänger, Hammare, ſpikar, m. m. därpå, afbildandes alla de redſkap de betjänte ſig af wid wår dyra Frälſares korsfäſtelſe, och tör hända wäl ännu en hop flera. Byen war omkringgifwen af 2, à 2½ famns höga Palliſader, hwilka woro upſatte i forna tider mot Indianernas ſtröfwande. Utanför byen woro ſmå Krydd- och Trägårdar, men få Frukt-trän däri. Elfsbackarne woro här ej ſärdeles höga. Här war en Präſt och en Capitain, ſom bar namn af Commendant. Åkrarne häromkring woro ſtore och jämne, beſådde med de förr omtalte Sädes-arter; men af Råg, Korn och Mays ſås intet. Uti SW. härifrån är uti Laurentii-Flod et ſtort wattufall, hwars buller hördes ganſka wäl hit. När wattnet i Floden om Wåren wid iſloßningen börjar at wäxa, ſtiger det ibland ſå högt, at det öfwerſwämmar en ſtor del af åkrar och ängar, och i ſtället för, at Floden Nilus med ſit öfwerflödande gör landet fruktſamt, förorſakar denna Floden mera ſkada; ty den förer med ſig en hop gräs och örter, hwars frön bliſwa de wärſta ogräs på deras åker, den de ſålunda mycket bärt-ſkämma. Wid detta tilfället nödgas de föra ſin

bo-

boskap långt bårt; emedan wattnet då öfwertäcker alt; men det står så endast på i 2 eller 3 dagar, då det sedan rinner sin wäg, och förorsakas detta öfwerswämmande måst af is-stoppning.

Fol. Avoine wäxte til myckenhet uti den bäcken eller lilla ån, som flyter litet nedanför Prairie.

Den 24. Julii.

Om morgonen fortsatte jag resan därifrån. Wi stego uti en Battoe wid Prairie, foro så snedt öfwer Elfwen, och läto strömmen drifwa oß alt mer och mer ned, til deß wi komo til Montreal. Laurentii flod räknades wara wid Prairie något mer än en Fransk mil bred. Strömmen är där stark; wattnet ej särdeles djupt, så at inga Jagter kunna komma längre up för Elfwen, än til Montreal, undantagandes om Wårtiden, då de kunna gå up til Prairie därmed, men ej längre. En kan se staden Montreal hel wäl från Prairie, och sedan hela Elfwen utföre til deß en komer dit fram. Wid ankomsten til Montreal sågo wi en myckenhet folk wara församladt wid den Stads-porten, där wi skulle landstiga, alt af nyfikenhet, at se oß; emedan de hört, at någre Swenske, et Folkslag, som de endast förr hört talas om, men aldrig sett, skulle komma i dag. Alle, med hwilka jag här sedan talade, bekräftade enhälligt, at wi wore de förste Swenske, som ännu kommit til Montreal. Så snart wi anlände til stranden, och jag steg ur Battoen, kom en Capitain, som war enkom därföre utsänd från Gouverneuren härstädes, mig til mötes, och bad mig följa sig til Gouverneurens hus. Wid framkomsten fördes jag in uti en sal,

dår Gouverneuren sjelf tillika med några af sina wänner hade komit tilhopa. Baron LONGUEUIL war wäl ännu endast Vice-Gouverneur; men han wäntade dock dageligen sin fullmagt från Frankrike. Af denna Herren blef jag med större höflighet och nåd emottagen, än jag kan beskrifwa. Han wiste mig bref från General-Gouverneuren i Qvebec Marquis DE LA GALISSONIERE, däri General-Gouverneuren berättar, at befallning ankommit från Kongl. Franska Hofwet, det jag skulle hafwa fritt alt hwad jag behöfde, samt at alla mina resor här i landet skulle ske på Hans Kongl. Maj:ts kostnad i Frankrike. Med et ord: Gouverneuren Baron LONGUEUIL betedde mig hela denna tiden jag både nu, och sedan efter återkomsten från Quebec här wistades, mångfalt mera ynnest, än jag kunnat tänka eller förwänta.

Den 25. Julii.

Folkets lefnads-sätt i Montreal och denna delen af Canada war skildt ifrån de Ängelskas, nästan på samma sätt, som deße Nationer äro häruti skiljaktige i Europa. Fruentimret såg här wäl ut; de woro belefwade och ärbare med en liten oskyldig frihet: gingo om Söndagarna mycket granna klädde, mäst på samma sätt, som wårt Swenska Fruentimmer. Om Söknedagarna prålade de wäl ej så mycket; dock woro de altid ganska mone om, at utkrusa hufwudet, hwars hår altid war lagt i läckar och pudradt, samt utsmyckadt med allahanda gläntsande och glittrande saker, likasom det warit fullsatt med Diamanter och dyrbara stenar. Deras hwardags-kläder woro en liten nätt tröja, samt en hel stackot kjortel, som

räckte

räckte til halfwa benet, och ibland ej dit, nästan som de däruti taait seden af Wilskornas helt stubbota kjortlar. Skoklackarne woro hel smale och ganska höge, at det war undran wärdt huru de kunde gå på dem. Uti hushålls-syßlor öfwerträffade de wida de Ängelska qwinfolken, hwilka, (at säja rena sanningen) hafwa den frihet sig förundt, at de fått hwälfwa all hushålls-bördan på Manfolken, och således ofta kunna sitta hela dagen på en stol med händerna i korß, utan at behöfwa arbeta; men deße Canadensiske grepo sig gemenligen mera an, i synnerhet den menige hopens, hwilka infunno sig allestäds både på åker, äng, i sågård, m. m. och skydde intet arbete; men uti kärils och husens renhållande tycktes dock något saknas hos dem. Gålfwen, så i Städer, som på landet där folket dageligen wistades, twättades ibland ej en gång på halfwa året; därföre sågo de för den, som nyß förut warit hos Ängelska och Holländska, där gålfwens ständiga skurning och renhållning anses nästan lika wigtig som sjelfwa Religion, nog obehageliga ut; dock at förekomma det, at dels tjocka dammet på gålfwet icke måtte för starkt beswära helsan, löpa qwinfolken några gånger om dagen omkring rummet med en wattu-kanna, utur hwilkens pip de slånga wattnet omkring på gålfwet, som då fäster det starka dammet qwar, men så snart det torkas, och börjar lyfta sig up från gålfwet, kommer en ny beständelse igen. J öfrigt låta de sig ej falla beswärligt, at wara allestäds med uti hushålls syßlor. Jag såg med nöje, huru åfwen de förnämare, ja sjelfwa Gouverneurens döttrar, klädde sig rätt och slätt, hade ej mycket ut sig, lupo allestäds i husen

både i källare och kök, såsom pigor, at se efter, det alt riktigt tilgick, och buro tillika sin som med sig. Den seden war här, at en mansperson, som gick på gatan, war förbunden at lysta på hatten och helsa på alla han gick förbi. Detta war nog beswärligt för den, hwars syßla fordrade, at ofta wisa sig ute, i synnerhet om aftnarna, då hwar Familia satt utan för sin dör på gatan. En annan sed war, at om 50 eller flere personer gjorde besök hos mig på en dag, war jag skyldig den näst-följande dagen, at betala det samma hos dem igen, om jag ej wille ånses för obelefwad.

Skinnwaror. Åtskillige, hwilka uti flera års tid rest ut på Båfwer-jagt til de Norra orter af Canada hos de Willar, som bo ungefär 50 Franska mil från Hudsons Wik, berättade at de djur, hwilkas skinn de i synnerhet där sökte at få, och som finnas på nyßnämde ort til myckenhet, äro Båfrar, Chats Sauvages eller Loar, och Marters eller Mårdar. De räkna i Canada de skinn för bäst, som fångas längre åt Norr; ty de äro mera hår-rike, och wackrare, än de som fås längre åt Söder, och detta alt i större eller mindre grad, alt som samma skinn fås mera til Norr eller Söder.

Hwita Rapphöns (*Perdri blanche*) kallades af Canadenserne en art foglar, som i stor myckenhet skola finnas om Wintern wid Fretum Hudsonis. De äro twifwelsutan wåra Snöripor. Ju mera köld eller snö inföll, ju mera sades de komma dit. De beskrefs hafwa hwita ludna ben, wara til färgen helt hwita, hafwa 3 à 4 swarta fjädrar i stjerten, äga et ganska wälsmakeligt kött. Af Herr. EDWARDS Nat. Hist. of Birds

Birds p. 72. ses, at wåra Snö-ripor åro nog almånna wid Hudsons Bay.

Harar sades åfwen wara wid Fretum Hudsonis eller Hudsons Wik til myckenhet. De finnas ock ymnigt uti sielfwa Canada, hwilket jag ofta sett, och åro de aldeles och i det nogaste af samma slag som wåra Swenska: om Sommaren gråbruna, om Wintern snöhwita, åfwen som hos oß.

Mechaniska Slögder, Husbyggnad, Tegelbruk, Snickare och Swarfware-arbete, med mera sådant, hade ej ånnu hunnit hår til den högd, som det borde. Ängelsmånnerne öfwerträffade dåri långt de Franska. Det lårer komma dåraf, at de måsta Handtwerkare hårstådes åro endast afskedade Soldater, hwilka ej haft stort tilfålle at låra något, utan hwartil de af nöden eller någon håndelse blifwit twungne. Dår fans dock ibland några enda, som i dylika slögder gjort tåmmeliga framsteg. Jag såg hår en, som förfårdigade ganska goda både Wågg- och Byxsåcks-ur, och dock lårt samma konst måst af sig sielf.

Den 27. Julii.

Flugor (*Musca domestica*) sades af ganska många både hår i Staden, och sedan uti Quebec aldrig hafwa warit fundne hår i landet för ungefår 150. år tilbaka. Alle Indianer skola bekråfta det samma, och såga, at de wanliga flugor först kommit hit med Europeerna, och med skepp, som hår strandat. Jag lämnar detta i sit wårde; men det wet j... at då wi i ödemarkerne imellan Saratoga och Crownpoint eller Fort St. Frederic satte oß ned på något stållet i skogen, antingen at

hwi-

hwila, eller at äta, kommo altid fullt af wåra wanliga flugor flygande, och satte sig på oß, så at det sålunda tyckes wara twifwelaktigt, om de ej warit längre tid i America, och om de först blifwit hitbragte från Europa; så framt någon ej wil säga, at stammen til deßa flugor lämnats i besagde ödemarker den tid, då Fort Anne war i wälstånd, och Ängelsmännerne ofta färdades här fram och tilbaka, utom det, at åtskillige andre Europeer både förr och sedan gjort där resor och genom sina matsäckar, låckat flugorna at göra dem följe.

Willa Oxar och Kor finnas i ganska stor myckenhet i södra delen af Canada, och hafwa där warit från urminnes tider. Enkannerligen uppehåller sig en ymnoghet däraf på de orter, där de så kallade *Illinois* bo, hwilket är ungefär wid samma Latitude som Philadelphia. Längre til Norr blifwer man ej mycket af dem warse. I dag såg jag en hud af deßa willa Oxar. Den war stor som en wår största Oxhud, men mera hårig. Hären mörkbruna, eller måst af samma färg som et brunt Björn-skinn. Näst wid hullet woro hären måst så fina som ull. Detta skinn war ej särdeles tjockt, och sades ej wärderas i Frankrike så mycket som et Björnskinn. Bland annat hwartil de brukas, är, at om wintern hafwa dem under fötterna uti de rum en wistas, emedan de äro mjuke och mycket warme. Åtskillige af denna willa Boskapen sades hafwa en lång och ganska fin ull, som täflar, om ej öfwerträffar den, som fåren hafwa; de hade däraf gjort strumpor, kläder, handskar och annat arbete, som warit så godt,

godt, som det skönaste af ull kunnat göras. Indianerne förfärdiga sig ganska mycket däraf. Köttet skal täfla med det bästa Ox-kött i behagelig smak och fettma. Skinnet är ofta tjockt, och brukas til samma, som de Europæiska Oxars. Denna willa Boskapen sades ock wara större och starkare, än den Europæiska, brunröd til färgen, kårta horn, men wid roten mycket tjocka. Deße och flere egenskaper som den har med och framför annan hemtamd boskap, har bragt en och annan här på orten på den tankan, at försöka at göra den tam, då en ej allenast kunde hafwa ofwannämde förmoner, utan som de ock äro starkare, än annan boskap, torde det komma ganska wäl til paß wid åkerbruket. De hade därföre flera gångor förskaffat sig små Kalfwar däraf, dem de i Quebec och annorstäds födt up bland den andra tama boskapen, hwilka lefwat til 2, 3 à 4 år, men sedan gemenligen dödt bårt: och oaktadt de dageligen sett folk, har ändock altid warit något wildt och otamt hos dem, så at de beständigt warit mycket skygge, rest öronen, stått och darrat, eller sprungit mycket yrt, så snart de blifwit warse någon människa; så at de ej ännu påfunnit konsten at göra dem rätt tama. De hade ock tyckt, at de ej tola kölden så wäl, hwari de äfwen styrktes däraf, at ehuru warme somrarne äro, finnas de dock sällan längre til Norr, än ofwannämt är. De mente, at då landet wid Illinois blefwe något mera bebodt af Fransoser, skulle det falla lättare at göra dem tama, och då kunde man sedan beqwämare flytta deras afwel längre til Norr. Om deßa är något talt förut i denna Resas Tom.

2. p.

2. p. 326. 388. Hornen brukades mycket både af Fransoser och Willgr i Canada til Kruthorn.

Friden, som war sluten imellan Frankrike och Ängland, blef i dag här proclamerad. Soldaterna woro i gewär: styckenn loßades på wallarna och salfwor gofwos af hand-gewären. Åtskillige Fyrwärkerier uptändes, och om aftonen woro alla fönster i staden upfyllde med brinnande ljus. Alla gator strömmade långt in på natten fulla med folk. Om aftonen gjorde Gouverneuren mig den heder, och sände efter mig, med begäran, at komma til honom til aftonmåltid, och frögda mig tillika med landets Inwånare. En stor hop Officerare och andre förnäme infunno sig där tillika. Där dracks lustigt om långt in på natten.

Den 28. Julii.

Om morgonen reste jag i följe med Gouverneuren Baron Longueuil och hans Familie ut til en liten Ö, benämd Magdalena, som hörde honom enskildt til, och war belägen uti Laurence-Flod nästan midt mot staden på Östra sidan. Gouverneuren hade här en täck fast liten byggning, en stor wacker Trägård, samt sin Ladugård. Floden skär sig fram imellan staden och denna Ön, och gör där en tämmelig stark ström. Närmast in til staden är så djupt, at Jagter kunna gå där fram; men mot Ön blir det grundare, at de merendels med fork skola staka sig fram.

Qwarnen, som här war byggd, drefs af bara strömmen i floden, hwilken af sig sjelf war så stark, utan någon särdeles damm. I denna qwarn märkte jag följande: 1. Qwarn-stenarna besto-

bestodo ej af et enda stycke, utan woro af flera sammansatte. Den öfre war ganska stor, hopsatt af 8 särskildta stycken, dem de paßat tätt tilhopa, och utomkring sammanbundit med tjocka järn-band. Sådan war ock den undra stenen: den öfra war hitförd från Frankrike; men den andra hade de tagit här i landet. 2. Trattens ho, därigenom Säden rann ned, skakades sålunda, at öfre delen af trillans axel war skarfwad ofwanför qwarn-stenen med en fyrkantig påle af hårdt trä, en twärhands bredd på hwar sida. När denna gick omkring stötte deß 4 hörn mot en ända af skon, hwilken på en sida gick långt ut, och sålunda skakade tratten, at Säden rann ned. 3. Hjulen woro helt och hållna gjorde af hwit Ek. Hjulstocken äfwen så; men kuggarne i kand-hjulet och pinnarne eller spolarne i trällan woro af Säcker-Lönn eller Wildska Körsbärsträn; dock skal Säcker-Lönnen wara den måst brukeliga, hwilken sades wara et ganska hårdt trä, hälst den, som wäxer på torra ställen.

Rhus glabra wäxte här til stor myckenhet. Jag har aldrig någorstäds sedt honom så stor; ty den war somligstäds ända til 4 famnar hög, och tjockleken därefter.

Sassafras war här planterad: ty det finnes ej af sig sielft wildt på hela denna trakten, utan långre i Söder. Fort Anne war den ort, där jag såg Sassafras wildt wäxa längst til Norr. Deße, som på denna ön woro planterade, hade stått här i många år; men woro ännu endast små buskar, af 4 eller 6 qwarters högd, samt en tums tjocklek, och näppeligen det. Orsaken war, at den måst

hwar Winter bårtfryser til stammen ända ned til roten, och om Sommaren utslår åter nya skott. Så såg jag, at den gjorde hår. Så märkte jag åfwen, at den gjorde både wid Fort Anne, Fort Nicholson och Osvego. Sålunda låter wara fåfängt, at Sassafras planteras uti et mycket kallt Climat.

Morus rubra eller Röda Mulbärsträdet war åfwen hår planteradt. Jag såg däraf 4 eller 5 stycken, som woro af 2½ famns högd. Gouverneuren sade, at de stått på denna orten i 20 år, och blifwit först hitförde från orter längre åt Söder belägne; ty omkring Montreal wära de icke wildt. Den ort, hwar jag märkt deße wära af sig sielfwa wildt längst til Norr, är ungefär 20 Ängelska mil Norr om Albany; ty de Bönder som där bo, sade, at ännu finnes någon där i skogen, fast nog sällsynt; men då jag följande natten kom at ligga wid Saratoga, och frågade af folket, om de sett deße Mulbärsträn wäxa wildt där i skogarna, swarades mig af alla, at de aldrig blifwit dem där warse, utan at den ofwannämde orten 20 Ängelska mil Norr om Albany är det ställe, där de finnas längst åt Norr. Deße Mulbärsträn, som woro hår på ön planterade, trifdes wäl, fast de woro satte i en tämmelig skarp och mager jordmon. De hade stora och frodiga löf; men til all olycka ingen frukt detta året. Imedlertid lärde jag, at deße nog kunna tola köld.

Watten-Bok (Platanus occidentalis) war hår planterad på et skuggrikt ställe, där den wäxt up til et mycket högt trå. Af Fransoserna kallades den öfweralt *Cotenier*. Den fans ingenstäds

wäxa

wäxa wildt wid Laurentii-Flod, utan den ort långst åt Norr, där den wäxer wildt, sades wara wid Fort St. Frederic, eller litet Norr däromkring, hwarest den dock är nog sällsynt.

Röda Enen (Juniperus virginiana), som af Fransoserna kallades *Cedar rouge*, fans likaledes i denna trägård planterad; men den war ock först förd hit från de Södra orter; ty här på trakten finnes den ej wildt; dock trifdes den här ganska wäl.

Wi reste hem från denna behageliga ön klåckan half 7 om aftonen, och en tima efter Baron LONGUEUILS hemkomst fick han 2:ne glada tidender på en gång: den ena war, at hans Son, som warit 2:ne år borta i Frankrike, nu kom hem: den andra, at samma hans Son, hade med sig Konungens fullmagt för sin Fader, at wara Gouverneur för Montreal och det därtil hörande landet.

Solfjädrar gjorde af wilda Kalkoners stiert, brukades ibland af somliga. De hade tagit stierten, då foglen nyß blifwit skuten, bredt den samma ut som en Solfjäder, och låtit hänne så torka, då hon beständigt behölt samma skapnad. Jag såg så wäl Fruentimmer, som de förnämare af Manfolken, hafwa en sådan uti handen, då de spatserade ut i staden wid starkt Solsken eller wärma.

Gräswärten på ängarna häromkring Montreal bestod nästan hel och hållen af en *Poa* culmo subcompresso, panicula tenuissima, spiculis trifloris minimis, flosculis basi pubescenti-

 bus.

hus. Detta är et mycket fint och tätt wäxande höslag, och håller åfwen til godo de torraste backar; men är ej särdeles bladrikt, så at den fina stjelken gör här det mästa fodret. Wi hafwe många gräs-slag i Swerige, som på ängar äro margfalt mera gagnelige, än detta.

Den 30. Julii.

Willa Plomonträn wäxte til stor myckenhet på bäckes-backarna utanför staden. De woro nu så fulla med Plommon, at qwistarna och sjelfwa träden lutade ned; dock war frukten ännu ej mogen. Plommonen woro röda, sades smaka någorlunda wäl, samt at en del plägar insylta dem.

Swarta Winbär (*Ribes nigrum*) wäxte til myckenhet på samma ställen. Bären woro nu mogne, nog små; men smakade på långt när ej så wäl, som wåra Swenska swarta Winbär.

Palsternackor wäxte i stor myckenhet öfweralt, så på bäckes-backar, som på åkrar och annorstädes, så at jag nästan började komma på den tanken, at hon war en hemfödinge i America, och ej först hitbragt från Europa; men som jag sedermera under mina resor genom Iroquirnas land, där ingen Europé haft någon plantation, ej fann et enda stånd af henne, ehuru där mäst allestädes war den härligaste jordmon hon kunde åstunda; så skönjes det tämmeligen tydeligt, at hon ej är infödd i America, utan förskrifwer sig först från Europa, hwarföre hon ock i denna werldenes Wästra del fåfängt efterletas på andra ställen, än där Europeer wistats och brukat Jorden.

Den

Den 1. Augusti.

General Gouverneuren öfwer Canada residerar gemenligen i Quebec; men så gör han likwål då och då någon resa hit til Montreal; merendels uppehåller han sig här en del af Wintern. Om Sommaren wistas han måst altid i Quebec, emedan Konungens skepp den tiden komma dit, med hwilka han får bref från Frankrike, dem han skal beswara, utom åtskilliga andra göromål. Under sit wistande i Montreal bor han på det så kallade slottet, som är et stort stenhus, fordom bygt af General Gouverneuren Vaudreuil, och hörer ännu deß Familia til, hwilken det uthyrer til Konungen för en wiß Summa penningar. Generalen Galissoniere sades hafwa mera tyckt om Montreal än Quebec, och är åfwen den förras belägenhet långt behageligare.

Penningarna, som brukades här i Canada, woro måst pappers-sedlar. Jag såg nästan aldrig något annat mynt, undantagandes några små Franska Sols, som woro af Koppar utblandad med litet Silfwer, och nu så nötta, at de woro helt tunna. En sådan penning gick här för 1½ Sols. Pappers-Sedlarne woro ej tryckte, utan skrefne. De hade den beskaffenhet, at som Konungen i Frankrike har funnit, at det är åfwentyrligt för Kapare, Skeppsbrott och andra olyckor på sjön, at sända hit öfwer penningar til Troupernas betalning och andra ting, så har han förordnat, at i deß ställe, då löner åt Krigsfolket eller ock för Kronans arbete, och dylikt skal utgifwas, Intendenten uti Quebec eller ock Commissarien i Montreal låter skrifwa en eller flera

Sedlar, alt efter Summan, som skal gifwas ut, hwarpå nämnes, at den Sedeln skal gå och gälla för så och så mycket til nästa October, hwarunder sedan antingen Intendenten eller Commissarien sätter sit namn. De gälla då som andra penningar. Uti October Månad på en wiß bestämd tid är hwarjom och enom frihet lemnad, at bära sina Pappers-Sedlar antingen til Intendenten i Quebec eller Commissarien i Montreal och af dem därföre taga ut en wäxel på Frankrike. Då denna i Frankrike upwises så de af Kongl. Ränteriet i reda penningar så mycket ut, som är utsatt i wäxeln. Behöfwes ej det året penningar i Frankrike, kan en behålla sina Sedlar til följande året i October Månad; ty de gå och gälla lika som förr och då hos endera utaf ofwannämde Herrar förwandla dem i en wäxel på Frankrike. Det är endast i October Månad, som de få inlefwerera deßa Sedlar, och uttaga wäxel på dem. De äro af åtskillig storlek, lika som wåra Banco-Sedlar i Swerige; dock här än smärre; ty de hafwa dem, som gå endast för en livre, och tör hända, at de ibland än gifwas mindre. Mot Hösten, när Köpmans skeppen hit ankomma från Frankrike, äro de handlande ganska angelägne om, at inkaßera så många sådana Sedlar, som de kunna få, dem de låta förbyta i wäxlar på Frankrike. Deße wäxlar äro til en del tryckte, dock lemnas rum här och där at inskrifwa Summan, namnet &c. Som alle deße slags Banco-Sedlar helt och hållne äro skrefne; så är ei underligt, om de stundom äro något åfwentyr underkastade, och at skälmar lätteligen kunna skrifwa dem efter, hwilket ock skedt en och annan gång.

Dock

Dock hafwa de hårda straf, som blifwit lagde på sådana Myntmästare, och som måst kåstat sielfwa lifwet, tämmeligen afskräckt de wanartiga, så at nu sällan höres något dylikt. *Sols* war det minsta mynt, som skulle swara mot en penny uti Angelska Colonierne. 20 Sols giorde en *Livre* eller en *Franc*; ty de woro alt et och samma. 3 Livres eller Francs gjorde en *écus*. Emedan här war stor brist på smått skilje-mynt, så fick ofta antingen den köpande eller säljande kännas wid någon skada, och kom det därföre ibland ej så noga an på en half Livre mer eller mindre. Til exempel: om jag wille köpa något af en annan, som begärte 10 Livres därföre, och jag nu ej hade några Sedlar, som just gjorde 10 Livres; så nödgades jag i brist på skiljemynt betala en eller par Livres öfwer det som begärtes. Ty den som war mycket angelägen, at sälja sit, eller at köpa en annans, fick gemenligen altid härwid lida.

Tjänstefolkets Lön war här i staden sådan: en flitig och trogen dräng fick gemenligen 150 Livres om året: en dylik piga 100 Livres: en karl, som förstod något handtwerk bekom om dagen 3 à 4 Livres och en gemen dagswerks karl, 30 à 40 Sols. På landet war årslönen för tjenstfolk och dags-penningen för dags-karlar gemenligen litet mindre. Orsaken at lönerne woro så dryga, föregafs wara brist på arbetsfolk; emedan hwar och en har så lätt i detta oupbrukade landet, at få sig Hemman och Jordabruk, där han kan lefwa wäl, utan at hafwa stora utlagor, och altså ej har af nöden at tjäna andra.

Montreal är til storlek och rang den andra staden i ordningen uti Canada; men uti behagelig situation och mildt Climat den förnämsta. St. Laurentii-Flod har något ofwanför staden delt sig i flera grenar, och dymedelst gjort här åtskilliga Öar, af hwilka Ön Montreal är den största och förnämsta. Hon är 10 Franska mil lång, samt inemot 4 sådana bred, där hon är bredast. På Östra sidan om denna Ö och rätt wid en af de största grenar af besagde Laurentii-Flod, ligger sielfwa staden Montreal, hwilken dymedelst fått en ganska behagelig och fördelaktig belägenhet. Staden är byggd i fyrkant, eller rättare, liknar et oblongum, hwars ena och Östra lång-sida följer sielfwa den stora grenen af floden; men på de andra sidorna omgifwes han af täcka åkrar, ängar och lunder. Han har fått sit namn *Montreal* (quasi Mons regius) af et stort högt bärg, belägit ungefär en half mil på Wästra sidan ifrån staden, hwilket synes på långt håll, och skullar högt öfwer den andra skogen, och som så blef kalladt af Monsieur CARTIER, en af de första Fransoser, som något nogare uptäckte Canada, wid deß första ankomst til denna Ö år 1535, då han besåg både detta höga bärget och den då därwid belägna Indianernas Stad, kallad *Hochelaga*. Ordet Montreal pronuncieras eller utsäges af Fransoserna öfwer hela Canada som *Moreal*, då accenten är i sista stafwelsen efter Fransöska språkets art. Prästerne, hwilka efter Catholska sättet welat gifwa alla orter här i landet namn efter något Helgon, hafwa ock budit til, at så göra med denna staden och därföre kallat honom *Ville-Marie* eller Mariæ-Stad; men de hafwa ej

warit

warit i stånd, at få det i gång, utan han har beståndigt fått behålla det namn, som de förste Fransoser gifwit honom. Han är nu tämmeligen befäst, runkt omkring med en hög och tjock mur omgifwen, hafwer på Östra sidan Laurentii-flod, och på alla de andra mot landssidan en djup wattufull graf, så at Inwånarne kunna altid wara i säkerhet för ströfwande fiendteliga Partier; men wid en ordentelig belägring torde han icke så länge kunna härda ut, emedan han för sin stora widd fordrar ganska mycket Manskap, och deßutom är til största delen upfyld med trähus. Här äro åtskilliga Kyrkor, bland hwilka nämnes den, som hörer Prästerna af St. Sulpitii Orden til, Jesuiternas, Fransiscanernas, Nunne-Closters- och Hospitals Kyrkorna, af hwilka dock den förstnämde är både den täckaste och skönaste, så til utwärtes anseende som inwärtes strat, ej allenast här, utan snart sagt i hela Canada. Prästerne af Sulpitii Seminarium hafwa et stort wackert hus, där de bo tilhopa. Francifcaner eller Tiggar-Munkarnas Collegium är ock stort och wäl muradt, fast ej så präktigt. Jesuiternas Collegium är icke stort, dock wackert bygt. Wid hwart och et af deßa 3 sistnämda andeligas hus äro sköna och stora trägårdar både för nöje, helsa och nytta i hushållningen. Husen äro til en del af sten; men de mästa af trä, dock nog wackra. På mäst alla de förnämares hus är en liten dörr mot gatan, gemenligen med altan utanföre, hwaräst de om somrarna sitta och taga frisk luft, eller eljest roa sig tidigt om mornarna, samt om aftnarna, sedan Solens hetta blifwit något förminskad. Långgatorne äro brede och räte, och afskäres utaf

twär-gatorna mäst efter rätt winkel. En del äro stenlagde; men de mäste nog ojämne. Stads-portarne äro nog många til antalet. På Östra sidan mot floden äro 5 portar, nämligen, 2 stora och 3 små: likaledes äro på hwardera af de andra sidorna flere. General-Gouverneuren bor under sit wistande härstädes i det så kallade slottet, som något förrut är omtalt, och som Kronan där til hyret af VAUDREUILS Familie; men Gouverneuren i staden måste sielf hålla eller hyra sig hus, fast somlige dock sade, at han af Kronan får något hyre-penningar.

Et Nunne Clöster fans i staden, och et halft sådant strax utanför den samma; ty detta senare war wäl redan inrättadt; men hade dock ej ännu fått confirmation af Hans Helighet Påfwen. Uti det förra blef ej en och hwar flicka intagen, som det wille och beljöfde; utan hännes föräldrar måste förut betala för hänne ungefär 500 écus; somlige slupo wäl dit in för 300 écus; men de måste och nästan wara som pigor för de andra, som i in-öjen betalt mera. Jngen fattig flicka, som ej hade at betala, blef här intagen.

Et Hospital hade Konungen ock låtit här inrätta för sjuka Soldater. Den sjuke åtnöt där alt hwad han behöfde, och betaltes 12 Sols om dagen af Kronan för deß uppehälle och annat. Fält-skärarne löntes af Konungen. När någon Officerare fördes hit, som blifwit sjuk under det han förrättat Kronans tjenst, hade han här mat och all skötsel fritt; men om han råkat falla i sjukdom, då han ej hade at syßla något för Kronan, och lät föra sig hit, måste han af egen pung betala alt. Då här

woro

woro någre ledige rum intogos äfwen andra af Inwånarena, så i staden som på landet, hälst de som woro fattige. De hade Medicamenter och Fältskär för intet; men för mat och annat måste de årlägga 12 Sols om dagen.

Marknad hölls här i staden en gång hwar wecka, nämligen Fredagen, då de som bodde på landet införde allahanda matwaror och annat til salu, och däremot köpte sig det de hade af nöden. En och hwar, som ej hade af egen gård och afwel det han behöfde til färskt och mat, föresåg sig gemenligen den dagen tilfyllest därmed, annars kom han ibland at lida hela den följande weckan. Hela swärmen af Indianer komo ock då in at sälja och köpa.

Magnetens declination eller miszwisning fants här wara 10 gr. 38 min. Wästerlig. En af Prästerna, wid namn Monsieur GILLION, som i synnerhet hade mycket nöje för Mathematiquen och Astronomien, hade dragit en middags linea uti Seminarii Trägården den han sade sig flera resor både efter Solen och Stjärnorna examinerat och befunnit wara accurat. Jag jämförde helt noga min Compass därmed, och såg med all flit til, at intet järn war i nägden, som kunde förorsaka någon rubbning eller oordning, samt fann miszwisningen wara sådan, som nyß sades.

Latituden af *Montreal* sade Herr GILLION wara 45 gr. 27 m. efter de observationer han gjordt.

Thermometriska observationer hade i detta år 1749 en af Prästerna, wid namn Monsieur PONTARION hållit här i Montreal ifrån årets början. Han hade brukat REAUMURS Thermometer,

den

den han hängt i et ibland halft och ibland helt öppet stående fönster, och altså lärer den sällan wist så kallt, som luften ute werkeligen war; men så wil jag dock lämna et kårt utdrag för Winter-månaderna. Största kölden war uti Januarii den 18. då REAUMURS Thermometer war 23 gr. under Frysnings puncten; den minsta köld war den 31. då Therm. stod wid Frysnings puncten. De fläste dagar stod han wid 12 och 15 gr. Uti Febr. war största kölden den 19 och 25. då Therm. war 14 gr. under, och minsta den 3, då den stod 8 gr. öfwer. De mästa dagar stod Thermom. wid 11 gr. under. Största kölden i Martii war den 3. då Them. war 10 gr. under, och minsta den 22, 23, 24. då den war 15 gr. öfwer. De mästa dagar war kölden wid 4 gr. under. Uti April war största kölden den 7 då Therm. war 5 gr. under, och minsta den 25 då han war 20 gr. öfwer. De mästa dagar stod Therm. wid 12 gr. öfwer. Detta är kårteligen innehållet af dem; men af flera Herr PONTARIONS berättelser, huru deße observationer anställtes, fann jag, at kölden hwar dag wid sjelfwa observation, säkert merendels warit 4 til 6 grader starkare, än anfört är. Eljest hade han ock i samma dagbok anmärkt, at islosningen i Laurentii-Flod wid Montreal skedde detta år den 3 April och wid Quebec skedde islosningen först den 20 April. Den 3 Maji började blommor wisa sig wid Montreal på en del träd, och den 12 Maji war där så stark frost, at träden wero af rimfrost så hwita som af snö. För öfrigt berättade alle, som här bodde, at isen på Laurentii-Flod är när wid staden hwar Winter gemenligen en, och ibland 2 Franska fot tjock.

Hwad

Hwad Wäderleken i öfrigt angår, så berättade åtskillige af Prästerna, at sedan landet i Canada blifwit mera upodladt, hafwa somrarne blifwit nog längre än förr. De komma bittidare, och räcka åfwen längre. Däremot äro Wintrarne nu mycket kårtare. Eljest tyckte de, at kölden är om Wintern nu så stark som förr, fast han ej warar så länge och at somrarne nu ej äro hetare än fordom, ehuru de äro ansenligen längre. N. och NW. wädren äro i Montreal de kallaste.

Den 2. Augusti.

Om morgonen bittida reste wi från Montreal til Quebec på en båt eller Battoe, i följe med en Second-Major i Montreal, wid namn Mons. DE SERMONVILLE. Battoen roddes af 10 Soldater. Wi foro utföre Laurentii-Flod, som här war nog bred. På wänstra eller NV. sidan war ön Montreal, och på den andra ibland små öar, ibland fasta landet. Ön Montreal war bebodd wid Elfstranden hel tätt, gård wid gård. Landet jämt: åbackarne af mull, ungefär 1 eller 2 famnar höga: skogen wid stranden war til en liten Ängelsk mils distance alt afhuggen: husen, som folket bodde uti, antingen af sten, eller af trä; men hwitlimade utanpå. Uthusen, som ladan, fähuset, m. m. woro alle af trä. Alt landet närmast floden war upodladt antingen til åker eller äng. Wi sågo då och då på ömse sidor om Elfwen Kyrkor af sten med torn på, hwilka rätt ofta woro byggde på den ändan om Kyrkan, som wändes mot Elfwen. De woro här ej förbundne, at bygga tornet på den Wästra ändan, som hos oß; därföre blef jag här ofta warse Kyrkor, hwilka wände

de tornen nu mot hwarandra, nu hit, nu dit. J början, ånda til 6 Franska mil från Montreal woro åtskillige öar, större och mindre, uti Elfwen, hwaraf största delen woro bebodde, och där inga hus woro, hade de dock anwändt ön til åker, eller måst til äng. Hela denna dagen sågo wi inga bärg, backar, hällar eller stenar, utan alt landet war jämnt och slätt, samt bestod af bara jord.

Bond-gårdarne woro öfwer hela Canada måst allestädes enstakade, så at hwar Bonde hade sin egendom eller jord, åker, äng, skog, betes-mark alt afskildt från sin grannes, hwilket war en mer än stor förmon. Måst wid hwar Kyrka war wäl någon liten by; men så bestod den dock til en stor del af Prästgård, Scholæ-hus för gåssar och flickor, Handtwerkare, Kiöpmän, och rätt sällan af Bondegårdar; och ehuru ibland några Bönder sålunda wid Kyrkor bodde tilhopa i bylag, war dock nästan altid deras åker, äng &c. skilde sins imellan. Här wid Laurentii flod woro gårdarne bygde merendels på Elfsbacken, på ömse sidor långs efter floden tätt wid den samma, eller ock bara et litet stycke från Elfwen. Distancen imellan hwar gård war 3 eller 4 arpents. Wid somliga gårdar war en liten frukt-trägård; men wid de flästa inga; dock hade hwar Bonde merendels en liten kryddgård.

Persike-trän. De som gjort resor til södra delen af Canada och Mississippi, berättade enhälligt, at där wäxer i skogen wildt en myckenhet Persike-trän med skön frukt, samt at de Indianer som där bo, skola berätta, det deße trän wuxit där från urminnes tider.

Hw

Husen på bondgårdarna woro sådane: stugan ofta af sten, men ibland ock af trä, med 3 eller 4 rum uti. Fönsterne ibland af glas, dock nog sällan; men måst af papper. I stället för kakelugn war en järn-ugn uti et af rummen; men i de andra woro spisar, dock altid utan spjäll. Stugan war täckt med bräder, hwilka ibland woro så lagde som hos oß, nämligen, at ena ändan låg på kropp-åsen, och den andra ned på tak-bandet; men merendels på det sätt, at det ena låg strax ofwanför det andra, liggande i samma sträckning som kropp-åsen och tak-bandet, med hwilka de woro parallela. Logen och Sädes-ladan woro byggde lika med de Wästgötska, hwilka äro beskrefne och afritade i min Bohuslänska Resa p. 260. Fähusen woro lika dem, som wåre Bönder gemenligen bruka. I stället för måßa hade de smetat springorna fulla med ler. Uthusen woro merendels altid täckte med halm.

Gärdes-gårdarne woro like med wåra wanliga.

Korß sågo wi då och då stå upresta wid wägen, som gick längs efter Elfs-backen. Deße korß äro nog allmänne här i Canada, wid Lands-wägar, upsatte til andaktens upwäckande. De äro af trä, 2 à 3 famnar höga, och storleken proportionerad därefter. I den sidan, som wände sig mot wägen, war utskurit et fyrkantigt djupt hål, däri de satt en målning eller beläte antingen af wår Frälsare på Korßet, eller af Jungfru Maria med wår Frälsare, som et litet barn på armen. Utanför det war satt et glas, at hindra, det wäder och watten ej skulle skämma deßa målningar.

En

En och hwar af de förbigående korßade sig, lyfte på hatten eller gjorde eljest någon äre-betygning. Somlige af deßa korß, i synnerhet de, som stodo nära wid någon Kyrka, woro myckef utkrusade. De hade ditsatt alla de werktyg de trott Judarna betjänt sig af wid wår HErres Korsfästelse, hammare, hof-tänger, spikar, ättike-flaska, ja, tör hända ännu flera, än wid samma tilfälle blifwit brukade. Petri Tupp war ofta satt högst på korßet.

Utsigten af Landet war ganska behagelig, där wi i dag reste. Det war et nöje at se, huru wäl och tätt landet på ömse sidor om floden war bebodt. Det kunde nästan kallas en By, hwilken begyntes wid Montreal och räckte in til Quebec, en längd af 30 Swenska mil, om ej mera. Altså en nog lång by; ty den ena gården war mäst allestäds tätt til den andra, endast wid paß 3, 4 eller högst 5 arpens imellan hwardera. Jag undantager dock några ställen, där det war en större widd och sträckning imellan gårdarna. På de ställen, där floden för en eller flera fjerdedels wäg gick uti en rätt linea, war utsigten synnerligen behagelig; ty då en kastade ögonen långt framför sig efter Floden, såg landet på ömse sidor ut som hade det alt warit en lång by; emedan husen och gårdarne, som woro enstakade, syntes då tätt bredewid hwarandra.

Qwinfolken på landet här i Canada, både Bond-hustrur och Bond-pigor, gingo altid med natt-tyg, hwilket mäst war upsatt; men ibland ock nedhängande: tröjan war kårt: kjortelen snäf och stubbot, näppeligen räckte han midt på benen:

skor-

skona ofta alldeles sådana, som de pjäxor qwinfolken i Finland bruka; dock hade de ock ofta skor med klackar under. Frampå halsen hängde gemenligen et silfwer-korß. En del woro rätt flitige; men så såg jag ock ibland dem, som ej beswärade sig mera, än de Angelske, suto på en stol, sågo i wädret, pratade utan återwändo, och gjorde intet. Då de hade at göra något inne, och wandrade omkring från et ställe i rumet til det andra, gingo de måst, hälst de ogifte, och gnolade på någon wisa, däraf inga ord hördes så ofta som *l' amour* och *coeur*. På landet syntes den seden ofta brukelig, at då mannen fick några förnäma främmande, och satt med dem til bords, stod hustrun bak för hans stol och paßade up; men i städerna hade qwinfolken mera at säja. De wille gärna råda så mycket som mannen, om ej mera. När de i staden eller på landet gingo ut, antingen på gatan, eller i Kyrkan, eller de woro på resor, hade de en lång kappa, den de kastade på sig öfwer alla de andra kläderna. Merendels war denna af grå, ljusgrå, brun eller blå färg. Hon war stor och gjord lika som de kappor manfolken hos oß bruka; hwarföre jag ock ofta här såg, at manfolk, äfwen de, som woro mycket förnäme, kastade en sådan Fruentimmers kappa öfwer sig när rägn öfwerföll dem, då de woro ute hos någon. Fruntimren hade af deßa kappor den förmon, at de ofta kunde gå tämmelig wärdslöst klädde under de samma, utan at det märktes.

Wäder-qwarnar syntes ibland wid gårdarna. Huset war merendels af sten, med en kur af bräder öfwerst, som kunde tillika med win-

wingarna wridas omkring, alt som de wille, efter wädret.

Elfwens bredd war i dag ej altid lika. Där hon war smalast, war hon ungefär en fierdedel af en Engelsk mil; men på somliga ställen åter war hon wid paß en Swensk fierdedels wäg bred. Elfsbackarne woro ibland brante och något höge, ibland låge eller långsluttande.

Klåckan 3 e. m. foro wi förbi det ställe, där den floden, som kommer från sjön Champlain, faller uti Laurentii-flod. Här låg midt i sistnämde flod en stor ö. Jagterne, som löpa imellan Montreal och Quebec gå på SO. sidan om besagde ö, hwaräst det är djupare; men båtar utwälja den NW. sidan såsom mycket ginare, dock så djup, at de där kunna komma fram. Utom denna ön lågo här åtskilliga andra öar, hwilka allasammans woro bebodde. Längre fram, och något förrän wi kommo til *Lac St. Pierre*, blef landet på ömse sidor obebodt wid stranden; emedan där war lågländt, så at watnet ibland skal stå öfwer alt; men längre bakom, där det är högländtare, sades det wara lika bebodt som på de ställen, där wi farit förbi i dag förut.

Lac St. Pierre, är en stor öpning eller utwidgning, som Laurentii-flod här gjorde. Framför oß kunde wi näppeligen se annat, än himmel och watten. Den sades af alla wara 7 Franska mil lång, och 3 bred. När en är midt på sjön synes långt ifrån åt Wäster et land, som skullar öfwer skogen. Här och där i sjön woro stora fläckar af Scirpus lacustris. Inga hus eller Plantationer

syn-

syntes på någondera sidan om sjön; emedan landet närmast til honom är lågländt, så at watnet står så högt öfwer det samma om Wåren, at man då skal kunna ro med båtar imellan träden; men et stycke från stranden, där landet är högre, sades wara gård wid gård. Inga holmar syntes i dag; men den följande blefwo wi warse några.

Om aftonen sent lemnade wi Lac St. Pierre, och rodde up för en liten å, som kallades Riviere de Coup, på det wi skulle få något hus öfwer natten. Efter en Angelsk mils roende begynte landet blifwa bebodt på ömse sidor om ån. Åbackarne woro något höge, och landet i öfrigt jämt. Wi togo natt-qwarter i en bondegård. Hittil hade Montreals Höfdingedöme räckt, och här sades det börjas, som hörer under Gouverneuren i Trois Rivieres, til hwilken stad härifrån räknades 8 Franska mil.

Den 3. Augusti.

Om morgonen kl. 5 började wi fortsätta wår resa igen, först efter den lilla ån til dess wi kommo til Lac St. Pierre, och så längs efter den samma. När wi kommit något ut, syntes mycket långt ifrån i NW. en lång kedja eller rygg af höga bärg, hwilka skullade högt öfwer det andra låga jämna landet. På NW. sidan af Lac St. Pierre war nu landet wid stranden på de flästa ställen nog tätt bebodt; men på den SO. sidan syntes inga gårdar, utan endast et lågt skogbewäxt land, som sades ibland stå under watten; men något bak om det samma skal wara nog bonde-gårdar. Mot ändan på sjön blef floden igen smal, endast wid pass af en Swensk fjerdedels mils bredd, och

litet långre fram blef hon ännu smalare. Från ändan af nyßnämde sjö St. Pierre til Trois Rivieres, räknades 3 Franska mil. Klåck. 11 f. m. kommo wi fram til Trois Rivieres, hwarest wi biwistade Gudstjänsten.

Trois Rivieres, är en liten fläck, som liknade en något stor by; dock räknas han ibland de tre städer Canada äger, som äro Quebec, Montreal och Trois Rivieres. Han skal ligga midt imellan de 2:ne förstnämde, eller Quebec och Montreal, nämligen ungefär 30 Franska mil från hwarandra. Staden är belägen på Norra stranden af Laurentii-Flod, på en jämn eller litet uphögd sandbank. Situation är mycket behagelig. Nedanföre löper nyßnämde Flod förbi, som här är inemot en Swensk fjärdedels wäg bred. På de andra sidorna är staden omgifwen med wackra åkrar, fast jordmon är mäst sand. Här äro 2 Kyrkor af sten, et Nunne-Closter, samt et hus för Fransiscaner-Munkarna. Äfwenledes är här Residencet för den tredje Gouverneuren i Canada, hwars hus likaledes är af sten. Mästa delen af de öfriga husen äro af trä, en wåning höga, ordinairt byggde, strödde hit och dit. Gatorne irregulaire. Hela stranden wid Floden består här af sand, och äro backarna somligstäds nog höga. När det blåser starkt, yrer denna sanden så omkring, at den som här går näppeligen får hålla up ögonen därföre. Nunnorna, som nu sades wara til antalet ungefär 22 stycken, woro allmänt berömde för ganska snälle i hwariehanda qwinnoslögder, såsom at sy, och bordera m. m. Fordom war denna staden den mäst florerande i Cana-

da;

da; ty då strömmade Indianerne hit med deras waror från alla kanter; men sedan de så för Iroquoirnas krig, som för andra orsaker skul, wändt sig dels til Quebec och Montreal, dels til de Ängelska, så har deß wälmagt ganska mycket aftagit. Nu för tiden nära inwånarne sig måst af sin åker. Tör hända, at det där i någden warande Järnbruket kan ock något hjälpa dem. Wid paß en Ängelsk mil nedanför staden, faller en annan stor å uti Laurentii-Flod, hwilken å wid sin mynning eller utlopp delar sig i 3 grenar, at det synes för en förbiresande, som 3 åar fölle därut, hwadan samma å och den litet därifrån belägna staden fått namnet Trois Rivieres.

Ebb och Flod sades sträcka sig uti Laurentii-Flod ännu til en Fransk mil ofwanför Trois Rivieres; fast det skal wara så litet, at det swårligen märkes; men om dagjämningen (æquinoctium) Höst och Wår, samt i ny och nedan är skilnaden imellan Ebb och Flod 2:ne fot. Sålunda går Ebb och Flod tämmeligen långt up i denna Flod, ty från hafwet til förenämde ställe räknas, då en följer Laurentii-Elf, ungefär 150 Franska mil.

Medan mina följeslagare här hwilade, tog jag häst, och reste upp, at bese Järn-bruket. Landet, där jag for fram, war nog högländt, sandaktigt, merendels jämt. Jag blef här inga stenar warse, än mindre något bärg.

Järnbruket, det endaste, som fins här i landet, ligger 3 Franska mil från Trois Rivieres åt Wäster. Här woro 2:ne ordinaire stora Hamrar,

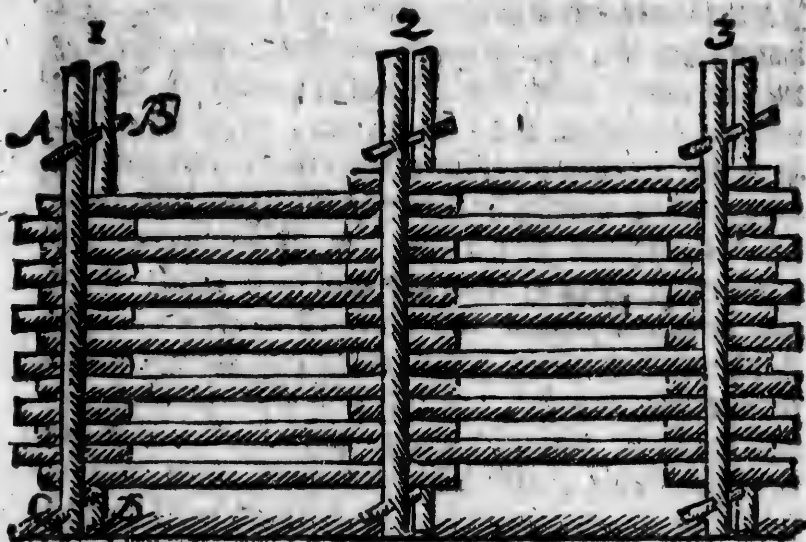
tar; utom 2:ne smärre wid hwardera af de stora, eller under samma tak med dem. Pustarne woro af trä, och alt det öfriga bygt på samma sätt som hos oß i Swerige. Masugnen stod strax wid hamrarna, och war i alt af samma inrättning som hos oß. Då någon hammare går sönder, gjutes här ny i stället. Malmen tages 2½ Fransk mil ifrån Bruket, och föres om wintern med slädar til Masugnen. Den är en art Myr-malm (Minera ferri subaquosa nigro-cærulescens. *Waller. Mineral. p.* 263.) som ligger i ådror ned i jorden. Ådrorne sades ligga endast et eller 2 qwarter under öfwersta jord-skårpan, samt löpa hit och dit. Hwar åder är af 1, 2 eller 3 qwarters djup; hwarunder sedan en hwit sand tager mot. På sidorna är åfwen ådren omgifwen af samma hwita sand, och ofwanpå af en tunn swartmylla. Denna malm är nog rik, finnes i lösa klimpar, hwaraf de fläste äro af storlek, som en eller par knytnäfwar, dock finnes ibland någon enda, in til 3 qwarters tjocklek. Malm-styckena äro porcusa, och porerne nog fulle med Ochra. Malmen är knapt hårdare, än at den mellan fingren kan brytas sönder. En grå kalksten, som ock ej skal brytas så längt härifrån, brukades wid Masugnen at befordra smältningen. Til samma ändamål sade ock de sig bruka en kalk-lera, som tages här i nägden. Kol fants här i största myckenhet; emedan alt landet omkring war öfwerwäxt med en skog, som fått stå orörd från urminnes tider, och endast blifwit oroad af stormwäder och egen ålder. De kol, som woro brände af barr-trän woro bäst för hamrarna; men de, som togos af löf-trän, woro de utwaldaste för Masugnen.

nen. Järnet, som här smiddes, sades af alla wara mjukt och smidigt, at det war swårt at bryta det af. Det skal åfwen hafwa den egenskapen, at ej snart rostas, så at däri skal finnas stor skilnad wid Skeppsbyggnad imellan detta och det Spanska. Detta Järn-werk begyntes år 1737 af Privata, som sedan lämnade det åt Konungen. Här gjutes Canoner och Mörsare af åtskillig storlek, likaledes Järn-ugnar, hwaraf de betjäna sig i stället för Kakel-ugnar öfwer hela Canada; äfwen grytor af allahanda storlek, utom det, at Järnstänger och åtskilligt annat här smides. De hafwa ock försökt, at göra här stål; men icke ännu fått det så godt som de önskat; emedan de icke haft sig så bekant det bästa sättet, at tilreda det. Här woro åtskillige Officerare och upsyningsmän, samt en hop wackra hus bygde för dem. Alle kommo därutinnan öfwerens, at inkomsterne wid detta werk ännu ej swarade mot utgifterna, så at Konungen til denna stund årligen måste lida härwid; orsaken därtil sades wara, at landet ännu ej war nogsamt bebodt, och at här är et litet antal inwånare, hwilka hafwa nog at göra med deras Landtbruk, til följe hwaraf de haft ganska swårt at få arbets-folk, och därföre måst betala dem mycket dyrt. Men ehuru skenfagert detta låter, är det dock mer än underligt, at Kronan skal med skäl kunna lida härwid; emedan malmen är lättbruten, nog nära til Bruket, ej hårdsmält, järnet godt, dess försel kring landet ganska beqwämt; och detta det endaste järnwerk i hela landet; hwadan alle skola taga hwad de nästan af järn behöfwa. Efter alt utseende tycktes ej betjänterne wid Bruket må illa härwid. Från Bruket löper en å

med til Laurentii-flod, på hwilken man begwämligen kan nedföra alt järnsmide, som här förfärdigas, och så widare med båtar försända det til alla orter i landet med minsta kostnad.

Om aftonen reste jag tilbaka igen til Trois Rivieres.

Gärdesgärdarne omkring åkrar och ängar här på orten, woro gjorde så, som bifogade Figur nog tydeligen utwisar. Gärdes-trädorne woro

ungefär 3 famnar långa, af smala trän, alle af lika längd. 2 Störar woro wid ändan af gärdes-trädorna, på det sätt, at i stället för widja, at binda störatna tilhopa med, war litet från marken gjordt et hål midt igenom hwardera stören, i hwilka en tjock träpinna satt, af 1½ qwarters längd, som bandt störarna tilhopa, dock at de stodo så långt från hwarandra, at Gärdsle-trädarna wäl kunde rym-

kommas därimellan. Se hosstående Figur *CD.* Ofwantil woro samma stafwar på samma sätt med en dylik trä-pinna hopbundne, som wid *AB*; Gärdsle-trädarne lades sålunda imellan dem, at då den ena träden war lagd, til exempel, imellan stafwer-paren 1 och 2, lades den andra imellan stafwer-paren 2 och 3, dock at den med ändan låg på den förstnämde: den tredje lades åter imellan 1 och 2. och så skiftewis, til deß Gärdesgården hunnit til den högd, han borde hafwa. Deße Gärdesgårdar woro nog allmänne öfwer hela Canada, och hade den förmon, at de besparade en hop stafrar; emedan det merendels war 3 famnar imellan hwart stafwerpar. Det war ock lätt, at i hast så led eller öppning på den hwar en wille; men en sådan har ock i somt sina olägenheter. Stafrarne woro här altid af Thuya occidentalis, såsom et trä, hwilket härdade längre ut mot röta, än alle de andre här funnos. Och gärdslet bestod mäst af de granar här wäxte, hwilka därtil sades wara långt waraktigare, än detta landets Furu.

Den 4. Augusti.

Om morgonen i daaningen fortsatte wi resan därifrån. Landet på N. sidan om Elfwen war något högländt, sandigt, och öfwer alt närmast til Floden starkt bebodt. Det sades ock wara lika wäl upodladt på Syd-Östra sidan, fast där ej syntes annat wid stranden, än skog; ty inwånarena skola bo et stycke längre in, medan landet närmast floden är låat, och öfwerswämmas af watten om wåren. Wid Trois Rivieres hade Elfwen hopdragit sig något; men widgade sig ut igen

strax litet längre ned, där den war ungefär 14 Swenskt fierndels-wäg bred.

Bedjande — De Franske hade gemenligen för sed på resor, at hwar morgon innan de reste ut, läsa et Kyrie Eleeson och några böner. Gemenligen, ja altid, där jag warit i deras följe til siöß, utwaldes det Kyrie Eleeson, som finnes uti deras wanliga Böne-Böcker för Lögerdagen, och är nästan helt och hållit ställdt til den Heliga Jungfru Maria. Hwart ord af detta Kyrie Eleeson är på Latin, och ehuru Fruentimmer och de gemene, ja ock de mäste af stånds-personer i Canada näppeligen förstodo en rad däraf, så skedde dock hela morgonbönen och wälsignelsen på detta språket. Om Fruentimmer war med i följe, utwa des den förnämsta af dem, at hårt och öfwerljudt läsa up denna Litanien, och upräkna alla de äre-tittlar, som däruti tilläggas den Heliga Jungfru Maria; men i brist af fruentimmer förrättades det samma af den förnämsta af mans-personerna, då de andre alle altid swarade wid hwar rad: ora pro nobis. När Präster woro tilstädes, upradade de Litanien med deß många titlar. Näst dem, anförtroddes den syßlan hällre åt fruentimmer, än åt manfolk. Qwinfolken kunde denna Latinska Litanien på sina finger utantil, at de ej staplade på et enda ord. Wid upradändet af en och hwar af följande och flera äre tittlar til Jungfru Maria, til ex. Mater divinæ gratiæ, Virgo potens, Virgo clemens, Speculum justitiæ, Caussa nostræ lætitiæ, Rosa mystica, Turris Davidica, Turris eburnea, Domus aurea, Fœderis arca, Janua cœli, Stella maturina, Salus infirmorum,

Re-

Refugium peccatorum, Consolatrix afflictorum, Regina angelorum &c. Wid en och hwar af dessa, säger jag, swarade alle de andre: ora pro nobis. Det war både ängsligt och roligt, at se och höra, huru ifrigt qwinfolken och soldaterne giorde bön på Latin, och sielfwe merendels ej förstodo et ord af det de sade. När alle böner woro ändade, gofwo Soldaterne up et skri: Vive le Roy; och det war nästan alt hwad de förstodo wid sielfwa Böne-hållandet. Jag har märkt wid all den Påfwiska Gudstjänsten, at den är rättad nästan hel och hållen på det, som utwärtes är, och sällan rörer hjärtat, eller det inwärtes. Den tyckes endast ske för en ceremonie: imedlertid är folket ganska flitigt däri, emedan en och hwar söker därigenom sätta GUD i någon obligation, och menar sig förtjäna något.

Under wår Resas widare fortsättande i dag sågo wi då och då någon Kyrka, och dem alla af sten, somliga nog wackra. På ömse sidor om floden, ungefär til litet mer än en half Swensk fjärdedelswägs bredd war landet, där wi i dag reste, starkt bebodt; men där bakom tog sedan altid skog, och merendels ödemarker emot; men om någon annan Elf, å eller stor bäck kom ifrån någon kant in uti Laurentii-flod, war landet wid den gemenligen äfwen på ömse sidor wäl upodladt och bebodt; så at jag mäst öfweralt märkte, at det bebodda landet här i Canada låg endast bredewid Laurentii-flod, samt wid andra Elfwar och åar, undantagandes wid städerna, omkring hwilka til en, 2 à 3 Swenska mil, landet öfwer alt war upodladt och med inbyggare besatt. Där några öar eller större holmar

war lågo uti floden, woro de ock nästan altid bebodde. Elfsbackarne blefwo nu mycket höge, twäre och brante, bestodo dock mäst af bara jord. Då och då kastade sig någon å eller stor bäck i Elfwen, ibland hwilka märkes i synnerhet en så kallad Riviere puante, som ungefär 2 Franska mil nedanför Trois Rivieres föll på SO. sidan i Laurentii-flod, wid hwilken å dock et stycke längre upåt, är en stad, kallad Beckancourt, som bebos af bara Willar af Abenaki, hwilka äro til den Catholska Religion omwände, och betjänas af Jesuiter. Långt ifrån åt NW. sidan om floden, syntes då och då en ked af mycket höga bärg, som lupo från S. til N, och skullade öfwer alt det öfriga landet, hwilket allestäds war jämnt, utan särdeles högder eller backar.

Kalk-ugnar syntes här och där wid sidan af floden. Kalkstenen gräfdes i backarna därbredewid, war tät och grå: gaf en hwit kalk. Wid ugnarna och brännandet war intet märkwärdigt.

Sädesslagen, hwarmed åkrarne förnämligast woro besådde, woro Hwete, Hafre, Mays och Arter. Pumpor och Watten-Meloner woro i ymnoghet sådde wid gårdarna. De åto här i landet intet annat bröd, än af Hwete.

En *Humming bird* eller Kongsfogel kom flygandes wid det wi woro i land på et ställe, och surrade han en stund uti buskarna. Han kallades af Fransoserna *Oiseau mouche*, och sades wara nog allmän i Canada. Jag blef honom sedan warse en och annan gång wid Quebec.

Kläc-

Kläckan 5 e. m. nödgade stark motwind och rägn oß at taga natt-qwarter. Jag märkte, at ju närmare wi nalkades Quebec, ju merg och widare blef landet bart och skogen bårthuggen. Från wårt nu tagna natt-qwarter sades wara 12 Franska mil til Quebec.

Sätt at fånga Fisk. — Wid stranden hade de här et synnerligt sätt at taga fisk. Små gärdesgårdar af hopslåtade språtar, och så täta, at ingen fisk kunde tränga sig därigenom, samt från 2 til 6 qwarters högd, alt som wattnet war djupare eller grundare, woro satte wid stranden på sådana ställen, där alt wattnet wid Ebb föll ut, så at då wattnet wid Ebb stod som lägast, war denna gärdesgård aldeles på det torra. Uti den samma woro här och där insatte widje-katsor eller mjärdar, gjorde til skapnad som en cylinder, dock litet bredare nedantil. Deße stodo uprätt, och woro 6 qwarter höga, samt 5 wida. På ena sidan ned wid botten war en ingång för fisken, gjord som ingången i en ryßja eller miärda, mäst af widjor och språtar, ibland af not-garn, och midt emot på andra sidan af mjärden, hwilket war den, som wände sig mot nedra delen af Elfwen, dit strömmen gick, war en annan gång ur samma mjärde-gård likaledes som ingången i en ryßja eller mjärda, hwilken ledde til en fyrkantig låda af bräder, 2 alnar lång, en aln hög och en bred. Wid hwar mjärda war en sned gärdesgård, som gjorde med den långa gärdesgården en spitsig winkel. Dinna war gjord, at leda fisken in i mjärden eller katsan, och war satt på den sidan af den långa gärdesgården, som wette up mot öfra delen af

stro-

floden. När det war flod eller högt watten gingo Fiskarne, i synnerhet ålarne up wid sidan af Elfwen: men då wattnet wid Ebb började falla, drefwos de ock tilbaka, och kommo at stanna mot deße gårdesgårdar, dem de följde så länge til deß de kommo inuti brädlådan. Ofwanpå bräd-kistan war et hål med låck på, därigenom fisken togs ut. Denna fisk-bragd war gjord i synnerhet för ålar. På många ställen bestodo deße gårdesgårdar af nät, stälde måst som Ryßjor.

Skifwer. — Elfs-sidorne woro nu här ej mera af jord; utan bestodo af en art Skifwer. De woro ganska brante och merendels perpendiculaire, samt så höge, i synnerhet på somliga ställen, at en kunde fasa därwid. Skifwern, hwaraf de bestodo, war swart, dock något litet stötande på brunt: nog mjuk, at den med fingret kunde brytas sönder: låg hwarftals, det ena stratum på det andra; men skifrade sig ofta så smått, at hwart stratum ej war öfwer en knifsbaks tjocklek. Så snart han kom i dagen, wittrade han sönder i ganska små stycken, och låg hela stranden full däraf, som där war sönderwittrad til en nog fin sand. Somlige strata lupo aldeles horizontaliter; andre lågo stupande, så at de ibland woro högre mot N. och lägre mot S; ibland twärt om. Stundom lupo de i krokar, som stora halfwa Cirklar. Ibland skuros strata af til flera alnar genom en perpendiculair linea, så at Skifwern på ömse sidor om den samma war som en slät wägg. På somliga ställen fants i denna Skifwer et stratum til twärhands tjocklek af en hwisgrå, tät, nog mjuk Kulk-sten, hwaraf Willarne från urmin-

nes

nes tider, och åfwen Fransoserne ännu göra sina Tobaks-pipor.

Den 5. Augusti.

Om morgonen fortsatte wi widare wår resa medelst roende mot en enwis motwind. Landet hade alt samma utseende mäst som i går. Elfs-backarne woro ganska höge, antingen nog brante eller ock perpendiculaire, bestodo af den näst förrut beskrefna swarta Skifwern. Landet ofwanföre jämt. Inga bärg. Närmast Elfwen, til litet mera än en Swensk fjerndels wägs widd, tätt bebodt öfwer alt. Uti Elfwen inga holmar; men mångenstäds fullt med stora stenar, hwilka wid högt watten ej syntes stort til; men wid Ebb, sågos öfwer alt. Här och där wistes ställen, hwaräst en och annan på deßa stenar blifwit olycklig. Bredden af Elfwen ibland något mer än en half, ibland en hel, ibland halfannan Swensk fjerndels mil. Längs efter hela stranden syntes sådana ålfisken, som i går äro omtalte. På många ställen betjänte de sig därtil af nät i stället för hopwridne widjor.

Wägglöß (*Cimex lectularius*) woro i stor myckenhet mäst på alla ställen, där jag under mitt wistande här i Canada hade mitt qwarter, så i städer som på landet och ingen war, som wißte något annat bot mot dem, än tolamod.

Sirßor (*Grylli domestici*) funnos i stor myckenhet häri Canada, i synnerhet på landet, däräst war fullt af deßa obehageliga gäster i spisarna. Uti städerna woro de ock ei sällsynte. De sades hafwa här sit tilhåll både sommar och winter, och ofta roa sig med, at skära sönder kläder.

To-

Torakor (*Blatta orientalis*) sade de sig aldrig här sedt i husen.

Närmare til Quebec blefwo Elfsbackarne lång-slutte. En ked af mycket höga bärg wiste sig åt Norr. Ungefär 2½ Fransk mil från nyßnämde stad blef Elfwen ganska smal, näppeligen et musquet-skått öfwer. Landet på ömse sidor sluttande, backot, med skog bewäxt, samt många små klippor: stranden stenig. Om aftonen kl. 4 kommo wi lyckeligen fram til Quebec: wi kunde icke se staden, förrän wi nästan just komo fram, emedan et högt bärg på Södra sidan hindrar utsigten; dock synes en del af Fästnings-werket, som är bygt på samma bärg, långt ifrån. Så snart Soldaterne fingo Quebec i ögnasigtet, ropade de, at wi alle, som ej förr warit där, skulle antingen döpas, eller med en penninge summa lösa oß därifrån; emedan det war seden här, den sielfwe General-Gouverneurerne måste undergå, då de första gången fara til Montreal, och först blifwa samma stad warse. Wi hade ingen orsak, at undandraga oß en så åldrig och för Roddarena så fördelaktig plågsed, emedan de därigenom sattes i stånd, at wid framkomsten til Quebec få en rolig afton efter deras beswärliga arbete.

Strax efter ankomsten til staden blef jag af den Officeraren, som följt mig från Montreal, ledsagad up til slottet til då warande Vice General-Gouverneuren öfwer Canada, Marquis LA GALISSONIERE, en Herre af ogemena egenskaper, hwilken med synnerlig nåd undfägnade mig under hela den tid han ännu war qwar här i landet. Han hade redan låtit beställa rum för mig, samt drog

drog omsorg om alt det, jag kunde hafwa af nöden; och blef mig dessutom nästan dagelligen eller så ofta jag war i staden och hade tid, den nåden wederfaren, at blifwa kallad up til Slottet, och spisa med honom.

Den 6. Augusti.

Quebec, den förnämsta eller Hufwudstaden uti Canada, är belägen på W. sidan wid sielfwa stranden af St. Laurentii-flod på en udde, hwilken där göres af bemälte flod på Östra sidan, och St. Carls å på den Norra. På S. sidan blir bärget, hwarpå staden ligger, än högre, och där bakom mottaga sedan stora betesmarker, och åt W. sträcker sig samma bärg än et godt stycke. Staden delas i den nedra och öfra staden (la basse Ville och haute Ville). Den nedra staden ligger Öster om den öfra ned wid stranden. Ofwannämde udde har där tilkommit dels af den orenlighet och annat, som tid efter annan blifwit ditkastadt, och altså ej däraf, at wattnet blifwit förminskadt mot hwad det fordom warit, dels af en klippa, som där stöter ut. Den öfra staden ligger ofwanför den nedra på et högt bärg, och är 5 eller 6 gångor til widden så stor, som den sistnämde, fast icke så starkt bebodd. Bärget, hwarpå öfra staden är byggd, är så högt, at ehuru husen i den nedra äro 3 eller 4 wåningar höge, hinna de dock ej up til högden däraf; och då en från slottet ser ned åt nedra staden, som til en del ligger just därunder, må en häpna därwid: likaledes, då en från nedra staden ser up til slottet, tyckes det stå up i luften. Det är allenast en enda wäg, på hwilken de kunna beqwämt komma

från nedra staden up til den öfra, hwarest bärget är bärtsprängt; ty på de andra ställen är det så brant, at en har swårt före at där klänga sig up. Denna wäg är ganska brant, ehuru den ej går twärt up, utan mera i krok, dock köra de med wagn både ned och upföre den samma. Uti nedra staden bo mäst alla köpmän. Husen äro där byggde mycket tätt. Gatorne tränge, ojämne, och mäst altid til en del wäte. Här finnes ock en Kyrka, och et litet torg. Uti den öfra staden bo gemenligen de förnämare, utom åtskillige små ämbetsmän, handtwerkare m. m. Där äro äfwen stadsens förnämsta byggnader eller hus, bland hwilka i synnerhet räknas följande:

I. Slottet. Detta är byggt på Södra sidan wid sielfwa branten af bärget ofwanför en del af nedra staden. Det är egenteligen ej något slott, utan en lång byggning af sten, 2 wåningar hög, som sträcker sig från Söder til Norr. På W. sidan om denna byggning är slottsgården, omgifwen somligstäds med mur och somligstäds med hus. På Östra sidan eller mot Elfwen är en Altan eller spatsergång af samma längd som byggningen, ungefär par famnar bred, belagd med släta hällar eller stenar at gå på, och järn-galler på sidorna utåt, at en därifrån kan se ned i staden, eller ock längs efter floden; ty härifrån är den skönaste prospect som kan gifwas. På denna Altan gå de gemenligen om sommaren ut, strax efter måltiden, at taga frisk luft och roa sig. Här spatsera Herrarne fram och tilbaka, medan de wänta, at få tala med General-Gouverneuren. Här på slottet residerar General-Gouverneuren öfwer hela

hela Canada, för hwilken dageligen på slotts-gården och wid porten en myckenhet Soldater hålla wakt. Hwar gång han antingen sielf eller Biskopen går in eller ut af slottet, är hela wakten i gewär, och trumman röres. General-Gouverneuren har på slottet sit egit Capell, där han gör sina böner, fast han ock ofta plägar afhöra mässan i Recoleternas Kyrka, hwilken är näst wid slottet.

II. Kyrkorna här i staden äro 7 eller 8, alla af sten, nämligen 1. *Cathedral*-Kyrkan. Denne är strax på högra handen, då en kommer från nedra staden up i den öfra, och passerat litet förbi Biskopens hus. De höllo nu på, at göra hänne wackrare än förr. Hon har på W. ändan et kupe-torn med 2 afdelningar, samt klåckor i den nedra afdelningen, och på O. ändan war et annat litet kup-torn. Inuti war predikstol och åtskilligt annat förgyllt. Bänkarne woro wackre. Org-werket war nu nedtagit för byggnaden skul. 2. *Jesuiternas* Kyrka war en Korß-Kyrka, hwilken hade kup-torn med 3 afdelningar. Den war ock här i staden den enda Kyrka, som hade tim-klocka med wisare. Om denna kommer widare at talas längre fram. 3. Barfotade Munkarnas eller *Recoleternas* Kyrka war midt emot Slottsporten på W. sidan, tämmelig wacker: hade et något högt spits-torn med en afdelning nedan til för klockorna. 4. Urselinernas Kyrka hade et kup-torn, som slöt sig i en spira. 5. Hospitals Kyrkan. 6. Biskopens Capell. 7. Kyrkan i nedra staden. Denne är byggd 1690. efter stadens befrielse ifrån de Ängelska, och kallas Notre Dame

de victoire. Hade et litet fyrkantigt kup-torn midt på taket. 8. Kan ock hiträknas General Gouverneurens lilla Capell på Slotts-gården, dit han går, at göra sina morgon- afton- och andra böner.

III. Biskopens Hus, som är det första på högra handen, då en kommer från nedra staden up til den öfra. Det är en stor wacker byggning med en wid gård och kryddgård på ena sidan, omgifwen med mur.

IV. *Jesuiternas Collegium* kommer at nogare omtalas längre fram. Det har långt präktigare utseende, hwad byggnad och storlek angår, än sielfwa slottet, och skulle bättre passera därtil, endast at situation är ej så behagelig. Imedlertid är det til hus och byggnad mer än 4 gånger så stort, som slottet, och af alla byggnader här i staden den wackraste. Det är belägit på N. sidan om et torg, och på S. sidan af samma torg är Cathedral-Kyrkan.

V. Barfotade Munkarnas eller *Recolleternas* Hus, är belägit på W. sidan om slottet, midt emot det samma, och består af en stor byggning med en wacker rymlig trä- och kryddgård där bredewid. Huset är par wåningar högt. Uti hwardera af dem är en lång smal gång med kamrar och salar på en eller bägge sidor.

VI. *Hôtel de Dieu*, där de sjuke skötas, kommer bättre fram nogare at beskrifwas. Nunnorna, som ansa de sjuka, äro af Augustiner-Orden.

VII.

VII. Prästernas Hus, (*Le Seminaire*), är en stor byggning på NO. sidan om Cathedral-Kyrkan. Här är en rymlig gård på den ena sidan, och på den andra mot Elfwen en stor trä-och köks-krydd-gård. Af alla byggnader i staden är ingen, som har en så skön och behagelig prospect, som det är från nyßnämde trägård, hwilken ligger på Elfsbacken, hwarifrån kan ses långs ned efter Elfwen; däremot hafwa Jesuiterne den minst behageliga, och snart sagt ingen prospect från deras Collegium. Recolets hafwa ock ej alt för mycket at skryta däraf. Uti denna byggning bo alle Präster här i staden med deras Superieur och föreståndare. De hafwa på åtskilliga orter här i Canada stora trakter land, som de fått til skänks af Öfwerheten, hwaraf de draga ränta och därigenom samla stora penninge-summor och andra inkomster, hwarmed de kunna lefwa ganska wäl.

VIII. *Urselinernes* Nunne-Kloster, skal längre ned widlyftigare beskrifwas.

Flere publique hus af särdeles wärde finnes ej i staden; men strax NW. utan för den samma är

IX. *Intendentens* Hus, hwilket är en publique byggning så stor och lång, at den snarare skulle tjäna til slott. Det är täckt med bläck, ligger i den andra nedra staden, som är belägen på S. sidan af St. Carls å, och har Norr om sig en stor och skön trägård. Här hålles alla rådslag, som angå Provincien, och här komma Rådherrarne tilhopa uti Justitiæ- och Politiæ-mål. Intendenten är den, som gemenligen här

præsiderar; dock när det är någon sak af stort wärde, kommer åfwen General Gouverneuren hit. På ena sidan om detta hus är kronans Magasin, och på den andra fänge-huset.

Husen äro måst alle byggde af sten. I öfra staden äro de fläste (undantagande de publique byggningar) allenast en wåning höge. Jag såg wäl ännu några få trähus inne i staden; men då de blifwa gamle, får ej nya trähus byggas i stället. Stenhusen och Kyrkorne i staden, äro ej byggde af tegel, utan af den swarta kalk-skifwern, hwaraf bärget, på hwilket Quebec ligger, består. När denna kalk-skifwern brytes djupt ned i bärget, är han i början så tät och fast, at inga lameller kunna synas däri; men sedan han en tid legat i luften, skifrar han sig i tunna flagor. Denne sten är blöt och lätt at arbeta. Murarna omkring staden och omkring trägårdarna bestå åfwen til en stor del af denna sten. Taken på de allmänna byganingar äro täckte med tak-skifwer, dock är den skifwern ej funnen här i landet, utan hitförd från Frankrike. Deße skifwerstens-tak hafwa härdat ut i flera år mot all luftens och köldens omskiftelser, och ei ännu tagit någon skada. De andre taken bestå måst af bräder, lagde antingen parallelt med kropp-åsen och tak-bandet, eller twärt emot, så at de ligga med den öfra ändan på kropp-åsen och den andra på tak-bandet. Hörnen af husen, samt sidorna omkring fönsterna woro ofta af en grå fingrynig kalksten, som ofade starkt orsten. Denne war på sådana ställen bättre, än den swarta kalkskifwern, som altid i luften skifrade sig i flagor. Måstadelen af husen woro kalkslagne och hwit-

hwitlimade utanpå. Fönstren suto altid nästan på inra sidan af wäggen, så at man i rummet ej hade stort tilfälle i fönstret at lägga något: om wintren brukades somligstäds dubbla fönster. Mellantaket hade 2 högst 3 sparrar, ingen fyllning därpå, utan bräder allena. Rumen eldades om wintren med små järn-ugnar, hwilka om sommaren flyttades ut. Intet spjell hwarken i järn-ugnar eller spis. Gälfwen allestädes så swarte, at de lära endast twättas en gång om året.

Kruthuset står på högsta toppen af det härget staden ligger på, et stycke Söder om slottet.

Gatorne i östra staden äro wäl lagom brede; men ganska ojämne af klippan och bärget staden är bygd på, så at det är nog ledsamt och obeqwämt at både köra och gå på dem; emedan denna swarta kalk-skifwern står på ganska många ställen på borst, hwarföre de ock få nöta här tämmeligen sina skor. I öfrigt är ock ingen regularité med deßa gator, utan de gå i krokar hit och dit, samt afskära hwarandra uti alla anglar.

De många stora trä- och krydd-gårdar, som finnas så wid Jesuiternas, som andras publique och private hus, göra, at staden ser stor ut, fast däri ej är någon myckenhet af hus. Efter Scala skal den från S. til N. wara 600 toises lång, och från stranden af Baise ville til Wästra muren 350 à 400 toises; men här bör märkas, at detta alt ej är bebodt: ty både på W. och S. sidan äro närmast stads-muren stora platser, där inga hus nu äro, och dem de twifwelsutan ämnat at bygga på, i fall staden framdeles skulle få flera inwånare.

Biskopen, som här har sit säte, är den ende, som finnes i hela Canada, och sträcker sit härradömde til Lovisiana wid Mexiska wiken åt Söder, och til Södra hafwet åt Wäster. Näppeligen lärer någon Biskop, utom Påfwen, ännu hafwa et widsträcktare land; men hans andeliga får, som höra hans röst, äro något längre från Quebec, ganska få, och ofta det ena öfwer 100 mil skildt från det andra.

Denne staden är den enda sjö- och stapelstad, som finnes i hela Canada, och hwarifrån alla waror utgå, som sändes från detta landet. Hamnen för skeppen är i Elfwen nedanför staden, som där sades just en fjärdedels Fransk mil bred; djupleken berättades wara 25 famnar. Bottnen god ankar-grund. Den sades wara säker för alla wäder, dock är NO. här det wärsta; emedan det har den största öpning. När jag först kom hit, räknade jag här 13 stycken fartyg, små och stora inbegripne, men om aftonen förrän jag lämnade Quebec och for til Montreal, räknade jag 23 stycken, och ännu wäntades flera; men det är at märka, at inga andra skepp och fartyg få komma til denna staden, än endast Franske, dock de från åtskilliga orter, såsom från flera städer i Frankrike, som ock från Franska öarna i America eller Wäst-Indien, som samma där här gemenligen kallades. Alla Europæiska waror, som finnas i Montreal och andra handels-platser i Canada, måste alt tagas härifrån. Likaledes då de Franske handlande, som från Montreal warit öfwer halfwa året bårta hos hwarjehanda Willar, at uphandla skinnwaror, komma wid slutet af Augu-

sti

ki tilbaka, resa Köpmännerne i Montreal i September eller October månad ned til Quebec, at där förytra dem. Til följe häraf skulle tyckas, at Köpmännerne i sistnämde stad borde för et sådant Monopolium wara sten-rike; men åtskillige därstädes nekade dock aldeles därtil. De medgofwo wäl, at här kunde finnas några få, som mådde wäl; men påstodo tillika, at rätt månge hade ej stort mera, än at det räckte ur hand i mun, ja, at åtskillige stodo öfwer öronen i gäld och skuld. Orsaken til alt sådant försäkrades wara den kära öfwerflöden, och at den ene ej wille wara sämre, än den andra. De handlande wille kläda sig wäl, äta wäl, dricka wäl, hafwa wid hwart mål flera rätter och slå stort på. Deras fruentimmer gingo dageligen så grant klädde och utkrusade, som ärnade de stundeligen resa up til hofwet.

Måst på alla sidor är staden nu med höga murar omgifwen, i synnerhet åt lands-sidan; dock woro de ej ännu alle färdige, utan de höllo på med all flit arbeta därpå. De upmuras dels af den förr omtalta täta swarta kalk-skifwern, dels ytterst af en mörkgrå sandsten. Til hörnen af portarna anwändes en grå kalk-sten. Mot sjö-sidan woro ej ännu några särdeles murar updragne, utan naturen tyckes där hafwa gjordt det mästa med det branta bärget, som ingen kan komma up före; och deßutom äro bärgs-backarne där planterade så fulle med Canoner, at det synes ogörligt kunna komma med skepp eller båtar til staden, utan at förut blifwa i grund skuten. På lands-sidan ligga åter bara hårda bärg, så at staden sålunda

synes wara tämmeligen wäl befäst så af natur som med konst.

Quebec är funderad af en deß förra Gouverneur SAMUEL DE CHAMPLAIN År 1608. Historien later oß, at det gick nog långsamt med deß tilwäxt. År 1629 wid slutet af Julii månad blef han intagen af Ängelsmännerna LOUIS och THOMAS KERCK med accord, och dem uplämnad af nyßnämde DE CHAMPLAIN. Det war då en sådan brist på alt lifs uppehälle i Canada och Quebec wid Engländarnas ankomst, at de ansåg dem mera för landets frälsare än fiender. Förenämde KERCKS woro bröder med Ängelska Amiralen DAVID KERCK, hwilken låg med sin flotta litet längre ned. År 1632. blef staden Quebec tillika med Canada genom friden åter lämnad tilbaka til de Franska. Det är ganska märkwärdigt, hwad Historien gifwer oß wid handen härom, nämligen, at sedan de Ängelske intagit Canada, woro de i Frankrike i twifwelsmål, om de skulle wärda sig så mycket, at begära Canada tilbaka af de Ängelska eller ej. En del, ja de måste, sade, at det wore onödigt, at begära det tilbaka, af orsak, at landet är kallt: at inkomsterne af landet ej spisade mot utgifterna: at Frankrike ej kunde utan skada begynna besätta et så widsträckt land med inbyggare, aldenstund det därigenom skulle utblotta sig sielft; hwarpå Spanien togs til exempel. Det wore bättre behålla folket qwar i Frankrike, drifwa dem til alla handa-slögder och Manufacturer, hwarigenom de andre Europeer, som hade Colonier i America, kunde nödgas at komma med sina waror til Franska hamnar, och där af-

afhämta Franska slögder. Men de, som tänkte litet längre, wiste, at Climatet ej war så oblidt: at orsaken til utgifterne woro Compagniets egit fel, som ej handhade landet som sig borde: at de ej skulle sända en myckenhet folk dit på en gång, utan småningom och litet i sänder, så at det ej skulle märkas i Frankrike: at Frankriket i framtiden skulle genom detta landet blifwa mägtigt; ty folket blefwe mera wane wid Seglation, Sill- Torsk- och Hwal-fiskeri, samt Skälfänge, och sålunda skulle detta landet på wißt sätt blifwa en Schole för Sjömän. De anförde widare de många slags skinnwaror, Hedningarnas omwändelse, skepps-byggeri, åtskillig nytta af den stora skogen. Om ock ej annan nytta wore, så wore dock den ansenlig för Frankrike, at det härigenom kunde mota Ängelsmännernas tilwäxt i Norra America, och sätta en bom för deras tiltagande wälde, som eljest torde blifwa odrägeligt för Frankrike: at förtiga andra skäl. Tiden har wist, at deße skäl warit wäl fotade, och lagt grundwalen til Frankrikes tilwäxt. Ack! om wi här i gamla Swerige hade haft dylika tankar den tid wi antingen woro, eller åtminstone då wi än kunde blifwa ägare af nya Swериget, kärnan och den bästa Province af alla i Norra America! En klok och försigtig ser ej allenast på det närwarande, utan ock på framtiden.

1663 i början af Februarii månad fick Quebec, så wäl som en stor del af Canada, kännas wid den stora Jordbäfningen, som så skakade landet, at spår däraf än synas; dock blef ingen död däraf.

1690 den 16 October belägrades Quebec af Ängelska Generalen GUILLAUME PHIBS, som med skam och stor förlust efter några dagor måste draga sig tilbaka. Ängelsmännerne hafwa wäl sedan en och annan gång budit til, at ärsätta den hafde förlusten; men St. Laurence-flod har wist, det han warit en god förmur för detta landet, och at en okunnog och en fiende näppeligen går up uti honom, utan at blifwa näpst; emedan han är et stycke utan för Quebec helt full med fordolda klippor, har på somliga ställen en stark ström, samt at skepps-leden går i så mångfalliga krokar hit och dit.

Staden säges hafwa fått sit namn Quebec af et Normandiskt ord för dess situation skul, som är på en udde; ty då en kommer sjöledes ned ifrån wid Isle d'Orleans, ses ej den delen af Laurentii-flod, som är ofwanför staden, utan det synes som St. Carls å, som då ligger fram före, wore en continuation af floden; men då en kommer längre fram, synes rätta gången af St. Laurentii-flod, hwilken i början liknar en stor wik eller åmynning. Detta har gifwit anledning åt en Båtsman, som oförmodeligen fick se detta, at ropa: *Que bec*, d. ä. o! hwilken lands-udd; och däraf förmenes staden fått sitt namn. Andre hänleda dess ursprung af Algonkinska ordet *Quebejo* eller *Quebec*, som skal betyda en hopdragning eller sammansnörpning; emedan floden up mot denna staden blir alt smalare och smalare.

Pronunciation af ordet *Quebec* war här i landet af Fransoserna som *Kebäk*, nästan utan någon accent, eller at de udtrogo bägge stafwelserna lika

ka långt. Ordet *Canada* pronuncierades så af Fransoser som Ängelsmän med accenten i första stafwelsen.

Laurentii-flod sades wara här wid staden, i det nogaste en fierdedels Fransk mil eller ungefär en half Swensk fierdedels wäg bred. Salta watnet från Hafwet stiger aldrig så högt up, at det kommer hit til staden. Det mästa watnet, som här drickes och brukas, tages ur samma flod. Allas enhälliga berättelse war, at ehuru bred denna floden är, och ehuru stark strömmen går, i synnerhet wid Ebb, så ligger han dock icke allenast hela wintren, at man kan gå och köra öfwer honom mäst hela den tiden; utan det sker ock ibland, at fast han om Wåren i Maji är öpen, infalla likwäl i den månaden undertiden så kalla nätter, at han tilfryser å nyo, så at en kan gå där öfwer; hwilket är et klart prof, at kölden är här mycket sträng, i synnerhet då tillika i öfwerwägande tages, hwad strax nedanföre kommer at sägas om Ebb och Flod. Långst ned wid deß mynning sades bredden af Laurentii-Elf wara ända til 26 Franska mil, fast man just ej wet hwar skillnaden skal sättas imellan honom och Hafwet; emedan han småningom mer och mer utwidgar sig och oförmärkt förloras i Hafwet. Största delen af watnet, som finnes i de många stora sjöar i Canada, hwaraf 4 eller 5 äro som tämmeligen stora Haf, måste rinna sin wäg til Hafwet genom denna flod. Seglation up för denna Elf från Hafwet är ganska farlig för den starka strömmen och de många sandbankar skul, hwilka ibland flytta sig til nya ställen, det Ängelsmännerne i synnerhet par gån-

gör

gor såtts årsaka, då de ärnat intaga Canada; hwarföre ock Fransoserne med skäl hålla denna sied för Canadas förmur.

Ebb och Flod går i Laurentii-Elf långt ostwanför Quebec, som förr är sagt. Skilnaden härwid Quebec imellan lägsta Ebb och högsta Flod, sades gemenligen wara 15 eller 16 Franska fot; men wid ny-och full-månad, och då winden hjälper til, skal samma skilnad wara 17 à 18 fot, hwilket är ansenligt.

Den 7. Augusti.

Gin-seng kallades öfwer alt af Fransoserna här i landet en ört, på hwilkens rot Chineserne sätta et ganska stort wärde. Utaf Botanicis kallas hon *Panax* (*quinquefolium*) foliis ternis quinatis; se GRONOVII *Flor. Virg. p.* 147. LINNÆI *Mat. Med.* §. 116. *Spec. Plant. p.* 1058. Hon är dessutom omtalt och beskrefwen af CATESBY uti dess *Nat. Hist. of Carolina T.* 3. *p.* 16. *t.* 16. LAFFITAU uti dess *Ginf.* 51. *t.* 1. P. CHARLEVOIX uti dess *Hist. de la Nouvelle France T. IV. p.* 308. *Fig. XIII. T. V. p.* 24. hos hwilka tillika kan ses dess Figur. Hon har från urminnes tider wäxt wildt uti Chinesiska Tatariet och i Corea, hwarast hon årligen blifwit samlad och förd til China. P. DU HALDE uti sin *Description de l' Empire de la Chine T. IV. p.* 9. skrifwer, at hon är den dyrbaraste och den nyttigaste af östra Tatariets örter, hwilken lockar til ödemarkerna därsammastädes årligen en stor hop örte-letare; af Tatarerne Mantcheoux kallas hon *Orhota*, det är den förnämsta eller Drottningen bland örter. Hon är så hos

Ta-

Tatarerna, som Chineserna högt wärderad för den sköna werkan hon skal göra dels i åtskilliga swåra sjukdomars botande, dels at styrka och wederqwecka de genom kroppsens och sinnenas häftiga arbete afmattade krafter. Hon är så dyr, at et unce af god Gin-seng kostar uti Peking 7 eller 8 unce Silfwer. Då de i Canada wistande Franska örte-älskare fingo se hännes figur wille de föra sig til minnes, at de sett någon dylik ört här i landet, uti hwilken tanka de styrktes så mycket snarare, som åtskillige örter i Canada ligga aldeles under samma Pol-högd, som de ställen i Chinesiska Tatariet och China, där den rätta Ginseng wäxer wild. Deras tanka slog dem ock ej felt: de funno samma Gin-seng wäxa på flera ställen i myckenhet i Norra America, så uti de Franska som Ängelska Colonier i skogarna på jämn mark. Hon älskar skugga, samt en djup fet swartmylla; men ej wåta eller högländta ställen. Det kan wäl ej sägas, at hon är så allmän; ty ibland får en resa genom skogarna några mil, utan at blifwa et enda stånd warse; dock wäxer hon ymnogt på de ställen, där hon tagit sit tilhåld. Hon blomstras i Maji och Junii månader, och bären äro mogne wid slutet af Augusti. Hon tol nog, at flyttas med roten från det ena stället til det andra, och börjar snart at wäxa på sit nya ställe. En och annan, som samlat bären och sått hänne uti kryddgården, berättade, at de legat et eller par år i jorden, innan de kommit up. Iroquoirne kalla dessa rötter *Garangtåging*. Ordet är skrifwit efter Swensk Pronunciation, hwilket skal bemärka samma som et barn, emedan roten har någorlunda skapnad däraf; eller efter andras mening, betyda

lår

lår och ben; det hon nog liknar. Den nytta, som Fransoserne berättade, at deße rötter skola hafwa, är följande, nämligen: at de. 1. äro gode mot andtäppa. 2. Styrka en swag mage. 3. Gifwa qwinfolk krafter til barns undfäende. De drefwa nu här en stark handel med hänne; ty hon samlas des här i myckenhet, fördes öfwer til Frankrike, hwarifrån hon försändes til China, där de få hänne tämmeligen wäl betalt. Då hon först begynte at föras härifrån til Europa, betaltes hon ganska wäl. Det sades, at några köpmän i Frankrike i början gjort makalös lycka med denne handel til China; men sedan de så ganska flitigt fortforo, at samla hänne här, och öfwerstyrde til China, föll priset ansenligen så i China, som följakteligen i Frankrike och här i Canada; dock finna de handlande ännu sin goda räkning därwid. Om sommaren 1748. betaltes uti Quebec 6 Francs för en Livre Gin-seng. Gemenligen betales där 100 Sols för en Livre. Under den tiden jag nu wistades i Canada fingo mäst alle handlande så i Quebec som Montreal bref ifrån sina wänner i Frankrike, däri de blefwo ombudne, at låta denna sommar samla en myckenhet Gin-seng, och sända öfwer til Frankrike. Det war altså denna sommaren 1749, som de uti Frankrike woro mera begärlige efter denna roten, än förut; därföre samlades hon ock öfwer alt här i Canada med mycken flit. Willarne woro i synnerhet de, som med mycken omsorg färdades omkring, at skaffa ihop så mycket rötter de däraf kunde få, dem de sedan sålde til de handlande i Montreal: de omkring samma stad boende Willar woro i denna sommar så sysselsatte med deßa rötters

sam-

samlande, at de Franska bönderna under hela den tiden ej woro i stånd, at få leja någon Indian, at hjelpa sig om andetiden, som annars altid wanligt warit. Mången trodde, at om de, i några år å rad wille med sådan flit söka hänne, utan at lämna på hwar plats några stånd i behåll, at fälla frö, skulle innan kårt föga lämnas qwar, hwilket nog är troligt; ty alle berättade, at hon fordom wäxt ymnigt i negden omkring Montreal; men nu war hon där så utletad, at ej et stånd mera stod där at finnas; därföre nödgades Willarne i denna sommar gå långt inom Ängelska gräntsen, at upsöka och samla deßa rötter. De fingo af de handlande i Montreal nu 40 Francs för en Minot full af deßa färska rötter. Det war sedan nog beswär med dem; ty de af Willarna upköpte rötter blefwo strax utbredde på windar, at där ligga och torrkas en lång tid. Gemenligen behöfwes par månaders tid, och mera, alt som wäderleken är torr eller fuktig, innan de kunna blifwa så torra, som de böra wara; och måste de under hela den tiden wändas en eller par gångor hwar dag, annars möglas, eller skämmes de bårt. Något Norr om Montreal hade de aldrig funnits wäxa wildt. Superieuren för Prästerna här i landet, jämte åtskilliga andra, berättade, at Chineserne skola hålla denna Canadensiska Ginseng så god som den Tatariska: at ingen ännu har sig bekant alt, som Chinesen betjänar sig af wid denna rotens præparation, dock skal det bland annat bestå däri, at då man tagit roten, och börjar torrka den, göres en Decoct af örtens blad, däri roten blötes. Den roten Chineserne præparera, sades wara nästan pellucid, och se ut

ut som horn inuti. Den roten, som skal duga, bör wara tung och solid eller tät inuti.

Adiantum pedatum, (se Linn. Spec. p. 1095.) war ock en af de wäxter, hwarmed Canada drifwer wacker handel: Af CORNUTUS uti deß *Canadens. Plant. Historia p.* 7. kallas hon *Adiantum Americanum*, hwarest hon ock beskrifwes, och är p. 6 afritad. Här i Canada kallades hon mäst *Herba capillaris*, och af Ängelsmännerna i deras Colonier *Maidenhair*. Hon wäxer til myckenhet uti alla Ängelska Provincier, där jag i Norra America rest, samt är äfwen lika allmän i Södra delen af Canada; men omkring Quebec har jag aldrig blifwit hänne warse. Det är egenteligen i skugga uti skogar i tämmelig god jord, som hon trifwes. Åtskillige både i Albany och Canada berättade, at hännes blomma ganska mycket brukades i ställe för Thée mot lungsot, hosta och alla bröstets sjukdomar. De hafwa här lärt detta af Willarna, som brukat hänne därtil från urminnes tider. Denna Americanska sades wara bättre i Medicine, än Adiantum capillis veneris som finnas i Europa; därföre sändes årligen til Frankrike en ganska stor myckenhet häraf. Priset är åtskilligt och rättas dels efter deß godhet, och som han blifwit handterad wid torrkningen, dels efter myckenheten som däraf fås; ty då hon i stor myckenhet samlas och föres ned til Quebec faller priset och twärtom, då däraf mindre inkommet. Gemenligen är priset i Quebec för en Livre från 15, til 5 Sols. Willarne färdades denna tiden til myckenhet omkring i skogarna, och foro långt ofwanför Montreal, at upsöka och samla denna ört.

Röks-

Köks-kryddgårds-wäxter kommo ganska wäl fort här på orten. Hufwudkålen stod mycket skön, fast han på några ställen tagit ansenlig skada af maskar: Rödlök brukades här ganska mycket, åswen af andra Lökarter nog: likaledes ganska mycket Pumpor af flera slag, *Meloner*, Sallad, *Cichoreum*: Ärter af flera slag: Tyska och Turkiska Bönor, Morötter och Gurkor. Åswen hade de tämmelig mycket Rödbetor, Rättikor, Räddisor, *Timjan* och *Meiram*. Roswor sås här mycket, och brukas i synnerhet om wintern. Palsternackor brukade en del, dock woro de icke så allmänne. Rätt få hade Jord-ärtskockor. *Poteter* woro icke wanliga (Solanum tuberosum) ej eller de så kallade Bermudiske (Convolvulus Batatas) uti Canada. På tilfrågan, hwarföre de ei plantera dem? swarades: at de ej funno någondera af dem goda, och logo åt Angländarna, som finna så stor smak däri. Rotkål eller Kål-rötter wiste de ej af i hela Norra America, hwarken hos Swenskar, Ängelsmän, Holländare, Irländare, Tyskar eller Fransoser. De som här i Canada i flera år drifwit handel med allahanda Köks-kryddgårds frukter, och woro inkomne i trägårdswäsendet, berättade, at de nödgades årligen förskrifwa sig nya Kryddgårds-frön från Frankrike; emedan de här i Canada gemenligen i tredje generationen mista sin kraft och ej frambringa så goda och smakeliga wäxter.

Antiquiteter. Hos de Willar som bodt i Norra America från urminnes tider, hwilka äro af ganska många folkslag och tungomål, hafwa Europeerne aldrig kunnat finna några bokstäfwer, än mindre någon skrift eller böcker. Deße Wil-

lar hafwa därföre i flera hundrade års tid lefwat i största okunnighet och mörker. Häraf är, at de aldrig en gång sjelfwe weta, huru det stått til i landet för Europeernas ditkomst, utan all deras kunskap därom består i lösa sägner och fabler. Ingen wet, om för de Willar, nu här bo, något annat särskildt folkslag där bodt förut, eller om ock några andre Nationer besökt denna werldenes del, innan COLUMBUS upfant wägen hit. Likaledes är ock obekant, om den Christna Läran någonsin i äldre tider blifwit här predikad. Jag talte med åtskilliga af Jesuiterna, som wida färdas omkring i detta stora landet, och tilsporde dem, om de någonsin kunnat hos de Willar där bo, finna något spår därtil, at här i forna tider warit Christne; men de hafwa alle enhälligt nekat därtil. Så okunnige deße Willar äro, och altid warit, i wetenskaper och skrift, så hoglöse hafwa de ock warit, både i architecture och slögder. Förgäfwes sökes hos dem efter wälbyggda städer eller hus, konstigt upmurade Fästningar, högt upreste torn och pelare, med mera dylikt, som den gamla werlden ända från urminnes tider kan framwisa. Wåra Willars byggnader bestå i usla bark-kojor, där rägn och wäder nästan på alla sidor kan bryta in. Deras enda murning består däri, at de lägga några lösa grå-stenar på marken rundt omkring eldstaden i sina kojor, at hindra, det eldbrandarna ej skola wältra sig för långt omkring i rummet, eller nästan snarare, at utmärka stället i deras koja, där eldstaden är. En resande har ej här tionde delen af det nöje, som han i wåra gamla länder under sina resor kan fägna sig af; ty mäst hwar dag får han se något ålderdomens

mens minnesmärke. Här möter honom någon gammal berömd stad. Där rudera efter något gammalt slott. Där något fält, hwarest för et eller flera hundrade år tilbaka någon blodig drabbning förefallit imellan de mägtigaste och slugaste Konungar eller Generaler. Nu åter någon stor, lärd eller annars widtberömd mans födelse-ort eller fordna hemwist, o. s. w. En kan på sådana stællen förnöja sina tankar på margfalligt sätt, och ställa sig alla dylika forna händelser likasom för ögonen; men här uti America finnes icke sådant nöje. En får uti Historien näppeligen gå längre tilbaka, än til det, som här timat, sedan Europeerne kommit i landet. Det som skedt förut liknar mera en dikt och en dröm, än någon werkelig händelse: dock har i senare tider funnits et och annat ålderdomens minnesmärke, hwaraf gifwes anledning at sluta, at antingen har Norra America i äldre tider warit bebodt af et äldre och mera uti wetenskaper uplyst folk, än det Europeerne wid sin första ditkomst där funno för sig, eller har i forna dagar blifwit från gamla werlden hit til landet gjord någon härfärd. Det som mig i dag blef berättat wid bordet under middags-måltiden hos Herr General-Gouverneuren Marquis LA GALISSONIERE, af Monsieur VERANDRIER, som sjelf anförde den expedition til södra Hafwet, som strax skal omtalas: och det jag åfwen sedan flera resor hörde förtäljas af andra, som sjelfwe warit åsyna wittnen därtil, bestyrker det samma, och är kärteligen följande: några få år för min ankomst hit, blef utaf då warande General-Gouverneuren öfwer Canada, Chevalier DE BEAUHARNOIS, den nyss nämde Officeraren Monsieur VERANDRIER befalt,

falt, at med en hop manskap företaga sig en expedition från Canada twärt öfwer Norra America til det södra Hafwet, til at se, huru långt deße orter ligga från hwarandra, och at inhämta hwad nytta antingen Canada eller Louisiane kunde hafwa genom communication med bemälte Haf. Resan anstäldtes til häst från Montreal uti det nogaste, eller, så mycket för strömmar, sjöar, bärg &c. ske kunde, utåt Wäster. När de kommo djupt in i landet och hade rest förbi många folkslag, mötte dem ibland stora skoglösa fält, fulla af högt gräs, hwilka räckte flera dagsresor. På många af deße fält war jorden alt lagd i fårar, likasom den fordom blifwit så lagd med en plog, och likasom där i gamla tider warit åkrar. Det är at märka, at jorden ej kunnat blifwa så lagd af de nu i Norra America warande wilda folkslag; emedan de aldrig brukat eller bruka hästar, oxar, plogar och annan sådan åkerbragd: ej eller haft sig bekant, hwad plog war, innan Européerne kommo hit. På 2 eller 3 ställen, dock långt imellan hwardera, hafwa uti hällebärgen warit som intryckningar af människo-fötter, både af fullwurna och barn; men detta har ofelbart warit en lusus naturæ. När de hunnit långt in mot Wäster, dit aldrig någon Fransos eller Europee förr witterligen warit, funno de på et och annat ställe så i skogen, som på de stora flacka fälten, stora pelare af stenar upreste, som stödde mot hwardera. Pelarene bestodo hwardera af et stycke, och kunde Fransoserne ej annat finna, än at de warit upreste med människo-händer. Somligstäds hafwa de funnit sådana stenar lagde och lika som murade på hwarandra. På et och annat ställe, där så-

dane

dane stenar stått upreste, hafwa de ej funnit några andra stenar i negden. På ingen af deßa stenar hafwa de kunnat märka någon skrift eller bokstäfwer, ehuru de flitigt letat därefter. Men omsider hafwa de träffat en stor sten, som liknat en pelare, däri warit insatt en annan liten sten fullskrifwen med obekanta bokstäfwer på bägge sidor. Denne stenen, som warit ungefär en Fransk fot lång, och inemot af en hands bredd, bröto de löst, och förde sedan tilbaka med sig til Canada, hwarifrån han blef försänd til Etats Secreteraren i Frankrike Gref MAUREPAS. Hwart han sedan kommit, wißte de ej, utan trodde, at han ännu lärer förwaras uti deß Cabinette. Åtskillige af Jesuiterna, hwilka sjelfwe här i Canada sett och handterat denna sten, berättade enhälligt, at de jämfört de bokstäfwer, som woro ristade på honom, med dem, som uti Böcker om Tatariet stå upritade, som Tatariska bokstäfwer, och funnit ganska många aldeles de samma. Ehuru de til Söder-hafwet utsände Fransoser sökte, at på alt sätt blifwa underrättade af de folkslag där bodde, när och af hwilka deße omtalte sten-pelare blifwit upreste? hwad sägner och tro de hade om dem? ho den warit, som skrifwit bokstäfwerna? hwad de betydde? hwad slags bokstäfwer? och i hwad tungomål? m. m. så kunde de dock ej få den ringaste uplysning af dem därom; utan deße Willar woro sjelfwe så okunnige därom som Fransoserne. Det enda de kunde härpå gifwa til swars, war, at deße stenar stått där från urminnes tider. De stället, där omrörde pelare stodo, räknades wara 900 Franska mil Wäster om Montreal. Rätta afsigten med deras resa, som war, at få se Söd-

 dra

dra Hafwet, och få weta huru långt det wore från Canada, ernåddes dock ej af de utskickade; ty de blefwo förledde, at taga del uti et krig, som de längst bårt boende Willa nationer hade sins imellan, hwaruti somlige af Fransoserna blefwo tagne til fånga, de andre nödgade, at begifwa sig på återresan. Af de sista och längst til Wäster warande Willar, som de woro hos, inhämtade de dock, at endast få dagsresor woro därifrån til Södra Hafwet: at de ofta handlade med de wid sistnämde Haf boende Spaniorer: at de ock stundom färdades til Hudsons wik, och drefwo handel med de Ängelska. Somlige af deßa Willar hade hus byggde af jord. Många nationer af dem hade aldrig förut sett någon Fransos. De woro alle klädde i skinn, fast månge ock af dem gingo splitnakne.

Alle här i Canada, som giort någon resa långt in i landet, antingen til Söder, eller förnämligast til Wäster, woro därutinnan öfwerens, at där på många ställen finnes stora flacka skoglösa fält, där marken ligger lagd i fårar, likasom hon först så blifwit lagd med plog, och likasom där fordom warit åker. Huru jorden först kommit at så läggas, kan ingen säga; ty en hel och ganska stor Wilsk bys eller stads åkrar kan gemenligen ej intaga til sin widd stort större land, än det som kan swara mot 4 à 6 wåra tunland, då likwäl förenämde i fåror lagde fält, skola ibland utgöra några dagsresor, endast at något litet jämt ställe märkes här och där, eller några små högder.

Flera ålderdomens minnesmärken kunde jag ej utspana i Canada, ehuru trägit jag sporde därefter.

Uti

Uti den följande Rese-beskrifningen för år 1750, får jag tilfälle, at orda om 2:ne andra märkwärdigheter. Men at wåra Scandinavier, i synnerhet de Norske, långt förr COLUMBI tid gjort resor til Norra America, har utom andra, Herr Mag. GEORG. WESTMAN ljusligen och omständeligen bewist, uti deß lärda Gradual Disputation, hållen här i Åbo år 1747, dit jag hänwisar den benägna Läsaren.

Den 8. Augusti.

Nunne-Klostret. — Om morgonen besåg jag det större Nunne-Klostret här i staden. Det är eljest under högsta straff, ej tillåtit någon mans-person, at få där aflägga någon visite, undantagandes uti wißa rum, som äro med skrank afdelte, då antingen mans-personerne, eller ock qwinfolken, som ej höra til Klostret, stå på yttra sidan om skranket, och Nunnorne på inra sidan, och tala så med hwarandra genom hålen på skranket. Men at föröka den mångfalliga ynnest och heder, som Franska Nation mig såsom en Swensk bewiste, begick General-Gouverneuren Marquis LA GALISSONIERE så, det Biskopen gaf mig lof, at gå in i sielfwa Klostret til at se inrättningen. Biskopen allena kan gifwa tilstånd härtil åt mans-personer; men det sker ock ganska sällan. Dock är at märka, at Medicus Regius har för de siukas skul, jämte en Chirurgus, lof at gå dit in så ofta han finner nödigt. Monsieur GAUTHIER, en man ganska wäl hemma, ej allenast i Medicine, utan ock i Botanicis, war nu Medicus Regius härstädes, hwilken följde mig på denna visite. Wi sågo först Hospitalet, som strax skal beskrifwas,

och dårifrån gingo wi up i Klostret, som gör en del af Hospitalet. Det war et stort stenhus, tre wåningar högt, afdelt inuti genom långa gångar med kamrar, salar och andra rum på ömse sidor om gångarna. Nunnornas kamrar woro i öfwersta wåningen på ömse sidor om den långa gången. Hwar kammare war nog liten, icke målad inuti, utan endast några pappers-bilder af Helgon, och dylikt på wäggen, jämte en wår Frålsares bild på korßet: en säng med förlåt före och goda sängkläder, en liten smal pulpett, jämte par stolar, war alt det, som fans därinne. Det eldades aldrig uti någondera af deßa kamrar, utan Nunnorne sade sig ligga däri åfwen om wintren uti kölden. På den långa gången stod likwäl en järnugn, som om wintren eldas, då kammar-dörarne lemnas öpne, hwarmedelst någon liten warm ånga kommer dit in. Uti mellan-wåningen woro de rum, däri de dageligen wistades, då de woro tilhopa; såsom et rum, däri de arbetade. Det war stort, wackert, måladt och utkrusadt, med en järnugn däruti. Här arbetade de allahanda, sydde, borderade, förgylte, förfärdigade rara rosor af silke, som liknade Naturen ganska mycket. Med et ord: Nunnorne förfärdigade här allahanda slags sådana fina arbeten, som af Fruntimmer kan begäras. I et annat rum eller sal kommo de tilhopa, at hålla sina rådslag. I et annat lågo de, som woro något sjuke. I et annat sköttes de, som woro mycket illa sjuke. I et annat underwistes de, som woro nykomlingar, och årnade antaga Nunne-Orden. I en annan stor sal spisade alla tilsammans. Där stodo bord på alla sidor i rummet. En liten predik-stol war på den ena sidan, hwar-

hwarpå låg en bok på Fransyska om de Heligas lefwerne, som omtalas i den Helga Skrift. Då de åta är det tyst öfwer alt, så at ingen talar et ord. Därefter stiger en af de äldsta up i predikstolen, och läser et stycke för dem utur förenämde bok, och när det blir utläst, taga de en annan andelig bok. Under måltiden sitta de endast på inra sidan om bordet mot wäggen; men på yttra sidan äro inga stolar, ej eller sitter någon där. Mäst i hwardera af deßa rum och stora salar stod et förgylt bord med ljus och ljusstakar på, samt wår Frälsares Contrefait, och några Helgonens beläten därwid, wid hwilka bord de göra sina böner. På en sida war Kyrkan, och bredewid hänne en stor sal, som med et korß-skrank war skildt från Kyrkan, så at Nunnorne endast kunde se och sitta in i Kyrkan genom skranket; men ej komma dit in. När Gudstjenst hålles äro Nunnorne i denna stora salen, och Prästen i Kyrkan där bredewid. Då Prästen kläder på sig sina Kyrkokläder, räcka Nunnorne dem til honom genom et hål, så at de aldrig få gå in i Sacrestian, och blifwa i samma rum som Prästen. Här woro eljest åtskillige rum och salar, dem jag ej alla kan ärhindra mig til hwad nytta och affigt de woro. I nedersta wåningen war köket, bakhuset, åtskillige wisthus, m. m. På winden öfwerst hade de sin såd; där torrkade de ock sina linkläder. Wid medlersta wåningen war på yttra sidan eller utanföre som en altan mäst rundt omkring huset, på hwilken Nunnorne kunde gå ut, at taga friskt luft och se sig omkring. Prospecten från Klostret war mäst på alla sidor mycket skön. En kunde därifrån se utöfwer sjön, samt öfwer fält och åkrar, som lågo utan-

utanför staden. På ena sidan af Klostret låg en stor trågård, dår Nunnorne åfwen hade frihet, at gå ut och spatsera. Trågården hörde Nunnorna til, och war med en hög mur omgifwen. Dåruti war fullt af allahanda slags köks-frukter, samt en hop Äppel-Kersbärs- och willa Walnöt-trån, jämte röda Winbärs-buskar och dylikt. Uti detta Klostret sades wara ungefär 50 Nunnor, af hwilka måstadelen woro gamle, näppeligen någon under 40 år. Par unga Fruntimmer woro där, som nu skulle underwisas i de styckena, som egenteligen höra til Nunne-wetenskapen. Deße nykomlingar antogos ej straxt, utan sättas på prof i 2 eller 3 år, at försökas om de wela blifwa stadige och beständige; ty under hela den tiden står det i deras frihet, at gå bårt ifrån Klostret igen, om de tycka de ej hafwa lust, at blifwa qwar; men sedan de en gång blifwit antagne och förklarade för Nunnor, åro de förbundne, at blifwa dår hela sin liistid. Märkes det, at de wela ändra sit lefwernes sätt, sättas de in uti någon kamare, hwarifrån de aldrig kunna komma ut. Detta Klostrets Nunnor gå aldrig längre från Klostret, än i Hospitalet, som år dår bredewid, och gör en del af Klostret. Dit gå de, at sköta och uppaßa de sjuka, som dår ligga. Wid afskeds-tagande frågade Abbedissan mig, om jag wore nögd med all deras inrättning, hwarpå sedan jag förklarat, det inrättningen wore wacker, ehuru lefnadssättet war mycket twungit, sade hon widare til mig, det hon med sina systrar wille hjärteligen bedja GUD för mig, at jag måtte blifwa en god Romersk Catholsk. Jag swarade hårpå, at jag ännu wore långt mera angelägen om, at wara och förblifwa

en

en god Christen och at jag til wedergällning för deras mig bewista heder och böner, ej wille underlåta, at tilbaka trägit bedja GUD, det de åfwen måtte blifwa goda Christne; ty det wore den högsta graden af en rätt Religion en här i dödligheten kan hinna til: hwarpå hon med et behagligt leende tog affked. Somlige här i staden, åfwen af fruentimren sade, at sällan hafwer någon af deßa Nunnor gifwit sig hit i Klostret, innan de kommit til den ålder, som gifwit dem stark anledning til mißtröstan, at mera kunna blifwa gifte. Mäst i alla de 3 Klostren här i Quebec sågo Nunnorne mycket gamle ut, så at förenämde utsago icke lärer i alt wara ogrundad. Alle härstädes sade, at här i Canada, så på landet som i städerna, är på långt när ej så mycket man- som qwinfolk; ty månge mans-personer dö på sina resor: månge fara til Wäst-Indiska öarna, och antingen dö där, eller sätta sig där ned at bo; månge utödas med krig, m. m. och häraf tyckes följa någon nödwändighet för en del af fruentimret här i landet, at gå i Kloster.

Hospitalet gjorde, som redan är swagt, en del af Klostret. Det bestod af 2:ne stora salar, samt några kamrar bredewid Apothequet. Uti deßa stora salar stodo på hwardera sidan 2:ne rader med sängar, den ena inom den andra. Den inre närmast wäggen hade sparlakan omkring sig, men den yttra war endast en ständsäng. Uti hwar säng word sköna sängkläder, med rena lakan både öfwer [illegible] under. Så snart den sjuke ej låg i sängen, [illegible]bodades den strax up, at alt här i Hospitalet war ganska snyggt, rent och städigt. Imellan

hwar

hwar säng war rum eller distance af 3 eller 4 alnar, med et litet bord imellan hwar säng. J denna salen woro goda järn-ugnar och wackra fönster. De sjuke upwaktades af Nunnorna, som buro til dem mat och alt hwad de behöfde, samt i öfrigt uppaßade dem. Utom dem woro åtskillige manspersoner, som här gjorde upwaktning, tillika med en Chirurgus. Medicus Regius war ock förbunden, at en gång om dagen, eller flera, komma hit, at se efter alt, och ordinera. Uti detta Hospital intages gemenligen de soldater, som äro sjuke, hwarpå i synnerhet skal wara godt förråd, då Konungens skepp komma hit, som sker gemenligen i Julii eller Augusti månad, och i krigstider; men andra tider, då där ej äro månge sjuke af soldater, intagas äfwen andra fattiga, så många, som där finnas lediga rum och sängar. Konungen består här alt, hwad som fordras til de sjukas skötsel, mat, Medicamenter, wärma m. m. De hade särskildta kamrar för dem, som woro mycket sjuke, at de ej måtte oroas af bullret, som sker i den stora salen.

Plågseder. Öfwer alt brukades här den seden, at då någon prustade, gjorde de tilstädeswarande en reverence; men hos Ängelsmän och Holländare syntes detta nästan aldrig. Andre må döma hwilket är rättare. På gatan lyfta de på hatten endast för bekanta och de förnämare; men ej för alla. Unge Herrar hade ofta hatten på sig inne i rummet, där fruentimmer woro, men de måste, i synnerhet de äldre, togo den då af sig. Fruentimren gingo med krusade och pudrade hår alla dagar, hwar afton lagde i läckar med papper,

hwar-

hwarmed Fruentimren i de Ängelska Colonier nästan aldrig förnöta sin tid. Mästa delen af manfolken hade egit hår med pung uti, i synnerhet då de än woro unge: några hade Pung-Peruque. De mästa af de åldrige hade antingen läck- eller släta peruquer. Rätt få woro af de förnäma, som hade piska i håret. De förnämare manfolk hade ganska mycket galonerade kläder. Alle, som woro i Kronans tjenst, buro wärja. När manfolken, äfwen de förnämsta af dem, undantagandes General-Gouverneuren, gingo ut i staden, och det liknade sig til rägn, buro de sina kappor eller kappräckar sielfwe på wänstra armen. Om någon kom in i et hus, där han hade bekanta, och ej warit där på någon tid, hälsade han på de där bodde af bägge könen med en dubbel kyß.

De Örter, som jag här i Canada mäst hwar dag samlade och uptecknade, samt til en del beskref, går jag nu, som förr, med flit förbi, och wil ej uttrötta min läsares tolamod med deras uppräknande. Deßutom, om jag wille införa hit mina mäst hwar dag gjorda Botaniska anmärkningar, jämte beskrifningar på hwarjehanda djur, foglar, Insecter, jord- och bärg-arter, med mera sådant, skulle denna Rese-beskrifning hel säkert warda 6 om ej 10 gångor större och widlyftigare, än hon nu blifwer. Men hwilken Boktryckare här i Swerige wille, och utan stor skada kunde med egit förlag uplägga en sådan Bok? jag lämnar därföre alt sådant, som mäst består i torra beskrifningar af de til Historia Naturalis hörande stycken til en Canadensisk Flora, samt til andra Cu-

ras posteriores. Samma ware sagt om det, som hörer til Medicine: jag samlade wäl ganska trägit alt hwad jag på denna resan kunde öfwerkomma om de Americanska wäxters Medicinska nytta: om hwarjehanda Hus-Curer, hwaraf somlige ej på et utan på flera ställen utropades för souveraine, så at de med exempel utan ända trodde sig kunna qwäfja ned alla twifwelsmål däröm; dock som Medicine icke warit mitt hufwudstudium, (ehuru jag från späda barndomen haft et stort nöje för det samma) har det lätteligen kunnat hända, at jag wid sådana Medicinska nyttors och Hus-Curers upskrifwande kommit at utelämna någon angelägen omständighet, där en dock i Medicinska mål aldrig kan wara nog granlaga, hwarigenom Herrar Medici kunna hafwa ringa eller ingen nytta af en sådan uptekning, åtminstone ej finna den sådan, som den med rätta borde wara; därföre beder jag få wara ursäktad om jag i det följande, så mycket görligt är, undwiker at införa sådana til Medicine och utom min läst hörande saker. Qwacksalfware-hopen, eller deras, som utan förstånd och grundad insigt i Medicinska wetenskapen, samwetslöst försöka alt hwad de i böcker af hwem som hälst finnes upteckuat om siukdomars häfwande och botande, är, ty wärr! nog stor ändå, utan at jag skal behöfwa öka den, eller draga byggnings werke därtil. Hwad Canadensiska wäxterna angår, så får jag endast här kärteligen nämna: at ju närmare jag i Norra America kom åt Norr, ju mera började myckenheten och antalet af de örter, som hos oß här i Swerige wära wilde, föröka sig; så at straxt Norr om Quebec är fjärdedelen, om ej mera, af de där

wildt

wildt wäxande örter, swenske. En och annan af de wäxter eller trän, som hade någon synnerlig nytta eller egenskap, wil jag dock något orda om i det följande.

Renmåssa, (Lichen Rangiferinus) wäxte nog mycket i skogarna här utan för Quebec. Herr Gauthier, och åtskillige andre berättade, at då maten ibland blir all för Fransoserna, när de äro på sina långa resor, genom stora skogar, för skinhandelen skul med Willarna, pläga de, i brist af bättre, samla denna mat, koka, och dricka decocten, som skal något mätta. Åtskillige af Fransoserna, som warit til Terra Labrador, hwaräst en myckenhet af Renar, dem Fransoserne och Willarne här i landet kalla *Caribou*, berättade, at hela marken, på de flästa ställen wid Terra Labrador, är öfwertäckt och snöhwit af denna Måssa.

Den 10. Augusti.

Jesuiternas Collegium. J dag war jag til måltids hos Herrar Patres Jesuiterna. Jag hade par dagar förut aflagt besök hos dem, hwarpå den följande dagen Superieuren med en annan af Patribus war hos mig, samt anmodade mig, at spisa i dag middag hos dem. Jag besåg förut Gudstjänsten i deras Kyrka, som gör en del af det huset däri de bo, och är äfwen ganska wacker inuti, fast där äro inga bänkar, utan folket nödgas at ligga på knä mäst under hela Gudstjänsten. Ofwanpå Kyrkan är et litet torn med klåckor uti, samt timklåcka med wisare. Huset, däri Jesuiterne bo, är präktigt bygt, och ser förträffeligen

wäl ut både innan och utanpå, at det liknar et skönt slott. Det är alt af sten, 3 wåningar högt utom winden, täckt med skifwersten, bygt i fyrkant på samma sätt, som nya slottet i Stockholm, med en stor gård midt uti. Storleken är ansenlig, at wäl 300 familier kunde bewämligen få rum däri, fast här nu ej bodde stort öfwer 20 Patres; men så äro de dock wid andra tider långt flere, såsom när de komma tilbaka, som äro kringströdde på Missioner i landet. Långs efter hwar byggning eller fyrkant går i hwar wåning en lång gång, därest på ömse sidor äro antingen kamrar, salar, eller andra rum för Patres, äfwen deras Bibliotheque, Apotheque m. m. alt ganska wäl inrättad, så at Patres bo här mer än beqwämt. Utanför är deras Collegium på par sidor omgifwit af en stor Trä- och krydd-gård, med alléer och gångar uti. En del af de här befinteliga trän äro qwarlämningar af den skogen, som stod här, då staden begynte byggas; eljest äro många fruktträn här planterade, utom det, at kryddgården är full med allahanda wärter tjänlige för köket. Patres spisade tilsammans uti en stor sal. Bord stodo rundt omkring wid wäggarna, och stolar imellan borden och wäggen, men inga ut mot gålfwet. En Predikstol war wid ena wäggen, däri en af Patres steg up wid måltiden, at läsa någon gudelig bok; men i dag lästes icke, utan all tiden lemnades til samtal. De spisade här ganska wäl. Rätter buros fram til så stor myckenhet, som wid wåra största gästabud. J hela denna stora byggningen syntes inga qwinfolk, utan bara Patres, eller ock Fratres, det är, de yngre, som upamnas, at blifwa Jesuiter, hwilka sistnämde woro

de,

de, som tilredde och inburo maten. De gemene betjenterne kommo ej in. Jesuiterne gå här i landet klädde på följande sätt: de hafwa alle sit egit hår, och det något kårt: I hjäßan äro de rakade, at där är en bar plätt. De äldre hafwa calotte af swart kläde, de yngre gå än barhufde inne i husen, eller ock sätta de en nedslåpt hatt på sig. Alle raka bårt skägget, åfwen som alle andre Fransoser i Canada. Halsduken war swart, och gjordes ofta af sielfwa kragen på råcken. Råcken war en swart lifråk, som dock räkte ned til skorna, knäptes igen tätt til kroppen med knappar frampå, och ofwanför midjan bands den ännu til med et swart band omkring lifwet: nedanföre war han så framtil med knappar hopknäpt, at näppeligen strumporna, utan endast skorna kunde ses. Ofta brukade de tofflor i stället för skor. Utanpå lifråcken betjente de sig gemenligen af en kofta, som dock satt tätt til lifwet, och räckte ej wäl til knäna. De hade inga sådana kragar som Präster, ej eller halfärmar. Skjort-ärmarne syntes ock icke fram. De äldste hade swarta myßor, nästan til skapnad som en Säckertopp, med swart tofs öfwerst, dem de satte på sina calotter.

Här i Canada finnes, utom Biskopen, 3:ne slags andeliga, nämligen Jesuiter, Präster och Barfotade Munkar, eller här så kallade Recollets. Jesuiterne äro wäl ofelbart af deßa de förnämste. *Pour faire un Recollet il faut un hachet, pour un Pretre un ciseaux, mais pour un Jesuit il faut un pinceau*, at därmed utwisa och urskilja, huruwida den ene öfwergår den andra. Alle Jesuiter äro gemenligen mycket lärde, studera starkt, gan-

ska höflige och öfwermåttan angenäme i sällskap. Det lyser en behaglighet uti alt hwad de göra, så at det ej är under, at de kunna winna folks hjärtan. De tala ganska sällan om Religions saker, och om det sker, så unsly de gemenligen alt disputerande; i det stället äro de mycket tjenstaktige och willige at gå en til handa, så at om de det ringaste märka, at en uti något mål åskar deras hjelp, eller ock hafwer tycke för någon ting, lämna de enom näppeligen tid, at öpna munnen därom, innan de hafwa det werkstäldt. I öfrigit är alt hwad de tala mycket lärt och nöjsamt, at tiden ej gärna kan blifwa lång i deras sällskap. Bland alla Herrar Patres, jag af denna Orden omgicks med uti Canada, fann jag ej en, som icke hade alla deßa egenskaper, och dem i hög grad. De hafwa här i landet stor egendom, dem skänks af Konungen i Frankriket. Om deras präktiga Collegium och wackra Kyrka här i Quebec är nu nyß talt. Uti Montreal hafwa de ock en wacker Kyrka, och et litet täckt hus med en liten dock wacker trägård därintil. De bry sig aldrig om at blifwa Pastorer eller Cappellaner i någon församling, hwarken i Städerne eller på landet, utan lämna deßa syßlor och däraf flytande inkomster til Prästerna. Deras enda göromål här i landet är, at omwända Hedningarna, och til den ändan hafwa de sina Missionarier ute allestädes. Mäst wid hwar by eller stad, som hörer de omwända Willar til, bor en eller par af Herrar Patr. Jesuiterna, som hade noga insigt, at de omwände Willar icke måga falla tilbaka til hedendomen igen, utan at däremot all deras lefnad må wara Christelig. Sålunda finnes Je-

suiter

suiter hos de omwända Hedningar i Tadoussac, Lorette, Beccancourt, St. François, Sault St. Louis, och öfwer hela Canada, där omwände Willar bo. De hafwa åfwen sina Missionarier hos de oomwända, så at, om det är någon stor Willarnas by, är gemenligen en Jesuit där, som wid alla tilfällen söker at förmå dem, at omwända sig. Han följer med dem om wintern på deras jagt, där han ofta måste utstå all den beswärlighet, som någon kan inbilla sig, såsom: at wandra hela dagen i snön: at ligga i skogen hela wintern måst under öppen himmel: at wara ute i elakt och wackert wäder; ty Willarna sky ingen wäderlek: at ligga i deras kojor, där ofta alt krålar af löppor och annan ohyra, m. m. och alt detta göra Jesuiterne, dels at öfwertala Willarna, at omwända sig, dels för Stats- och andra orsaker skul. Konungen i Frankrike har af Jesuiterna aanska stor nytta; ty de kunna ofta öfwertala Willarna til hwad de wela, såsom, at öfwergifwa alt förbund med de Ängelska: at börja krig mot dem: at föra alla sina skinwaror til de Franska: at ej tillåta några Ängelska resa hos sig: med mera dylikt. Men så hafwa ock Jesuiterne ej altid så goda dagar härwid: det sker ibland, at då Willarne druckit sig druckna, göra de sig ej samwete, at slå ihjäl de Missionarier, som bo hos dem, dem de då säja wara Spioner: eller ock sedan förebära til ursäkt, at de ej slagit dem ihjäl, utan at det war brånwinet som gjorde det. Si, detta är Jesuiternas förnämsta göromål här i landet. De gå ej i städer, at besöka de sjuka: de hålla där intet Skriftermål: gå ej på några begrafningar: jag har ej eller sett dem följa med

uti Processioner til Jungfru Mariæ och andra Helgons åminnelse. Sällan eller aldrig gå de här i något hus, at få mat, och om de anmodas, at bliwa qwar och spisa, göra de det ej gärna, undantagandes på resor. Därföre har jag ock sett i städer, at om de warit qwar tils maten kommit på bordet, hafwa de gärna då gått bärt; och sker sällan, at de bjudas qwar, emedan man wet, at det merendels är fåfängt; men et glas win eller annan confiture taga de ibland, dock åfwen därtil nödgade. En och hwar finner lätteligen, at de äro likasom utletade och utwalde ifrån alla andra för deras stora genie och besynnerliga egenskaper skul. De hållas ock här i Canada, af alla för ganska sluga hufwuden, som måst gå i land med hwad de taga sig före, och i spitsfundighet öfwerträffa alla andra; därföre märkte jag flera gånger, at de åfwen här i Canada hade sina owänner. De antaga sjelfwe ej uti sit sällskap andra, än dem de finna hafwa stora egenskaper; ty alla dumhufwuden blifwa här utskutne: twärt om göres härtil Präster måst hwad som kan fås; och än mindre sorgfällig är man om något wal, när det skal komma an på, at tilskapa en Munk. De Jesuiter, som finnas här i landet, äro ej här födde, utan alle komma från Frankrike: och antingen de då redan warit Jesuiter, eller om de ock blifwit här i landet gjorde til Jesuiter, har det dock altid skedt af sådana Lärjungar, som från Europa först hitkommit. Månge af dem wistas endast några år här i landet, och fara sedan igen tilbaka til Europa. Åtskillige (hwaraf 5 eller 6 sades ännu lefwa) födde i Canada, hafwa rest öfwer til Frankrike, och där efter tilbörliga profs af-

afläggande blifwit Jesuiter; men ingen af dem sades någonsin sedan hafwa kommit tilbaka til Canada, utan de hafwa alle förblifwit qwar i Frankrike. Hwad orsak och hwad Politique där-under må wara, kan jag ej så just säja. Under mit wistande i Quebec öfwergaf en af Prästerna genom Biskopens tilstädjelse sit Prästa-ämbete, och antog Jesuit-Orden. De andre Prästerne tyckte dock ej mycket därom; emedan det såg ut, som hade han försmått deras stånd. Wid de Församlingar som skatta til Jesuiterna, förrättas dock all Gudstjenst af Präster, dem Biskopen tilsätter: Jesuiterne hafwa endast grund-räntan däraf. Hwarken Jesuiter eller Präster drifwa här någon handel med skinwaror eller annat, utan det hörer alt de handlande til.

Prästernas hus. Efter middagen gjorde jag besök i det så kallade *Seminarium*, eller där Prästerne bo alle tilsammans. De hafwa här sit afskildta hus, bygt af sten, stort, med gångar och rum på sidorna: flere wåningar högt: en härlig trägård låg där bredewid full af åtskilliga slags frukt-trän, samt af hwarjehanda köks-frukter, jämte alléer och gångar at spatsera på. Utsigten från denna trägård war af alla jag här såg den täckaste. Herrar Präster af *Seminario* gåfwo ej stort efter Herrar Patres Jesuiterna i höflighet och angenämt omgänge, så at jag i deras sällskap förnötte tiden med mycket nöje.

Prästerne äro det andra slaget af andeliga här i landet, hwilka ock tillika göra däraf det största antalet; ty de fläste Kyrkor i städerna, så wäl som alla Landt-Församlingar, då de omwän-

de Willar undantagas, betjänas alt af Präster. De sades och åfwen hafwa några få Missionarier. Här i Canada äro 2:ne Seminarier, nämligen i Quebec och i Montreal, som hwardera hafwa sin Superieur, utan at den ene i något måtto står under den andra. De Präster, som höra til Seminarium i Montreal, äro alla af den H. SULPICII Orden, och bejena allenast Församlingar, som ligga på ön Montreal, och staden af samma namn inberäknad; men alla de öfrige här i landet föreståås af dem, som komma från Seminarium i Quebec. De förre, eller af SULPICII Orden, äro alle hemma från Frankrike, och försäkrades, at man ej ännu låtit någon infödd i Canada få insteg här wid den samma; men i Seminario i Quebec utgöra de här hemma i landet födde största delen. At upamma tjenlige ämnen af landsens barn härtil, äro så wäl i Quebec som uti St. Joachim Scholor, däräst ungdomen underwises i Latin och andra til samma ämbete hörande studier och wetenskaper. Det sades, at ock de ej altid woro så nogräknade i walet härwid, utan ofta skola sådane tagas därtil, som ej hafwa så särdeles skicklighet. I Latinska språket tyckes en del ej hafwa gjort så synnerliga framsteg: ty oansedt nästan all Gudstjensten förrättades af Prästerna på Latin, och fast de dageligen läste flitigt sit Breviarium och andra böcker i samma språk, hade dock en stor del rätt swårt före, at tala det samma. Alla Präster, som kommo från Seminarium i Quebec, ordineras af Biskopen i Canada. Prästernas klädebonad härstädes skiljes i synnerhet från Jesuiternas däri, at de båra kragar, antingen hwita eller ljusblå. När de woro

ro på resor, förde de altid med sig sit Breviarium i en liten skinpåse, den de hängde på halsen eller på armen, läste som oftast däri, så at det tycktes, som hade dem warit föreskrefne wissa stycken därutur, at hwar dag läsa. Bägge Seminarierne här i landet hade ganska stor egendom, som blifwit dem skänkt af Konungen. Det i Quebec sades hafwa öfwer 30000 Livres inkomst om året. Hela landet på W. sidan om Laurentii elf från Staden Quebec ända ned til Baye St. Paul, hörer alt Prästerna eller det sistnämde Seminarium til. Sammaledes hade de på åtskillige andra ställen här i landet stora egendomar. De lemnade ut landet för en wiss årlig grundränta til hwem som hälst där wille sätta sig ned, i hwilket sedan barn efter barn kunde sitta orubbad, så länge han betalte hwad han i köpebrefwet förbundit sig til at årligen årlägga. Gemenligen skattades för en jord af 3 arpents bredd, och 30, 40 eller 50 arpents längd, om året en ecus, samt par höns, jämte något litet annat. På de ställen, där tjenlige wattenfall woro, hade Prästerne låtit byaga watten- eller Sågqwarnar, hwaräst de genom Qwarntull och bräders sågning samlade årligen wacka penningesummor. Seminarium i Montreal är ägare af all den jord bemälte stad står på, tillika med hela ön Montreal. Mig försäkrades, at det i grundränta så af staden, som af landet däromkring på nyssnämde ö hafwer årligen öfwer 70000 Livres, utan at räkna det de få för Mässor, Dop, Skriftermål, Giftermål, Begrafningar, etc. Alla de penningar och inkomster, som inlupo för grundräntan, kommer Seminarierne til, utan at Prästerne på landet få det ringaste däraf, och som Semi-

narium uti Montreal, som består endast af 16 Präster, så mera penningar om året, än det behöfwer, så sändes en summa däraf årligen öfwer til Frankrike til deras hufwud-Seminarium. Den grundränta, som inflöt för Seminario i Quebec, anwändes dels til Prästernas behof i Seminario, dels at underhålla en hop ynglingar, som upammades til Präster. De Präster, som bodde ute på landet wid deras Församlingar hade sit underhåll af den tionde de fingo af sina åhörare, utom det de hade särskild betalning för siukas besökande, giftermål m. m. På de ställen, där Församlingarne woro små, och inkomsten knapp, fingo de af Konungen ärsättning uti det dem feltes. När någon Präst på landet blef gammal och meriterad, fick han stundom flytta in til staden til Seminarium, at där bo i sina öfriga dagar. Hwart Seminarium har frihet, at tilsätta Präster på det land, som det är ägare af; men på alt det andra tilsätter Biskopen allena Präster.

Barfotade Munkar utgiorde den tredje Orden af de andeliga här i landet. Af Fransoserna kallades de *Recolets*, och af andra *Franciscaner*-Munkar, emedan de följa den Hel. Francisci reglor. De hafwa här i Quebec et tämmeligen stort och någorlunda wackert hus däri de bo, jämte en wacker Kyrka, däri de förrätta all sin Gudstienst, samt en stor skön trägård där bredewid, den de sielfwe flitigt bruka. Mäst på samma sätt är deras inrättning så i Montreal som i Trois Rivieres. De äro ej sorgfällige om, at utleta til denna Orden de slugaste hufwuden, utan dertil tages hwad kan fås; de bry ock ej sit hufwud med mycken lärdom, och försäkrades, at

de,

de, sedan de fått Munke-drägten på sig, sällan studera något, at förkofra sig, utan merendels glömma bårt det lilla de lärt förut. Deras klädebonad är en lång swart kolt af groft kläde, som räcker ned til hälarna. Baktil wid kragen af denna kolt hänger myßan, som en påse fastsydd, den de draga öfwer hufwudet, då det är elakt wäder. Deße myßor likna aldeles de häng-påsar, som wåra Fruentimber nu bruka på deras kåpor, hwilken sed förmodeligen först kommit från deßa Munkar. På hufwudet hafwa de små callotter: håret rundt omkring hufwudet är kårt, räcker endast midt mot öronen. Om midjan hafwa de bundit et smalt hamp-rep, som går några gångor omkring kroppen: om Sommaren gå de barbenta med trä skor under fötterna, dock at hela bara foten synes ofwanpå skon: men om wintern hafwa de strumpor. De bruka inga skjortor af linne, utan en ull-skjorta eller ylletröja närmast kroppen. När de gingo i någon Procession, hängde de utan på kolten en swart kåpa, som räkte in mot medjan. Om natten ligga de ej gärna i någon säng, utan gemenligen på en matta eller något annat hårdt på gålfwet; fast jag dock sedt dem stundom hafwa någorlunda förswarliga sängar. De hafwa här i landet ingen egendom; emedan de hafwa gjort fattigdoms löfte, utan de lefwa af bara allmosor, som folket gifwer dem. Til den ändan hafwa de sina Fratres eller unga Munkar, som gå med en säck omkring i husen, och begära nu det, nu något annat af hwad de behöfwa, som wed, bröd, kött etc. På landet hafwa de ingen Församling, dock sades de ibland wara Missionarier hos Willarna; men uti hwar Fästning,

dår

dår det finnes 40 man, håller Konungen altid en af deßa Munkar i stållet för Pråst, hwilken dår förråttar Gudstjensten, håller skriftermål, utdelar Nattwarden, m. m. En sådan har då af Konungen dårföre fri mat, husrum, uppaßning, och hwad han behöfwer, samt deßutan 200 Livres om året i lön. Halfparten af deßa penningar sånder han til det Communitet, hwarifrån han år, nåmligen, antingen til Quebec eller Montreal, och den andra halfparten anwånder han til sit behof. På Konungens skepp brukas ock gemenligen ej andra Pråster ån deße Munkar, hwilka dårföre hår ansågs som Konungens folk. Ibland, då någon Pastor på landet dör, och man i hast ej får någon Pråst dårtil, skickas en af deßa Munkar dit ut at förråtta Gudstjensten, til deß en ny Pråst hinner ordineras. En del af deßa Munkar komma från Frankrike, och en del göras af de i Canada infödda. Andre Munkar ån deße finnes ej hår i landet, undantagandes at någon Augustiner- eller annan Munk ibland kan följa hit med Konungens skepp; men han går ock strax med dem bårt igen, och blir ej hår qwar.

Den 11. Augusti.

Nunne-Klöstret utanför *Quebec*. Om morgonen spatserade jag tillika med Medicus Regni Monf. Gauthier utom staden, dels at söka örter, dels at bese det Nunne-Klöstret, som år belägit et litet stycke från Quebec. Detta Klöster som år prågtigt bygt af sten, ligger på et behageligt ställe, med åkrar, ångar och lundar omgifwit, hwar ifrån både staden Quebec och Laurentii flod nog wål kunna ses. Et Hospital inråt-

inrättadt för gamla fattiga, krymplingar, m. m. gör här en del af Klöstret, det samma är delt i 2:ne Salar, nämligen en för manspersoner, och den andra för qwinfolk. Nunnorne uppaßa bägge slags könen, dock med den åtskilnad, at de endast för manspersonerna laga mat, bära den in til dem, gifwa dem medicamenter, och taga maten af bordet, samt lämna de öfriga sysslor, at här förrättas af manfolk, men i qwinfolks salen draga de omsorg om all uppaßning. I det öfriga war inrättningen här med sängar etc. likadan med den i det förr beskrefna Hospitalet i Quebec. At bewisa mig en särdeles gunst, hade Biskopen på General Gouverneuren Marquis LA GALISSONIERS begäran, åtwen lämnat mig tilstånd, at gå in i detta Kloster, dit eljest ingen mansperson utom hans lof får komma, och hwilken heder ganska sällan någon wederfares. Jag fördes i följe med Herr GAUTHIER af Abbedissan härin i måst alla deras rum, och beledsagades af en stor skara Nunnor. Mästa delen af dem, som äro här, äro af adelig härkomst. En, som följde mig, war en Gouvernants dotter, hade mycken air med sig, och ansenlig längd. En stor del af Nunnorna woro gamle; men så woro ock många ännu unge, och sågo mycket wäl ut. Alla i detta Klöstret tycktes hafwa mycket mera behaglighet med sig, både i tal och åtbörder än i det förra Klostret. Rummen woro här indelte på samma sätt som i det förra, endast at de i deras säng-kamrar hade något mera meubler, nämligen sängen med blått sparlakan före, 2:ne små Bureaux och et litet bord imellan dem, par stolar, några bilder på wäggarna, men ingen spis eller järn-ugn i något rum. På min

frågan

frågan därom, gafs til swar, at de måste på alt sätt späka sin lekamen; men uti de rum eller salar, där de spisade tilsammans, där de arbetade om dagen tilhopa, och där de lågo, då de woro sjuke, woro altid järn-ugnar. Antalet af Nunnorna härstädes är ej wißt, dock såg jag här en wacker skara. Här woro åtskillige, som lärdes och underwistes i det, som hörde til deras Kloster-Orden. Deße woro de, som hade angifwit sig, at wela blifwa Nunnor, och nu skulle pröfwas. De hade här ock små flickor, dem deras föräldrar hitsändt, at underwisas af Nunnorna i sina Christendoms styckcn, så wäl som i andra Fruntimmers idrotter; och då de dem lärt, tagas de af föräldrarna hem tilbaka. Detta Kloster ser på långt håll ut likt et Palais, och sades wara instiktat af en Biskop, som äfwen här skal ligga begrafwen i en Chor i Kyrkan. Wi botanicerade något förr middagen på ängarna, som lågo där i nägden, gingo sedan wid middagstiden tilbaka til Klostret, där wi spisade hos en Pater Reccolier, en gammal hederlig man, som här förrättade Prästesyßlan. Maten, som frambars, war alt af Nunnor tilredd, och bestod altid i så många och särskildta rätter, som wid en stor Herres bord kan finnas: likaledes inskänktes win af flere slag. Bland de mångahanda confiturer, som wid slutet af måltiden framsattes, woro äfwen deße: hwita Canadensiska Walnötter insyltade i Säcker, Päron och Äplen insyltade i Säcker eller Säckersirap, Äplen förwarade uti Spiritu vini, små Citroner från Americanska öarna, insyltade i Säcker, Smultron insyltade i Säckersirap, Roten af Angelica insyltad i Säcker. Detta Klostret

sades

sades haswa tämmeligen stora inkomster: hade ofwanpå huset et litet torn med kläcka uti. När man eftersinnar hwad stora trakter af land här i Canada äro bärtskänkte och lagde under deß flere Kloster, Jesuiter, Präster och åtskilliga Herrskaper, lärer Konungen ej lämnat mycket qwar åt sig sielf.

Hallon, wåra wanliga, wäxte ganska mycket på sidorna af åker-elfs- och bäcke-backar, så at deras qwistar ibland woro häraf helt röda. De woro nu til en stor del mogne. Deße bär woro en bland de frukter, som sattes fram på bordet på tallrikar som en desert straxt efter måltiden, och då ätes antingen som de lågo på tallriken, eller i söt mjölk lagde, och Säcker därtil rifwit. Eljest förwarades de ock til samma behof til wintren sålunda, at Säckersirap slogs öfwer bären, som blifwit lagde i glasburkar.

Rönn war nog allmän i skogarna.

NordOstanwädret hölts före af alla, at wara här på orten det mäst genomträngande. Ganska många, äfwen af de förnämsta, försäkrade mig, at om wintern då NO wädret blåser starkt, tränger det sig så igenom nog tjocka murar, at hela wäggen på inra sidan af huset öfwerdrages med snö eller en tjock rimfrost, ja, at om någon då sätter et ljus på denna inra sidan wid en tunnare mur mot förenämde wädersida, skal det nästan wela blåsas ut. Detta wädret gör, at stenhus och korßstenar på NO sidan taga snart skada, så at muren där skifrar sig sönder, och leret samt kalken låßna och falla bärt, hwarföre de äro ofta

nöd-

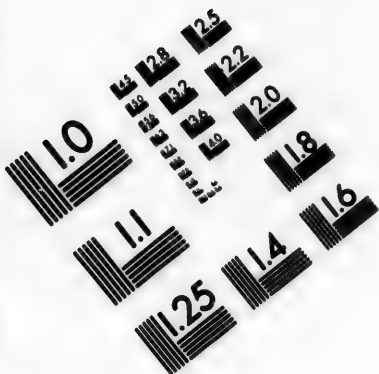
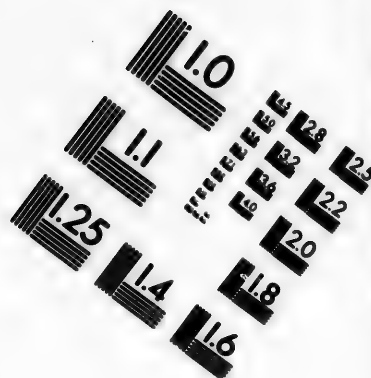
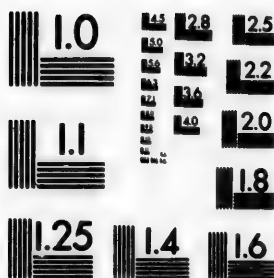

IMAGE EVALUATION TEST TARGET (MT-3)

nödsakade, at på den sidan laga om husen. Nordan och Nordost wäder hålles ock här för de aldrakallaste; om sommaren förer NO winden gemenligen rägn med sig.

Skilnaden imellan *Climatet* i *Quebec* och *Montreal* sades enhälligt af alla wara nog stor: i Montreal är ofta hel annan wind och wäderlek än i Quebec. Wintrarne äro ock där på långt när ej så kalla, som på sistnämde ort. I Montreal wäxa ganska sköna Päron; men här i Quebec wela de ej fort, utan trädet fryser ofta bårt om wintrarna. Gemenligen rägnar mera om året i Quebec, och Wåren kommer där senare samt Wintren tidigare än i Montreal; däremot mogna om sommaren alla frukter en wecka eller mera fört i sistnämde ort.

Den 12. Augusti.

Efter middagen, begaf jag mig tillika med min betjent Jungström utom staden, at blifwa ute på landet i par dagar, til at desto bättre få se, hwad örter här i skogarna funnos, och huru det såg ut ute på landet. At wi måtte desto bättre komma fort, hade General Gouverneuren Marquis La Galissoniere sändt efter en af Willarna i Lorette, som skulle följa oß, och wisa oß wägen, samt nämna för oß hwartil Willarne bruka de örter, som här wäxa wildt. Denne war en född Ängelsman; men hade för 30 år tilbaka blifwit til fånga tagen af Willarna från Lorette, då han ännu war en gåße, och af dem uptagen för barn i stället för någon af deras anhörige, som blifwit dödad af fienden. Han hade alt sedan den tiden

ständigt

ståndigt warit hos dem, antagit den Catholska läran, gift sig med en Wilska i samma by, klädde sig nu som de andre Willar, och kunde wäl tala Ängelska och Fransyska, utom flere slags Wilska språk. Til närmare upplysning i hwad nu sagt är, wil jag endast här kårteligen nämna, at Willarnas sed i Norra America gemenligen är, at uptaga för barn de fångar de få i krig, i stället för någon af deras anhöriga de mißt, då fången får samma förmoner, som den döde haft, och anses nu som närmaste blodsförwandt. I krigen imellan Fransoserna och Ängelsmännerna här i landet, hafwa de Willar, som äro Fransosernas allierade, tagit många fångar i de Ängelska Nybyggen af bägge könen, dem de sedan uptagit för sina barn, och gift med Willar och Wilskor i deras egna byar. Häraf sker, at Wilska bloden här i Canada nu för tiden är mycket utblandad med Europæisk, så at en stor del af de Willar, som nu lefwa, föra til en del sin första uprinnelse från Europa. Det är ock märkwärdigt, at största delen af de Europæiske fångar, som de sålunda genom krig tagit och införlifwat bland sig, i synnerhet om de warit unge då de fått dem, aldrig sedan welat gå tilbaka hem til sin födelse-ort, fast deras föräldrar och andre närmaste anhörige warit hos dem, och sökt förmå dem därtil, och det äfwen stått i deras frihet: utan de hafwa utwalt den Wilska fria lefnaden framför at bo bland sina egna de Europæiska, antagit Wilska kläder, och i alt rättat sig efter Willarna, så at det warit swårt at skilja dem åt, endast at de warit något hwitare til kroppen och hyen. Man har ock åtskilliga exempel, at äfwen Fransoser af sig sjelfwa gifwit sig ihop med

Willarna, och antagit deras lefnadssätt; men twärt om har föga händt, at någon af Willarna gifwit sig ihop med de Europæiska och antagit deras lefnadssätt; utan om kriget gjort dem til Europeernas fångar, hafwa de dock altid sökt tilfälle, at komma hem til sina, fast det ock warit flera år efter deras fångenskap, och fast dem blifwit lämnade alla de friheter som en Europé någonsin fått njuta.

Landet, där wi i dag wandrade fram, war mäst öfwerallt upodladt antingen til åker, äng eller betesmark. Mäst allestädes wiste sig hus och gårdar, härliga åkrar, sköna ängar. Det war närmast staden nog slätt, genomskurit här och där af någon bäck med klart rinnande watten. Wägarna ganska goda, breda, släta, med diken å ömse sidor, där jordmon war lågländ. Längre från staden började landet mer och mer bära upföre, och det til en ansenlig högd, bestod af den ena afsättningen efter den andra. Deße högder woro dock nog släte, mäst utan stenar, hade ofwanpå en god, rik jord; men litet därunder merendels af den här öfwer alt befinteliga swarta kalkskifwern, som skifrar sig i ganska små lameller, och wittrar sönder i dagen. Somlige strata däraf lågo horizontelt, andre perpendiculairt, eller at den ena kanten wändes up, och den andra ned. Jag har äfwen sett på flera andra ställen här omkring Quebec, at denna kalkskifwer står så på borst. Alle deße högder woro upbrukade. Jag såg på dem här och där wackra Kyrkor, stora härliga åkrar, sköna och wälbyade gårdar. Ängarna lågo mäst nedanföre i dälderna, dock woro äf-

wen

wen samlige på högderna. Härifrån war en skön prospect; åt Öster låg Quebec, hwilket syntes hit ganska wäl, et stycke af Laurentii flod kunde ock ses. Längre bärt på SO sidan af samma flod wiste sig en lång red af höga bärg, som gick merendels paralelt med bemälte flod, dock många mil från den samma: åt Wäster igen et stycke från deßa högder, slötos backarne med en annan red af ganska höga bärg, det ena måst bredewid det andra, som likaledes gingo merendels i en parallel linea med floden, eller ungefär från S til N. Deße höga bärg bestå af gråbärg af flere stenarter tilhopa satte, hwarom mera längre fram. Af deßa tyckes et bewis kunna tagas, at kalkskifwern, är lika gammal som gråbärgen, och ej i senare tider tilkommen; ty här stå deße ofanteligen stora gråbärg öfwerst på deßa högder, som bestodo af den swarta kalkskifwern.

Hårdwalls-ängarne i Canada äro härlige, och wida öfwerträffa dem, som jag sett omkring Philadelphia samt i de Ängelska Nybyggen i Norra America. Ju längre jag i detta landet kom åt Norr, ju härligare ängar, och ju tätare och utwaldare gräswärt på dem. Det är likasom den Allwise Skaparen hade härmed welat finna bot för de långa wintrar. Här bestod nästan gräswärten på alla hårdwalls-ängar af lika och samma wärter, nämligen af en fin och mjuk variation af *Poa (angusti-folia)* Panicula diffusa, spiculis quadrifloris pubescentibus, culmo erecto tereti. *Linn. Flor.* 91. ty Spiculæ woro antingen tri- eller quadri floræ; men minimæ, at en kunnat snart taga den för en agrostis: och i he-

rigt woro semina basi pubescentia. Den andra wärten, hwaraf gräset på ängarna bestod, war *Trifolium pratense album C. B.* Deße 2:ne gjorde nästan allena all hö-wärt på ängarna, stodo täta och tjocka, samt Poa nog lång, men ganska fin. Ned wid roten af Poa öfwertäcktes all marken af den hwita Wäpliugen. En finare och tätare wärt på ängar kunde näppeligen önskas, än här fans. Mäst alla ängar hade fordom warit åkrar, som klarligen kunde ses däraf, at de än lågo i fåror. De kunna ej slås här mer än en gång om sommaren; emedan Wåren kommer mycket sent. Nu höllo de som bäst på, at slå och bärga in höet, och sades, at början därmed skedt ungefär för en wecka tilbaka. Det sker på följande sätt: Liarne äro af samma beskaffenhet, som wåra wanliga swenska: karlar slå, qwinfolk räffa: af bägge könen ses på ängarna lika mycket. Höet wändes, sätas etc. på samma sätt som hos oß, endast at werktygen äro något skiljaktige; ty Räffsorne äro til hufwudet kårtare än wåra, hafwa pinnar på ömse sidor, at det är lika hwilken sida af hufwudet wändes ned, och äro åfwen plumpare gjorde. Med deßa räffsas höet i strängar, då det är nyß slagit; men än mera brukas sådana tiufwor eller grepar, som jag beskrifwit wid höbärgningen i Ängland i Tom. 2. p. 37. endast, at deße i Canada woro af trä. Deße äro nog behändige; men här begicks det felet, at de bruktes mäst allena, då höet sattes i wålmar at föras från ängen, och Räffsorna glömdes därwid aldeles bärt, hwarigenom sker, at mycket af det slagna höet lämnas qwar på ängen; emedan höet aldrig med tiufwan kan samlas så wäl och grant tilhopa som

med

med Råssan. På ängarne syntes inga tufwor. Det i wålmar hopsatte torra höet bärtfördes med kärror, som merendels hade stackuga skrindor eller häckar på hwardera sidan: höwagnar med 4 hjul, och höskrindor med medar under, såg jag här aldrig brukas wid höbärgningen. Hö-kärrorne drogos antingen af hästar eller oxar: hästarne äro spände gemenligen 2 i bredd. Oxar spännas ock 2 i bredd, och draga här altid med hornen men aldrig med bogarna. På en stor del ängar woro lador. Eljest fördes det hem til gården. På sanka ängar bruktes kägelformiga höstackar. Merendels woro inga gärdesgårdar omkring ängarna; ty boskapen gick dels i beteshagar, dels på betesmarker åt en annan sida af skogen, och war där det behöfdes, med wall-hjon försedd.

Åkrarne woro nog store. Ingenstäds märktes något dike, fast de ofta wäl på somliga ställen behöft sådana. De woro alle lagde i smala ryggar eller uphögningar med fåror imellan, ungefär 4 eller 5 alnar imellan hwar fåra. Perpendiculaire högden midt på ryggen mot botten af fåren, war wid paß en half aln, näppeligen mera. Det är alt wårsäde, som här brukas. Aldrig sås här något om Hösten; emedan kölden dödar det om wintern. Mäst war agnhwete, som här war sått. Här sågos ock tämmeligen stora ärtland: äfwen nog Hafre, på några ställen Råg, likaledes somligstäds Korn. Kål, Pumpor och Meloner fans mäst wid hwar gård. Åkrarne såddes ej alla år, utan lämnades hwart annat i träde; men trädet war sådant, at det ej plögdes någon gång hela sommaren, utan ogräsen hade

frihet at wåra därpå, dock med det förbehåll, at boskapen gick där hela sommaren i det. Inga renar ut på åkern, utan endast wid sidorna. Som gårdarna woro enstakade, så hade hwar landtman sin åker och äng särskildt för sig; ty här wißte ingen hwad tegskifte war.

Gärdesgårdar wiste sig i dag alt för mycket; ty som hwar gård war enstakad, och hade sin åker och äng särskildt, och gårdarne woro ej af mycket stort utsäde, så förorsakade detta en ganska stor myckenhet af gärdesgårdar til skogens utödande. Det gick ännu an så länge landet war nytt och tilgång fans på en nästan öfwerflödig skog; men som ingen tänkte på, at sparsamt hushålla med en så ädel skatt, så läter det blifwa swårare här i framtiden, at få sin jord wäl hägnad. Skogen war ock redan på många ställen, hälst närmare til staden, så uthuggen, at då de gärdesgårdar, som nu stå upsatte, hinna blifwa nedrutnade, lära de, här se sig nödsakade, at börja plantera häckar; en ting, som de ej ännu lära drömt om. En lycka blir då för dem, at här wäxer en myckenhet af Tuppspår-Hagtorn (Crataegus coccinea) hwilken likasom står tilreds, och utbjuder sig härtil allestädes på de torraste och magraste backar rundt omkring; lyckligé, om de nu i tid begynte tänka därpå. Gärdesgårdarne woro nu nästan alle af en och samma art. De bestodo alle af Thuya occidentalis, den de klufwit sönder til storlek som gärdesträdor, men endast af 6 eller 7 qwarters längd. Desse sättes med ena ändan ned i jorden tätt intil hwarandra, och sålunda lodrätt. Wid öfra ändan woro de fästade med horizontelt liggande stänger, som gingo twärs i-

gen på ena eller bägge sidorna om de lodrätt ståen-de gärdsletrådor, och wid hwilka de som oftast bundos fast med widjor af Ask eller något annat trä. Inga stöder woro här satte på sidorna, eller några stolpar, at göra gärdesgården stadig. Sådana woro nästan alle de gärdesgårdar jag denna och de följande dagar i så stor myckenhet såg. Någon enda war dock gjord mäst som wåra så kallade sällkedjor (se figuren på dem i min Bohuslänska Resa p. 284) endast at stolparna här woro stötte ned i jorden. Förenämde Thuya sades wara af alla trän här på orten det aldrabästa til sådana gärdesgårdar; emedan intet trä så står mot rötan i jorden som detta, hwilket på sådana ställen kan härda ut en hel mans ålder.

Husen på landet woro både af sten och trä. De af sten woro icke af tegel; ty här woro ännu inga tegelbruk af wärde; utan de hade merendels tagit därtil sådana stenar, som funnits närmast i nägden, hwilka gemenligen woro den swarta kalkskifwern. Då denne togs inuti fasta bärget, war han ännu fast och god at mura med. Han skifrade sig wäl efter någon tid, men det hade dock intet at betyda; ty han satt lika wäl fast i wäggen, och föll ej sönder. I brist af denna betjente de sig af kalk- eller sand- ja ock af gråstenar härtil. Wäggarne på stenhusen woro nog tjocke, gemenligen en aln, sällan eller aldrig där-under. På kalk war tilgång mäst öfwer alt. Men de mäste hus woro ännu af trä, antingen hwitlimade och kalkslagne utanpå, eller icke. Stäckarne i wäggen fältes i hörnen af byggningen tilhopa utan utstående knutar, eller som wid wå-

ra tråkyrkors hörn gemenligen wanligt är; dock lämnades wid fogningen inga tänder eller hakar qwar, at hålla stocken fast, det han ej måtte rasa eller wrängas ut; utan en dymbling sattes lodrätt genom knuten, at hålla honom stadig. Ingenstäds woro wäggarne myßjade, fast måßa nog kunnat fås i skogen; utan ler war smetadt i deß ställe i såten och springorna. Sällan war något hus öfwer en waning högt. Fönstren suto altid på inra sidan i wäggen, och nästan aldrig på den yttra, om man ej hade dubbla fönster. Rutorne woro fästade i trä med kitt, och aldrig i bly. Här närmast staden brukades fönster af glas mäst öfwer alt; men längre bårt betjente de sig merendels af papper i deß ställe. Wid fönsternas öpnade brukades hakar, hwarpå de gingo, som hos oß. Gålfwen woro af trä, somligstäds ock af bara ler. Mellantaket hwilade på 3 eller 4 stora tjocka sparrar, bestod af et, eller ock ibland af 2 hwarf bräder på hwarandra, aldeles utan någon måßa, näfwer, mull eller annan fyllning därpå, så at den mästa wärman utan särdeles hinder gick sin wäg bårt. I stugan war antingen spis eller ugn at wärma den med: eller ock både spis och ugn tillika; spisarne bygde som wåra små wanlige hörn-spisar, sällan upmurade af tegel, utan af sådan sten, som i nägden fans; och där den war idel kalksten, hade de dock utsökt några gråstenar, dem de satt närmast eldstaden. Ugnen war til skapnad en oblong, giord antingen hel och hällen af järn, ungefär 6 qwarter lång, eller litet mindre, 3 eller 4 qwarter hög, och wid paß 3 qwarter bred, hwilka järn-ugnar götos alla wid järnbruket i Trois Rivieres; eller woro de af tegel eller sten, ej stort

större

större än järn-ugnen, dock at botten ofwanpå deßa sten-ugnar altid bestod af en järn-häll: bägge deße ugnar ställtes ut på gälfwet, från hwilka röken leddes genom en järn-tub eller pipa til korßstenen på spisen. Om somrarna togos de gemenligen bårt och sattes i förwar, på det så mycket mera rum kunde ärhållas i stugan. Ingen wißte här hwad spjäld war, hwarken wid spisar eller ugnar, utan all wärman gick fritt up genom korßstenen. Detta gick någorlunda an i et nyß uptagit land, där ännu en ymnoghet skog finnes; men efter några få år lära de blifwa twungne, at glömma bårt Frankrikes eldstäder, och wara glade de få spjäld, om de annars i et så kallt land, som Canada, wela hafwa någon sticka skog qwar. Yttertaken woro nästan altid mycket brante och stupande, antingen Italienske, eller ock med gafwelwäggar; ty bägge brukades. De woro gemenligen täckte med långa bräder, ej lagde som wanligt är med ena ändan up mot kroppåsen, och med den andra ned på takbandet, utan de lågo horizontaliter eller twärt öfwer taket, så at den ena ändan wände sig til den ena gafweln och den andra til den andra. Hwart bräde täkte med nedra kanten eller brädden öfwer det näst därunder och nedanför liggande brädets öfra kant, på det rägn ej skulle tränga sig igenom. Späntak brukades ej; emedan de höllos wara mycket benägne at fatta eld, hwarföre de i Quebec woro aldeles förbudne. Halmtak sågs sällan på mangården; men fähusen och sädesladan woro gemenligen täckte därmed; och hwaräst de brukades, woro de merendels mycket höge och brante. I mangården hos hwar bonde funnos gemenligen 3 rum med

eldstad försedde, nämligen kök och 2 kamrar, eller kök, stuga och en kammare. Bakugnen war ingenstädes inne i stugan, utan altid på gården för sig sielf, upmurad antingen af tegel, som dock war ganska sällsynt; eller af sådana stenar, som i någden kunnat sås, med ler starkt öfwersmetade; eller ock af bara ler, som war aldramäst brukligt. Ofwanpå woro de täkte med bark, eller med något annat tak. Fähusen och Sädesladan woro mäst bygde på det sätt, som i Upland och Wästergyllen på bondgårdar brukeligt är; dock woro sädesladorne på de flästa ställen aldeles sådane, som de äro beskrefne och afritade i min Bohuslänska Resa. p. 260.

Om aftonen kommo wi fram til Lorette, där wi togo härbärge hos Patres Jesuiterna.

Den 13. Augusti.

Om morgonen bittida fortsattes wår resa in åt skogen til de höga bärgen där woro, at se, hwad sällsynta wäxter och annat där kunde finnas. Landet war i början mäst jämt, öfweralt med tjock skog bewäxt, undantagandes där någon måsa eller morass stötte til. Nästan halfparten af de wäxter här funnos woro sådane, som äro allmänne i wåra skogar och morass i Swerige.

Willa Kersbärs trän funnos här af 2:ne slag, som dock endast lära wara varieteter, fast de likwäl i et och annat äro nog skilde. Jag har i min dagbok skildt dem åt genom följande namn: den ena kallas *Cerasus* foliis ovatis serratis, serraturis profundis fere subulatis, fructu racemoso:

moso: af Fransoserna i Canada *Cerisier*. Den andra heter *Cerasus* foliis lanceolatis crenato-serratis acutis, fructu fere solitario. Bägge woro nog allmänne i skogarna här i Canada: Bägges bär woro röde; den förras smakade, som wåra Häggbär, woro hopdragande, och fastnade i halsen, så at en hade swårt at swälja dem; men den senares bär hade en behagelig syra, och woro af en angenäm smak.

Helleborus trifolius wäxte ganska allmän och i stor myckenhet uti skogen. På många ställen öfwertäkte den allena all marken. Den älskade hälst, at wäxa i skogen på måßiga, dock ej alt för wåta ställen, och hade til sina kamrater oxalis acetosella och Circæa alpina. Deß frön woro nu mogna; men största delen af denna Hellebori stånd hade inga frön. Denna wäxt kallas öfwer alt i Canada af Fransoserna *Tissavoyanne jaune*. Deß blad och stjelkar brukades af Willarne, at sätta en wacker skön gul färg på hwarjehanda deras af beredda skinn gjorda arbeten. Fransoserne, som detta lärt af dem, färga både ylle och annat gult med denna ört.

Wi wandrade sedan med mycket beswär up för et af de högsta bärg här woro; men jag blef efter upkomsten och trägit letande nog harmsen, då jag ej fant här andra trän eller örter, än dem jag förr ofta sett här i Canada. Bärget, som war med en hög skog öfwerwäxt, lämnade oß ock ej det nöjet, at kunna från deß topp hafwa en fri utsigt öfwer det omkring liggande landet; så at, ehuru detta bärg uphögde sig öfwer alla andra, hade wi dock så godt som ingen ting för

wårt

wårt mödosamma klifwande. De trån, som här wäxte, woro Carpinus ostrya, Americanska Almen, Rödblommiga Lönnen, Säcker-Lönnen, Brännsårs Lönnen, (hwilken ännu ej är beskrefwen), Bök, wår wanliga Björk, Säcker-Björken (Betula nigra) Rönn, Canadensiska Granen kallad *Peruſſe*, Viburnum dentatum, Ask. De näst ofwanföre willa Kersbärs trän, som kallas Cericier, samt Taxus baccata.

Myggor funno wi til större myckenhet i skogen, än wi önskat. Efter deras bett blef fullt med knylor, så at en hade mycken swårighet, at kunna raka sig. De som bo i Lorette Patres af Jesuiterne sade, at det såkraste præservativ mot deßas anfall är, at smörja sig wäl med fett öfwer ansigtet och de bara ställen på kroppen; och det båsta bot mot deras bett, at strax efter det de bitit, twätta stället med kallt watten.

Om aftonen kommo wi tilbaka til Lorette, sedan wi noga uptecknat och beskrifwit de wäxter af något wärde, som wi i dag blifwit warse.

Den 14. Augusti.

Lorette är en by belägen 3 Franska mil från Quebec, åt Wäster, som bebos mäst af bara Indianer af Huronska folkslaget, hwilka blifwit omwände och antagit den Romersk-Catholska läran. Byen ligger bredo wid en liten å, som där häfwer sig ned för en klippa med et stort brusande, och sätter en Såg och en Mjölqwarn i rörelse. I forna tider och då den där ännu warande äldre Pater af Jesuiterna kom dit, bodde alle Willarna i deras wanliga kojor gjorde lika som Lapparnas

parnas; men sedan hafwa de lagt bårt den seden, och börjat rätta sig i husbyggnad efter Fransoserna. Nu för tiden hade alle Willar som här bodde, hus bygde som Fransosernas stugor, några få af sten, men de måsta af trå. Uti hwart hus woro 2 rum, nämligen stugan de lågo uti, och köket utanföre. I stugan stod en liten ugn af sten med järnhäll ofwanpå täkt, på det här i Canada brukeliga wiset. Wid wäggen hade de sina sängar, däri ej brukades flera sängkläder, än dem de gingo uti om dagen: äfwenledes sågo deras käril och annat de hade nog eländigt ut. Här är en skön Kyrka, fast den är liten, med torn på ändan och kläcka däri. Tornet är spitsigt, något högt, och täckt med hwitt eller förtent bläck. Denna Kyrka skal til skapnad och andra indelningar wara likadan med den bekanta Santa Casa i Loretto i Italien, hwadan ock denna orten fått sit namn. Straxt wid Kyrkan är et stenhus för Prästerna, som här äro 2 Patres af Jesuiterna, hwilka beständigt bo här. Här hålles Gudstjenst lika flitigt som på andra ställen i de Catholska Kyrkor; och war et nöje at höra med hwad färdighet och behagelig röst Willarne, men i synnerhet Wilskorne, sungo hwarjehanda andeliga Psalmer i deras egit språk. De willar, som här bo, kläda sig måst som andre Indianer här i landet; dock hafwa manfolken gärna en wäst eller sådan tröja som Fransoserne; men qwinfolken hålla sig strängt efter samma klädedrägt, som de andre Indianskor här i landet. Deße Willar äro namnkunnige därföre, at de för lång tid tilbaka, och deras förfäder wid Christendomens antagande, gjort Gudi et löfte, at aldrig dricka starka drycker.

Detta

Detta löftet hafwa de hållit tämmeligen obrotsligt in til denna dag, så at det sällan sker, at någon af dem ses drucken; där dock bränwin och starka drycker äro de ting, som Willen förr wil dö före, än lämna.

Utom husen hafwa deße Willar i mycket annat börjat rätta sig efter Fransoserna. De plantera alle Mays. En del hade et litet hwete- eller rågland. Några af dem hafwa kor. Wår wanliga Solblomma (Helianthus annuus) war af en och hwar planterad i Mayslandet, hwars frön de sedan blanda med sin Sagamite eller Mays-säppa, och så äta. Den Mays de sådde, war af det lilla slaget, som mognar bittida. Denne har wäl mindre korn än den andre; men de skola dock gifwa i proportion både mera och wälsmakeligare mjöl; och blir den här gemenligen mogen midt uti, och ibland wid slutet af Augusto. Qwarnarne hörde Jesuiterna til, som få betalning af alla, som där mala.

Swenskt Höst-hwete och Höst-råg har blifwit sådd i Canada til försök, huru det wille hafwa sig; ty här brukas ej annat hwete eller råg, än det som sås om Wåren; ty om hwete och råg, i Frankrike wärt, sås här om Hösten, fryser det följande wintern bårt, och blir til intet; därföre har Doct. Sarracin (som den äldre Pater af de här boende Herrar Jesuiter mig berättade) låtit hämta litet råg och hwete från Swerige, af Höst- eller wintersäd, at se, huru det wille här trifwas. Det blef sått om Hösten, tog ingen skada af winterkölden, och bar skön frukt i aren

woro

woro wäl ej så store, som på det Canadensiska; men då de wogos, wägde de nästan dubbelt mera, och gåswo långt mera och hwitare mjöl, än det här i landet brukeliga, som sås om Wåren: man wißte ej, hwarföre icke widare blifwit försökt härmed. Det sades, at här i Canada skal aldrig kunna bakas af Wår-hwetet så hwitt bröd, och så spissamt, som i Frankrike af Winter-hwetet. Åtskillige försäkrade mig, at äfwen det Wår-hwete, och det Wår-råg, som nu här brukas, först blifwit hitbragt antingen från Swerige eller Norrige; emedan Fransoserne wid deras första hitkomst af förfarenhet funnit, at Höst- eller winter-hwete och råg, från Frankrike hitförd, ej hårdat ut med Canada-wintrar, och Wår-utsädet af bemälte slag ej altid hunnit blifwa här fullmogen; så at de redan började hålla Canada för et odugeligt land, där ingen kunde bo; men omsider föllo de på det rådet, at förskaffa sig sistnämde Wårsäden från de Norraste delar af Europa, hwilka här wäl lyckats.

Återresan til Quebec, som skedde i dag, anwändes til hwarjehanda Botaniska observationer.

Den 15. Augusti.

Den nya *General-Gouverneuren* öfwer hela *Canada*, Marquis DE LA JONQUIERE, anlände wäl i går aftons til sielfwa strömmen nedan för staden; men som det då war något sent, upsköt han med sit intog i staden tils i dag. Han hade gått ifrån Frankrike redan d. 2 Junii nov. styl. men hant ej fram til Quebec förr än nu: orsaken war den myckna swårighet de store skepp hafwa at komma

up för Laurentii flod för de många sandbankar, som äro i den samma, hwilka göra, at skeppen ej drista sig gå där upföre, om de ej hafwa en skön wind, emedan de nu måste kröka hit, nu dit, och ofta hafwa endast en smal rännel at gå igenom. Det war desutom i dag en stor Fäst, nämligen Åminnelse-Högtiden af den heliga Jungfru Mariæ Himmelsfärd, som firas i de Catholska länder med stor ståt. Denna dagen blef därföre här dubbelt stor, så för denna Högtiden skul, som för General Gouverneurens ankomst, den de altid bruka här at med mycken solennitet emottaga; emedan han är i Canada som en vice Konung. Om morgonen kl. 8. församlades de förnämste i staden hos Mons. VAUDREUIL, nyligen tilförordnad Gouverneur öfwer Trois Rivieres, hwilken nu bodde här i nedra staden, och hwilkens Fader öfwen warit General Gouverneur öfwer Canada. Hit kom nu likaledes Generalen Marquis LA GALISSONIERE, hwilken härtils förrättat General Gouverneurs syßlan, och med det första skulle gå öfwer til Frankrike. Med honom kommo tillika de förnämste af Regeringen i landet. På skedd kallelse låt jag ock här infinna mig, at se denna ståt. Klåckan half nie steg General Gouverneuren från skeppet uti en Slup täckt med rödt kläde, då tecken straxt gafs med stycken från wallarna. Härpå begyntes ringningen wid alla Kyrkor i staden med alla klåckor. Alle förnäme begofwo sig ned til stranden, at taga emot honom. Wid utstigandet af slupen emottogs General Gouverneuren af Generalen Marquis DE LA GALISSONIERE, och då de hälsat på hwarandra, steg stadsens Major fram, och höll til honom

nom et wackert tal, det General Gouverneuren kårteligen beswarade, hwarpå stycken åter loßades från wallarna. Hela gatan upåt ända til Cathedral-Kyrkan war besatt med manskap, som stod i gewär, hwilket til en stor del bestod af stadsens Borgerskap. General Gouverneuren gick då til fots, klädd i röda med gullgaloner starkt öfwerdragna kläder, och beledsagad af stadsens förnämsta och en myckenhet andra åskådare, up til Cathedral-Kyrkan. Hans betjenter gingo fram för honom, klädde i gröna kläder med gewär på axlarna. Wid ankomsten til Cathedral-Kyrkan emottogs han där i dörren af Biskopen öfwer hela Canada och samteliga Prästerskapet. Biskopen war klädd i sin Biskopsskrud med en förgylt lång myßa på hufwudet, och sin stora Biskopsstaf af silfwer i handen. En del af Prästerna woro klädde i hwita måßkjortor, andre i måßhakar eller andra långa färgade kläder och kjortlar. Efter et kårt tal hållit til General Gouverneuren af Biskopen, gafs honom at kyßa et Crucifix af silfwer, som på en lång stång bars af en Präst, beledsagad af 2:ne andra Präster, en på hwar sida, som hwardera hade et långt brinnande waxljus i handen, hwarpå Biskopen tillika med Prästerna gingo förut långs efter Kyrkogången til Choret, sedan General Gouverneurens betjenter med hatten på hufwudet och gewär på axlarna: widare General Gouverneuren sjelf med sin svite, och därefter en myckenhet folk: wid början af Choret stannade General Gouverneuren tillika med Generalen De La Galissoniere framför en rödklädd stol, där de förblefwo under hela måßan, som förrättades af Biskopen sjelf. Från Kyrkan begaf

han sig up til Slottet, dit sedan alle förnämste i staden af manspersoner kommo, at önska honom lycka. De andelige af alla Orden, med sina talemän infunno sig äfwen, at betyga sin fägnad öfwer hans lyckliga ankomst. Af den stora myckenhet, som nu gjorde här deras upwaktning, blefwo ej flere qwar til middagen, än de, som förut därtil blifwit kallade, bland hwilka sistnämde jag fick den hedern at räknas. Middags måltiden räkte nog länge, och swarade til öfwerflöd mot en sådan solennitet. General Gouverneuren Marquis De La Jonquiere, war en Herre mycket lång til wäxten, då af något mera än 60 års ålder, hade under det då nyß förflutna kriget hällit en skarp sjöslagtning med de Ängelska; men på slutet blifwit nödgad at gifwa sig fången; emedan de Ängelske til myckenhet både af manskap och skepp skolat wida öfwerträffat de Franska. Wid detta tilfället blef han skuten af en kula, som gick in genom den ena sidan på axeln och ut på den andra. Wid gåendet lutade han nu något framåt med hufwudet: war i öfrigt en ganska behagelig Herre, som wißte alt för wäl, at wisa sig nådig, när han wille, och under det samma i akttaga sin höghet.

At hålla win, dricka eller watten kalt om sommaren sade åtskillige af de nu närwarande Herrar följande wara försökt och riktigt befunnit: winet, drickat eller watnet tappas i Bouteiller, hwilka igenproppade hängas i luften, samt omkringlindas med wåta trasor, då winet eller det man lagt i Bouteillerne, blir kallt, fast det ock förut warit warmt. Efter en liten stund spilles

å nyo

å nyo så kallt watten en kan få på trasorna, hwarmed fortfares stund efter annan, då winet, eller hwad som är i Bouteillen altid skal wara kallare än wattnet, som blifwit gutit på trasan. Om en ock wille hänga Bouteillen i solskenet, och försöka, som sagt, skal det ändock hafwa samma werkan.

Processien til Jungfru *Mariæ* Himmelsfärds åminnelse, som i dag hölts här i *Quebec* af de Catholska, war på sit sätt nog präktig. De tro, at hon blifwit uptagen til himmelen på denna dag i året, hwarföre de nu, til at så mycket högtideligen fira samma åminnelse, gingo i Procession ifrån den ena Kyrkan til den andra genom hela staden. Folket strömmade tilhopa at beskåda detta, som hade de aldrig sett det förr, och sades, at folket altid är mycket angelägit om, at wid sådana tilfällen nog mangrant infinna sig. Processionen skedde sålunda: främst gingo par styckken små gåßar, hwardera med sin lilla klåcka i handen, därmed de ouphörligen ringde: sedan en man med en fana, til skapnad nästan som en tafla, på hwilkens ena sida war målad wår HERRE på korßet, och på den andra Jungfru Maria med Joseph, och wår Frälsare imellan dem. Litet därefter kom en annan man, som bar en bild af wår Frälsare hängande på korßet: denna bild war af trä, målad, och bars, så wäl, som fanan, på en lång stång. Härpå följde Recollets eller Tiggar-Munkarne, klädde i deras wanliga drägt, sådan som den förut p. 363 är beskrifwen. Som deße Munkar affectera en stor fattigdom, så war ock deras korß af bara trä: af deße Tiggar- eller Barfotade Munkar war en lång rad, och gingo

de altid 2 i bredd; dock den ene måst på ena sidan af gatan, och den andre på den andra. Därefter bars på en stång en bild af wår Frälsare på korßet, hwilken bild war af silfwer, och åfwen war en stor del af stången af silfwer. Efter detta följde små gåßar partals, ungefär af 10 eller 12 års ålder, klädde i röda kjortlar med hwit skjorta däröfwer, och en röd kägelformig myßa på hufwudet. Widare andre gåßar af lika storlek med swarta kjortlar och hwit skjorta däröfwer, samt swart kägelformig myßa; därefter kommo Prästerne, de främste klädde i hwita Mäß-skjortor, de andre i långa silkesmantlar, hwilka räkte nid til jorden och woro af åtskillig färg, måst brokute, med swarta myßor på hufwudet, kägelformiga eller til skapnaden liknande en Säckertopp, och blåaktiga Prästkragar. Efter dem följde en Präst med et Rökelse-kar, som beständigt swängdes af och til, och gaf rök från sig. Härpå kom Jungfru Mariæ bild i et litet hus, som bars af 2:ne Präster. Bilden war af silfwer; men huset lärer endast warit försilfradt. Näst frammanföre och bakefter denna bilden buros på stakändar lycktor af glas med brinnande waxljus uti, och där bak efter gingo de förnämste Präster i sådana långa mantlar, som nyß nämdes. Härpå följde Biskopen sjelf i sin Biskopliga skrud med silfwer-stafwen i handen. Efter honom marcherade General Gouverneurens betjenter med gewär på axlarna; hwarpå General Gouverneuren De La Jonquiere och Generalen De La Galissoniere kommo i bredd, och efter dem en hop förnäme, jämte en stor folkskara aldrasist. Soldaterne wid slottet stodo i gewär, trumman rördes, när Procession gick där förbi.

förbi: stycken lößades likaledes af wallarna, hwilket altid skal wara brukligt wid Processioner. De som woro närmast til, där Processionen gick förbi, föllo på knä, då Jungfru Mariæ bild kom til dem, eller passerade dem förbi; men för wår Frälsares bild stodo de rake. De åter, som woro längre ifrån, brydde sig aldeles icke om at falla på knä. På sådant sätt skred Procession under ringning i klåckor ifrån den ena Kyrkan til den andra längs åt gatorna. Hela Prästeskaran söng där de gingo fram.

Den 16 Augusti.

Thuja (occidentalis) strobilis lævibus, squamis obtusis Linn. Hort. Ups. 289 Spec. plant. 1002 war et trä, som fans ganska allmänt i Canada; men icke längre til Söder. Det längsta stället åt Söder, hwarest jag funnit det, war litet Söder om Saratoga i Nya Yorks Höfdingedöme, som ock wid Cassles i samma Province, hwilka ställen ligga ungefär wid 42 grad. 10 min. Polhögd; dock berättade Herr Bartram, at han funnit et enda trä häraf i Virginien wid floden James, litet ofwanför det ställe af bemälte flod, som kallas *the falls*. Dr. Colden försäkrade ock, at det finnes på flera ställen wid hans gård Coldingham, belägen emellan Albany och Nya York, ungefär wid den 41. gr. 30 min. Latit. Fransoserne i Canada kalla det öfwer alt *Cedre blanc*. Ängelsmännerne och Holländarne i Albany gifwa det et lika lydande namn, kallande det *White Cedar*: men Ängelsmännerne i Virginien hade gjort den enda Thuja de hade til en *Juniper*. De ställen och den jormon det hälst utwalde, at

wåxa på, woro ej enahanda, utan nog skilde, dock tycktes alt systa dårpå, at det wille wara litet fuktigt och då[...]igt om rötterna: aldrahålst tycktes det ålska kårr, [...] moraß eller andra wåta ställen at wåxa uti, hwaråst man såg den hunnit til tåmmeligen stora trån. Nåst dårtil tycktes det ålska ganska steniga backar, och hwaråst det war nåstan som en samling af någorlunda stora stenar med Lichenibus, Bryis, Hypnis och andra måßar öfwerdragne, emellan hwilka det ganska gårna wåxte: om sidstrånderna någorståds woro hel stenige af sådana något måßlupna stenar, och tillika litet backige, hade Thuja dår nåstan altid intagit de samma: widare syntes det stundom på sidor både af Elfs- och andra backar, som bestodo måst af bara mull, hwarwid likwål mårkes, at sådane ställen gemenligen woro litet wattensura, eller at wåtska från de högre ställen silat sig dit ned, eller dår förbi; dock såg jag den ock på et och annat ställe wåxa i tåmmelig torr jordmon; men dår war den ock aldrig kommen til någon sårdeles högd eller tjocklek. Uti bårgsspringor fans den ock nog ofta, dock kunde den ock ei dår årnå någon sårdeles storlek. De största trån jag håraf kommit at gifwa akt uppå uti skogarna woro af 5 eller 6 famnars högd ungefår. Wid deß ålder har jag gjort följande anmårkningar: en stock af netto 2 qwarters diameter, hade 92 safringar. En annan af 2 qwarters 3 tums diameter, hade 136 safringar. En annan åfwen af 2 qwarter 3 tums diameter, hade 139 safringar. En annan af 2 qwarter 4 tums diameter (barken altid ej inbegripen) hade 142 safringar. Af inwånarena hårstådes anwåndes den i synnerhet til följande behof:

som

som den råknades wara af alla tråslag i Canada det, som långst under öppen himmel, och i jordbrynet kunde stå emot röta och förrutnelse, emedan det försäkrades där kunna härda ut nästan utan skada mer än en mans ålder; så woro de mästa gårdesgårdar här i landet häraf, antingen de då stodo perpendiculaire, stupande, eller ock lågo horizontaliter. För samma orsak woro nästan alla de stålpar, som skulle sättas i jorden, af Thuja. Likaledes woro pallisaderne omkring alla Fästningar, där jag i Canada kom at färdas, af detta trå. Bjålkar i hus göras ibland häraf. De smala tunna spjälor, som göra både wrånger och mellanbotten i de här i landet brukeliga näfwerbåtar, göras nästan altid af Thuja; emedan samma trå både år nog böjeligt, i synnerhet då det ännu år färskt, samt åfwen mycket lätt. Wed häraf råknas bland den båsta i kalkugnar. Dennas ris och qwistar brukades öfwer alt i Canada til qwastar, at sopa gålf med, hwartil den för deß af naturen hopkramade löf och grenar war nog beqwåm. Om Lögerdagar, ja åfwen ibland om andra dagar, gingo Willarne omkring i städerna med qwaster häraf, dem de utbödo til salu. Annat tråslag såg jag ej i Canada til qwastar anwåndas. Deß färska qwistar hafwa en synnerlig, och just ej så obehagelig lukt, hwilken ibland kännes tämmeligen stark, då någon kommer in i et hus at sopa med en sådan qwast. I Medicin brukas detta trå här i landet til åtskilligt. Commendanten i Fort St. FREDERIC Mons. LUISIGNAN, kunde icke tilfyllest berömma dennas nytta mot dolores rheumaticos, hwilket han sade sig hafwa flera resor sett blifwa med synnerlig fördel försökt på åt-

skilliga, nämligen sålunda: färska bladen stötas sönder i en mortel, hwilka sedan utblandas med swin-ister eller annan fetma, och kokas så tilhopa til deß det blir som en salfwa, hwilken bredes ut på et kläde och lägges öfwer stället, där dolor rheumaticus är, då denna förträffeliga salfwa på kårt tid skaffar en ofelbar bot. Mot stark wärk, som löper här och där både på lår, och ibland öfwer hela kroppen, berömdes följande otroligen: utaf bladen af Polypodium fronde pinnata, pinnis alternis ad basin superne appendiculatis, tages $\frac{4}{5}$ delar, och af kottarna af Thuja $\frac{1}{5}$ del, hwilka hwardera för sig stötas sönder til grost pulfwer, blandas sedan tilhopa, ljumt watten slås på, et Cataplasma göres däraf, som bredes öfwer et linkläde och lägges öfwer kroppen; dock som detta Cataplasma hettar ganska starkt lika som en eld wore pålagd, sättes gemenligen närmast til kroppen et linnkläde, annars tager det ibland huden af. Jag hörde åtskilliga uphöja förenämde mer än högt, som sade, at de sjelfwe förfarit deß helsamma werkan, bland hwilka war en Fru, som sade, at hon haft et sådant Cataplasma på sig i 3 dagar, hwarigenom hon blef fri ifrån sin swåra wärk. En Wilde af Iroquoirna berättade mig, at decoctet af bladen brukas mot hosta. Omkring Saratoga betjena de sig af samma decoct emot fråßan. Sjelfwa trädet behåller sina löf och står grönt hela wintern. Deß frön blifwa i Canada mogne wid slutet af September månad, efter gamla stylen. Den 4 October i detta år 1749 hade en del kottar redan fält sina frön, i synnerhet de, som stodo i starkt solbadd: andre hade redan öpnat sig, at göra det samma. Detta har

sam-

samma egenskap, som åtskilliga andre trän i Norra America, hwilket jag ofta funnit, nämligen, at det wäxer til ganska stor myckenhet i moraß och tjocka skogar, och där mer än på något annat ställe, at det wißt kan säjas, det deß locus naturalis war där; men ändock finnes på deßa nu nämda ställen näppeligen en enda af dem, som har frö; twärt emot, om någondera af dem händelse wis kommer at wäxa wid ytra sidan af en skog, wid en strand, eller på fältet, där det kan hafwa fri tilgång af luft, så äro de fulle med frön. Således fant jag otaliga gångor, at det war beskaffadt med denna Thuja, och så war det äfwen med Säcker-Lönnen, Bränn-färs-Lönnen, Sassafras, hwita Tallen, Granen Perusse kallad, Mulbärsträdet och många andra. I Ängland kallas detta trä öfweralt af Trägårdsmästare och andra *Arbor Vitæ*.

Den 17. Augusti.

Urselinernes Nunne-Klöster besågs i dag. Inrättningen är här mäst den samma, som i de andra bägge Nunne-Klöstren. Detta Klöster ligger inne i staden, och har en nog präktig Kyrka. Nunnorne hade framför alla det loford, at de woro mycket Gudfruktige. Deße äro ock de Nunnor, som minst låta se sig, och som mäst hålla sig inne. Ingen mansperson tillåtes, at gå in i detta Klöster, utan Biskopens synnerliga tilstädjelse, och räknas altid för en särdeles ynnest, at få komma dit in. Medicus Regius och Chirurgi äro endast undantagne, som altid hafwa frihet at besöka de sjuka. Genom Herr Generalen

ralen Marquis De La Galissonieres bemedlande tilböds mig af Herr Biskopen frihet, at i följe med Medicus Regius Doct. Gaulthier åsiwen beskåda inrättningen härstädes. Wid ankomsten blefwo wi strax med all wänlighet emottagne af Abbedissan, och beledsagade af en stor hop Nunnor, hwaraf mäst alle woro gamle. Wi besågo först Kyrkan, däri de göra sina böner. Som det nu war Söndag, så funno wi här åtskilliga Nunnor på alla sidor i Kyrkan, ligga på sina knän hwar för sig, och bedja Gud. Så snart wi kommo in, föll Abbedissan och Nunnorne, som följde oß, på knä, hwilket Herr Gaulthier och jag likaledes gjorde. Därefter gingo wi up i et rum eller litet Capell, som war inwigt och helgadt til Jungfru Mariæ Åminnelse och heder. Här föllo ock alle wid inkomsten på knä. På åtskilliga ställen, där wi gingo fram, suto på wäggarna beläten, målningar, samt ljus, som brunno för somliga af deßa. Nunnorne uttydde detta för mig, och sade, at deße målningar och Helgons bilder ej hållas här i den mening, at tilbedja dem; ty Gud är allena den, som skal tilbedjas; utan endast, at därigenom upwäckas til Gudsfruktan. Widare besågo wi deras kök, salen där de åto, salen där de arbetade om dagarna tilsammans, som war stor och wacker. Här göra de alla wackra arbeten, öfwerdraga bilder med gull, förfärdiga med konst hwarjehanda sköna blomster m. m. Matsalen war i alt inrättad som wid de andra Klöstren, med långa bord wid sidorna: säten eller stolar endast imellan bordet och wäggen, men ej ut mot gålfwet. En Prädikstol på en sida, däri en af Nunnorna stiger up och

låser

låser i någon Gudelig bok, wid det de andre åta, så ock efter måltiden. Under bordet war en liten låda för hwar Nunna, at hafwa sin Serviette, knif, gaffel och annat uti. Ytterligare besöktes de kamrar, hwari de sofwa om nätterna, som woro mycket små, at de där icke hade mycket rum at spatsera på. Hwardera Nunnan hade sin enskildta kammare, som war til wäggarna hel slät och omålad, en liten säng däri, et bord med lådor under, samt Crucifix och andra belåten därofwanföre, samt en stol: mera war där icke; ingen kakelugn. Därefter fördes wi i et annat rum fullt med Flickor från 12 års ålder och därunder, hwilka woro hitsände af deras föräldrar, at lära läsa och sina andra Christendoms stycken. Deße små Flickor hafwa lof, at gå en gång om dagen hem til sina föräldrar och anhöriga; men äro skyldige, at efter en liten stund komma tilbaka til Klöstret igen. När de lärt läsa, och kunna sina Christendoms stycken, taga föräldrarne dem ut därifrån til sig hem igen. En wacker Trägård med hög mur omkring är wid Klöstret, som hör därtil, full med allahanda slags köks-frukter samt frukttrån. Så länge Nunnorna arbeta eller åta, är hel tyst i rummen där de då äro, så framt det ej läses i någon bok; men efter måltiden få de par timar lof, at antingen gå ut i Trägården, eller wara inne i Klostret, at roa sig och och söka recreation. Sedan wi besett detta alt, togo wi afsked därifrån.

En Surbrun fans ungefär en Swänsk fjerndelswäg W. om Quebec. Watnet förde nog järn-ochra med sig, och smakade tämmeligen starkt.

Herr

Herr GAULTHIER sade, at han med god nytta låtit den drickas af sådane sjuke, som warit underkastade obstructioner, mjältsjuka och dylika passioner.

Orm. — Alle försäkrade, at på fälten och i skogarna rundt omkring Quebec ej skulle finnas någon förgiftig orm, hwars bett skulle kunna förorsaka någon särdeles skada, så at en kan nog trygt spatsera där i gräset. Jag märkte ock aldrig någon, som böd til at huggas, utan de woro alle ganska rädde; men uti Södra delen af Canada war ej rådligt, at göra sig så säker.

Gärdesgårdarne på många ställen närmast til staden, woro omkring åkrarna sådane, at de slagit stolpar ned i jorden, wid paß 3 famnar från hwarandra. Genom hål i dem woro trådor trädde, nämligen 3 trådor, den ena framför den andra, emellan hwar stolpa. At hindra boskapen at komma in, woro torra Tuppspår Hagtorns buskar trädde emellan trådarna.

Formica nigra, eller hel små och kolswarta myror hade här och där på skogsbackarna gjort små myrstackar, måst lika med wåra i Swerige, men mycket smärre.

Den 21. Augusti.

Willar. — Idag woro 3:ne Nationer af Willarna eller Indianerna i landet hos General Gouverneuren, nämligen Hurons, Mickmacks och Anies, hwilka sistnämde äro en art af Iroquois, Ängelsmännernas allierade, som blifwit til fånga tagne i sista kriget. *Hurons* woro de Willar, som bo

bo uti Lorette, och åro omwånde til Christna. Deße woro et stort och långt folk, somlige et huswud långre ån jag, tiocklemmade, wålskapade, af kopparfårg, håret kårt, swart, afrakadt fram i pannan från det ena örat twårt öfwer huswudet til det andra. Ingen af dem hade någon myßa eller hatt: somlige woro utprydde med örhången, andre icke. En del hade målat ansigtet hel rödt öfweralt med Zinober: andre hade endast dåraf strukit några twåra strek fram i pannan och wid öronen: andre hade smort hela håret fullt med Zinober, och år at mårka, at den röda fårgen år den, hwarmed de måst måla sig; dock har jag ibland sett dem måla sig swarta i ansigtet. Många af dem hade i ansigtet och på kroppen åtskilliga figurer, hwilka woro dår så målade, at de woro inbitne i skinnet, och aldrig kunna gå bårt. Såttet, huru detta sker, skal framdeles anföras: deße figurer åro måst af swart fårg. Somlige af dem hade på hwardera sidan om kinbenet inmålade figurer af en Orm; andre åtskilliga korß: andre hade inritat figuren af en pil, eller af Solen, eller af något annat, alt som deras phantasie drifwit dem til. På dylikt sått hade de ock inritat figurer fram i bringan, på lår, och på andra delar af kroppen. Somlige hade inga sådana figurer. De hade uppå sig en skjorta, antingen hwit eller blårandig, samt sin wepa, som war antingen blå, eller hwit med någon blå eller röd rand wid bråddarna; eller ock ibland röd. Denna wepa buro de altid öfwer axeln, eller låto de den ock hånga ned, samt lindade den då om sig wid midjan. Omkring halsen hade somlige en ked af violett wampums med

små

små hwita wampums ibland. Deße wampums woro små, hwardera til skapnad som en aflång pärla, gjorde af den Mußlan, som Ängelsmännerne kalla *Clam*, (Venus mercenaria Lin. Syst. N. T. 1. p. 686) och framdeles skal utförligare omtalas. På ändan af somliga bland deßa wampums-kedjor, hade de hängt fram i bringan en stor Fransk Silfwerpenning med Franska Konungens bild: andre hade i bringan et stort snöhwitt rundt Mußelskal, som af dem mycket wärderas och är ganska dyrt: andre hade ingen ting om halsen. Allas bringa war öppen. Framför hwardera af dem hängde Tobakspungen, som war et djurskinn, det ludna utåt wändt. Deras skor woro af skinn, liknade mycket de pjäxor, som qwinfolken i Finland bruka: somlige hade målat deßa skor röda med Zinober. I stället för strumpor hade de lindat blå klutar både om ben och lår, på samma sätt, som jag sett Rysarna göra. Åtskillige hade ock lindat sin blå wepa om midjan öfwer skjortan, at hon ej syntes hänga ut. *Mickmacks* woro klädde som Hurons, endast at de hade långa, raka, beckswarta hår, som hängde långt ned på axlarna. Måst alla Willar hade beckswarta och raka hår, dock såg jag ock någon enda, hwars hår war tämmeligen krusigt. Men det är at märka, at det nu för tiden är här i Canada ganska swårt, at kunna rätt döma om Willarnas physionomie; emedan deras blod är mycket utblandad med det Europeiska, antingen af de fångar af bägge könen, dem de hafwa fått och uptagit som sina barn, eller af Fransoser, som rest där i landet, och wäl ibland hulpit til, at föröka

Wil-

Willens familie, hwartil Wilskorne ej säjas wara så obenägne. Deße Mickmacks woro ock gemenligen ej så stora til wäxten, som Hurons. Jag har ej sett några Willar, som haft så långa raka nedhängande här, som deße. Deras språk war ock skildt från Huronernas, så at här brukades en särskildt tolk för dem. *Anies* woro det tredje slags Willar, som här insunno sig. Af deßa hade, som de Ängelskas Allierade, i sista kriget 50 stycken gått ut på et partie at plundra wid Montreal; men Fransoserne, som därom fått spaning, lade sig i försåt, och skuto i de första skåtten 44 stycken ned af dem, så at endast de 4, som i dag woro här närwarande, och 2, som nu woro sjuke, blefwo qwar wid lifwet. Til wärten woro de store som Hurons, hwars språk de talade: Hurons syntes mera långlagde, och Anies mera trinde uti ansigtet. Deße Anies hade någon grym upsyn: deras klädedrägt och annat war samma, som de andra Willars; men bak i nacken hade de fäst fast i håret et aflångt loch rundaktigt stycke af Tenn. En af dem hade ock fäst fast i håret midt öfwer hufwudet en blomma af Stäckrosor, den han fått från någon Kryddgård, hwaräst de nu som bäst blommade. Mäst en och hwar af deßa Willar hade sin Tobakspipa med sig, gjord af grå kalksten och sedan swärtad, samt et långt träskaft därwid. Här woro inga qwinfolk, utan endast manfolk. När General Gouverneuren kom in och satte sig, at tala med dem, satte Mickmacks sig ned på gålfwet i salen, som wåra Lappar; men de andre Willarne satte sig på stolar.

Boktryckeri fans icke här i Canada, ej eller

har något blifwit här uprättadt, utan alle Böcker kommo från Frankrike; och alla Förordningar, som här utgofwos, woro skrefne, ända til sielfwa penningarna i landet. Orsaken, hwarföre icke Boktryckeri blifwit här inrättadt, föregafs wara, at därigenom wans den nytta, det inga farliga böcker och skrifter, hwarken mot Religion, Regering eller goda seder blefwo tryckte och utspridde bland folket; likasom sådant ej kunde ske genom skrifning; men rätta orsaken lärer wara, dels at man ej ännu hunnit komma så långt, emedan landet och inwånarne härtils warit fattige, så at en Boktryckare ej kunnat här hafwa tilräckelig afsättning på sina böcker til nödig utkomst; dels at Frankriket åfwen måtte hafwa denna förtjenst.

Måltiderne woro här i mycket skilde från det, som brukades i de Ängelska Provincerne: orsaken därtil lärer wara bägge deßa folkslags särskildte manier, smak och Religion. De åto här frukost, middags- och afton-måltid. Frukosten åts gemenligen kl. 7, eller emellan 7 och 8; ty här bör det märkas, at Fransoserne härstädes stodo mäst öfwer alt bittida up om mornarna, så at en åfwen kunde få tala med General Gouverneuren kl. 7 om morgonen; och det war åfwen den tiden, som de där infunno sig, at göra sin upwaktning, eller at föredraga sina ansökningar. Til frukost brukades åtskilligt: somlige af manfolken togo et stycke bröd, doppade det i bränwin och åto: andre togo en sup bränwin och åto et stycke bröd därpå: Chocolad brukades ock nog: ganska många, ja nästan de fläste, i synnerhet af Fruentimret, drucko då Caffé med litet mjölk uti: somlige åto ingen frukost.
Thée

Thée såg jag aldrig här brukas: tör hända därföre, at de kunde få Caffé och Chocolad från de Franska Provincierna i Södra America; men Thée endast från China, och man wille ej låta penningarna i fåfängan gå utur landet för en onödig Wara. Jag såg ingenstäds dem äta smör och bröd til frukost. Middags måltiden hölts gemenligen præcise kl. 12. Hos de förnäma brukades ganska många rätter, och de andre, när de budo någon hem til måltids, efterfölgde gärna de stoeas exempel; men eljest när de woro allena, läto de nöja sig med 2 eller 3 rätter. Brödet war alt af hwete, bakadt i aflånga Limpor. Tallrik, gaffel och sked lades på bordet åt hwar och en, jämte Serviette, (uti Ängelska Colonierne lägges aldrig eller ganska sällan Serviette fram åt någon) äfwen lades på åtskilliga ställen knif wid Tallriken; men på de flästa ställen war den seden, at ingen knif lades fram, utan en och hwar, så af Fruentimmer som mansolk, war förpliktad, at hålla sig knif sielf. Skedar och gafflar woro gemenligen af Silfwer. Tallrikarne mäst af Holländskt porcellin. Måltiden begyntes altid med en kraftsoppa med mycket bröd uti, utan något kött; därföre hades mångaslags tilrättningar af kött, som kokadt eller stekt oxkött, kokta eller stekta foglar af åtskilligt slag, fricassé etc. Åtskilliga Sallader framgafs tillika. Rödt win dracks mäst under måltiden, antingen obemängt, eller med watten utblandadt, hwilket senare war mäst brukeligt. De drucko ock nog af et slags dricka, som bryggdes af Granris. Fruentimren drucko mäst watten, ibland ock win; men sällan dricka. En och hwar hade sit glas, och fick slå uti när han wille; ty Bouteil-

 lerne

lerne sattes på bordet. Smör gafs ganska sällan fram, och om det skedde, war det måst för någon främmandes skul, som war å skara däraf. Det war altid ganska litet saltadt, så at en måste lägga salt på tallriken, och doppa det smör däri, som en wille äta. Saltet, som sattes på bordet, war hwitt och fint. Någon enda gång såg jag grått salt framgifwas. Sedan de grösre rätter nu woro förbi, togs måst alt bät af bordet, och då sattes confiturerne fram, som woro mångahanda, såsom Walnötter, så från Frankrike, som från Canada, antingen hela och mogna, eller ock omogna insyltade. Mandel, Rußin, Haßelnötter, åtskillige bär, som funnos i denna sommartiden, såsom röda och swarta Winbär, de här befintelige Blåbär, dem de syltade in med Säcker-sirap. Hwarjehanda insyltade saker, som Smultron, Hallon, Björnbär och Tranbär insyltade i Säcker. Ost framsattes ock. Miölk, gemenligen wäl säckrad, fick här äfwen räknas bland confiturer, den de åto efter alt annat. Supan-maten östes altid för en och hwar på tallrikar. Efter Catholska Religion brukades ingen köttmat om Fredagen och Lögerdagen; hwarföre ock de dagar kallades magra dagar; men de hade dock påfunnit et råd, at äfwen då ej swälta; ty i det stället tilreddes allahanda slags köks krydder, som kokade gurkor, bönor, ärter, kål och annat, som köks kryddgården kunde framskaffa. Likaledes allahanda slags fisk; ty alla de andre dagar i weckan wiste sig sällan någon fisk på bordet; än allahanda slags rätter af ägg, etc. miölk och hwarjehanda mat tilredd däraf brukades ock myckel både Fredag och Lögerdag. De trodde ej, at fisk, ägg och miölk

hade

hade någon ſkyldſkap med kött. Gurkor tilreddes här mycket med grädda, ſedan de förut blifwit i ſkifwor ſkurne, då de ſmakade rätt wäl. Ibland lades gurkor hela fram, då en och hwar, ſom wille, ſkalade dem, ſkar dem i långa ſkifwor, doppade ändan i ſalt och åt, ſom Rädiſor annars pläga ätas. Meloner hade de här i myckenhet, hwilka altid åtos utan Säcker. Med et ord: de lefde här äfwen ſå wäl om Fredagar och Lögerdagar, at jag, ſom ej war ſärdeles älſkare af köttmat, hade gärna ſett, at alla dagar hade warit de ſå kallade magra dagar. Et ſallſer med ſalt, och et annat med peppar ſönderſtött til pulver, ſtodo altid wid måltiden på bordet. Uti win lades aldrig Säcker, ej eller i Bränwin. Hwad bruket af Säcker angår, ſå ſåg jag aldrig wid mina reſor, at Franſoſer och Ängelsmän wid ſin matlagning, Thee eller Caffés drikning m. m. brukte halfparten ſå mycket Säcker, ſom wi här i Swerige, och i win ſåg jag det aldrig läggas; ehuru dock deſze bägge Nationer hafwa i ſina egna Colonier tilräckeliga Säcker-Plantager. Til och från bords brukades här ingen annan läſning, än at de endaſt med fingrarne korſzade ſig; faſt ock ej alle gjorde det. Straxt efter middags måltiden drackes Caffé utan mjölk. Aftonmåltiden ſkedde gemenligen kl. 7 eller emellan 7 och 8 och woro rätterne då mäſt de ſamma ſom om middagen. Pudding fans aldrig här, ej eller Punch Ängelsmännernas lifdryck, faſt de wäl wiſzte hwad den war.

Den 23. Augusti.

Hundar betjente de ſig här af ibland i ſtället för häſtar, at köra watten med från Elfwen. Jag ſåg i dag 2:ne ſtora hundar ſpände för en li-

ten wagn, den ena framför den andra. De hade röda och wackra sel-don som hästar, tömmor i munnen, wagnen war liten med en tunna därpå. Härmed kom en gåße farandes, som lopp bakefter wagnen. Hundarne sprungo af sig sjelfwa ned åt Elfwen til wattnet. När watnet war öst i tunnan, drogo hundarne sit laß up för backen och så hem til gården. Jag såg sedan under mit wistande i Quebec mäst dagligen hundar, som lupo med wagnar ned til Elfwen, at därifrån draga watten hem. Ibland war allenast en enda hund spänd för wagnen. Wagnarne woro små gjorde med flit. Hundarne, som drogo deßa wagnar, woro stundom nog små, nåppeligen så stora som wåra wanliga Bond-hundar. Gåßarne, som körde hundarna, hade stora piskor i handen, hwarmed de lade på dem, om de ej gingo fort. Jag såg dem ej allenast draga watten, utan ock wed, bykekar och såar samt åtskilligt annat. Om wintern bruka de rätt ofta i Canada då de ärna resa någonstäds, at spänna hundar för små enkom därtil gjorda slädar, och låta dem därpå draga rese-kläder, matsäck och andra byltor, som de wilja föra med sig. Gemenligen betjente de fattige sig på sina långre eller kårtare winterresor således af hundar til at forsla fram hwad saker de hade at föra, fast de sjelfwe tillika wandrade til fots. Mäst all den wed, som de fattigare här i landet skola om wintern hafwa hem från skogen, drages dädan med hundar, hwarföre deße kreatur ock kallades här de fattigas hästar. De spände då gemenligen par hundar för hwart laß, den ena näst framför den andra. De wiste mig ock små nätta slädar, med flit därtil gjorda, hwari et Fruentimmer

mer om wintern sätter sig, som drages af par hundar, hwilka wid godt före skola därmed ränna fortare, än någon skal kunna föreställa sig. En lagom stor hund är i stånd, at draga en person, då föret är skönt. Gamle män berättade, at i deras barndom war ganska litet hästar i landet, hwarföre inwånarne om wintern förrättade mäst alla sina körslor med hundar. Åtskillige af Fransoserna, som om wintrarne gjort resor åt Terra Laborador, försäkrade, at de där boende Willar, Equimaux kallade, äfwen skola ej allenast ofta bruka, at låta sina hundar om wintren draga på kälkar hwad de hafwa at föra med sig, utan ock sjelfwa på isarna åka i små slädar, som dragas af deßa kreatur.

Den 25. Augusti.

Källor woro fullt på alla sidor af de höga och nog twära backar W. om staden. Alle deße backar bestå af den förr omtalte swarta kalkskifwern, och äro på W sidan nog branta, at en har där swårt at komma up. Deras perpendiculaire högd är ungefär 10 eller 12 famnar. Ofwanpå äro de nu bare eller skoglöse, och bestå där, af en tunn jordskorpa som ligger ofwanpå kalkskifwern, den där nyttjas antingen til åker eller betesmark. Det tyckes därföre wara underligt, hwadan deße skallote högder taga alla de många rinnande källor, hwilka på somliga ställen, som en ström komma rinnande ur hällebärget. Mon sådane högder hafwa den egenskap, at draga wätska til sig ur luften om dagen eller natten? Mon skifwerstens bärg äro mera benägne härtil än andre?

Hästarne här i landet, hwilkas första stam blifwit hitförd från Frankrike, woro mäst alle af en god art, starke, wällagde och snabbe, samt merendels så store, som wåre Ryttare-hästar i Swerige. Här war samma sed, som i Ängland, nämligen, at de höggo swansen af hästarna, så at endast en liten kårt stump däraf war qwar, hwilket här i landet tyckes wara nog hårdt; emedan de sedan ej hade något, at förswara sig med mot mygg, brömsar, hästflugor och andra insecter, hwaraf här i landet finnes en stor myckenhet. När hästarne här draga något laß, spännas de ej 2:ne i bredd, utan i rad, den ene efter den andra, dock ej gärna öfwer 3 i raden, men wäl mindre. Detta spännande later twifwels utan wara orsaken til swansarnas afhuggning; emedan annars den föregående hästen skulle snart med swansen kunna skämma ögonen på den näst efterföljande. Til sommarkörslor betjänte de sig af stora kärror: inga lastwagnar eller med 4 hjul blef jag här warse. Endast General Gouverneuren, och någon enda af de största Herrar i landet, hade täck-wagn; men Chaiser brukades mäst. En allmän klagan war, at landtmannen börjar lägga sig til för många hästar, hwarigenom korna i fodringen om wintern kommo för mycket at lida.

Kor hade äfwen först kommit hit från Frankrike. De woro nu af den storlek, som wåra wanliga Swenska. Alle sade, at boskap upwäxt här i landet af de kor, som kommit från Frankrike, blir aldrig så stor som deras mödrar; orsaken troddes wara de kalla wintrar, samt at de nödgas hålla

hålla dem här i hus öfwer 6 månader, och under samma tid låta dem få ganska knapp föda; emedan fodret annars ej skulle räcka til. Mäst alla kor hade horn; dock såg jag ibland någon som war hornlös; men i Pennsylvanien war en oärhörd sak, at se en ko utan horn; mon kölden bidrager något härtil? Eljest sades en ko merendels mjölka här så mycket som i Frankrike. Ox- och kalfkött här wid Quebec hölls ock för fetare och wälsmakligare, än wid Montreal; orsaken därtil sade en del wara de saltaktiga betesmarker, som finnas nedanför Quebec; men det kan ej wara tilräckeligt, ty mästa delen af den boskap, som säljes i Quebec, och finnes däromkring, hafwer inga saltgräs-ängar at beta på. I Canada draga oxarne med hornen; men i Ängelska Provincerne med bogarna på samma sätt som hästar. Korna hade här hwarjehanda färg; dock woro de flästa antingen swarta eller röda.

Får. En och hwar landtman håller här gemenligen några får, flere eller färre, af dem kan han få tämmeligen tilräckeligt ull, at göra sig hwardags kläder af; men bättre kläder föras hit från Frankrike. Då får blifwa hitförde från Frankrike, och warit någon tid här i landet, blifwer deras ull ej mera så mjuk och fin, som den war i början, utan nog grofware och stråfware, och än mer sker det med deras afföda. Förnämsta orsaken därtil troddes wara, at fåren genom knapp föda fara här så illa om wintern.

Getter syntes ingenstäds i Canada: där sades ock inga wara. I Ängelska Colonierne blef jag

jag endast warse någon enda, och det näppeligen annorstäds än i någon stad. De sades ock ej hållas där för annan orsak, än allenast för någon wiß sjuk, som af Medicis blifwit rådd, at dricka deras mjölk, som en läkedom.

Garfwarne woro ej fyrkantige, utan til skapnad som en trehörning: på de mästa woro 2 sidor 3 alnar långa, och den 3:dje endast 2 alnar. Pinnar och alt war af trä. Pinnarnas längd et qwarter, och åfwen war et qwarter imellan hwar pinne.

Utsigten af landet en fjerdedels mil Norr om Quebec på W. sidan om Laurentii flod war gänska angenäm: landet war här sluttande mot floden, och ju längre en gick från floden ju högre blef det. På många ställen war det af Naturen lagt just som i afsättningar, den ene mullwallen högre och ofwanför den andra. Ifrån deßa högder kunde en se wida omkring sig. Quebec syntes ganska wäl i Söder. Åt Öster war Laurentii flod, där den ene seglade up, den andre ned. Åt W. lågo de höga bärgen, som slöto uphögningen från floden. Alt landet war här upbrukadt antingen til åker, äng eller betesmark. Här och där syntes någon qwarlämnad liten lund af den gamla skogen. Åkrarne woro besådde mäst med hwete, dock til en stor del med hwit hafre. Somligstäds med ärter. Andre sädesarter syntes här ej. Här och där woro kringströdde wackra hus och gårdar, dock alt enstakade. Byggningen, de bodde uti, war mäst af den swarta kalkskifwern, merendels utanpå hwitlimad. Den ena wattubäcken eller rännilen kom strömmande efter

efter den andra up från högderna, där de höga bärgen woro. Deße högder nedanför bärgen bestodo helt och hållit af den swarta kalkskifwern, som altid i dagen skifrade sig i små stycken. Ofwanpå den låg jord til ½, 1 à 2 ½ alns tjocklek, näppeligen mera. Åkerjorden war full med små bitar däraf, och där någon bäck flöt fram, hade han gemenligen ätit sig djupt ned, då deß sidor merendels bestodo endast af denna skifwer. Då och då fans där uti tjockare hällor en mörkgrå kalksten, som sönderslagen luktade starkt orsten.

Skepp bygdes nu åtskillige wid Quebec för Konungens räkning; men innan min afresa därifrån kom befallning från Frankrike, at ej flere Örlogsskepp skulle här byggas, utan endast de göras färdige, som redan stodo på stapeln. Orsaken war, at man funnit, det skepp bygde af Americansk Ek, ej kunna på långt när stå så länge mot röta, som de, hwilka byggas af Europæiska Ekar. Omkring Quebec finnes ganska litet Ekwirke, och de Ekar som där wära, äro gemenligen så små, at de duga til intet. Därföre war ock alt det myckna Ekwirke, som låg omkring Quebec, fördt dit mäst från de orter, som ligga mot Nya Anglands sidan; emedan Ekarne i Norra America hafwa den egenskapen, at ju längre de wäxa åt Norr, ju längre kunna de härda ut mot röta, och twärt om, ju mera de wäxa til Söder, ju mindre waraktige äro de. Detta wirke flåttades ned för de Elfwar, som komma från Nya Änglands sidan och fölló i Laurentii flod wid St. Pierre,

eller dåromkring. Något Ekwirke war, ock kommit från den delen af Canada, som låg emellan Montreal och Fort St. Frederic; men det hölts ej så godt som det förra, utom det, at de hade längre wäg, at föra det.

Den 26. Augusti.

Grön jord wistes mig i dag, som blifwit förd til Generalen Marquis De La Galissoniere från östra delen af Canada. Den war en art lera, som satt hel tått tilhopa, och bestod alt igenom af samma gröna färg som spansk gröna.

Kråftor af samma slag som wåra i Swerige, men mycket mindre, finnes måst öfwer hela Canada i bäckar och små åar. Fransoserne åta dem gärna. Alle sade, at de nu blifwit ansenligen minskade, sedan de börjat för flitigt at fånga dem.

Gemena folket här i landet tycktes wara nog fattigt. De hade wål någorlunda sin föda, men ej stort mera; och sades det wara mycket sällsynt, at finna någon af menige man, som hade några särdeles rikedomar. De låto merendels benöja sig med, at åta bara torra brödet, och dricka watten; men de öfrige matwaror, de kunde hafwa, som smör, ost, kött, höns, ägg m. m. fördes alt til staden, at wändas til penning, hwarföre de köpte sig kläder, bränwin, eller granlåt åt qwinfolken; dock ehuru magert de hade både hemma och på resor, woro de likwål altid glade och wid lustigt mod.

Den 29 Augusti.

På så wäl Herr Generalen Marquis de la JONQUIERES, som Herr Generalen Marquis de la GALISSONIERES anmodan, gjorde jag följe med några Franska Herrar, at bese en utropad silfwer- eller blygrufwa ned wid Baye St. Paul, i synnerhet, som jag tillika hade tilfälle, at få bese en större del af landet, än annars kommit at ske. Wi begåfwo oss därföre om morgonen på resan i en battoe ned för Laurentii flod.

Skördetiden war nu inne. Jag såg folk på alla åkrar sysselsatt med sädens bärgande. Alle sade, at de redan hållit på, at skära hwetet och hafran en wecka, om ej mera.

Utsigten wid *Quebec* war ganska wacker från sjösidan. Staden låg högt: alla Kyrkor och höga byggningar syntes ganska wäl: och skeppen gjorde en prydnad, som lågo i Elfwen bredewid hwarandra nedanföre. Kruthuset, som låg på högsta toppen af det bärg, hwarpå staden är bygd, skullade öfwer alla de andra.

Utsigten af landet, där wi i dag foro fram, war mycket behagelig. Laurentii flod gick här mäst från Söder til Norr. På ömse sidor om den samma wiste sig stora fält af upodladt land, dock mera på W. än på O. sidan. Elfsbackarne woro brante och höge. En myckenhet af wackra, dock alt enstakade gårdar, stora åkrar, som nu woro hwita af säd, sköna skogar och lunder, gjorde landet på ömse sidor angenämt. Då och då wiste sig någon sten-kyrka. Här och där kom någon bäck, som häfde sig ned i Elfwen utför dessa

höga

höga backar. Där bäcken war något större woro watten- eller sågqwarnar anlagde.

Ungefär efter halfannan Fransk mils roende kommo wi til Isle d' Orleans, som är en stor ö af ungefär 7½ Franska mils längd, och mot 2 sådana mils bredd, där den är bredast. Hon ligger midt i Laurentii flod. Den war högländt, sidorna något sluttande, och på de flästa ställen bewäxte med något skog; men somligstäds woro de ock bara, och gårdar bygde ända ned wid stranden. Ofwanpå ön war landet wäl upodladt. Där sågs ej annat, än wackra stenhus, stora åkrar, ängar, betesmarker och skogslunder, samt en och annan wacker sten-kyrka.

Wi följde den grenen af S. Laurentii flod, som gick åt W. sidan om Isle d' Orleans, emedan den war ginare. Deß bredd räknades gemenligen til en fjerndedel af en Fransk mil; men skeppen få ej taga denna wägen, dels för sandbankar, som här wid uddar stöta ut, dels för grundt watten, dels för stenar och klippor, som ligga somligstäds i botten; utan de måste altid gå på östra sidan om ofwannämde ö. Landet på ömse sidor hade samma utseende som förr: på W. sidan eller på fasta landet bestodo Elfsbackarne allestäds af den ofta omtalta swarta kalkskifwern. Husen, hwari bönderne bodde, woro mäst allestäds upmurade af samma sten, men hwitlimade utanpå; somligstäds woro dock husen gjorde af andra stenslag. Den ked af höga stora bärg, som låg på W. sidan om floden, och som merendels stryker från S. til N. började småningom komma alt närmare och närmare til floden; så

at

at de, som wid Quebec wål woro par mil dårifrån, kommo efter 9 Franska mils resa nåstan til stranden: merendels woro deße bårg öfwerwårte med skog; men på somliga hade skogselden utödt alla trån. Ungefår 7½ Fransk mil från Quebec ligger på W. sidan om floden, ned wid stranden, en Kyrka, kallad S. Anne. Denne år dårföre mårkwårdig; emedan så snart de skepp, som komma från Frankrike eller andra orter, hinna så långt up för Laurentii flod, at de få förenåmde Kyrka i ögnasigte, loßa de sina stycken, til tecken och fägnad, at de nu ej hafwa något mera at frukta före i St. Laurentii flod, och at de nu undgått all fara för de många sandbankar, som finnas dåruti. Wattnet i Elfwen, dår wi i dag reste, war öfweralt blackt och grumligt, fast det råknades somligstads öfwer 6 famnar djupt. Et litet stycke nedanför S. Anne föll på W. sidan om floden en å in i den samma, som kallades la grande riviere. Deß watten rann med den håftighet, at det kom nåstan midt i den grenen af Laurentii flod, som år emellan l'Isle d' Orleans och fasta landet, innan floden kunde åndra sit lopp.

Mot kl. 2. efter mid. begynte floden stiga upåt, och som wådret deßutom war ganska håftigt mot oß, så war omöjeligt, at komma långre, innan det blef ebb igen. Wi togo dårföre så långe wårt qwarter i en stor gård, som hörde Prästerna i Quebec til, wid hwilken låg en wacker Kyrka, som kallades S. Joachim, sedan wi i dag hunnit 8 Franska mil. Hår blefwo wi på alt sått undfägnade. Alt omkringliggande landet år af Konungen skånkt til la Seminaire eller Prästerna

i Quebec, som hafwa råntat ut det samma åt bönder och andra, hwilka därpå bygt sina gårdar. Här woro nu 2 Präster samt en myckenhet unga gåßar, hwilka lärdes at läsa och skrifwa, samt at förstå Latin: måstadelen af deßa gåßar woro ärnade at blifwa Präster. Midt mot denna gård åt Öster ligger Norraste udden, eller yttersta ändan af Ille d' Orleans.

Röda Winbärsbuskar woro i myckenhet planterade måst i alla trägårdar, så i Montreal och Quebec, som annorstädes på landet. De sades alle wara til sit ursprung komne från Europa; men här trifdes de oförlikneligen wäl. Buskarne woro allestädes helt röde af bär.

Willa Winrankor (Vitis Labrusca & vulpina) wäxte nog här i skogarna; men jag såg eljest, at de öfwer hela Canada, så wid Fort St. Frederic och wid Montreal, som uti Quebec och annorstädes, hade med flit planterat dem wid sine sommar-lusthus i trägårdarna. Deße lusthus woro gjorde af bara spjälor, öfwer hwilka Winrankorne hade med sina refwor klängt sig, och så öfwertäckt dem på alla sidor med sina stora blad, at det war ogörligt för Solen, at kunna med sina strålar tränga sig dit in. De woro här om sommaren panska behagelige; emedan en kunde sitta uti dem i skuggan, och hafwa en förfriskande och kylande luft mot hettan.

Handskära. Hwetet skars här aldrig med Lia, utan alt med handskära. Skärorne woro til skepnad som wanliga skäror, något store, ungefär en aln eller mindre, krökte. De woro filade fulla med

med skuror på den sidan, som wändes ned åt då man skar. Deße skuror woro så djupe, at ock ängen war full med sådana, ungefär en half lin. Geometr. emellan hwar.

Höstackarne, som jag på denna resan såg på ängarna, woro af 2:ne slag; det ena til skapnad som en Säckertopp, eller närmare, som midt imellan Säckertopp och Limpa, och woro de måst brukelige. Det andra slaget liknade wåra årthäßjor. Hölador blef jag ingenstäds warse på ängarna i denna delen af Canada.

Den häftiga motwinden nödgade oß, at blifwa qwar i St. Joachim öfwer natten.

Den 30. Augusti.

Om morgonen fortsatte wi wår resa emot en enwis motwind. Straxt nedanföre St. Joachim börjar wattnet i Elfwen wid högsta flod kännas salt, och ju längre en sedan kommer ned, ju saltare blifwer det. Wi hade i början på W. sidan om Elfwen härliga dock lågländta åkrar; men litet därefter hunno de höga bärgen ända til wattnet i floden. Så länge de woro bärta, bestodo Elfsbackarne af den swarta kalkskifwern; men så snart bärgen kommo, förlorades den aldeles utur ögnasigtet; ty stenarten i deßa höga bärg war et Saxum micaceo-quartzolo-calcareum: mica war swart, quartzen dels violett, dels ljusgrå: alla 4 så jämt blandade om hwarandra, at en lätteligen med ögonen, men ej med instrumentet, kunde skilja dem från hwarandra. Elfwens bredd sades måst hela denna dagen wara 3

Fran-

Franska mil, där wi fårdades. Mig wistes då och då leden, där steppen måste gå, som war nog beswärlig; ty än skulle de gå til ena sidan af floden, än til den andra, at undfly sandbankar och fördolda klippor, som ligga här och där ned i Elfwen.

Bärgens syn willande. Wi nödgades på denna resan ofta årfara, hwad som wid höga bärg manligt är, nämligen, at oansett et sådant högt bärg ibland synes helt nära, så at en ej skulle tycka dem wara stort öfwer et styckeskått från sig, må en ändock nästan aldrig, då en skal gå til dem, hinna fram, utan nödgas som oftast finna, at det en menar wara blott et styckeskått, blir en eller par fjerdedels wäg, och det en tror endast wara en fjerdedels wäg, blir ända til 6 eller 8 sådana: sålédes narra och willa de höga bärgen synen. De göra det samma på landet, som höga holmar göra på sjön.

Wi hade sedan på 5 Franska mil en nog äfwentyrlig wäg at fårdas; ty W. sidan om floden, den wi följde, bestod af höga och merendels tämmeligen twära och branta bärg; så at om en stark storm upkommit, hade man ej haft något ställe på hela denna wägen, at med säkerhet wåga til lands. Där wistes wäl på 2 eller 3 ställen, hål eller öpningar i bärget, dit en uti största fara kunde med båten draga sig in; men de woro så smale, at om en i storm ej kunde råka på dem i hast, skulle båten ofelbart slås wid klippan öfwerända. Deße höga bärg woro antingen helt skallote, eller ock endast bewäxte med kårta glest stående tallar; men på somliga ställen lupo lĺngs ned efter bärget stora

ra råmnor, i hwilka wäxte helt tätt med trän, och de samme långre, än på de andra ställen, så at det på långt håll såg ut, som hade häckar warit planterade här och där på skarpa bärget. Längre fram reste wi förbi en liten Kyrka, omkring hwilken woro några gårdar. Orten kallades *petite riviere*, och sades at inwånarne woro nog fattige, hwilket wäl syntes troligt. De hade ej mera land at kunna bruka, än det, som låg imellan floden och de höga bärgen, hwilket på de bredaste ställen ej war öfwer 3 mousquett-skott, och på de flästa ej öfwer et. Ungefär 17 Franska mil från Quebec blef wattnet i Elfwen så salt, at ingen kunde dricka det; hwarföre ock wåre roddare redan om morgonen bittida föresågo sig med en kittel friskt källewatten. Ändteligen kommo wi fram om aftonen klockan half 5 til Baye S. Paul, hwaräst wi togo wårt qwarter hos Herrar Seminarios eller Prästerna, hwilka här hade en stor byggning, och hwaräst wi med all wälwilja och kärlighet blefwo undfägnade.

Baye S. Paul war en liten Socken belägen 18 Franska mil från Quebec litet från Elfwen wid en wik på et lågländt jämt land. Den war på alla sidor med höga bärg omgifwen, undantagandes en stor öpning, som war mot floden. Gårdarne woro alle enstakade. Kyrkan sades wara en af de äldsta, som nu finnas, i Canada, hwilket deß slätt och enfaldiga byggnad äfwen tycktes wela intyga; ty deß wäggar woro bygde af bjelkar, dem man rest perpendiculairt, wid paß en aln från hwarandra, och på deßa bjelkar hwilade taket. Imellan bjelkarna war murradt med den swarta

ra kalkskifwern. Taket slätt: en liten Läktare i Kyrkan: en liten Sacrestiga helt och hållen af trä på Östra ändan: intet torn, utan en liten ställning war uprest på taket, däri en liten klåcka hängde under öppen himmel. Mäst hela landet hörer Prästerna til, som det utlämnat åt bönder mot en wiß skatt om året. Inwånarne födde sig mäst med åkerbruk: med tjärubränning förtjente de ock sina utlagor: tjäran såldes i Quebec.

Som detta land ligger tätt wid en wik, som floden här gör, samt är mycket lågt; så skulle det synas, som detta flacka fältet förr warit en hafsbotten, och tilkommit, antingen genom watnets förminskning i floden, eller af den jord, som dels de härigenom löpande små bäckar fört med sig från landet, dels dem, som floden wid storm upkastat. En stor del af de wärter, som här funnos, äro ock bara hafswärter, som Salicornia, Glaux, Pisum maritimum &c. Men då jag frågade af inwånarena, om de någonsin wid brunnars och andra gropars gräfning funnit ned i jorden några Mußel-eller Snäckeskal, swarade de alle enhälligt, at de aldrig blifwit några sådana där warse. Samma swar har jag fått förut af dem, som bodde strax Norr om Quebec på de låga fälten, nämligen at de aldrig wid gräfning funnit i jorden några Testacea, utan endast åtskilliga slags jord-och sandarter.

Särskildra wäder. Synnerligt war, at här i wiken blåste nästan altid et helt särskildt wäder från det, som blåste ute på floden, hwilket förorsakades af de höga bärgen, öfwerwäxte med hög skog, hwarmed denna Baye S. Paul på alla sidor, undan-

dantagandes mot floden, war omgifwen; ty då wädret kom från floden, stötte det mot någotdera af bärgen wid ingången af wiken, och kom sedan i wiken at göra en krok, och toga en hel annan gång, än det förr hast. Sålunda kan ut på floden och stora fält blåsa Nordanwäder; men här i wiken SW; och är så ofta helt särskildt.

Sand fants på stranden af 3:ne slag: 1. den wid sjöstränder allmänna ljusa grofwa sanden, som bestod af kantiga quartz korn. 2. en ganska fin swart sand, hwilken jag förut funnit i myckenhet på stränderna af sjön Champlain, samt omtalt p. 255 och äfwen är nog allmän öfwer hela Canada. Magneten drager til sig nästan hwart korn af denna. 3. En nästan granat-färgad sand, äfwen ganska fin, som är omtalt förut p. 256. Denne torde hafwa sin uprinnelse af de granatfärgade sandkorn, som öfwer alt finnas i alla stenar och bärg här wid stranden til myckenhet; antingen då denne sanden förorsakats af några stenar, som blifwit söndermärade eller af watnet söndernötte, eller at denna granatfärgade sanden är första ursprunget til besagde stenar. Både denne swarta och granatfärgade sanden fans sedan på flera ställen wid stränderna på denna resa, dock den swarta mäst.

Den 31. Augusti.

En rök likasom af en kålmila steg om morgonen up mäst af alla de höga bärgen häromkring.

Myggor funnos här i oändelig myckenhet, så at de måste ätit up en, så snart en stack hufwudet ut om dören. Än wärre råkade den ut, som för-

försökte at wandra in i skogen. De woro aldeles de samme med wåra wanliga Swenska, endast litet mindre, som de Norr-Amerikanske gemenligen äro. Wid Fort St. Jean har jag dock sett myggor af samma slag som wåra; men endast litet större, eller inemot som wåra Hårkrankar. Deße woro mer än blodtörstige. Min tröst war nu, at myggornas tid war snart förbi.

Efter middagen begofwo wi oß ännu längre ned, utföre Laurentii flod til et ställe, hwaräst sades, at Silfwer- eller Bly-malm skulle finnas. Wi foro litet nedanför Baye St. Paul, förbi en udde, som bestod hel och hållen med hwarf på hwarf af en grå tämmeligen tät kalksten, hwilken tycktes wara endast en variation af den swarta kalkskifwern. Hwarfwen lågo ej horizontelt utan ganska sluttande, at de nästan stodo perpendiculaire. De lutade med öfra ändan mot NW; tjockleken af hwart hwarf 2 à 3 qwarter; sönderslagen osade han starkt orsten. Wi följde som förr W sidan af floden, som nu ej bestod af annat, än bara klippor och bärg, dels mer dels mindre brante. Flodens bredd war nu endast 3 Franska mil. Somligstäds woro ränder i hellebärgen af en snöhwit, fin, lös, half genomskinlig spat. På et och annat ställe lågo i floden stenar, stora som hus, hwilka för några år tilbaka om Wåren fallit ned från hellebärget. Stället, hwar de setat, kunde än helt tydeligen ses.

Alkistor, sådane som äro beskrefne p. 317 sågo wi på åtskilliga ställen wid stranden, så imellan Quebec och Baye S. Paul, som i dag där wi rodde fram.

Algonkinſka ord. Til tidsfördrif upſkref jag några Algonkinſka ord, dem jag lärde af en af Herrar Pat. Jeſuiterna, hwilken en lång tid wiſtats hos de Algonkinſka Willar. Af dem kallas knif, Mukuman; hufwud, Uſtigon; hjärta, Uthå; kropp, Wihas; fot, Uchita; liten båt, Ulh; ſkepp, Nabikoåu; eld, ſkute; watten, Nypi; hö, Maſkuſu; hare, Hwabus, (men då de wela ſäga: han är ute, at jaga efter harar, hafwa de et ord, ſom låter likaſom: han harar) Bäfwer, Amiſku; men u prononcieres näſtan ej; Mård, Hwabiſtanis; Elg, Mulu; men u finale hörs näppeligen; Ren, Atticku; mus, manitulſis. Samma Pater ſade ſig hafwa ſtor anledning at tro, at om några af de Willa härſtädes hafwa ſit urſprung från Tartariet, ſå böra Algonkinerne wara de ſamme; ty det är det ſpråk, ſom talas öfwer alt i Norra America, åt den ſidan långt i W. från Canada, dit Tartariet ligger. Eljeſt ſkal Algonkinſka ſpråket wara ganſka ordarikt; e. g. ordet: jag går på is, är hel ſärſkildt från det: jag går til lands, och från det, jag går öfwer bärg; o. ſ. w.

Om aftonen ſent kommo wi fram til *Terre d'ebonllement*, belägen 22 Franſka mil från Quebec, och är den ſiſta ort på W. ſidan af Laurentii flod, där landet är upodladt och bebos af Franſoſer; ty där nedanföre ſades landet wara ſå fullt af bärg, at ingen är i ſtånd at bo där; emedan ingen lapp af jord där finnes, ſom kan upbrukas til åker. En liten Kyrka, ſom hörde hit, ligger ned wid ſtranden.

Walnötträ. Däraf ſades här ej mera finnas

nas något slag wid denna byen. Ej eller skal något slags Walnöt, ware sig Hickery eller annat, finnas längre ned och Norr om denna ort. Wid Baye S. Paul finnes wäl 2 a 3 stycken af de Walnötträn, som Engelsmän kalla Butternut-tree; men de samma anses ock där som en stor rarité, och äro äfwen de enda, som på hela den tracten finnas.

Ekar af hwad slag som hälst sades likaledes ej mera finnas här wid denna byen, och än mindre längre ned eller mera til Norr.

Hwete war den säd, som mäst säddes. Jordmon war här nog fruktbärande. Man har ibland fått 24:de à 26:te kornet; men det mäst wanliga här i landet är, at få 10:de eller 12:te kornet. Brödet war här nästan hwitare, än jag sett förut i Canada.

Hafre sås här mycket, och gifwer mångfalt mer än Hwetet.

Arter sås här likaledes i myckenhet, och gifwa mäst af alla sädesslag; exempel gifwes, at man däraf fått 100:de kornet.

Foglar sades ej finnas här til någon myckenhet, och de, som om Sommaren äro här, fara sin wäg mot Hösten. Om wintern skola här näppeligen ses andra foglar, än Snöripor och bruna Rapphöns samt Korpar. Sjelfwa Kråkorne wåga sig ej at här försöka wintern, utan fara äfwen sin wäg om Hösten.

[illegible] sades finnas här på många ställen.

Eldflugor hålla ock til här.

J

I ställer för ljus brukades nog öfwer alt här på landet lampor, däri de hade olja af Marswin. De betjänte sig däraf i gemen; men då den ej fans, brukades Tran eller olja af Skålar.

Den 1. September.

En hafwande hustru war här i byen, som nu snart upfyldte sit 59 ålders år. Hon hade i 18 års tid ej haft sin månadsflod; år 1748 låg hon i Koxporna, och nu war hon hafwande och ansenligen tjock. Hon sade sig må wäl, känna barnets rörelser, syntes frisk, och hade sin man ännu lefwande. Som detta war något owanligt, så hade de henne til Medicus Regius Herr GAUTHIER, som på denna resan gjorde oß följe, på det han måtte noga underrätta sig om hennes tilstånd.

Klockan half 8 om morgonen foro wi härifrån än längre ned före Elfwen. Landet wid Terro d'eboullement war högländt, bestod af bara backar med en lös jord, dock så, at de lågo i 3 eller 4 stora afsättningar, den ena ofwanför den andra, som nu alle woro upodlade, och anwände mäst til åkrar, och somt til äng eller betesmark. Af den stora Jordbäfningen, som år 1663 uti Februarii skakade Canada, och hwarom *P. Charlevoix* talar i sin *Hist. de la Nouvelle France T. II. p. m.* 125 och följande tog denna orten mycken skada; ty åtskillige backar skakades då ned, och en stor del af åkrar, som lågo på den nedersta afsättningen blefwo bortskämde; mig wistes små dar i Elfwen, som då tilkommit.

Swarta Kalkskifwern låg i små bitar här

 och

och dår på mullbackarna. Wi hade haft långs wid Elfssidan, til 8 om ej flere Franska mils wåg, ganska höga gråbårg, som bestodo af en Saxum utaf violett och wattenfårgad quarts, ljusgrå kalksten och swart mica hopblandade, hwilka stått med deras fot uti Elfwen, utan at man på hela trakten kunde blifwa warse någon kalkskifwer; men nu började den wisa sig igen.

Tårnor (Sterna hirundo) flögo i myckenhet och skreko wid Elfsstranden.

Elfwens bredd sades wara hår 4 Franska mil.

Utsigten af Elfssidan gaf til par Franska mil sådana mull-afsåttningar, som wid Terre d'eboullement; men sedan togo höga och obygeliga bårg emot.

Wattubåckar, ibland större ibland mindre komma som oftast, och kastade sig med stort brusande, at det hördes på långt håll, ned för de branta sidor på Elfwen, som ibland woro af flera famners högd, och bestodo antingen af jord eller bårg.

Mineraliskt watten fants uti en af deßa båckar, som kom flytandes öfwer et kalkstens bårg. Det luktade tåmmeligen starkt swafwel: war ganska klart: åndrades ej med gallåpple: öst i en ren silfwerbågare, gjorde det, at den samma blef inuti, som hade den warit förgyld, och låmnade på botnen en rått Carmosin-fårg: stenar och trå, som lågo i samma watten, woro öfwerdragne med et slem eller gyttja, som ofwanpå war ljusgrå, men under eller nårmast stenen eller trådet helt swart: på tungan bet detta slem ej mycket; men smakade

gan-

ganska likt Tobaks-olja. Af det jag handterade de stenar detta slem satt på, luktade händerna hela dagen så starkt af swaswel, som hade de warit smorde därmed.

Den swarta Kalkskifwern fans på et ställe i stor myckenhet wid wattubrynet. Den låg här stratum super stratum; men strata eller hwarfwen lågo ej horizontaliter, utan stodo staplade tått bredewid hwarandra. De woro helt nära perpendiculaire, endast, at de lutade litet mot WSW. Tiockleken af hwart hwarf wid pass 2 eller 3 qwarter; ty de woro olika. Up i dagen woro de alt skifrade och sprukne sönder i små flagor; men inuti, dit sol, luft, och watten ej kommit, woro de solide och tåte. Somlige af dessa stenar woro ej aldeles kålswarte, utan stötte något på grått.

Wid middagstiden kommo wi fram til *Cap aux Oyes*, som fått sit namn, tör hända, af willa Gäss, dem de först hitkommande Fransoser lära funnit wid denna udden. Men denna tiden sågo wi här hwarken Gäss eller någon annan fogel, undantagandes en Korp. Här skulle wi undersöka de utropade metall-ådror, som gingo i bärget; men de woro ej annat, än smala rämnor af en fin hwit Spat, med något enda blygrön uti. Från detta Cap aux Oyes räknade somlige 25, andre endast 22 Franska mil til Quebec. Det som här mäst roade mig, war, at nästan största delen af de wäxter här funnos, woro sådane, som finnas hos oss i Swerige; til exempel:

Arundo arenaria wäxte til myckenhet i sand, och twang honom at ligga stilla.

Elymus arenarius, äfwen mycket wid stränder: bägge deße kallades af Fransoserna *Seigle de mer*; och som mig försäkrades, at bägge deße finnas i myckenhet så wid Terre neuve som annorstäds mot hafskanterna i Norra America, och de ställen, där deße wäxa, se ut på långt häll som sädesåkrar; så torde genom deßa kunna utthydas, hwad som säges i gamla Norrska Handlingar om Winland det goda, nämligen, at där fannos Sjelfsädde hwete-åkrar.

Plantago maritima fans ock nog ymnogt: på sjöresor taga Fransoserne deß blad, och koka dem i soppor och äta; eller bruka dem som Sallad. De torde ock kunna insyltas som Crithmum.

Arbutus uva ursi eller Mjölonris wäxte där i myckenhet. Uti hela Norra America, där jag reste, hade det hwarken af Willar, Fransoser, Ängelsmän eller Holländare annat namn än *Sagác homi*; och under det namnet wißte mäst hwart barn at tala därom. På de ställen där det wäxte, blandades det af förenämde folkslag bland Tobaken som de rökte.

Myrica gale eller Porß war likaledes ymnogt; kallades af somliga *Laurier*, af andra *Poivrier*. Bladen lades i sauce, at gifwa den en behaglig smak.

Bunias Cakile ymnogt. Roten sönderstött til pulver, blandad med mjöl, ätes, då brist är på mjöl och bröd.

Rönn,

Rönn, Lingon, Enbuskar, *Linnaea, Pisum maritimum* och många andra, wäxte ock här.

Wi begåfwo oß sedan tilbaka til Baye St. Paul.

En Skål, til färgen grå, samm en stund efter båten; men kom ej så nära, at wi wäl kunnat skjuta honom.

Den 2. September.

Silfwer- eller Blymals-ådrorna besåges för middagen. De lågo strax Söder om miöle- och Såg-qwarnarna i Baye S. Paul, som höra Prästerna til. Bärget, hwari de lupo, bestod af samma stenblanning, som de andra stora bärg-gråbärgen här på orten, nämligen af et Saxum sammansatt af en hwit eller ljusgrå kalksten, en violett eller mäst Granatfärgad quartz, och en swart skimmer eller Mica. Kalkstenen gjorde här det mästa, war fin, at deß partiklar näppeligen kunde synas; men då skedwatten slogs därpå, fräste han starkt; därnäst war den violett- eller mäst Granatfärgade quartzen, som äfwen war kringströdd i små korn, samt tog starkt eld mot stål. Den tycktes wara en art af omogen Granat; sedan de små fina swarta skimmer-particlar; och minst af alla war af den watufärgade quartzen. I kalkstenen syntes små Spatkorn glittra här och där. Alle deße stenslags particlar woro blandade ganska wäl tilsammans om hwarandra, dock gick skimmern ibland som i lineer och smala ådror. Stenen war mycket hård. Då han kom at ligga up i dagen, ändrade sol och luft honom så mycket, at han nästan blef som ge-

nom-

genomruten, kunde då tämmeligen lätt smålas och måras sönder, och deß particlar eller stenarter, hwaraf han bestod, blefwo så otydlige, at en ogörligen kunde skilja dem åt eller känna dem igen; ty de woro til en stor del alt upfrätne. På somlige ställen war det ena stenslaget mera rådande än det andra. I bärget war fullt med perpendiculaira rämnor. Uti deßa Bärgarter lupo Blymalms-ådrorna från OSO til WNW. Det såg ut likasom bärget hade fordom här sprucckit, och springorne eller rämnorne sedan blifwit upfylte med et annat stenslag, däruti Blymalmen sig sedan alstrat. Stenslaget, hwari Blymalmen nu fans, war en ganska fin, snöhwit, ofta half pellucid, tämmelig blöt och nog lätt sönderfallande Spat, däruti stundom funnos ränder af en snöhwit kalksten; men nästan altid ådror af et annat stenslag, som war grönt, liknade nog en quartz, war alt sönderspruckenmed rämnor, och sprang sönder i sådana stycken som en quartz; men war nog blötare, tog aldrig eld mot stål, fräste icke med skedwatten, kändes ej eller hal mot fingren. Den tyckes aldeles wara en art af Herr Direct. RINMANS Lys-spat, eller Herr Prof. WALLERII glas-spat (se WALL. Min. p. 64). Ibland fans i denna bärgarten, däri blymalmen satt, någon gråaktig quartz-bit, som tog starkt eld mot stål. Uti de nyßnämde stenarter af spat m. m. fans Bly- eller Silfwermalmen strödd, men gemenligen endast i små fläckar, somlige af ärters storlek; men ibland i fläckar af en tums bredd och längd, eller litet mera. Malmen war mäst i små Cuber, ganska klar, (WALL. Blyglants eller Tärningsmalm); men den war mäst

öfwer

öfwer alt nog fattig, undantagandes på några få ställen, där den war tämmeligen rik; ibland syntes i Spaten, som rostfläckar. Deße malmådror af denna blöta Spaten m. m. woro öfweralt ganska smale; gemenligen endast af en half alns bredd, ibland 3 qwarter. Någon enda gång war han en aln; och endast på et ställe 4 ½ qwarter bredd. Bäcken, som rann öfwer bärget ned til qwarnarna, lopp så djupt ned i bärget, at från botten af bäcken til öfwersta spetsen af bärget måst perpendiculairt ofwanföre woro 6 famnar. Här betraktade jag ådrorna, och fann, at de beständigt behöllo samma bredd, så at de icke ned wid botten af bäcken woro bredare, än up wid öfwersta brynet på bärget; ej eller woro de rikare djupare ned än de woro längre up. Af alt detta tycktes följa, at det ej skulle löna mödan, at bryta up dem. Här woro 3 eller 4 sådana Malmådror, den ena et litet stycke från den andra, men alla af lika beskaffenhet. Deße ådror gingo måst perpendiculairt, men ibland ock litet snedt. När styckena af förr omtalta gröna stenen kommo at ligga i rinnande watten, åt watnet mycket up af den hwita Spaten och kalkstenen; men lämnade den gröna stenen orörd, som därföre stod uphögd och som i kanter; åfwen den delen af deßa ådror, som warit up i dagen, war måst altid mycket ojämn, som förorsakats däraf, at luft, sol och rägn hade förtärt en stor del af Spaten och kalkstenen; men lämnat mycket qwar af den gröna stenen, som mera kunnat stå emot all luftens werkan. Man har ibland i deßa ådror funnit stora djupa hål, som på alla sidor warit öfwerdragne med bärg crystaller. Den mästa Silfwer- eller Blymalmen fans

närmast til gråbärget, eller wid sielfwa sidan af ådran. Uti Spaten funnos här och där, dock nog sällan, små gryn eller korn af en pyrites, och af så höggul färg nästan som gull. Då den gröna stenen stöttes sönder til pulver, och det samma slogs på en eldskåfwel giord hel glödande och röd, bran det med en blå låga, och sade somlige sig känna, at det då osade swafwel, fast jag ej kunde märka det, ehuru fin lukt jag annars hafwer. Då denna gröna stenen blifwit genom-röd och glödande, miste han sin gröna färg och blef hwitaktig; men gäste ändock ej med skedwatten. Mera swafwelkies, än förut omnämnt är, fans ej i deßa ådror.

Swafwel-källorne (om jag så får kalla dem) wore belägne med wid bärgsfoten, där förenämde Silfwer- eller Blymalm fans. Här upwällade åtskilliga ådror, hwilkas watten sedan stötte tilhopa, och gjorde en liten rinnande bäck. Wattnet i deßa ådror eller källsåg hade på sig en snöhwit hinna, och lämnade på alla ställen, där det rann fram, en hwit miölig materia, som fäste sig på trä och annat, som låg i rännilen. Togs detta miöl i handen, luktade det starkt swafwel. Om trän, som i rännilen blifwit öfwerdragne med denna materia, torkades, och sedan lades i elden, brunno de med en blå låga, och osade ganska starkt swafwel, men intet annat. Med Galäpplen ändrades wattnet icke. Det ändrade ej eller färgen på blått papper, som doppades däri. Med twål läddrades wattnet ej stort. Då Silfwer lades däri, blef det efter en liten stund mycket mörkt och swart. Då en knif sattes däri, och

lämna-

lämnades där 2 eller 3 timar, war bladet, då hon togs up, helt swart, nästan som hade bläck runnit däröfwer. Eljest hade det en obehagelig smak. Wid rägnwäder sades det lukta ganska starkt och illa. En myckenhet döda Gräshoppor låg nu däri. Inwånarne brukade det mot klåda och skabb.

Efter middagen besågo wi en annan ådra utropad för Silfwermalm. Den låg ungefär en fjerdedels wäg NO om Baye S. Paul wid en udde, som kallas *Cap au Corbeau* ned wid sjelfwa stranden af Laurentii flod. Bärget, hwari deße ådror gingo, bestod af et Saxum, som ihopsattes af en blek på rödt stötande fält-spat, en fin swart skimmer, en ljus-aktig kalksten, violetta eller Granatlika quartzkorn och en wattenfärgad quartz. Ibland utgjorde den på rödt stötande fältspaten det mästa. Den låg i hela ränder af små hårda korn. Ibland åter war den fina swarta skimmern mäst. Gemenligen woro skiftewis ränder af deßa 2:ne nyßbeskrefne. Den hwita kalksten, som bestod af så små particlar, at de näppeligen kunde synas, woro här och där inströdde. Då och då syntes de Granatlika quartz kornen, som ock ibland utgjorde hela ränder. Deße quartskorn woro Granat färgade, ganska små som knappnåls-knappar, runda, glänsande, togo starkt eld mot stål. Den watten-färgade quartzen war inspädd här och där. Deße stenar woro ganska hårde. Bärgen härwid sjökanten bestodo helt och hållne däraf. Ofta lågo deße stenar i hwarf, eller bestodo af hällar af 1 alns eller 3 qwarters tjocklek, stödiande sig på hwarandra, och stodo mäst perpendiculairt; dock at de lutade något med öf-

re

re åndan mot NW och undan ifrån Elfwen, likasom watnet i forna tider bögt dem undan ifrån floden, som låg tått wid deßa bårg på SO sidan. J deßa bårg gingo helt smala ådror af en snöhwit och ofta något grönaktig ganska fin, måttelig halfpellucid, blöt Spat, som lått grynade sig och gick sönder. Uti denna fans ibland korn likt et Sterile nigrum, hwilket liknade nog en mica; och fjållade sig så; men ganska sållan syntes dåri något litet blykorn. Somligstäds bestodo bårgen hår wid stranden til en del af en swart fingrynig Corneus tilhopa med en rostfårgad kalksten; men Corneus utgjorde då 3 eller 4 gångor så mycket som kalkstenen.

En Swafwelkålla fans ock på denna kanten, aldeles af samma beskaffenhet med den, som nyß förut beskrefs p. 430. Typha latifolia wåxte frodigt i sjelfwa kållan. En Rönn stod dår bredewid, hwars bår woro ganska blekgula och af en död fårg, då dåremot båren på alla andra Rönnar woro redan ganska röde.

Tjåra brändes til myckenhet hår wid Baye S. Paul. Wi gingo nu förbi en Tjårudal, dår de om Sommaren plåga brånna Tjåra. Den war i alt lika med wåra i Österbotten, at ej den ringaste skillnad dem emellan war, endast at denna Canadensiska war nog mindre; men mig försåkrades, at de ock hafwa dem hår mycket stora. All Tjåran brännes hår endast af den så kallade Pin rouge (Pinus foliis geminis longis; ramis triplici fasciculo foliorum terminatis, conis ovatis lævibus. *Flor. Canad.* Alla de andra Tallar, hwaraf hår gifwes flera slag, duga ej dårtil; ty de gifwa så godt som ingen Tjåra; åtminstone

lö-

lönar ej mödan, at anwända dem därtil. De nyttja härtil endast rötterna, dem de gräfwa up, samt med dem ungefär en famn af stammen, som är närmast rötterna. Alt det öfriga kastas bårt. Deße rötter äro helt fulla med kåda. De wißte ej ännu här den konsten, åtminstone brukade de den ej, at genom barkens aftagande på ena sidan om trädet, läcka ut mera kåda. Tjärutunnorne woro nästan dubbelt smärre, än hos oß. En sådan tunna sades hålla 46 pots, och såldes denna tiden i Quebec för 25 Francs. Tjäran sades wara tämmelig god.

Sanden på stranden af Laurentii-flod bestod på somliga ställen af en art pärlesand. Kornen af quarts, små, half genomskinliga, somlige runde, andre aflånge, ljusgrå eller helt hwite. Annorstädes bestod den af små swarta skimmer-particlar; på andra ställen åter woro stora fläckar af den förut p. 256 och 419 beskrefna Granat-sanden, som til så stor myckenhet finnes i Canada.

Den 4. September.

Bärgen häromkring gåfwo från sig hela denna dagen en ganska tjock dimba, lika som då det ryker starkt från en kålmila. Åtskillige af deßa bärg woro ansenligen höge. Under mitt wistande i Canada frågade jag af flera, som i Norra America rest wida omkring, om de på något ställe blifwit warse så höga bärg, på hwilkas topp snön altid lämnas osmält; men alla gåfwo mig det swar, at de aldrig sett här något sådant bärg. De sade, at snön kan wäl ibland på de högsta, til exempel, på somliga af dem, som ligga emellan Canada och Nya England, ligga qwar et godt

stycke in på sommaren; men han smälter dock altid bårt, då wärman blifwer stark.

Lin hade hwar Landtman sått til egit behof, hwilket för någon tid tilbaka war uptagit, och utbredt at rötas antingen på sjelfwa landet, där det wärt, eller på ängar och betesmarker. På alla ställen war det, i år, nog stackigt.

Järnmalm fans på denna kanten mångastädes. Wid paß en Swensk mil från Baye S. Paul inåt landet från Laurentii-flod, fants et helt bärg af idel Järnmalm. Hela landet däromkring, som war öfwertäckt med en tjock skog, och flera rinnande större och mindre bäckar til hamrars och masugnars anläggande, tycktes gifwa tilkänna, at järnwerk med lätthet kunde här företagas; men som Kronan härtils för betjäningen skul lidit så mycket genom Järnbruket i Trois Rivieres, så wågade ingen nu, at widare tänka därpå.

Den 5. September.

Om morgonen bittida begåfwo wi oß tilbaka til Quebec. Wi fortsatte wår resa til middagstiden, då wädret omsidet blef ganska elakt med starkt rägn, och gruswеliga smällar af thordön. Wi woro då midt för Petite Riviere, och som ebben tillika började gå, mot hwilken det för oß war omöjeligt at komma up, så nödgades wi här taga land och söka hus.

Petite Riviere, så kallad af en liten bäck, som här flöt förbi; är en liten by, som ligger på W. sidan af S. Laurentii-flod wid stranden. Husen

sen af sten, strödde hit och dit. En liten wacker Kyrka war åfwen af sten. På W. sidan bredewid byen lågo ganska höga bärg, som gjorde, at solen gick här 3 à 4 timar förr ned, än det skedde på andra ställen; emedan solen et stycke efter middagen gömde sig för dem bak om desza bärg. En annan olägenhet war, at Laurentii-flod på andra eller O. sidan hwart år skar bårt et stycke af det annars nog lilla och tränga landet, som inwånarne här hade, så at de lefde i fara, det floden småningom torde taga bårt all den jord de bo på, som denna tiden ej war stort öfwer et mousquet-skots bredd. Eljest krälade här i hwart hus en myckenhet af barn.

Kalkskifwer fans här i backarna af 2:ne slag; 1) den swarta, som ofta är omtalt, och hwarpå hela staden Quebec står. 2. En mäst swart, och ibland mörkgrå, som tyckes endast wara en variation af den förra, och kallas här *Pierre à chaux*. Han skiljes från den förra i synnerhet däri, at han låt mycket wäl tälja sig: bränd gaf en ganska hwit kalk: skifrade sig ej så snart i öppen luft i tunna flagor. Huswäggarne woro här helt och hållne upmurade af denna både til sten och kalk. Afwen mäst endels spisarne, endast at de närmast den starkaste elden fått antingen skimmerfulla gråstenar, eller andra tjenliga klappurstenar. Bärgen wid Petite Riviere bestodo hel och hållne af gråbärg, af sådant slag, som wid Baye S. Paul wid blymalmsådrorna är beskrifwit; men nedersta foten af dem består af endera bland desza kalkskifrar, så at altså en stor del af gråbärgen i Canada står uppå en art af skifwer, så wäl som gråbärgen i Wästergyllen i Swerige.

Ugnar til skapnad någorlunda lik åt, som wåra kakelugnar, brukades på hela denna trakten i stufworna i stället för spis. Ugnen war aflång, gemenligen 2 alnar lång, 5 qwarter bred, och 5 qwarter hög, merendels upmurad af skimmerfulla gråbärgs stenar eller andra tjenliga klappurstenar. Öfwersta botten war altid en tjock järnhålla. Från Ugnen gick up i korstenen en järnpipa, därigenom röken fördes ut.

Den 6. September.

Ål och Marswin fångades här mycket wid wißa tider på året, nämligen i slutet af September månad och hela October. Ålen kom då både upstigandes från Hafwet och nedstigandes ifrån sjöarna, hwilka ligga up i landet. Sättet at fånga honom är förut beskrifwit p. 317. Med den upstigande Ålen följa Marswinen; emedan de föda sig af denna fisk, och det är då, som här fångas en myckenhet däraf. Ju mera myckenhet af Ål, ju större antal af Marswin infinna sig. De fångas sålunda: när watnet i Elfwen wid ebb faller ut, följa Marswinen gemenligen Elfwens sidor, at få fatt på Ålarna, som där uppehålla sig. De här bo hade därföre wid samma sidor något från landet satt up sprötor eller små ruskor i en krokot linea, som gjorde en stor half-cirkel, hwars boga wände sig ut mot Elfwen, men deß fötter mot landssidan, dock at emellan landet och dem war någon öpning. Ungefär en aln eller litet mera war lämnadt imellan hwar ruska. Då Marswinen kommo imellan deßa ruskor och landet, och fingo se, at de beständigt stodo och skakades af wattnet, tordes de ej komma dem nära emedan de frugtade, at

där

där wore något giller, utan sökte gå tilbaka. Men imedlertid hade watnet så affallit, at då de komma tilbaka, mötte dem mot landssidan endera foten af Semicirkeln, hwars i rörelse stående rusfor likaledes afskräckte dem, at komma sig när. I denna wåndan och fruktan gå de fram och tilbaka, til deß watnet med ebben oförmärkt så utfallit, at de lämnades på det torra; hwaräst de sedan af inwånarne ihjälslogos. Utaf deßa fås en myckenhet Tran. Wi sågo hela denna resan alt för många sådana gillar.

Lera. I en grå lera wid Elfsstranden war fullt med råmnor, alla af en mörk rostfärg; och deßutom en myckenhet små maskhål, som alla gingo perpendiculairt, af den storlek, at en lagom knappnål kunnat gå däri. Hålens sidor woro åfwen af en mörk rostfärg, samt half petrificerade, så at, då watnet sköljt bårt leran, suto deße som ocher-färgade kårta pipskafts stumpar qwar.

Wid middagstiden begofwo wi oß från Petite Revire, och fortsatte wår resa til S. Joachim.

Wädrets ändringar. Imellan Petite Rivire, som låg i en liten wik och S. Joachim, bestod wid W. stranden af Laurentii-flod nåstan allena af den ena bärgsudden efter den andra, med någon liten wik emellan. En långlig förfarenhet hade lärt, at ehuru det ibland war måst lungt i Petite Rivire, blåste det dock altid wid måst alla deßa bärgsuddar, som stötte ut i floden, och då det blåste något hårdt wid Petite Revire, war ej rådligt, at gå därifrån med båt til

Quebec; emedan wädret då sälert blåste så hårdt och wågorne gingo så store wid måst en och hwar af desza bärgsuddar, at ingen utan största fara kunde gå dem förbi, hwilket wi ock nu fingo försöka. Wi hade måst lungt och stilla watten uti wikarna imellan bärgen; men så snart wi kommo til någon af desza uddar, som de faseligen höga bärgen gjorde, blefwo wågorne mångfalt större och wädret så strängt, at par karlar måste hålla i åren, hwarmed styrdes, och masten ibland brast af. Wågorne reste sig ock mycket af den starka strömmen wid uddarna.

Den 7. September.

Litet för middagen fortsatte wi wår resa från S. Joachim.

Kork i stället för Tunder brukades här mycket. Han war til skapnad aldeles lik med den, som i Swerige til samma ändamål anwändes; man höll den bäst, som togs af Säcker-Lönnen; därnäst den af Rödblommiga Lönnen; så den af Säcker björk. I brist däraf betjänte de sig af den, som fans på Asp.

Trän, som behålla sina löf om wintern, sades här ej wara andre, än Thuya Taxus, samt åtskillige slags Barrträn.

Trän, som länge stå mot förruttnelse, räknades i synnerhet desze: Thuya bäst af alla; därnäst Gran, som kallas *Perusse*.

Ost gjordes här i landet på åtskilliga ställen; dock höllos de från Isle d'Orleans för wara de bästa. De wåro helt små, tunna och runda: 4 wägde ungefär en livre; 12 sådana såldes nu för

30 sols. En Livre salt Smör kostade i Quebec 10 Sols, och en Livre färskt 15 Sols. I forna tider sades, at de fått där en Livre smör för 4 Sols.

Åkrarne sluttade mot Elfwen. De lågo skifteswis i säde och träde. Den i säde war gul af säden och dess halm; och den i träde grön af de många ogräs, som öfwertäckte den samma, hwilka woro lämnade at stå och fritt wäxa hela sommaren, til föda för boskapen, utan at åkern under hela den tiden upplögdes.

Tunnband, de bäste, giordes här af Ask. I brist af den utaf Thuya, små Biörkar, willa Kersbärsträn etc.

Bärgen rykte stark, både i går och i dag. Ibland steg röken eller dimban från dem i hastighet up från något wisst ställe, och ej på alla de andra.

Stenarter. Elfsbackarna på W. sidan om floden midt mot Isle d'Orleans woro mycket höge och tämmeligen brante. De bestodo wäl på de flästa ställen af den swarta kalkskifwern; men så war dock et och annat ställe, där de bestodo af et Saxum, som wid första påseendet liknade en sandsten, och war sammansatt af en grå quartz, en på rödt stötande kalksten, och äfwen litet af en grå kalksten, samt då och då några ljusgrå sandkorn. Particlarne af dessa stenarter woro små, och wäl sammanblandade. Stenen war ljusröd iblandadt med grått, samt mycket hård. Den låg i hwarf, det ena ofwanpå det andra. Tjockleken af hwart hwarf ungefär et qwarter. Synnerligt wid denna war, at nii utan

 eller

eller Superficie woro fullt med både convexa och concava intryckningar af de små musslor, som kallas Pectinites. Ja, det fans uti samma yta ibland åtskilliga petrificerade skal af samma musslor; men inuti sielfwa stenen, då den sönderslogs, war ej det ringaste spår, hwarken til intryckning eller til petrificerat skal af bemälte mussla. Alla desse intryckningar eller petrificerade skal woro små, endast af en tums längd och bredd. Quartz-particlarne i stenen gogo stark eld mot stål, och kalkstens particlarne gäste starkt med skedwatten. Öfre och nedre ytan på stenen bestod til största delen af kalksten, men inre delen af sten måst af quartz. Denna stenen upgräfdes til myckenhet, dels at mura hus med, dels til gålf, dels til trappor. Mycket däraf fördes ock til Quebec. Det war altså synnerligt, at i denna fans petrificater, men aldrig uti den kolswarta kalkskifwern.

Gult. Qwinfolken färgade här sit ullgarn gult med fröknopparna af Porss (*Myrica Gale*), som här kallades *Poivrier*, och wäxte i myckenhet på wåta ställen.

Om aftonen reste Herr Gaulthier och jag, at noga bese det höga wattufallet wid Montmorenci. Närmast til Elfwen war landet lågländt, jämnt, nu anwändt til äng. Litet där ofwanföre togo de höge och brante Elfsbackarne emot, hwilka woro öfwerdragna med en jordskorpa, och nu måst lagda til åkertäppor; men här och där, hwarest backarna woro mycket brante, eller någon bäck rann ned, bestodo de endast af den swarta kalkskifwern, som mångenstäds gått sönder i ganska små bitar, at den war som en jord. På hela fältet nedan-

danför backarna lågo fullt med stycken däraf. När några af de större och tätare stycken slogos sönder, osade de starkt orsten. På somliga högre ställen war jorden af en blekrödaktig färg, och skifwern öfwen tämmeligen stötande på rödt.

Montmorenci-fall är et af de högsta wattu-fall jag ännu här sett. Det kommer ur en å, som dock ej är mycket bred, och kastar sig ut för branta sidan af bärget, hwilket består af den swarta kalk-skifwern. Fallet är nu i öfwersta ändan af en liten wik, som går in från floden; men det tyckes, som det i forna tider warit lika långt ut som de öfrige bräddar af floden både S och N om fallet än äro; men at watnet tid efter annan bärtfört sidan af Elfwen, och därigenom småningom gjort här en wik. Sidorna på ömse sidor af denna wik bestå af bara den swarta kalkskifwern, som somligstäds är mycket sönderspruckeen samt nedfallen, så at sidan ej är perpendiculair, utan något sluttande; dock kan en näppeligen gå up för den samma. Wid sjelfwa wattufallet är skifwerbärget helt perpendiculair, och kan en näppeligen utan fasa åskåda, huru watnet här faller utföre. Det hade nu rägnat par dagar, hwaraf watnet i denna å ansenligen ökat sig, och gjorde, at fallet såg nu mycket hiskeligt ut af det myckna watnet, som til en sådan högd med et häftigt brusande kastade sig här utföre. Bredden af fallet syntes ej wara öfwer 5 eller 6 famnar; men hwad perpendiculaire högden angår, så dömde så wäl Herr GAULTHIER som jag, efter det wi med synen trodde oß kunna utmäta, at den war 110 à 120 fot, hwilket efter wår ankomst sedan til

Quebec flere ståndspersoner bekräftade träffa tämmeligen nära in, som sade sig mått den. De som bodde här omkring togo för mycket til, som enwist påstodo, at det war 300 Fr. fot högt. Och P. Charlevoix uti deß Hist. de Nouv. Fr. T. V. p. m. 100 är alt för sparsam, då han utgifwer det endast wara af 40 fots högd. Det blefwo alt för stora fötter. Wid fallets fot steg beständigt up, som en tjock rök af de dunster, som watnet med sit häftiga nedfallande drefwo up i luften, hwilken rök och dimba sedan kringspridde sig til mer än et mousquett skott i wiken nedanför fallet, dock war hon tjockast närmast watnet. Denne dimba gjorde, at här war som et beständigt antingen swagare eller starkare rägn, alt som en war uti denna wiken antingen längre i från eller närmare til sjelfwa fallet. At nogare få se, huru watnet ifrån en sådan högd störtte ned, samt at granska, huru bärget såg ut bakom watnet, wille Herr Gaulthier och jag tillika med karlen, som följde oß, gå närmare til det nedfallande watnet; men just i det samma wi kommo ungefär 6 famnar från sjelfwa fallet, kom en wäderpust från det nedbrusande watnet, och dref den tjocka dimban på oß, hwilken i mindre än en minuts tid giorde oß så genom wåta, som hade wi gått en half tima i starkt rägn. Wi nödgades därföre hals öfwer hufwud springa tilbaka, och woro glade wi kommo därifrån. Detta falls brusande höres ibland helt wäl til Quebec, som ligger 2 Fr. mil därifrån åt S och då är det tecken til NO. wäder. Andra tider åter höres det emot wanligheten ganska wäl til byar, som ligga et stycke nedanföre åt N. och då sades

des det wara säkert tecken antingen til SW eller råan. Den swarta kalkskifwern, hwaraf sidorna på fallet bestodo, såg här i hwarf; men hwarfwen woro icke horizontela, utan mycket stupande, och nog nära til perpendiculaira: de stodo så, som hade de warit lagde från och undan Elfwen, det är, öfre delen af dem lutade mäst mot W och den nedra mäst mot O. Uti denne kalkskifwern funno wi följande främmande stenslag.

Gypsum amianthi-forme eller Strålgips; se Wall. Miner. p. 55. Denna satt i ganska tunna hällar eller lameller i de springor eller rämnor, som woro i kalkskifwern: deß färg war snöhwit. Denne har jag ock funnit på många andra ställen i Canada i samma swarta kalkskifwer.

Pierre à Calumet; så kallade Fransoserne en annan sten, som här fans, hwaraf nästan alla Tobakspipor göras, som brukas här i landet. Då och då fans i kalkskifwern något enda stratum eller hwarf däraf. Tjockleken af hwarfwen war åtskillig. Jag såg stycken ända til 3 qwarters tiocklek; men gemenligen woro de en twärhand eller et qwarter tiocka. När han ligat länge uti dagen öppen för sol, luft och wäta, blef han på yttra sidan af en blekgul färg; men längre inuti war han grå. Han är en kalksten; tät, så at deß particlar ej kunna med blotta ögonen skönjas; nog blöt, at den med en knif lätteligen kan täljas och göras ganska slät; och af detta sista wärderades i synnerhet deß godhet til det bruk han anwändes; ty de varieteter däraf som woro hårde, förkastades som mindre dugelige:

lige: ehuru denne är blöt i början, blir han dock hård, när han legat litet uti en ej för starck eld, och kan därefter ej lätteligen täljas. Wi sågo en och annan af dessa stenar, som på ytan, där solen skint på, börjat spricka och rämna sönder i tunna lameller. Alla de Tobakspiphufwuden, som gemene man i Canada brukade, woro gjorda af denna, mindre eller mer utkrusade. En stor del af de förnämare betjänte sig ock däraf, i synnerhet på resor. Willarne hafwa från urminnes [illegible] giort sig Tobakspiphufwuden häraf. Af [illegible] hafwa Fransoserne först lärt det. Piphufwuden gjorde af denna sten äro wäl af Naturen ljusgrå; men at de måga se wackrare ut, swärtas de strax, medan de äro nya, som sker sålunda: piphufwudet wäl öfwersmort med något fett hålles öfwer et ljus eller annan eld en stund, på det fettet må wäl drifwas in tillika med röken, som upstiger från ljuset eller elden. Härigenom blifwer piphufwudet tämmeligen swart; men swartheten ökar sig sedan alt efter det en röker flitigt därmed. Pipskaftet war altid af trä; en nätt mässings-ked eller annan wacker tråd war gemenligen bunden med ena ändan i et gjort hål under piphufwudet, och med den andra om pipskaftet, at hindra, det hufwudet ej måtte falla bårt.

Stenkol fans wäl ingenstäds wid detta fallet, eller på de branta backar där bredewid; men de som bodde i närmaste by wiste mig stenkåls bitar, dem de sade sig tagit på backarna ej långt från detta fallet.

Om natten helt sent kommo wi til Quebec.

Den

Den 8. September.

Frosta, af hwad slag som hälst, sade Herr GAULTHIER wara mycket sällsynt här i Quebec; men däremot är den nog gänse omkring Fort S. Frederic samt wid Dedroit, en Fransosernas Colonie emellan sjöarna Erie och Huron, wid den 43 grad. Latitid. Bor. Hwad förut i Tom. 2. p. 234. och uti denna 3:die p. 240 är anmärkt både om Ängelsmän och Fransöser, berättade mäst alla här på orten wara sant, nämligen, at de som kommit hit at bo från Frankrike eller Europa lefwa gemenligen längre, än de, som äro här födde. Äfwen försäkrades, at den andre, och än mera den 3:dje generation af de här i landet ses, at de gemenligen icke hinna til den ålder, som den första generation; men man tilskref dock sådant mycket manfolkens stora beswärligheter i Canada på deras resor hos Willarne efter skinwaror. I Canada sades wara mer än sällsynt, at se någon 100 års människa; men af 80 års ålder, och litet däröfwer fans wäl då och då någon.

Iskällare brukade en och annan af de förnämare, at om sommaren hålla dricka swalt uti; men i synnerhet, at däri förwara färskt kött, som annars i den starka hettan ej kunde hålla sig länge. Iskällaren war bygd af sten under något hus. Wäggarna innantil fordrade med bräder, emedan sten snarare förtärer isen. Han fyltes om wintern med snö, som trampades starkt tilhopa: watten slogs därpå: dörar och gluggar lämnades tillika öpna för kölden. Om sommaren brukades här mycket, at lägga en Isbit i watnet eller winet när det dracks.

Salter

Saltet, som här brukades, fördes alt hit från Frankriket. Af hafswatnet här sades, at de ock gjort godt salt; men, som Frankriket låter wela förbehålla sig monopolium med den waran, hade de ej widare fortfarit, at här tilwerka salt.

Esqvimaux äro et synnerligt slags Willa Americaner, som bo endast wid hafskanten, men aldrig in i landet, uti Labrador emellan yttersta mynningen af Laurentii-flod och Hudsons wik. Jag hade aldrig tilfälle at få se någon af dem; men jag talade med åtskilliga Fransoser, som ofta sett dem, och ofta haft dem om bord på sina fartyg. Af deras enhälliga berättelse wil jag införa et och annat, dock kårteligen. Esquimaux äro til färg och språk aldeles skilde från alla de andra Willar i Norra America. Esquimaux äro hwita måst som en Europe med små ögon: manfolken hafwa skägg; då däremot de andre Willar äro af en kopparfärg, och deras manfolk skägglösa. I språket sades finnas några Europeiska ord. Deras hus äro antingen hål under jorden, eller grättor och klyftor inne i bärg, eller ibland gjorde af torf ofwanpå jorden. De så aldrig eller plantera det ringaste, utan all deras mat är förnämligast allahanda slags fisk, jämwäl Hwalfisk. Äfwen lefwa de utaf Skälkött (Phoca Vitulina) och af Wall-Roß (Phoca Rosmarus); ibland fånga de ock til sin föda sådana djur, som lefwa på landet. Måstadelen af deras mat äta de aldeles rå. Deras dryck är watten, och har man ofta sett dem dricka hafswatnet, som warit så salt som den starkaste sallaka. Deras skor, strumpor, byxor, räck eller tröja äro alt af skälskinn ganska wäl beredt,

tilhopa sömmat i et stycke med hwalfisk-senor, hwilka låta wrida och twinna sig som trå, och åro ganska sege. Deße kläder, på hwilket det ludna wändes utåt, åro så wäl och tätt hopsömmade, at de med dem kunna wada i watten up under armarna, utan at deras underkläder däraf blifwa det ringaste wåte. Innom deßa yttra kläder hafwa de skjortor eller särkar, tröjor och andra kläder, äfwen alt gjorda af Skälskinn, men mycket wäl beredde, at de åro ganska mjuka. I dag såg jag en deras qwinfolks klädning: myßa, tröja och kjortel, som war alt af et stycke, gjordt af skälskinn, wälberedt, ganska mjukt, håret wändt ut. Bak på kjortelen hängde et långt släp af et qwarters bredd. Framtil räckte ej kjortelen öfwer halfwa låren; men därunder war fastsömmad byxor och stöflor i et stycke. Särcken war äfwen af ganska mjukt Skälskinn. Deras qwinfolk sades se mycket bättre ut, än de andra Willkor i America; men manfolken skola ock wara nog swartsjuke om dem. Jag såg ock i dag en af deras båtar: den war utanpå hel och hållen gjord af skinn, håren bårttagne, och den sidan af skinnet, hwarpå håren setat, wändt utåt, hwadan den ock war så slät som et pergament. Längden på båten war inemot 8 alnar; men däremot mycket smal och hwaß åt bägge stammar. Innanföre war på sidorna hel tunna [illegible], at gifwa båten sin skapnad. Öfwanpå [illegible] han hel och hållen med skinn öfwertäckt, endast at litet från den ena stammen war et hål af den storlek, at en fullwäxt karl lätteligen kunde sitta däri och ro, och då hålla lår, ben och fötter inuti båten under däcket. Skapnaden af hålet liknade et segment af en half cirkel,

kel, hwars basis eller diameter wända sig mot större delen af båten. Rundt omkring war hålet omgifwit af trä, och wid det war fäst et mjukt tilsammans lagt skinn med iträdda remmar i öfwersta ändan på skinnet. När karlen brukar en sådan båt, träder han fötter och lår under däcket, sätter sig ned på botten i båten, drager tilhopa nyssnämda skinn om midjan på sig helt wäl, och binder med remarna noga om sig: då få wågorna i storm nog skölja öfwer hans båt, utan at en droppa watten kan slippa in i den samma. Hans skinnkläder hindra honom sielf at blifwa wät. Han håller i handen en åra, med blad i bägge ändarna, med den han både ror, och i storm håller båten i ballance. Årbladen woro nog smale: en enda person kan endast sitta i en sådan båt. Man har ofta sett en enda Esquimaux sitta uti en sådan båt ute på Hafwet några mil från landet i starkaste storm utan minsta fara, där dock stora skepp haft nog at göra, at bärga sig. Hans båt har flutit som en upblåst blåsa på watnet. Deras roende med dessa skal gå otroligt fort. Dessa båtar sades ibland wara af nog skiljaktig skapnad. De hafwa ock större båtar eller slupar af trä, öfwertäckte med skinn, däri flera personer kunna sitta, i hwilka gemenligen deras qwinfolk fara ut på Hafwet. Deras gewär äro båga och pilar, samt spjut eller harpouner. Med dessa sista döda de hwalfiskar och andra större hafsdjur. Ändarne på pilarna och harpoun är ibland af järn, ibland ock af ben, giorde af Wall-Rost tänder: kogret för deras pilar war af Skälskinn. Nålarne hwarmed de sömma sina kläder, äro likaledes ibland af järn, ibland ock af åtskilliga slags ben. Alt järn

de

de, bruka så de på et eller annat sått af Europeerne. De komma wål ibland om bord på Europeernas skepp, och tilbyta sig et och annat, som knifwar och annan järnredskap; men för Europeer (om de icke äro desto manstarkare) år ej rådligt, at gå i land til dem; ty det år et ganska mißtånksamt och falskt folk, som aldrig wela tåla några främmande hos sig; utan, om de se sig sielfwe för swaga, fly de bårt wid främmandes annalkande; men tro de sig wara nog mägtige, slå de ihjål alla, som komma til dem, och lämna aldrig någon lefwande; därföre wåga ock Europeer ej släppa flera af detta folket om bord på sina skepp, än de wål kunna wara i stånd at sköta, om så skulle påfordras. At wid deras stränder lida skeppsbrott, men dock komma wål med lifwet til lands, år måst lika mycket, som dåt man straxt följt med fartyget til hafsbotnen. Mången Europee har fått det förfara. De Europeiske skepp eller båtar, som de få wålde åfwer, hugga de sönder, taga ut spikarna och alt järnwirke, och smida sig däraf både knifwar, nålar, uddar på pilar och spjut, m. m. Eld skola de sällan bruka til annat, än til järnsmide, samt at bereda hwarjehanda skinn sig til kläder; ty deras måsta mat ätes rå. När de komma om bord på något Europæiskt fartyg, och dem af skeppsfolket tilbjudes matwaror, wåga de sig ej at smaka därpå, innan de se förut, at Europeerne äta däraf. Ehuru ingen ting i werlden år, som smakar de andra Willar så wål, som Brånwin; så försäkrade dock flere af Fransoserna, at de aldrig på något sått kunnat förmå Esquimaux, at taga en sup däraf. Deras stora mißtroende til alt annat folk lårer wara orsaken dårtil; emedan

de twifwelsutan inbilla sig, at det är något förgift, hwarmed man wil narra eller skada dem. Det är ock owißt, om de däri mena så orätt. De bära inga örhängen, ej eller måla de sig i ansigtet, som de andre Willar i America. Från urminnes tider hafwa de haft hundar, som alle hafwa uprätta, och aldrig slokiga öron. Deße bruka de ej allenast til jagt, utan ock i stället för häst, at om wintren draga deras saker på isen, ja, de åka ock ibland sjelfwe i små slädar, som dragas af sådana hundar. De hafwa inga andra tama kreatur. Renar finnas nog på de ställen de bo; men man har sig ej ännu bekant, at de någonsin hwarken af Esquimaux, eller andra Willar i America blifwit tamde. Fransoserne i Canada, som på wißt sätt äro grannar med deßa Esquimaux, hafwa warit på alt sätt omtänkte, at kunna inrätta handel med dem, samt at förmå dem til något wänligare umgänge med andra folkslag. Til den ändan togo Fransoserne några deras barn til fånga, läto lära dem läsa, och födde dem up på det ömaste och bästa, så at de ock kunde tala wäl Fransöska. Fransosernas mening war, at sända dem tilbaka til Esquimaux, på det samma barn måtte berätta, hurn wänligen och ömt Fransoserne umgåts med dem, på det detta folket därigenom måtte bringas til bättre tankar om Fransoserna; men til all olycka dogo deße barn af Koppor, och hela det anslaget blef til intet; men många i Canada twiflade mycket, om de ock wunnit mycket därmed, i fall barnen lefwat; ty där skal förut warit en Esquimaux, som af Fransoserna blifwit fången, och en runn tid därtät wistats i Canada samt blifwit med all ömhet af dem handterad. Han har åfwen

åfwen lärt sig förswarligen det Franſöſka språket, och mycket tyckt om Franſoſernas lefnads sätt. När nu denne sedan blifwit hemsänd til sina egna, har han så litet warit i stånd, at intrycka hos dem tycke för Franſöſerna, at ock hans egne närmaste slägtingar litet efter hans hemkomst slagit honom ihjäl, såsom den, som redan war en half Franſos och främling. Detta hårda förhållandet, som Esquimaux bruka emot alla främmande, gör ock, at när några af de andra Willar i America komma öfwer dem, gifwa de dem aldrig qwarter, utan taga strax utan all barmhertighet lifwet af dem, fast de elljest nog ofta skona andra sina fiender och införlifwa de fångna, som de fått, bland sina egna. Til deras tjenst, som roa sig med, at jämföra flera folkslags språk, wil jag införa några Esquimaux ord, som Pater *Saint Pit*, e. soc. JEsu mig meddelade: de insättas efter Swensk pronunciation: en, Kombuc; twå, Tigal; tre, Ke; fyra, Missilagat; watten, sillalokto; rägn Killaluk; himmel Taktuk, Nabujaksche; Sol, Schikonak, Sakaknak; Måne Takok; ägg Mannejuk; båt Kajak; åra Pautick; knif Schavie; hund Mekke, Timilok; ödga Petiksik; yxhl Kazo; hufwud Niackok; öra Tschiu; ögon Killik, Schik; hår Nutschad; tand Ukak; fot Itikat. En del tro, at de äro af samma ursprung som Grönländarne eller Strälingarne, och påstå sig finna i sjelfwa språket mycken likhet.

Plommonträn af flera slag, som först blifwit hitförde från Frankrike, trifdes här mycket wäl; de började i år blifwa mogne här först i denna Månad. En del af dem woro ganska sköna. Wintrarne sades ej skada desza trän.

Den 11. Septemper.

Marquis La Galissoniere war en af det Triumvirat, som framför andra denna tiden wid Franska Amiralitetet war högt ansedt. Deße Triumviri sades wara förenämde Marquis La Galissoniere, General Gouverneuren La Jonquiere, och L'Etenduere. Marquis La Galissoniere war en Herre af några och 50 år, liten til wäxten, något krokryggot, men eljest af et behageligt utseende. Han hade nu någon tid förestått i Canada General Gouverneurs syslan; men reste i deßa dagar hem tilbaka til Frankrike. Jag har förut på et och annat ställe nämnt något om denna Herren; men då jag förer mig til sinnes hans flera stora egenskaper, tror jag mig ej kunna säga nog til hans beröm. Han hade en så djup insigt mäst i alla wetenskaper, at en måtte häpna däröfwer; och uti Natural-Historien war han så allestäds inkommen, at då han började tala däruti, wißte jag näppeligen, om jag skulle tro mina egna öron och ögon, eller om jag skulle inbilla mig, at wår store Linnæus under en annan skapnad flytt hit. När han öpnade sin mun, at orda om den nytta et land bör hafwa af Natural-Historien: om det sätt, på hwilket den rätt bör läras och drifwas til et lands fördel och upkomst: på hwad sätt den bör upmuntras, m. m. så twärstannade jag af förundran öfwer den wishet, som talade, och som hämtade sina skäl utur de djupaste källor och grunder så af Politique, som Physique, Natural-Historie, Mathematique med flera dithörande Wetenskaper. Jag tilstår upriktigt, at hwar gång jag hade den nåden, at wara hos honom, (som dock skedde tidt och ofta) war jag som i en Schola, och

fick

fick lära mångahanda nyttigt. Här inhämtade jag flere sätt, huru Natural-Historien skulle appliceras til Politiquen och Stats-kunskapen, at göra et land mägtigt, och at förswaga därigenom deß afundsjuka grannar. Aldrig har Natural-Historien haft större befrämjare här i landet, och ganska owißt är, om det någonsin mera får en sådan. Strax wid sin hitkomst at wara i General-Gouverneurens ställe, tog han de mått til Natural-Historiens upodling, som äro omtalte förut p. 238, och följande. När någon kom til honom, som antingen wistats någon tid på något ställe där i landet, i synnerhet på de aflägsna orter, eller som eljest rest omkring därsammastädes, gjorde han sig af den samma noga underrättadt om alla af något synnerligt wärde warande trä-slag och örter, jord-sten-och Mineral-arter, djur m. m. som fans på samma ställe: om den nytta inwånarne kunde hafwa däraf: om folkets Oeconomie och lefnads-sätt. Om sjöar, strömmar, durckfarter, med tusende andra hithörande frågor. De som han såg äga tydeligare begrep och insigt häruti, måste gifwa honom omständeliga beskrifningar öfwer hwad märkwärdigt de sett. Sjelf satt han ock sig til minnes på papperet, hwad en och annan honom berättade af något wärde. Genom denna synnerliga flit, som eljest är mindre wanlig för personer af hans stånd, förwärfwade han sig inom kårt tid den kunskap äfwen om de aflägnaste orter i Canada och Norra America, at när Präster, Commendanter wid Fästningar och andra ställen djupt in i landet, eller andre, som någon längre tid uppehållit sig på någon mera aflägsen ort, kommo ned til Quebec,

at göra sin upwaktning hos honom, blefwo de ofta beftörte öfwer hans frågor och inrigt, när han berättade för dem, at på den och den backen, wid den och den stranden &c. där deße wäl 30 gånger gått och jagat, fans trän och örter af sådant slag, eller dylika och dylika synnerliga jord-eller Mineral-arter m. m. Si! så noga hade han redan förut utforskat alt. Häraf kom ock, at mången af landsens inbyggare trodde, at denne Herren måtte äga något mera, än en blott människlig kunskap, efter han så noga kunde weta och utpeka för dem, hwad synnerligt fans på en ort belägen ibland par hundrade Swenska mil och mera ifrån Quebec, där han dock sjelf aldrig warit, och där de twärtom i några år lefwat. En, som ej noga kände denna Herren, skulle tagit honom för en torr och mindre behagelig i umgänge, samt för den, som ej legat så särdeles djupt i wetenskaper; men ju mer en fick den förmon, at blifwa bekant med honom, ju större och högre egenskaper märktes stundeligen hos honom, och ju större wärde fann man sig hafwa högsta orsak, at sätta på en så dyr Person, som lyste af alt, hwad stort war. Större Statsman lärer sällan gifwas, och ingen kan bättre söka et lands rätta upkomst och flor, samt taga ginare wägar och wisare mått därtil, än han. Canada hade näppeligen börjat känna honom, förrän det nödgades se sig beröfwas en så dyr skatt. Deß Konung behöfde hans tjenst hemma i Frankriket, och kunde ej låta honom wara så långt ifrån sig: han reste nu dit; men hade förut samlat en mer än stor myckenhet lådor fyllda med jord, däri allehanda slags rara nyttiga lefwande trän och örter, woro satte, samt andra

lå-

lådor fulla med dylika frön, utom flera kistor fulla med allahanda slags Naturalier, som höra til alla 3 Natursens Riken, dem han alla förde öfwer med sig til Frankrike. Jag kan ej uttala all den nåd han mig bewiste. Den war större, än at jag kunnat wänta en sådan hemma i mitt egit Fäderneslånd. Jag wet ej, hwilken saknade honom högre i Canada, antingen deß inwånare, eller wetenskaperne, och i synnerhet Natural-Historien; ty för bägge war han den ömaste fader, och för den sista en den största Patron och befordrare, som någon ort kunnat framwisa. Mer än lyckligt det Land, eller Län, som får en sådan Höfdinge! Där behöfwer en ej sucka öfwer några af egennyttan hopsökta hinder i sådana idrotters skötande, hwarmed en i framtiden wil gagna det allmänna. Nej, twärtom får man af en sådan Höfdinge upmuntran på upmuntran, hog och lust, at gå fort i sådant, som Fäderneslandet samlar största frukten af.

Swart Kalkskifwer har ofta blifwit omtalt i denna Resebeskrifning: nu wil jag något nogare orda därom. Af denna swarta Kalkskifwern består icke allenast helt och hållit det bärget, hwarpå hela Staden Quebec är bygd, utan sielfwa Elfsbackarne af S. Laurentii flod til flera mil så ofwan som nedanför Quebec bestå åfwen häraf. Då denne sten ligger något ned i bärget, ungefår en aln ifrån dagen, är han hel Solid eller så tät, at en ej kan blifwa warse den minsta springa eller rämna däri, ej eller någon då märka, at han är en skifwersten; emedan inga particlar kunna skönjas däri, utan han ser inuti ut så jämn och slät öfwer alt, som en bordskifwa, då han brytes sönder.

der. Han ligger uti bärget i hwarf eller per strata; men tjockleken af hwart hwarf är olika, från en twärhand och mindre til en aln och mera. Uti hela det bärget, hwarpå Staden Quebec står, lågo hwarfwen ej horizontaliter, utan woro ganska stupande, så at de i närmaste woro perpendiculaire. De lutade sig med öfra ändan mot N.W. och med den nedre stödde de sig mot S.O. Häraf skedde, at ändarne af denna sten stodo allestäds i staden uppe så på gator, som annorstäds, hwilka med deras hwaßa kanter gjorde, at en helt snart utnötte här sina skor. Jag såg ock på somliga ställen hwarf, som stupade mot N, fast äfwen de woro i det närmaste perpendiculaira; likaledes blef jag på et ställe warse hwarf, som woro mäst horizontele. Hwarfwen afskuros genom åtskilliga fina rämnor, hwilka merendels gjorde plana rectilinia; men mästadelen af deße fina springor woro upfyllte af en hwit Strålgips, som ibland, då stenen slogs sönder efter rämnan, kunde med knifsbladet brytas lös, at han såg ut som et tunt hwitt blad. De större springor woro mäst altid hel tätt upfylte med smärre och större ganska klara Quarts Crystaller. På somliga ställen war i bärget otroligen mycket af deßa Cristaller; och af dem, har den udden af bärget, som låg strax SSO. om det så kallade Slottet fått sit namn Point de Diamant. De fina rämnor, som skuro af denna sten, gingo merendels ad angulum rectum. Ibland woro rämnorna närmare, ibland längre från hwarandra. Ibland war den sidan af hwarfwen, som gjorde ytan eller wette mot det andra hwarfwet, likasom den warit öfwerdragen med et swart fint glänsande skinnnog

nog lik somliga Cornei. Stundom fants däri någon måst gullfärgad Pyrites; men det bara i små gryn. Inga Testacea, ej eller några andra sten-slag, än förut nämde äro, kunde jag blifwa warse uti honom. Hela härget wid Quebec ända från toppen ned til basis bestod endast däraf. När han slogs sönder, och endast skrapades med en knif eller sten, osade han starkt orsten. Den delen af härget, som låg i dagen och öpna luften war alt sönderfallen och sönderwittrad til små skärfwor, hwilka nu mist sin swarta färg och i det stället antagit en mycket bleckröd. Jorden, som låg på härget, och hwilken til en del bestod af denna sönderwittrade kalkskifwern, hade ock en ganska blekröd färg. Af denna kalkskifwer woro måst alla både publique och private hus i Quebec bygde, och däraf bestodo til en stor del så wäl murarna omkring Staden, som omkring Klöster och Trägårdar. Han war så lös, at han lätteligen kunde slås och huggas i hwad storlek och skapnad en wille; men han hade den egenskapen, at då han setat et eller flere år i luft och Solsken, skifrade han sig sönder uti tunnare eller tjockare flagor, som woro parallela med ytan och stratum, däraf de woro tagne; men detta åstadkom ingen särdeles skada åt muren, hwari de suto; ty som stenarne woro med flit så lagde i muren, at springorna lupo och stenen skifrade sig horizontaliter; så tryckte de öfre stenar med sin tyngd så på de undra, at de endast sprucko i flagor på yttra sidan, eller i dagen, men ej widare. Ju äldre et hus blef, ju tunnare woro gemenligen deße flagor.

Climatet wid *Quebec*.—At en må kunna hafwa et någorlunda begrep om Climatet wid Quebec, samt om köldens och hettans beskaffenhet därsammastådes på särskildta årstider, m. m. wil jag här med få ord för et år införa et och annat, som hithörer utur deMeteorologiska Observationer, som Medicus Reg. Herr *Gaulthier* här hållit, och hwaraf han lämnade mig en copia från och med Octob. månad år 1744. til och med Septemb. månad 1746. Thermometriska Observationerne wil jag utelämna, emedan jag ej kan finna mig så nögd med dem; ty han brukade *de la Hires* Thermometer, därföre kan wid någorlunda stark köld, sedan Qwicksilfret blifwit drifwit ned i kulan, graderna af kölden ej utsättas. Observationerne skedde ock hela året om morgonen imellan kl. 7 och 8, ej tidigare, och e. m. från kl. 2 til 3; på de flästa dagar äro inga observationer efter middagarna. Thermometern satt äfwen i et fönster, som stod halft öppet, kunde altså sällan-wisa helt noga huru yttra luften war: efter middagarna kom och Solen nog tidigt därpå. Här brukas alt nya stylen.

År 1745.

Januarius d. 29. lade Laurentii flod sig midt för Quebec. *obs.* i de andra årens Meteorol. observ. anmärkes, at han ofta blir belagd med is så wäl i början af Januarii, som ock i början af December.

Februarius: har intet något märkwärdigt.

Martius: Sägs, at denna winter warit ganska mild mot wanligheten. De aldraäldste personer hafwa sagt, at de ej minnas någon så blid win-

winter. Snön war denna winter endast 1½ til 2 fot djup. Isen på Laurentii flod midt mot Quebec war endast 2 Franska fot tjock. Den 21. hördes åskan, som slog en Soldat, at han mycket skaddes. Den 19 och 20 började de tappa lake af Socker-Lönnen til at göra Socker.

April de första dagar i månaden, och sedan då och då hela månaden tappades lake af Socker-Lönnen til Socker. Den 7. började Trägårdsmästare göra sina drefbänkar. Den 20 sköt isen i Laurentii flod nedan för Quebec och gick bårt. I följande års Meteorol. observ. märkes wid denna isgången, at det är ganska sällsynt, at den sker så tidigt; ty stundom ligger Laurentii Elf ännu med is den 10 Maji just nedanför Quebec. Den 22 och 23 föll mycket snö. Den 25 började de så wid S. Joachim. Samma dag såg man ock några Swalor. Den 29 såddes öfwer alt. Ifrån d. 23 war navigation ren i Laurentii Flod.

Majus d. 3 war kölden om morgonen så stark, at den efter Celsii Therm. war 4 grader under frysnings puncten; det som war sått tog dock ingen skada däraf. Den 16 war all wårsäden slutad. Den 5 woro Sanguinaria, Narcisser och Violer i blomma. Den 17 började löfwen på Wilska Kersbärsträn, Hallonbuskar, Äppleträn och Lind öpna sig. Smultron blommade då. Den 29 blomstrade Wilska Kersbärsträn. Den 26 woro en del af Franska Äppleträn, Kersbärs- och Plommon-trän i blomma.

Junius den 5 woro alla trän försedde med löf. Äppleträn stodo då i bästa blomma. Man åt mogna Smultron d. 22. Sägs at wäderle-

ken

ken warit för wäxter så förträffelig, at ej bättre kunnat önskas.

Julius. Säden började wisa ax d. 12, och hade alla ax d. 21 (*observ.* at här brukas ej annat, än wår-säde). Hon började strax därpå at blomma. Hö-anden begyntes d. 22. Förträffeligt wäder hela månaden.

Augustus d. 12. fants i Montreal mogna Päron och Meloner. Den 20 war Hwetet mogit i Montreals Gouvernement, då skörden där började. Den 22 började Hwetet skäras wid Quebec. Den 30 och 31. war om morgonen fin rimfrost på marken.

September. Skördetiden blef sluten den 24 och 25 på alla Sädesslag. De hade i denna månad mycket Meloner, Wattu-Meloner, Gurkor, sköna Plommon. Äpplen och Päron blefwo ock wäl mogne, som säges ej ske alla år. De började plöja i åkern de sista dagarna i månaden. Bland anmärkningarna för denna månad anföres följande: „de gamle i landet säja, at man „fordom icke kunde begynna skära säden förän d. „15 eller 16 September, dock ibland d. 12, samt „at Säden aldrig blifwit mogen förr; äfwen at „hon aldrig då hunnit til en så fullkomlig mognad „som nu; mén sedan man nu har afhuggit skogen „och upbrukat mycket land, så hafwa Solens „strålar mera fått tilfälle, at wisa sin werkan, „hwarigenom Säden nu mycket tidigare kommer „til mognad.„ Än märkes, at de heta somrar äro altid ganska fruktbärande i Canada; samt at många år ännu, ja de flästa, wäl en tiondedel af Säden ej hinner blifwa mogen.

Octo-

October. Trädesåkrarne plögdes hela denna månad: ganska härligt wäder samma tid: flera gångor nattfrost. Den 28 snö; mot slutet af månaden började träden fälla sina löf.

November. De körde i åkern ända til d. 10. Träden hade ock d. 10 fält alla sina löf ända til den 18 gick boskapen ute, dock hade de ibland för elakt wäder stått någon dag inne. Den 16 war åskedunder och ljungade. Den 24 syntes än ingen is i Laurentii Flod.

December. Säges, at denna hösten warit mycket blidare, än på många år förut wanligt warit. Den 1 utgick än et fartyg til Frankrike. Den 15 började Laurentii Flod blifwa belagd med is; dock war han än öppen midt på; men på Charles-å war så tjock is, at han bar hästar och stora laß. Den 26 gick isen bårt i Laurentii Flod af mycket rägn. Den 28 blef åter en del af Laurentii Flod öfwertäckt med is.

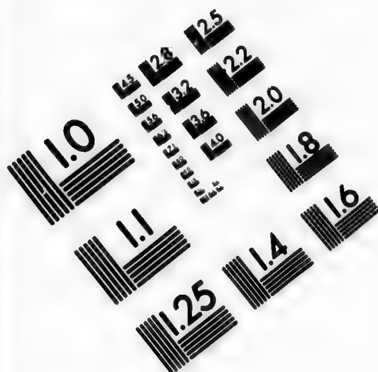
I de följande observationer märkes, at äfwen denna winter warit en af de aldramildaste.

Resan från Quebec skedde om aftonen med en god wind. Herr General Gouverneuren Marquis LA JONQUIÈRE, som likaledes ökat ynnest på ynnest mot mig, hade lätit lämna mig en af Konungens båtar tillika med 7 man, hwilka skulle ro mig til Montreal. Midt i båten war en stor kur af fint blått kläde, hwarunder wi kunde sitta frie för rägn. Hela denna resan skedde på Hans Kongl. Maj:ts bekostnad i Frankrike. Wi hunno denna afton 3 Franska mil.

Den 12. September.

Resan fortsattes hela denna dagen.

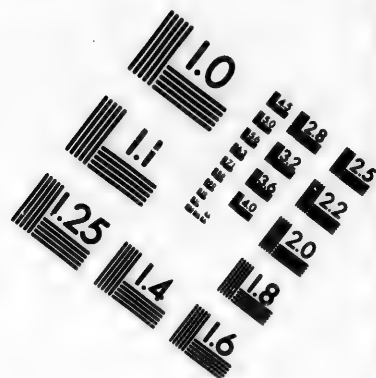
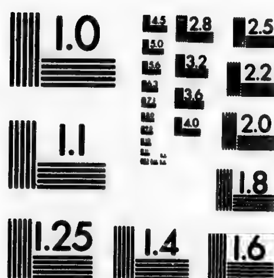
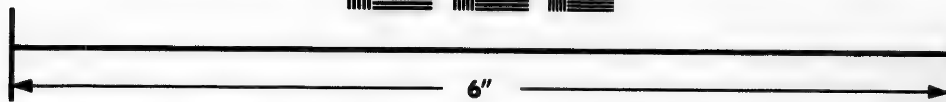

IMAGE EVALUATION
TEST TARGET (MT-3)

Mayſen af det lilla ſlaget, ſom mognar inom 3 månader, war nu mogen, ſamt togs up och hångdes at torkas.

Wäderleken war wid denna tiden hår på orten ſådan, ſom den år hos oß wid början af Augusti månad efter gamla ſtylen. De tyckas altſå i Norra Canada få höſten mot en månad ſenare, ån i medlerſta delen af Swerige.

Röks Kryddgårdar woro måſt wid hwar bondegård anlagde. Rödlök war den wäxt, ſom af alla utgjorde ſtörſta myckenheten. Om Fredagen och Lördagen, då Franſoſerne för ſin Religion ej fingo åta kött, war ofta Franſka bönders frukoſt, och ibland ſtörſta delen af deras middags måltid ej annat, ån bröd med ſkifwor af Rödlök; dock kan jag ej ſäga, at Franſoſerna woro ſå ſtrånge, hwad afhållande ifrån kött-åtning angår; ty många af mine Roddare åto i dag, faſt det war Fredag, bågge målen af det kött de i går kokade, och då blef oåtit. Jag mårkte det ſamma ofta både förut och efter. För den myckna Rödlöks-åtningen luktade menige man ibland ſå ſtarkt, at en, dårwid owan nåſtan, nödgades hålla ſig för nåſan, då en gick förbi dem. Af Pumpor fans ock mycket i deßa Kryddgårdar: de bereddes på åtſkilligt ſått til mat; men det wanligaſte war wid denna tiden, at Pumpan ſkars långs efter midt i tu, halfworne ſattes ſå i ſpiſen, at den inre eller öpna ſidan wåndes ſå långe mot elden, til deß den blef wål genomſtekt; köttet eller det löſa ſkars ſedan bårt från det yttra ſkalet, och åts. De ſom mådde något båttre ſtrödde ock litet Socker dårpå. Morötter, Sallad, Turkiſka Bönor, Gurkor och röda Wiubårsbu-

ſkar,

ſkar, woro de öfrige wäxter, som måst hwar Bonde planterat i ſin lilla Kryddgårds täppa.

Tobak war hos hwar Bonde planteradt wid gården och det i större eller mindre myckenhet, alt ſom hushållet war ſtort til. Det war ock tämmeligen nödigt, at de ſå giorde, ty menige man rökte ſtarkt Tobak. Små gåſſar om 10 eller 12 års ålder ſprungo ſå wäl med Tobakspipan i munnen, ſom de gamle. De förnämare hatade ej eller Tobakspipan. J Norra Canada röktes måſt Tobak allena; men längre up och omkring Montreal togo de inre barken af Röd-widia (Cornus Sanguinea), bultade den ſönder, och blandade bland Tobaken, at dymedelſt göra honom något ſwagare. Snus brukades ock nog både af förnäma och gemena af bägge könen. Måſt all Tobak, ſom här röktes, war hemwärt. Somlige höllo den för wara bättre än den Virginſka; men de, ſom trodde ſig wara bättre kännare, gofwo den ſiſtnämde företrädet.

Plägſeder. Ehuru flere Nationer gemenligen taga ſeder och moder af Franſoſerna; ſå märkte jag dock twärt om i Canada, at Franſoſerne i mycket rättat ſig efter Indianernas ſeder, med hwilka de hade dageligt umgänge. De brukade ſådana Tobakspipor, ſkor, ſtrumpband, bälten, ſom Indianerne. De följde helt noga deras ſätt at föra krig: at blanda ſamma ſaker bland Tobaken: at bruka ſådana Näfwerbåtar: at på ſamma ſätt ro dem: at linda et fyrkantigt klädes-eller lärfts ſtycke omkring benen i ſtället för ſtrumpor, och ſå i mycket annat. När en kom in hos någon Canadenſiſk bonde, ſtod han up, tog hatten eller myſſan af ſig och hälſade, bad den främmande

ſitta

sitta ned, och så satt han sin hatt eller mößa på sig igen. Monsieur och Madame kallas i tal så Herren och Frun, som torparen och deß hustru, utan något widare krus. Bönderne, i synnerhet deras qwinfolk, gingo hemma i husen med skor gjorde af bara et utholkat trä til skapnad nästan som tofflor. Bondgåßarne, ja åfwen gamle bönder, hade merendels piska i håret, och måst alle brukade både hemma, och ibland på resor, röda yllmyßor.

Maten hos bönderna på landet war i synnerhet mjölk. Smör syntes sällan, och kärnades det måst af sur grädda; och war därföre ej så godt, som det Ängelska. Uti en stor del af detta smöret kändes liksom en talg-smak. Filbunkar fants allestäds, och war mjölken därtil nästan altid silad i stenkäril. En god del af Fransoserna woro stora älskare af mjölk, den de i synnerhet åto om Fredagen och Lögerdagen, då de ej fingo äta kött; dock wißte de ej tilreda den på så mångahanda sätt til mat, som hos oß. Det wanligaste war, at koka söta mjölken up, beta hwetebröd och kraf socker däri; uti den okokade söta mjölken, eller i den til fil lupne, lade åfwen de förnäme tilräckeligt socker, då de wille betjena sig däraf. Eljest gåfwo Fransoserne här i landet ej stort efter Ängelsmännerna i kött-ätning på de dagar, på hwilka deras Religion gaf dem frihet at bruka det samma; ty då wid deras måltider sappan förut, samt Salladen och Desserten, som Mandel, Rußin, m. m. efteråt undantoges, så bestodo alla andra deras rätter nästan af bara kött, endast på margfalliga särskildta sätt tilredt.

Om

Om aftonen togo wi wårt nattqwarter i en bondegård wid en å, kallad Petite Riviere, som här kastade sig i Laurentii flod. Härifrån råknades 16 Franska mil til Quebec, och just 10 til Trois Rivieres. Ebb och flod war ännu tämmeligen stark. Här war det sista stället åt denna kanten, där jag såg elfsbackarna til en del bestå af den ofta för omtalte swarta Kalkskifwern; ty längre upåt började de bliswa af bara mull.

Eldflugor flögo om aftonen i buskarna, fast ej i någon särdeles myckenhet. Fransoserne kallade dem *mouche à feu*.

Husen på denna trakten woro måst alleståds af trä. Stugorne nog store: inre taket hwilade på 2, 3 eller 4 stora tjocka sparrar, alt efter storleken af rummen. Wäggspringorne woro fullsmetade med ler i stället för måßa, fönstren af bara papper, spisen murad midt i stugan. Den delen af stugan, som då war framför spis-öpningen eller eldstaden, tjente för kök; men den bakom för stuga, at ligga uti, och at där taga mot främmande. Ibland war en järn-ung bakom spisen.

Den 13. September.

Wid Champlain, som låg 5 Franska mil från Trois Rivieres, bestodo de branta elfsbackar af en gul och ibland ocher-färgad sandmylla, utur hwilken utrunno fullt med källbäckar, den ene tätt wid den andra. Wattnet i de samma war nästan altid fullt med en gul ochra, til et tecken, at under hela deßa torra sandfälten måste ligga en myckenhet Järnmalm af samma slag, som upgräfwes wid Trois Rivieres. Det war underligt, hwadan den oräkneliga myckenheten af källrännilar kommo; emedan

medan landet ofwanföre war jämnt, och denna sommar en af de torraste. Landet närmast floden war til en liten Ängelsk mil upodlad; men där ofwanföre war hög, tjock skog och lågt land. Skogen, som samlat fugtighet til sig, och hindrade watnets updunstning, twang det, at sila sig under jorden ned til elfwen. På flodens stränder låg mycket af den swarta Järnsanden.

Mot aftonen kommo wi til Trois Rivieres, hwarest wi ej töfwade längre, än de bref blefwo bårtgifne, som wi fått med oß ifrån Quebec. Wi reste sedan ännu en Fr. mil längre upåt, innan wi togo nattqwarter.

Märkwärdig ålder. Denna efter middag sågo wi 2:ne slags synnerliga åldrige personer; det ena war en gammal Jesuit, wid namn *P. Joseph Aubery*, som war Missionaire hos de omwända Indianer, wid Saint François, och hade i denna sommar såsom Jesuit upfyllt sit 50:de åmbets år: han for därföre nu til Quebec at förnya samma sit Jesuite-löfte, och syntes ännu mycket frisk och liflig. Det andra war wärdsfolket, där wi tagit natthärberge: mannen war öfwer 80 år, och hans hustru ej stort yngre. De hade nu lefwat 51 år tilhopa i ägtenskap. De hade året förut, när de upfyllt deras 50 ägtenskaps sammanlefnads år, bägge gått til Kyrkan, och tackat Gud för den stora nåden Han härutinnan dem bewist; men ej giort något annat Gull-bröllop, fast flera deras wänner anmodat dem därom. De woro ännu helt friske, talige, gladlynte och wänlige. Gubben sade sig warit bland andra den tiden i Quebec, då de Ängelske år 1690 belägrade samma Stad. Biskopen i Canada har under belägringen gått omkring

kring i Staden i sina Biskops kläder, med en sabel i handen, at upmuntra Soldaterna.

Wäderlekens ändring. Denne gamle mannen sade sig tycka, det wintrarne i hans barndom warit mångfalt kallare, än nu för tiden: det hade ock då fallit mycket mera snö än nu. Han sade sig minnas flera gånger, då Gurkor och Pumpor m. m. wid sielfwa Midsommarstiden frusit hårt: försäkrade ock, at somrarne nu woro warmare, än i hans ungdom. För några och 30 år tilbaka hade i Canada warit en så sträng winter, at mycket foglar frusit ihjäl; men sielfwa årtalet mindes han icke. Alle sade, at somrarne år 1748, och 1749 warit i Canada warmare, än på många år förut.

Hwad fås efter utsädet? Jordmon sades wara här tämmeligen fruktbärande. Af Hwete fingo de här nu 9:de eller 10:de kornet; men i gubbens barndom, då de hade öfwer alt et nytt och fett land at uptaga, hade de ibland af Hwete bekommit ända til 20:de eller 24:de kornet. Råg såddes här ganska litet: åfwenledes korn, och det endast för kreaturen; dock klagades, at de wid tilstötte mißwäxts år nödgats baka bröd af korn, i stället för Hwete.

Den 14 September.

Wi woro om morgonen tidigt uppe, och skyndade med wår resa. Efter par Fr. mils seglande kommo wi til siön Saint Pierre, den wi sedan färdades öfwer. Åtskillige af de wäxter, som äro allmänne i wåra Swenska siöar, lågo och flöto här på wattnet. Denna siö sades wara hwar winter med så stark is belagd, at 100 hästar och laß kunna på en gång trygt färdas däröfwer.

Cancer, lik en Råka, men hel liten, af 2 lin. Geometr. långd, och tjocklek proportionerad dårefter, blek, dock stötande litet på grönt, fans ibland på de sjöwårter wi updrogo.

Pontederia cordata wåxte i myckenhet på sidorne af et långt smalt sund, på dylika ställen som wåra Nymphææ. En stor hop med Swin wadade långt ut i sundet, och dukade sig ibland til största delen af kroppen under wattnet, at gråfwa up rötterna, dem de begårligt åto.

Så snart wi kommo förbi sjön Saint Pierre, åndrade landet helt och hållit sit utseende. Det blef dårefter det hårligaste, som kunde alfwas. Öarna och landet på ömse sidor om oß, sågo ut, som de täckaste lunder, hwilket räckte måst in til Montreal.

Båtar hade de, som bodde wid Elfwen, måst wid hwar gård. De woro icke af bråder hopslagne, utan alle utholkade af et stycke trå; dock merendels mycket nått och wackert gjorde, at de tildeles liknade en båt. Jag blef på något enda ställe warse någon Nåfwer-båt.

Den 15 September.

Wi fortsatte hel bittida wår resa. För strömmens håftighet, som war emot oß, nödgades wi på somliga ställen låta karlarne gå på stranden och draga båten.

Om aftonen kl. 4 anlände wi til Montreal. Alle råknade denna resa från Quebec för ganska lycklig; emedan den plågar för den håftiga strömen, som måst hela wågen möter, och för den mycket obeståndiga winden skul gemenligen gå något ut på andra weckan, innan en hinner fram.

Den

Den 19 *September.*

Winrankor, sådane som wåra i Frankrike, och af dem de dår göra win, hade en och annan hår i staden låtit förskaffa sig från förstnåmde ort, och planterat i sina Trå-och Kryddgårdar. Af dem woro 2 slag: et med blekgröna eller måst hwita drufwor och et annat med rödbruna. Af de hwita sades hwitt Win göras, och af de röda rödt. Kölden år hår om winteren så stark, at de nödgas öfwertåcka rankorna med dynga eller annat, hela den tiden, annars frysa de bårt. De började nu i deßa dagar, at bliwa mogne, dock woro de hwite Drufworne båttre mogne ån de röde. Hår gjordes intet Win af dem, ty det lönte ej mödan; utan de brukades endast til Dessert, som andra bår. Deße Drufwor sades ej wara så store, som de hwilka fås i Frankrike.

Wattu-*Meloner*, (Cucurbita Citrullus) som kallades af Fransoserna *Melons d' eau*, af Ångelsmånnerna *Water-Melons* och af de Holländska *Wat-Melone*, planterades i myckenhet så i de Ångelska, som Franska Nybyggen. Nåppeligen war någon bonde, som icke hade et större eller mindre stycke land besatt hårmed. Enkannerligen cultiverades de ymnogt, så i Ståder, som på Landet nårmast dåromkring. Uti Norra delen af Canada woro de dock ganska sållsynte. Indianerne plantera ock nu mycket Wattu-Meloner; men om de gjort det från urminnes tider, har jag swårt at såja; ty en gammal Indian af Iroquoirne i Oneida berättade sjelf för mig, at Indianerne aldrig wetat af Wattu-Meloner, förr ån Europeerne kommit hit i landet, samt at Indianerne först fått dem af Europeerna; twårt om försåkrade flere af

Fransoserna mig, at de Indianer, som kallas Illinois, hafwa haft denna frukt i myckenhet, då Fransoserne först kommit til dem, samt at de påstått, at den blifwit planterad hos dem från urminnes tider: dock mins jag ej, at jag blifwit warse, det de förste Europeer, som kommo til Norra America, nämna något om Wattu-Meloner, då de tala om Indianernas dåwarande mat. Huru stark hetta om somrarna är i de orter af Norra America, där jag rest, kan slutas däraf, at Wattu-Melonerne aldrig där sås i drefbänk, utan om wåren alt på fria fältet under öppen himmel, utan at någonsin täckas, och ändock hinna de nog tidigt mognas. Af dem gifwas här 2:ne slag eller varieteter, nämligen et med rödt kött, inuti, och det andra med hwitt. Det förra slaget är mera allmänt längre åt Söder hos Illinois och i de Ängelska Nybyggen; men af det senare finnes mera i Canada. De sätta frön om Wåren, då ingen köld mera är at befara, i god fet jord; dock långt från hwarandra; emedan deras refwor ränna mycket omkring, och fordra stort rum, om de annars skola blifwa wäl fruktbärande. Uti Montreal woro de nu mogna mäst öfwer alt; men i de Ängelska Provincerne, och mera til Söder, blifwa de mogne redan i Julii och Augusti månad. Gemenligen fordra de mindre tid at mogna, än ordinaira Meloner. De som planteras i de Ängelska Nybyggen äro merendels mera söte och behagelige, än de Canadensiske: mon därföre, at den starka heitan gör dem där mera genommogna och wälsmakeliga? dock räknades de i Nya Yorks province gemenligen för de bästa. De äto dem här på det sätt, at de skora sto-

stora skiswor twärts öfwer Wattu-Melon, skalade bort det gröna skalet rundt omkring, samt påtade åfwen bärt frön, hwaraf han är full, och sålunda åt honom. De hade mycket watten i sig, som alt war utblandadt med köttet, och woro tillika nog kylande, som tycktes komma ganska wäl til paß i denna heta sommartiden. Ibland fick man dem, som hade en ganska behagelig söt smak. De wißte ej här, icke eller i Albany och flera delar af Nya Yorks Höfdingedöme, om någon haft skada däraf, at han ätit mycket af dem; ja, de gofwo exempel därpå, at wiße sjuke utan olägenhet ätit dem; men annorstädes längre til Söder, tros deras mycka ätning förorsaka froßa och andra skadeliga sjukdomar, i synnerhet hos dem, som äro med dem mindre wane. Flere Fransoser försäkrade, at då de i Canada födde komma til Indianerna Illinois, och äta endast några gånger af de Wattu-Meloner där finnas, få de merendels straxt froßan eller någon annan Feber; hwarföre Illinois ock afråda Fransoserna ifrån en dem så skadelig mat; ja, sielfwa Illinois skola nog wara underkastade samma sjukdom, då de för flitigt wela swalka sig med denna läskande frukt. De kokade aldrig denna frukt, eller beredde den på något annat sätt, utan åto den altid rå och färsk. Uti Canada förwaras de uti hus däri hwilka eldas litet, då det är kallt par månader efter det de blifwit mogne, och kunna ändock ätas, endast det aktas, at de ej blifwa bärtfrusne. I de Ängelska Nybyggen förwara de dem ock uti torra goda källare helt friska och som färska långt in på winteren. Det försäkrades, at de hålla sig då så mycket längre goda, om de warsamt brytes af stjelken, och se-

dan strykes med et hett järn öfwer det stället, där stjelken warit fästad. De kunna sålunda ätas tämmeligen goda både om Jul, och sedermera. I Pensylvanien, där torr sandjord war, grofwo somlige en grop i Jorden, lade Wattu-Melonerna med deras rankor warsamt däri, täckte så med jord öfwer, hwarigenom de förwarades tämmeligen friska långt in på hösten och wintern; men ganska få woro dock, som gjorde sig detta beswäret; ty som de äro nog kylige, och wintrarne äro äfwen här tämmeligen kalle; så tyckes det wara mindre nödigt, at göma dem til en så sen årstid, då en gemenligen är nog kall utom Watten-Meloner. Eljest tros på deßa orter, at Gurkor äro långt mera kylige, och deras ätning mycket farligare, at förorsaka froßan. I öfrigt äro Watten-Melonerne ganska diuretica och urin-drifwande. Iroquoirne kalla dem *enòheserakàhti*.

Pumpor af mångahanda slag och storlek, aflånge, runde, platte eller nedkramade, krokhalsige, helt små, m. m. planterades allmänt både i de Ängelska och Franska Nybyggen. Uti Canada utgjorde de hos bönderna nästan största myckenheten af köks-wäxterna, fast Rödlöken likasom täflade med dem om företrädet. Hos de Ängelska war näppeligen någon bonde, som icke hade sit stora Pumpland. Samma beskaffenhet war med Swenskar, Tyskar, Holländare och andra folkslag, som satt sig ned bland de Ängelska. För Indianerne gjorde Pumpor en wigtig del af deras dsföda; dock plantera de gemenligen mera Squashes, än wanliga Pumpor. De påstå sielfwe, at de hast Pumpor långt förrän Europeerne upfun-

funno America, hwilket ock tyckes besannas däraf, at Pumpor omtalas som en wanlig mat hos Willarna i de första Resebeskrifningar, som af Europeer blifwit utgifne öfwer deßa orter. Fransoserne kalla dem *Citrouilles*, och Ängelsmännerne *Pumpkins*. De planteras om wåren, när ingen frost mer är at befara, uti något omgärdadt ställe, ute på öpna fältet i god fet jord: på gamla kringstängda dyngstackar sättas de ock mycket. Uti Canada blifwa de mogne i början af September månad, nov. Styl. men i Ängelska Colonierne och längre til Söder har jag sett somliga af dem mogna uti slutet af Julii månad, efter samma styl. Så snart en del börjar blifwa mogen, taga de däraf och tilreda til mat, alt som de hafwa af nöden; men de öfrige få stå och tiltaga i storlek och mognande ute på landet, ända til deß de få anledning at frukta, det kölden skal komma och skada dem; då tagas de up, och föras in i hus, som skedde i detta år omkring Montreal, midt i September månad, nov. styl. men uti Pensylvanien har jag sett dem stå ute på Pumplandet ännu d. 19 Octob. Styl. nov. Det sker wäl merendels, at wid intagningen ännu en del ej äro til fyllest mogen; dock mogna de sedan tilräckeligen inne i husen, endast de bredas wäl ut, och icke läggas på hwarandra. De förwara dem goda i flera månader, ja, ibland hela wintern, antingen uti torra källare (ty i fuktiga skämmas de bärt, och rutna snart;) där ej kölden kommer til dem; eller, som ännu räknas för bättre, uti et torrt rum, som då och då eldas, at kölden icke får göra någon skada. Pumpor beredas här i landet på mångfalt sätt til mat: Indianerne kokade dem

hela de woro, eller stekte de dem hel och hållna i aska, och åto så däraf sielfwe, samt förde dem så tilredda in til Städerna til salu. De af Willarna sålunda stekte, smakade ganska wäl: Fransoser och Ängelsmän skuro dem i 2 eller flera stycken, satte dem så wid elden, och läto dem stekas först på en sida och sedan på den andra. När de woro fullstekte, ströddes Socker öfwer inra sidan; andre åto dem utan Socker. Et annat sätt at steka dem, war, at skära dem midt i tu, taga ut alla frön, lägga halfworna så tilhopa igen, och sätta dem i en ugn at stekas: när de woro fullstekte, breddes smör alt öfwer inuti dem, medan de ännu woro heta, då smöret drog sig inuti dem, och gjorde dem tämmeligen wälsmaklige. Ofta kokades de i watten, och åtos sedan antingen allena, eller tillika med köttmat, då de gemenligen woro lagde på fatet rundt omkring köttet. Somliga tilredde en art wälling af dem genom det de först kokades i watten, stampades sedan sönder, måst på samma sätt som rof-mos göres. Denna mosen kokades å nyo med litet af deras förra spad wäl utblandadt med söt miölk, hwartil somlige lade litet miöl, andre icke, hwilket under kokandet rördes flitigt omkring. Ibland kokades deße, stampades så sönder til et mos, som utblandades och sammanknådades med Mays- eller annat miöl, hwaraf giordes pannkakor, som antingen stektes eller kokades. Somlige göra både Pudding och Tortor af deßa Pumpor. At ännu desto längre kunna nyttia Pumpor, tilreda Willarne dem på följande sätt: när de äro mogne, skalas de med skal och kött i ganska långa rimsor nästan på samma sätt, som när en roswa skalas.

Des-

Deße så skalade rimsor flätas om hwarandra på åtskilligt sätt, och hängas up at torkas antingen i Solen, eller i stugan under taket, eller ock wid elden. När de blifwit wäl torre, kunna de förwaras goda långt öfwer år och dag, och kokas sedan til mat antingen allena eller ock med andra rätter, då de smaka ganska wäl. Willarne äta dem sålunda beredda både hemma och på sina resor; och Europeerne hafwa äfwen af dem lärt, at så tilreda dem, och bruka dem likaledes med sig på resor. Ibland gifwa de sig då ej tid, at koka dem, utan äta dem med spikit kött eller annan mat så torra de äro, och måste jag tilstå, at de äfwen då icke smaka så illa för en hungrig maga. Somlige uti Montreal insylta dem sålunda: Pumpan skärs i 4 delar; fröna skrapas wäl ut; skalet skars bårt: det blöta eller köttet lades i en kokande gryta, hwari det kokades 4 eller 6 minuter, då det med en hål-full slef togs up, och lämnades at ligga på något bord til andra dagen, at wattnet måtte wäl afrinna. Sedan insyltades de med Nägliker, Canel och litet Citron-skal uti Socker-Sirap, därtil lika mycket Sirap togs som Pumpor, hwari de kokades så länge til deß Sirapen trängt sig allestädes in i Pumpan, at intet mera hwitt syntes däruti; hwarefter det fick kallna och förwarades.

Den 20. September.

Årswäxten, som de i år hade i Canada, sades allmänt wara en af de härligaste, som de där woro wane at så: twärt om slog Säden tämmeligen felt nu uti Nya Yorks Höfdingedöme. Hösten war i öfrigt uti Canada mycket skön.

Den

Den 22. September.

Handel med *Indianerna.* Hela Canada drifwer en ganska stark handel med Indianerna, hwilket war i forna tider nästan den enda handel detta stora landet hade, som dock riktade inwånarena ansenligen; men nu äro ock andra ting, utom dem man sig tilhandlar af Willarna, som utskeppas härifrån, och hwarmed handel drifwes. De Indianer, som bo här näst omkring, hwilka så wäl som alla andra hwar winter äro ute på jagt, föra gemenligen sielfwe til de nästgränsande Franska Städer de skinn de hafwa at sälja; men sådant spisar icke långt. De som bo längre bårt, komma sällan hit. Och som man fruktar, at de torde föra och sälja sina waror til de Ängelska, eller at Ängelsmännerne torde fara til dem; så nödgas de här förekomma sådant, som sker därmedelst, at Fransoserne sielfwe resa up til dem, och där tilhandla sig deras waror. Staden Montreal drifwer i synnerhet starkt denna handel; ty härifrån företaga sig årligen en myckenhet både yngre och äldre karlar långa och beswärliga resor bårt til Willarna. De resa härifrån bittida om Wåren, och komma tilbaka uti Augusti eller Septembris månader. Til denna handels drifwande föra de i synnerhet med sig sådana waror, som de weta wara mycket begärlige och finna god afgång hos Willarna. Store penninge-summor i contant, ware sig gull, silfwer eller koppar, behöfwa de ej på denna reso belasta sig med; ty Indian bryr sig icke mycket därom. Han anser hwarjehanda waror, som föres til honom för långt mera angelägne och af wärde. Den skulle ock wißerligen tappa, som toge med sig penningar, i tan-

i tanka, at därföre tilhandla sig skinnwaror af Willen. Jag tror ock, at af alla Franska, som härifrån fårdas, at drifwa handel med Willarna, är näppeligen en enda person, som i reda penningar på hela den resan förer så mycket med sig, som en sol eller et öre; at förtiga, det nästan inga andra penningar finnas i Canada, än skrefne pappers-sedlar, dem Willen litet förstår sig på. Nu får jag nämna de förnämsta waror, som Fransoserne til denna handels drifwande föra med sig, och som hos Willarna hafwa god afgång, hwilka i synnerhet äro följande:

Byssor, Krut, Bly, Kulor, Hagel. Ty det är at märka, at alle Willar, som fått se nyttan af Europeernas skjutgewär, och bo så nära til dem, at de kunna hafwa dessa gewär, hafwa lagt bårt sin boga och pilar, (dem de fordom endast brukade) och nu betjäna de sig allenast af byssa. Där någon nu wille förneka Willen den, skulle han antingen nödgas dö af hunger; emedan han lefwer mäst af jagt, eller skulle han blifwa desperat, och angripa de Europæiska; ty det är at märka, at ingen Indian har än til denna dag brydt sig det ringaste om, at sielf förfärdiga någon byssa eller dylikt skjutgewär: ja, hans stora beqwämlighet och lättja tilläter honom ej en gång, at sielf laga om sin egen, mindre om sina Med-willars byssor, om de råka komma i olag, utan som han måste hafwa alla sina skjutgewär med alt deras tilbehör, af Europeerna, så anförtror han ock deras omlagande åt de samma. I början wid Europeernas ankomst til Norra America, togo de sig länge til wara, at ej lämna til Willarna skjutgewär; men

men i de krigen, som upkommit imellan Fransoser och Holländare eller Ängelsmän, gäfwo de omsider åt deras allierade af Willarna skjutgewär; at desto bättre kunna bryta sina fienders wälde. Fransoserne påstå, at Holländarne i Albeny woro af Europeer de aldraförste, som wid år 1642 gåfwo åt Willarna skjutgewär, och underwiste dem i konsten, at rätt betjäna sig af de samma, hwarigenom Fransoserne blefwo nödsakade, at lämna sina allierade af Indianerne samma förmon; emedan de sade sig annars ej wara i stånd, at stå mot Holländarne och deras Förbundsbröder af Willarna, utan skulle blifwa twungne, at gifwa sig på deras sida; men Albany boarne säja åter däremot, at Fransoserne woro de aldraförste, som lämnade åt Willarna skjutgewär, emedan de sågo sig annars för swage, at allena stå emot de Holländska och Ängelska. Ware nu härmed huru det wil, så är dock wißt, at Willarne nu öfweralt bruka byßor och sådana skjutgewär, som de tilhandla sig af Europeerna, samt at de nu förstå nästan bättre handtera dem, än deras Läromästare. Det är tillika sant, at Europeerne genom deßa byßor och dithörande persedlars försäljande förtjäna årligen otroligt mycket af Willen.

Wepor af hwitt kläde eller Walmar, sådane som hos oß ibland brukas på sängar. Deße äro de, som Willarne altid gå med, och linda om sig hwart de färdas, hänga den ibland öfwer axeln, ibland, då det är warmt, binda de den om midjan; men åter, då det är kallt, hänga de den öfwer öfwer hufwudet. Både män och qwinnor bära så-

sådana. Den har merendels wid kanten en eller flera ränder af blå eller röd färg.

Blådt eller Rödt kläde: häraf göra Willskorne sina kjortlar, som räcka dem bara til knä. De bruka mäst blå färg därtil.

Skjortor af Linne, som både karlar och qwinfolk dageligen bära. När Willen eller Willskan en gång satt på sig en sådan skjorta, twättas hon aldrig mera, och tages ej förr af kroppen, än hon är så söndrig, at hon ej mera håller ihop.

Kläde til deras Strumpor, det de linda om benen i stället för strumpor, mäst på samma sätt som Ryßarne göra.

Yxor, Knifwar, Saxar, Synålar, Eldstål: Deße bruka Willarne nu öfweralt, dem de alt taga af Europeerna, och dem de finna wara långt bättre, än de yxor och knifwar de fordom hade af sten och ben. Willarnes forna sten-yxor äro nog sällsynte i Canada.

Kettlar antingen af Koppar eller Mäßing, som ibland ock äro förtente inuti. De koka nu all sin mat däruti, och äro deße en wara, som gemenligen har god afgång bland dem. I forna tider betjente de sig af pättor och krukor, gjorde af jord, dem de sielfwe förfärdigade, eller af trä, hwaruti de slogo watten och hwad de wille hafwa kokadt, och kastade sedan glödande stenar däri, at koka det. Grytor af järn wela de ej hafwa; emedan de icke äro så beqwämlige at föra på deras nästan beständiga wandringar, och deßutom ej skulle tola, at så fällas och få så

många

många starka stötar, som deras kittlar få kännas wid.

Örhängen större och mindre, gemenligen af Måsing; men ibland ock af Tenn. Både karlar och qwinnor båra dem, dock ej alle, utan som de wela.

Cinnober at färga sig röda med i ansigtet och öfwer skjortan, samt öfwer en del af kroppen. I forna tider målade de sig med en rödaktig jord, som här i landet finnes; men sedan Europeerne kommo hit, och de fingo af dem Cinnober, tyckte de ingen ting i werlden uti färg wara at förlikna däremot. Åtskillige berättade sig hafwa hördt af sina föräldrar, at de Fransoser, som först kommo hit, hafwa fått af Willarna för så mycket Cinnober, som de lagt 2 eller 3 gångor på knifsudden, hela stora högen af allahanda slags skinn.

Terre verde, eller Spanskt gröna, at färga sig gröna med i ansigtet. At färga sig swarta, betjäna de sig af sotet, som sitter under deras kittlar, med hwilket de sudda sig öfwer hela ansigtet.

Speglar. Deße tycka Willarne mycket om, och betjäna sig af dem, då de skola färga sig, samt annars. Det händer, at Willen gemenligen förer Spegeln med sig på resan, hwart han far; men ei så Willskorne eller deras qwinfolk; ty manfolken utsmycka sig här mera, än det andra könet.

Brännglas. Detta är i Willens tycke et förträffeligt bohagsting; emedan han, som röker starkt

starkt Tobak, och som så högeligen hatar måst alt, som har något omak med sig, kan så behändigt därmed få eld på sin Tobakspipa, under sina resor.

Tobak tilhandla i synnerhet de Willar sig, som bo långt åt Norr, där Tobak för kölden ej kan komma fort; men de Willar längre åt Söder plantera nästan altid sielfwe åt sig Tobak. Hos de förra, eller Norra, är Tobak en Wara, som har god afgång; ty man har märkt här, at ju närmare Willarne bo åt Norr, ju starkare Tobaksrökare äro de.

Porcellin, som det här kallas, eller *Wampum*, som äro giorde af särdeles Mußelskal, och swarfwade til små korta cylindriska pärlor, hwilka tjäna Willarne både til penningar och prydnad.

Glaspärlor, hwilka äro små, hwita eller af annan färg, dem Wilska qwinfolken inarbeta i sina band, pungar, kläder och annat de göra.

Måßingstråd, Ståltråd til hwarjehanda deras arbeten.

Bränwin, som af dem älskas högre, än alt hwad i werlden kan föras til dem. Ingen ting är dem ock så kärt och dyrt, som de ju wille gifwa för denna drycken; men för de många oordentligheter, som ske härigenom, är i Canada under strängt straff förbudit, at föra denna Wara til dem; dock efterlefwes denna lagen icke altid så noga.

Deße äro de förnämste af de waror Fransoserne föra til Willarna, och som gemenligen finna hos dem god afsättning.

De waror, som tagas af Willarna tilbaka, utom det, at man med föregående köper af dem måst all den mat, som på resan förtäres, bestå nästan alt i skinnwerk. Deße delas i 2:ne delar, nämligen i de skinnwaror, som komma från de Norra orter, hwilka räknas wara de bästa, och dem, som komma från de Södra kanter. Ifrån de Norra orter få de i synnerhet skinnen af följande djur, nämligen Bäfwer, Orignac eller Elg, Cariboú eller Ren, Loup Servier, en art Warglo, Mårdar. At Söder fås wäl ock ibland Mårdar; men deras skinn sades wara rödt och odugligt. Pichou du Nord, torde wara det djur, som finnes wid Hudsons wik, och af Ängelsmännerna kallas Wolverinne: Björn, men ej mycket: Räfwar, fast ej eller mycket, och dem merendels swarta, med flera andra.

De skinnwaror de hafwa från de Södra tracterne, äro i synnerhet af följande djur: willa Oxar och Kor, Hjortar, Rådjur, Uttrar, Pichou du Sud, som ock omtalas af P. Carlevoix i deß deß Hist. de la Nouv. Fr. T. VI. p. 158 och twifles wara antingen en art af Kattlo, eller ock et Pantherdjur: Räfwar af åtskilliga slag, Espan eller Racoon, Kattloar, samt åtskilliga andra.

Eljest är otroligt, hwad möda och beswär Canadenserne måste utstå på deßa resor, såsom at ibland draga sina bördor och saker långt öfwer land: at ibland blifwa ihjälslagne eller ock illa medfarne af Willarna: at ofta lida hunger, törst, hetta, köld, fara illa af Myggor, förgiftiga ormar samt andra skadeliga djur och Insecter. Detta tager bårt en stor del af landets ungdom i deras

yngre och bästa år. Detta gör, at Canadenserne ej kunna blifwa gamle; men sådant gör ock detta folket så uthärdade, och så käcka til Soldater, hwilka sky ingen fara eller beswär. Ja, detta gör äfwen, at många Canadenser stanna långt in i landet aldeles qwar hos Willarna, gifta sig med dem, och komma aldrig mer tilbaka til Canada.

Priser på skinnwaror i *Canada* år 1749, fick jag af Herr Handelsman de Couagne i Montreal, hos hwilken jag hade mitt herbärge, hwilket war sådant:

Store och medelmåttige Björnskinn, kost. 5 Liv.
Björnungars 50 sols.
Loars 25 sols.
Pichou du sud 25 sols.
Räfwar från Södra orter 35 sols.
Uttrars 5 Livres.
Espans 5 Liv.
Mårdars 45 sols.
Warglo (Loup Cervier) 4 Liv.
Wargar 40 sols.
Carkajoux (jag wet ej hwad djur det är) 5 L.
Vison, en art Mård, som lefwer i watten 25 s.
Elgs, (orignac vert.) 10 Liv.
Hjort (Cerf vert.) 8 Liv.
Orignac & Cerf passé 3 Liv.
Rådjurs från 25 til 30 sols.
Röd Räf 3 Liv.
Båfwer 3 Liv.

Förtekning på mäst alla de särskildte skinnwaror, som fås i Canada, och hwilka de handlande därifrån öfwersända til Europa, den jag bekom af en bland de förnämsta Handlande uti Montreal, hwilken jag wil här ord ifrån ord

 infö-

införa i sit egit språk; emedan alle ej så tydeligen och klart låta kunna öfwersättas på Swenska. Differentes Especes de Pelleteries: Chevreüil [illegible]e; Chevreüil vert; Chevreüil tanée; Ours; [illegible]sons; L'Outres; Peccans; Chats; Loups de bois; Loups Cerviers; Pichoux du Nord; Pichoux du Sud; Renards rouges; Renards croizés; Renards argentés; Renards du Sud ou de Virginie; Renard noir; Renard blanc de Tapousac; Martres; Visons ou Foutreaux; L'Ecreüil noir; Cerfs vert; Cerfs passé; Origneaux vert; Origneaux passé; Peau de Caribou; Biehes vert: Biehes passées; Carcajoux; Rats musqués; Castor grasse hiver; idem Eté; Castor sec hiver; idem Eté; Castor veulle hiver; idem Eté.

Gediegen Koppar gafs mig i dag, tagen wid Lac superieur. Den fås där i jorden nästan helt gediegen, så at en sällan behöfwer smälta som honom, utan han kan merendels strax arbetas, hwartil han skal brukas. P. Charlevoix talar om denna i sin Hist. de nouv. France T. VI. p. 415. En af Pater Jesuiterna i Montreal, som sjelf warit på det stället, hwarest denna malmen tages, berättade för mig, at han gemenligen finnes wid Elfs-och å-mynningar: at däraf råkas större stycken, än en karl orkar lyfta, och de mäst gediegna: at alla Willar därstädes skola berätta, at et stycke blifwit där fordom funnit af mer än en famns längd och en half famns tjocklek, eller mera, och det alt gediegit. Som denna malmen merendels altid finnes i jorden wid å-och elf-mynningar, så är troligt, at den af wattnet och is blifwit ditförd från något bärg; men huru flitigt de ock härtils sökt därefter, hafwa de dock

ej kunnat finna något ställe, där han i någon myckenhet warit, utan alt har härtils endast bestått i lösa kringströdda styckent.

Blymalm gafs mig ock i dag af Superieuren öfwer Prästerna i Montreal. Han sades wara tagen endast några få Franska mil härifrån, och bestod af en nog tät, glänsande, i tärningar fallande Blymalm. Flere här på orten berättade för mig, at in i landet längre åt Söder, skal på et ställe finnas sådan Blymalm i myckenhet, som där ur jorden upgräfwes. De Willar, som där bo, skola sielfwe smälta honom, och gjuta däraf åt sig kulor och hagel. Jag fick däraf stycken, som likaledes bestodo af en gläntsande tärningmalm med smala ränder imellan: somlige tärningar af en hwit, hård, tät, med skedwatten gäsande jord eller lera.

En Rödbrun Jord bekom jag äfwen i dag, som war tagen wid Lac de deux Montagnes, några Franska mil från Montreal. Hon sitter tilhopa i stora klimpar, dock kan hon tämmeligen lätt gnuggas imellan fingrarna sönder til et mjöl. Hon är nog tung, mer än eljest wid jordarter wanligt är, litet glänsande utanpå, och då hon handteras imellan fingrarna, blifwa de däraf helt hala, glänsande, och nästan som halst förfilfrade, eller som en strukit öfwer dem med en silfwerfärgad Blyerts. Hon torde därföre antingen wara någon art af Blyerts jord, eller någon med järnglimmer utblandad jordart.

Fruentimret i Canada war i gemen af 2 slag, det ena, som war hemma från Frankrike,

och sedan flott hit öfwer: det andra, som war födt här i landet. Det förra hade alla den Franska Nation medfödda behageligheter: de infödde kunna åter delas i 2 slag, nämligen i dem, från Quebec, och dem från Montreal. De Quebecska gofwo näppeligen efter de infödda Franska uti belefwenhet; emedan de hafwa öfwerflödigt tilfälle, at en tid hwart år pläga umgänge med en hop Franska Herrar och Fruar, som hwar Sommar med Konungens skepp komma hit öfwer, förblifwa här några weckor, och färdas sedan öfwer til Frankrike igen; men til Montreal komma de sällan: de från Montreal beskyldtes af Fransoserna, som woro de besmittade af Willarnas stora inbillningar och högmod, samt at hos dem skal saknas något af den Franska belefwenheten. Hwad jag förut p. 282. nämnt om dem från Montreal, det fant jag äfwen wara brukeligt öfwer alt i landet, nämligen, at Fruentimren woro på det högsta mone om, at utkrusa sit hufwud: håret skulle altid ligga i låckar och dageligen pudras, fast hon aldrig wiste sig utom dören, och fast hon i öfrigt gick med en kårt smutsig tröja, och en stackot owälig kjortel, som ej räckte midt på benet. Söndagarna, samt då de gingo ut at gifwa, eller wäntade hema, at emottaga något besök, woro dock i synnerhet de dagar, då de wiste sig i sin ståt: de klädde sig då öfwer alt ganska granna, at en kunnat taga dem för sådana, hwars föräldrar til härkomst och stånd beklädde de yppersta ställen i et rike; hwarföre ock de eftertänksamare af Fransoserna högeligen beklagade sig däröfwer, det hos en ganska stor del Fruentimmer i landet war den fördärfweliga seden inrotad, at de woro mera sorgfällige om,

om, at gå grant klädde, och i sådant utlägga alla sina penningar, och hwad de ägde och hade, än mera til, än at spara något för framtiden. Ej mindre angelägne woro de, at helt noga rätta sig efter nyaste modet; hwarföre ock alla deras förra bästa och dyraste klädningar fingo afsked och sönderskuros; ofta kände därföre den ene af innersta hjärta le, om den andre icke i alt war klädd efter dess smak; men olyckan war, at det de togo för nyaste modet, hade ibland blifwit gammalt och aflagt i Frankrike; ty som skeppen endast en gång om året, eller i Julii och Augusti månader komma hit från Frankrike, så blef det i Canada hela det följande året det nyaste modet, hwad desse fört med sig, eller ock ibland af skalkhet inbillat dem. Om någon främmande uti tal bröt aldrig så litet mot deras språk, woro de i synnerhet i Montreal, nog benägne, at le däråt, det jag aldrig så märkt på någon annan ort; men de hade ock starkaste ursäkt på sin sida: En ler åt det, som är owanligt och roar en: i Canada höres aldrig andra tala Fransöska, än infödde Fransoser; ty hit kommer ganska sällan någon främmande, och sjelfwa Willarne, som bo här, hålla sig af deras medfödda Wilska högmod för goda, at tala Fransöska, utan twinga Fransoserna, at lära deras språk; därföre följer naturligen, at Canadensiska Fruentimrens fina öron ej kunna utan löje höra det owanligt är. En af de första frågor Fruentimren gemenligen gjorde här åt en främmande, war, om han war gift? den andra, hwad han tyckte om qwinfolken i landet, och om de woro skönare, än i hans hem-ort? och den tredje, om han icke wille taga en med sig härifrån hem til sit

dernesland. Eljest tycktes, om jag annars såg rätt, at det war någon liten skilnad i et och annat sätt imellan Fruentimren i Quebec och Montreal: de på den senare orten tycktes gemenligen wara något wackrare, än på den förra. Jag tyckte ock, at de i Quebec woro för mycket frie, och at de i Montreal hade en mera prydande blygsamhet. I Quebec woro Fruentimren, i synnerhet de ogifte, ej så särdeles arbetssame. Det tycktes wara där en ynkelig flicka, som, då hon hunnit til sit 18:de ålders år, ej kunde rada up hela tjogen af älskare hon haft, och ännu hade. Man såg dem sällan, i synnerhet de någorlunda förnämare, göra annat, än stiga up om morgonen klockan 7, kläda på sig, pudra och utsmycka sig til klockan 9, och under samma tid dricka sit Caffé, samt sedan de til en del klädt sig mycket granna, sätta sig på en stol wid et öpnat fönster mot gatan, taga en söm i handen, och då och då göra något styng, men förnämligast hafwa ögonen fäste ute på gatan; och där någon ungkarl, bekant eller främmande kom in, kastades sömmen bårt, och göromålet blef i stället, at sätta sig bredewid den inkomna, prata, le och flasa med honom, och låta tungan gå som lärkewingar, om ej fortare; och då kom an på, at weta artigt raillera, och inkasta twetydiga ord, och det hette då avoir beaucoup d'esprit. Sålunda lopp ofta för dem hela dagen. Modren stod ibland nog flitigt i köks-spisen, at laga mat, då flickan imedlertid satt inne hos de främmande: med hushålls bekymmer uttröttade de sig icke mycket. I Montreal woro flickorne icke aldeles så flyktige, utan mera fallne för arbete: man såg dem måst altid sitta wid sin söm,

och

och åfwen lägga handen wid andra hushålls sysslor. Det war här ej sällsynt, at finna dem hos pigan i köket. I öfrigt woro de nog glättige och wänlige, och kunde ingen med fog säja, at dem feltes behagelighet eller förstånd. Det enda felet torde wara, at de tyckte något för mycket om sig sjelfwa; eljest hölls de sig ej för goda, at gå ut på torget, köpa Watten-Meloner, Pumpor och andra matwaror där war til sals, och sjelfwe båra dem hem, hwilket jag såg, at ej allenast de gemenares döttrar af Borgerskapet gjorde, utan ock de förmögnares, ja de, som woro af hög, gammal och wälmående Adel. Om morgonen woro de förr uppe, än tuppen, och om aftonen woro de bland de sista i säng. En ting försäkrades dock saknas hos en stor del af dem, nämligen rikedom och et stort arf: ringa inkomster och flera barn i et hus gjorde, at nyßnämde felades för ofta. En harm för dem war ock, at flickorne i Quebec blefwo gemenligen snarare gifte än de i Montreal; orsaken sades wara, at månge Franske unga Herrar, som komma med Skeppen hit öfwer, blifwa ibland där intagne af kärlek och gifta sig; men som sällan någon af deße Herrar reser up til Montreal, så får flickorna här ej så ofta fägna sig af en sådan förmon.

Den 23 September.

Om morgonen reste jag från staden åt Norra sidan til Sault au Recollet, som ligger 3 Franska mil från den samma, dels at där beskrifwa de örter, stenar m. m. där kunde finnas, dels ock förnämligast, at samla frön af de trän och örter där woro. I början och närmast staden hade wi en stund gårdar mäst på ömse si-

för om wägen; men sedan blef landet skogwäxt, och öfwer alt nog ojämt. Ibland högländtare, ibland lågländtare och kärrigt. Allestäds war det mycket stenigt både af Klappursienar och en art grå kalksten. Wägarne woro ganska elake, at jag hade swårt at komma här med Chaise fram. Litet, förrän jag kom til Sault au Recollet, blef skogen all, och landet upbrukadt til åker, äng och betesmark. Eljest hade hela denna wägen ej något särdeles angenämt uti sig, och swarade ej uti behagelighet emot de andra orter omkring Montreal.

Kalkugn. Ungefär en Fransk mil från staden woro wid wägen 2:ne Kalkugnar. De woro murade ned i jorden, sidorne 2 alnar tjocka, bestodo af en grå hårdbränd kalksten ytterst, och Klappurstenar närmast elden. Högden af ugnen, från basis til toppen, war 3 famnar.

Kalkstenen, som här brändes, war af 2:ne slag: 1. en hel swart, ganska tät, at inga particlar kunde synas i honom, mer än at något ende antingen hwitt eller ljusgrått spat-korn syntes här och där. Ibland fans dock någon hel tunn rämna, som blifwit upfylld med en hwit fingrynig Spat. Inga Testacea eller petrefacta kunde jag blifwa häruti warse, ehuru jag med flit såg därefter, hwar som hälst jag kunde finna denna sten. Den fans mäst öfwer hela ön Montreal, så at då en gräfde i jorden, råkade man gemenligen efter ½ eller en alns gräfning därpå, som låg där per strata, eller uti hwarf, hwardera stratum eller hwarfwet af et eller par qwarters tjocklek, eller så ungefär. Af denna stenen sades fås den bästa kalken; ty ehuruwäl han icke blifwer så hwit, som

den

den af den nästföljande grå kalkstenen, har han dock därutinnan förträdet, at då han upblandas med watten och kommer i en mur, fastnar han så ihop, at han går mäst til sten, och blir då alt hårdare och fastare. Exempel gifwes därpå, at då någon efter några år har welat omlaga något hus, upmuradt däraf har sielfwa kiselstenen förr kunnat tagas sönder, hwaraf huset warit muradt, än kalken gått från hwarannan. 2. En grå, och ibland mörkgrå kalksten, bestod af små Spat-gryn hopblandade med en tät kalksten af samma färg. Ibland war han ock tämmeligen grofgrynig. När den slogs sönder, osade han något ur-sten. Han war ibland helt full af Petrefactum Conchæ striatæ eller Pectinites; men mästadelen af desse Petrefacta woro endast intryckningar af den concava sidan på skalet; dock fick jag ock ibland se stycken af sielfwa skalet til sten förwandladt, om jag annars skal tro, at desse skal förr werkeligen warit musslor, och ej äro synnerliga arter af stenar; ty jag sökte fåfängt här på stränderna efter sådana musslor, och det tyckes wara obegripeligt, huru en så stor myckenhet intryckningar af musslor kunnat komma tilhopa, som strax skola omtalas. Ibland fick jag stora stycken af denna kalksten, som nästan icke bestodo af annat än bara af sådana Pectinites, de där lågo helt tätt om hwarandra. Denna kalksten fans i synnerhet på flera ställen af ön, liggandes likaledes hwarftals på hwarannan. Hwart hwarf utgjorde en stor horizontelt liggande hälla af wid pass et eller par qwarters tiocklek. Denna gaf wäl en mycket hwit kalk; men den hölls dock ej så god, som den förra; emedan den sades hafwa den egenska-

pen,

pen, at sukta sig i wåt wåderlek, som den förra icke gjorde.

Den bästa wed til Kalkbränning sades wara af Tall. Därnäst af Thuja; men den af Socker-Lönn och sådana trän, hölts icke före wara god; emedan han gaf så mycket kol.

Gråbärg och Gråstenar wiste sig här och där i skogen och ut på fälten.

Löfwen och bladen började blekna redan på åtskilliga trän och örter, som på den rödblommiga Lönnen, Rhus glabra, Polygonum Sagittatum, ormbunkar, och andra.

Et stort korß war uprest på et ställe i skogen wid wägen. Gåßen, som följde mig, sade, at där wore en begrafwen, som gjordt stora under. De som reste här förbi, lyfte på myßan, då de kommo midt för detta korßet.

Wid middagstid kom jag fram til Sault au Recollet.

Sault au Recollet är en liten Socken belägen wid en arm eller gren af Laurence-flod, som löper med häftigt strömmande imellan ön Montreal och Isle de Jesu. Den har fått sit namn af en händelse, som wid år 1625 timade här med en af Tiggare-Munkarna (som på Fransöska kallas Recollets) wid namn *Nic. Viel*, hwilken, tillika med en til Christna Läran omwänd af Willarna, steg med några Indianer af Huronerne uti en båt, at fara til Quebec, då wid nedfarten utför strömmen härbredewid båten tumlade öfweränd, hwilket tros warit med flit så begått af Indianerna. Munken och hans Proselyt drunknade; men Indianerne summo til lands, bärgade hwad Munken förde med sig, och behöllo det för sig. Landet häromkring

kring är nog stenigt, och har för ej så många år tilbaka blifwit upodladt; ty de äldre här bo försäkrade, at i deras barndom stod hög skog näst öfweralt, där nu äro åkrar, ängar och gårdar. Prästerne berättade, at här fordom warit en stad och boning för de Willar af Huronska Nation, som blifwit omwände til Catholska läran. Deße bodde wid de Franskas första hitkomst på höga bärget, som ligger et stycke utan för staden Montreal; men Fransoserne öfwertalte dem sedan at flytta därifrån, och köpte deras land. De satte sig då ned här wid Sault au Recollet, och är den Kyrkan, som ännu här finnes, bygd för deßa Willar, som i flera år höllo sin Gudstjenst däruti. När Fransoserne ökades på ön Montreal, wille de gerna allena råda öfwer den samma, öfwertalte fördenskul Willarna, äfwen at sälja denna platsen och flytta til et annat ställe, det de ock gjorde. Sedermera hafwa Fransoserne för samma orsak, at de icke wela hafwa Willarne midt ibland sig, (emedan de dricka mycket och gerna föra et oregerligt lefwerne) förmått dem, at än ömsa til et annat ställe wid Lac des deux Montagnes, där de ännu bo, och hwarest de hafwa en wacker Kyrka af sten. Deras fordna Kyrka, som ännu stod qwar här i Sault au Recollet, war af trä, såg gammal och nog skröplig ut, fast den inuti gick någorlunda an, och brukades ännu af de Fransoser här bo; men en myckenhet sten war här redan hopkörd, hwaraf de woro sinnade med det första, at bygga en ny Kyrka.

Hwad

Hwad observationer jag i deßa dagar giorde här uti Botanicis, lämnas, wil GUD, til et särskildt werk.

Fuktighetens utdunstning. Ehuru nu på några dagar ej fallit något rägn, updunstade dock fuktigheten så starkt från jorden, at då jag litet efter middagen wid fröns samlande, lade pappeten, som jag brukade til strutar, på marken uti skuggan, blefwo de efter några minuter så dåswige, at jag icke kunde wäl betjena mig af dem. Det war dock hela dagen det klaraste Solsken, och en så odrägelig hetta, som det warit midt i Julii månad.

Åkerbruket här på orten berättades af Bönderna wara kårteligen följande: åkren delas i 2 delar, hwaraf då den ena sås, den andra ligger i träde. Trädes-åkren plöjes aldrig hela Sommaren, utan boskapen har då sin föda af det ogräs, som därpå wäxer. Det är at märka, at här aldrig brukas Höst-säde, utan alt Wår-säde. En del upplöja Trädes-gärdet sent om Hösten, sedan de inbärgat säden af den sådda åkern. Andre göra det först om Wåren. Det förra sades dock mera bidraga til en ymnigare årswärt. Åkren upplöjes merendels endast en gång, dock ibland 2:ne, så harfwas, sedan sås. Hwete, Korn, Råg och Hafra harfwas, men Ärter plöjas ned. Såningstiden om Wåren sades wara wid den 15 April, styl. nov. dock ibland förr eller senare, efter årstiden. Ärter sås aldraförst. Utaf flera slag däraf, som här brukas, hållas de gröna wara de bästa. Deße sades älska en torr, högländt, mager och grusaktig jordmon. Aldrig wißte någon hwad det war, at risa Ärterna. Skördetiden infal-

faller i slutet af Augusti månad, ibland och midt i den samma, efter nya stylen räknat. Hwetet sades gemenligen gifwa 15:de, ibland ock 20:de kornet efter utsädet. Hafra från 15 ända til 30; Ärter gå stundom ända til 40:de kornet; men ock ibland endast til det 10:de; ty de sades ändra sig mycket. Plog och Harf woro deras endaste åkerredskap, och de just ej af bästa slaget. Gödseln fördes ut om Wåren på Trädsgårdet. Boskapen fållades ingenstäds på åkern; ingenstäds diken, utan endast där wattnet wille likasom dränka åkren. Jordmon är af en grå, stenig Jord, upblandad med lera och sand. Korn såddes här litet, och det endast för boskapen skul; ty at däraf göra malt, war ej brukeligt. Hafra såddes mycket, men det ock endast til föda för Hästar och annan boskap. Ehuru skogarna bestodo mäst af bara löfträn, så wißte dock ingen hwad det war, at bryta löf til boskapsföda, fast de gemenligen nödgades föda dem inne i huset hela 5 månader om året.

Hwete. Jag har nämt flere resor förut, at nästan alt Hwete, som sås i Canada, är Wårhwete, eller som om Wåren sås. Wid Quebec händer därföre ibland, då Somrarne äro mindre warma, eller Wåren är mycket senfärdig, at en stor del af det samma icke hinner blifwa fullmogit, innan hösten och kölden kommer. Men mig försäkrades här, at en och annan af dem, som bo på Isle de Jesu skola hafwa Hwete, det de så om Hösten, hwilket skal blifwa bättre, stadigare och mera gifwande än Wår-hwetet; dock skal detta Höst-hwete näppeligen hinna mogna en wecka förr än det, som blifwit sått om Wåren.

Den

Den 27 September.

Stenhägnad hade de somligstäds omkring sina åkrar i stället för gärdesgårdar af trä. Den myckna stenen här finns, gjorde deras arbete härwid så mycket lättare. De woro gjorde på wanligt sätt, bredare ned til och smalare upåt. Eljest woro här Gärdesgårdar af flera slag, i synnerhet sådana, som förut äro beskrefne p. 201 samt Tom. 2. p. 223. wid Philadelphia. En del bestod ock af perpendiculairt stående famns långa gärdsel af Thuya, hwilka förut p. 374 äro omtalte wid Quebec.

Bokar wäxte i myckenhet i skogarna, hwars ollon nu woro mogne. Canadenserne samla om hösten mycket af dessa ollon, torka dem i hus, och förwara til wintern, då de äta dem i stället för Wal- och Hassel-nötter, och sade, at de skola då smaka tämmeligen wäl.

En Salt-källa skal, efter den här warande Pastoris berättelse, finnas 7 Franska mil härifrån wid Riviere d' Assumtion, af hwilkens watten man i ofridstider gjordt et Salt, som aldeles liknar det Lüneburgska. Wattnet skal wara tämmeligen starkt utblandadt med Salt.

Fruktträn af wisa slag trifdes ganska wäl omkring Montreal. Äpplen fick jag här se af flera arter ganska sköna; äfwen flera slags sköna Päron. Wid Quebec wela Päronträn ej fort, utan skadas ofta, eller förderfwas om wintrarna. Omkring Montreal skola de ock wid mycket kalla wintrar frusit bårt. Plommonträn af flera utwalda slag, kommo först från Frankrike, trifdes här ganska wäl, och härdade ut wintrarna. Americanska Walnötträn wäxte i skogar-

garna wildt af 3 varieteter; men de Walnötträn, som woro hitförde från Frankrike och här planterade, fröso måst hwar winter bårt, ända til roten, och upslogo följande Wår nya skott igen. Persike-trän kommo ej eller här gärna fort. Något enda war, som härdat litet ut, men de nödgades för mera säkerhet skul, måst hwar winter, linda om dem med halm. *Castanie*-trän, Mullbärsträn och andre sådane fruktträn, hade de icke ännu hunnit plantera här.

Landets utdelning. Hela den upodlade delen af Canada sades wara af Konungen bårtskänkt antingen til de andeliga, eller til wißa Herrskaper; men där landet ännu är bebodt, hörer det alt Konungen til. Platsen där Quebec, och där Trois Rivieres äro byggde på, hörer åfwen Konungen til; men den platsen, där Staden Montreal står, som ock hela ön af samma namn, äro Prästerna af S. Sulpicii Orden, som bo i Montreal, ägare af, hwilka den utdelt til bönder och andra, som welat sätta sig där ned, mot en wiß utgift eller skatt om året. Den är ock redan hel och hållen så utråntad, at de icke hafwa mer, at bårtgifwa. De, som först satte sig här ned at bo, fingo sina hemman eller land för en ganska liten årlig ränta; ty för et land af 3 arpens bredd, och 30 arpens längd består ofta hela deras årliga skatt i par Höns: andre betala för et så stort stycke land 20, 30 eller 40 Sols i ränta om året; men de, som i senare tider fått land af lika storlek, måste årligen gifwa, ända til par écus åt dem, som äro Herrar däröfwer. Sålunda är räntan öfwer hela Landet olika, och får ofta den ene grannen betala tredubbelt mera i skatt för lika stort Land, än

den andre: likaledes betala det ena Herrskapets bönder mycket mera, än det andras i årlig skatt för lika stort land. Biskopen i Canada har intet land på sin lön indelt. Kyrkorna upbyggas på Församlingens egen kostnad. Til Konungen i Frankrike sades ingen skatt ännu betalas af Canada, undantagandes hwad han kan få i tull af de waror, som utskeppas därifrån.

Wattuqwarnen, som här war, och hörde Prästerna i Montreal til, bestod af et starkt Stenhus, med 3 wattuhjul och 3 par stenar. Här märkte jag följande: 1. Hjulen hel och hållna med hjul-stockarna woro gjorde af hwit Ek. 2. Kuggarne i Tand-hjulet, samt pinnarne eller spolarne i trillan, woro antingen af Säcker-Lönn eller af Bois dur (Carpinus ostrya), emedan de räknades för de hårdaste träslag här på orten. 3. Qwarnstenarne woro komne från Frankrike, och best:do af en hopgyttring och quartz-korn både af Haßelnötters och wanliga sandkorns storlek, som sammanbundos af en hwit kalksten. Deße stenar sades wara nog hårde. 4. Säden skakades ned ur tratten aldeles på samma sätt, som förut är beskrifwit p. 289. 5. Prästerne taga 4:de delen af alt, som males i denna qwarn, så at om allenast en minut males, hafwa de här et mått, som utgör 14:de delen af det samma, hwarmed det bärtmätes, som skal tilhöra qwarnen; dock få Prästerne ej allena all denna tullen. Mölnaren, hade här 3:dje delen däraf. Annorstädes får mölnaren hälften Somligstäds arrenderas qwarnen bårt för et wißt om året. Ingen, utom Prästerna, får på ön Montreal hålla någon qwarn, utan det är en rätt, som de hafwa sig allena förbe-

behållit. Uti Contractet, som är ingångit imellan Prästerna och inwånarena på denna ö, hafwa de förre uttryckeligen sig förbehållit, at de senare skola nödwändigt mala wid deras qwarnar.

Socker kokades öfwer hela Canada mycket af den lakan, som om wåren tappas af Socker-Lönnen, den rödblommiga Lönnen och Socker-Björken; dock war i synnerhet Socker-lönnen, som härtil utsöktes. Sättet, huru Socker häraf tilwerkas är omständeligen af mig beskrifwit uti Kongl. Swenska Wetenskaps *Academiens* Handlingar för år 1751 *p.* 143 och följande.

Den 26. September.

Om morgonen bittida fortsattes resan tilbaka til Montreal.

Örter ännu i blomma. All ting började nu se nog höstlikt ut. Löfwen i skogen bleknade eller ronnade. De mästa örter hade bårtgömt sina täcka blomster. Jag teknade up de få, som ännu stodo i blomma, hwilka woro följande:

Asteres af åtskilliga slag, både blå och hwita.
Solidagines af flera slag.
Achillea millefolium.
Prunella vulgaris.
Carduus crispus.
Oenothera biennis.
Rudbeckia triloba.
Viola Canadensis.
Gentia Saponaria.

Willa Wintankor wärte til stor myckenhet här i skogarna, och klängde sig högt up i träden.

Indianernas mat. Jag frågade åtskilliga, som ofta rest hos Willarna, så hos dem, som bo långt

åt norr, som äfwen hos dem, som uppehålla sig långt mot Söder, hwad deßas mat förnämligast war? mig swarades, at de Willar, som bo långt åt norr, plantera aldrig någon ting; emedan inga Sädes-arter eller Köks kryddgårdswäxter där kunna komma fort för den stränga kölden skul, och altså hafwa deße intet bröd, och lefwa ej af sådana matwaror, som tagas af wäxter; utan de lefwa allenast af kött och fisk, såsom i synnerhet af Bäfwer, Björn, Ren, Elg, Harar, flere slags foglar samt mångahanda slags fisk. Däremot bruka de Willar, som bo mera åt Söder, följande: af wäxter plantera de til sin föda Mays, Wilska Bönor eller Phaseoli af flera slag, Pumpor af många slag, Squaskes en art af Pumpor, Watten-Meloner, rätta Meloner (Melo vulgaris C. B.) Alla deßa wäxter hafwa de planterat från urminnes tider och långt förr än Europeerne kommo hit i Landet. Deßutom betjena de sig til mat af flera slags frukter, som hos dem wäxa wildt i skogarna. Af fisk och willa djurs och foglars kött lefwa de ock mycket, i synnerhet tycka de mycket om Willa Oxars och Kors, Rådjurs, Hjortars, Björnars, Bäfrars och några få andra fyrfotade djurs kött. Bland deras läckrare mat räknas ock Sjö-Hafra, (Zizania aquatica), som Fransoserne kalla *Fol. Avoine*, hwilken til myckenhet wäxer i deras Sjöar och stillastående eller sakta flytande watten. De samlade honom uti September och October månader, och tilredde den på flerahanda sätt til mat. Gryn häraf gjorde, gifwa Risgryn föga efter i behagelig smak. Af de mångahanda slags sköna Walnötter, Castanier, Mulbär, Acimine (Annona muricata), Chinquapin

pin (Fagus pumila), Haßel-nötter, Persiker, willa Plomon, willa Windrufwor, Blåbär af flera slag, flere slags Mespili, Björnbär, med många andra slags frukter och rötter, som hos dem finnas wildt, kunna de hafwa mångt läckert mål. Det tyckes dock wara märkwärdigt, at wåra i den så kallade gamla werlden, det är i Europa, Asia och Africa, från urminnes tider wanliga Sädes-arter, som Hwete, Råg, Korn, Hafra, Spelt, Bohwete, Ris, jemte Kål, Rofwor, samt en myckenhet af wåra Köks-krydder, hafwa för Europeernas ditkomst warit dem aldeles obekante; såsom ock, at ehuru de nästan dageligen se, hwad nytta Europeernas afföda där i Landet hafwa af deßa wärters såning och plantering, wårda Willarna sig dock nästan aldrig om, at sielfwe lägga handen wid deras skötsel, ehuru de eljest ganska gerna äta, hwad af dem kan wara tilredt.

Den 27. September.

Bäfrar finnas til ganska stor myckenhet i Norra America, och utgöra en af de wigtigaste puncter i Canadas handel. Willarne lefwa en lång tid af året endast af deras kött. Det är wißt, at deße djur öka sig ganska mycket; men så är icke mindre sant, at de ock nu ansenligt årligen utödas, så at Willarne för deras fångande eller skjutande nu för tiden nödgades göra längre och beswärligare resor, än förr. Det är ock icke, at undra öfwer, om de nu starkt förminskas, när en tänker efter, at för Europeernas hitkomst i landet behöfde ej Willarne mera af deße djur, än det de til en del af året tarfwade sielfwe til sin föda och kläder; ty ingen handel drefs då med deras skinn; men nu är helt annorlunda, då flera skepp

gå årligen härifrån til Europa, lastade til en stor del med Båfwer-skinn. Fransoser och Ängelsmän täflade med hwarandra, at wäl betala Willarna för dem. Härigenom blifwa Willarna på alt sätt upmuntrade, at öda ut deßa djur. Gamle Canadenser berättade, at i deras barndom war där ännu helt fullt af Båfrar och deras dammar icke allenast uti de åar och strömmar, som woro i nägden af Montreal, utan ock allestådes i granskapet til Laurence flod; men nu äro de där så utödde, at en måste färdas flera mil in i landet, innan en kan få se någon. At de skinn, som häraf fångas mera til Norr äro mycket bättre, än de som komma från de mera til Söder belägna orter, är sagt förut p. 284. Båfwer-köttet ätes icke allenast af Willar, utan ock af Europeer, i synnerhet af Fransoserna på deras så kallade magra dagar, då de ej, efter Romersk-Catholska läran, få äta kött; ty Hans Helighet Påfwen har uti sit Systeme, på sätt, som månge af de gamla Zoologi, fört Båfwern bland fiskarna; emedan han mäst wistas uti samma element som de, och altså ej kommer bland de djurs antal, som äga kött. Köttet hölts före wara bättre, då Båfwern mäst lefwat af wäxter, som af Asp och Båfwer-trä, med flera; men då han ätit fisk, skal det icke wara så godt. I dag fick jag första gången smaka det. De hade fått en Båfwer som i dag war kokad til mat. Största delen härstädes höllo detta kött för en delice eller läcker mat. Jag kan wäl icke bestrida någons tycke och smak, och hwad mig angår, så tyckte jag, at det wäl gick an; men war dock ingen kräslighet: kokadt war det nog swart, och hade en särdeles smak, jag wet icke hurudan. Om det skal blifwa godt, måste det

det kokas från morgonen til middagen i flera watten, at bårttaga den främmande smaken, som det annars har med sig. De hade ock på samma sätt kokat, och sedan stekt swantsen, hwilken bars fram på et särskildt fat; men den bestod måst af fett, fast de här ej wille kalla det så, utan sade, at det war swansens art. Den war så mägtig, at en owan swårligen kunde få ned något däraf. De Påswiskas fasta förekom mig härwid synnerlig. De som först instiktat fastan, hafwa twifwelsutan gjordt det i en god och helig mening, til at därigenom få folk, at afhålla sig ifrån för mycket kött-ätande, som skadar helsan, göder kroppen för starkt, och gör den hitsig til mycket, som ej duger; men denna tiden troddes det wara nog, at på de wanliga fastedagar afhålla sig ifrån köttmat. Imedlertid lefde de öfwer alt, om de annars hade råd därtil, på samma fastedagar så öfwerflödigt, och gödde kroppen lika som på de andra dagar i weckan; ty de hade då flera slags rätter tilredde af ägg, allahanda slags fisk wäl oljad och fet gjord, åtskillig slags mjölkmat, många särskildta söta och wälsmakliga frukter, med ymnoghet af win därtil, så at en merendels, hwart en kom at spisa om faste-dagarna, såg bordet då fullare af mångahanda slags rätter, än någon af de andra dagar i weckan: och detta hette likwäl fasta och *Jours maigres*. Om Bäfrarnas konst, at bygga sina dammar och hus, är redan så mycket, och af en del wäl skrifwit, at det är onödigt nu förnöta tiden därmed. Ibland, dock mycket sällan, skola de fått Bäfrar härstädes, hwars hår warit helt hwita. Man får nu i Städerna i

America så sköna Båswerhattar där gjorda, som någonsin i Frankrike eller Ängland.

Win war nästan den enda dryck, som brukades i Canada af alla dem, som wille wara något mer än bonden. Det är wäl sant, at dricka bygges här af Epinette Blanche, (en art Gran och hwilket sätt finnes omständeligen beskrifwit i Kongl. Wetenskaps *Academiens* Handlingar för år 1751. *p.* 190. och följande) hwilket drickes om sommaren; men det är ej så allmänt, och drickes sällan af de förnämare. Rödt Franskt Win brukas här mäst; hwitt ock ibland. Bägge drickas antingen obemängda eller ock med watten utblandade. Häraf kan finnas, hwad wackra penningar eller deras wärde gå årligen härifrån til Frankrike för denna wara; emedan inga Winrankor, at göra någorlunda smakligt Win utaf, kunna kommä fort i Canada. Menige man låter nöja sig med bara watten. At brygga dricka af malt har ännu icke kommit här i bruk, och äppelträgårdarne hafwa icke ännu hunnit i det tilstånd, at däraf kan fås Cider. Någon enda Ståndsperson, som ägde någon stor trägård, kunde wäl af äpplen pråßa något Cider; men det war allenast at hafwa som en raritet. De förnämare här, som sålunda från första barndomen want sig med Win, må mycket illa i krigstider, när skeppen, som skola föra Win hit från Frankrike, blifwa på wägen af fiendteliga kapare borttagne. Wid slutet af sista krig, gafs i Canada för en Barrique Win 250 Francs, ja ända til 100:de ècus, och man war ändock näppeligen i stånd at få det.

Priser på åtskilliga waror war här denna tiden, som följer, hwilket jag förskaffade mig af

de förnämsta handlande härstädes: En Häst, medelmåttig 40 Francs, och däröfwer; en god Häst 100 Francs, och däröfwer. En Kö nu 50 Francs; men man mins, när man fått den för 10 écus. Et Får kåstade nu 5 eller 6 Livres; men förledit år, då all ting war dyrt kostade det 8 eller 10 Livres. Et årsgammalt Swin 15 Francs, som wäga 200 til 150 Livres. Herr Handelsman de Couagne sade sig sett et swin hos Willarna, som wägt 400 Livres. En Höna 10 eller 12 Sols stycket. En Kalkon 20 Sols stycket. Hwete, en minot däraf kåstade förledit år en écus, men nu 40 Sols. *Mays*, säljes altid til samma pris som Hwetet; emedan här finnes litet däraf, och det behöfwes alt för dem, som resa at handla med Willarne. Hafre, en minot kostar ibland 15 til 20 Sols; men deße senare åren 26 til 30 sols. Ärter säljes altid til samma pris som Hwete. Smör en Livre gemenligen 8 eller 10 Sols, men förledit år, ända til 16. Ägg et dußin gemenligen 3 Sols, men nu 5. Ost göres ej på denna orten, icke eller föres någon hit at försäljas, utan den de förskrifwa. En Watten-*Melon* kostar gemenligen 5 eller 6 Sols; men om han är stor, 15 til 20.

Manufacturer woro ännu ej här uprättade. För hända Frankrike wil sielft hafwa winsten däraf. Imedlertid mådde i krigstider både Canadenserne sielfwe, och deras allierade Willar ganska illa därigenom.

Giftermål sker här sålunda: de som wela äkta hwarandra, böra hafwa hwardera sina föräldrars samtycke; dock om föräldrarne enwist, utan giltig orsak, sätta sig emot, kan domaren gifwa

Contrahenterne lof at gifta sig. Eljest då en man hunnit til 30 år och en flicka til 26, kunna de gifta sig när de wela, utan at tarfwa föräldrarnas tilstånd. De gå allenast til Prästen, som lyser för dem på samma sätt som hos oß 3 Söndagar i rad uti Kyrkan, och då intet klagomål kommer imellan, wigas de därefter af Prästen uti Kyrkan i flere eller färre personers närwaro, alt som de sielfwe wela. Prästerne tillåta ej gerna wigselen förrättas hemma.

Den 29 September.

Sedan rägnet stannat, reste jag efter middagen ifrån Staden til SW. ändan af ön Montreal, dels at få se landet, och folkets hushållning, dels at samla frön af hwarjehanda trän och örter. Näst utan för staden lågo nog behagelige stora fält, som fordom warit åker, men woro nu lagde til betesmark: åt NW. syntes det höga berget Wäster om Montreal, som är fruktbärande och fullt med åkrar och trägårdar från foten ända up til toppen. På SO. sidan lopp S. Laurence flod, som här war ganska bred, på hwilkens andra sida wiste sig stora fält af åkrar och ängar, samt wackra hus af sten, som lyste hwita på långt håll. Sköna åkrar woro på alla sidor. Mycket långt ifrån, åt SO. syntes så wäl de bägge höga bärgen, hwilka ligga wid Fort Chamblais, som några andra wid Sjön Champlain, de där skulle öfwer all den andra skogen och marken. I öfrigt woro deße betesmarker nog upfyllte med större och mindre gråstenar, hwaribland infant sig stundom någon swart kalksten. Wid paß en Fr. mil från staden började landswägen följa sidan af Elfwen

wen, som lopp på wänstra handen, och på den högra war landet öfwer alt upodladt och bebodt, den ena gården ungefär 3, 4 eller 5 arpens ifrån den andra. Elfsbackarne woro merendels höge och tämmeligen brante, bestodo af mull, och nedanför dem fullt med kläppur, samt stycken af den swarta kalkstenen. Par Fr. mil från staden blef wattnet i Elfwen ganska strömt, samt här och där stenigt: somligstäds gingo af strömmen stora böljor, dock måste de, som skulle med båt färdas up til södra delen af Canada, arbeta sig up för deßa forsar.

Wäderqwarn. Näst utan för staden woro par styckeн Wäderqwarnar. De woro så byggde, som alla andra jag sett här i landet, nämligen, at huset war rundt, upmuradt af sten; kuren ofwanpå, hwari hjulstocken satt, af trä, och kunde wridas omkring. Wingarnas skaft, och grenar eller twärträn af trä; men i stället för tunna bräd-spjälor til wingar, woro de här öfwer alt af lärft, som togs bårt så snart det war utmalit, och sattes dit igen, då de wille hafwa qwarnen at gå.

Stugorne på hela denna kanten woro mästadels byggde af sten, dels af den swarta kalkstenen, dels af andra stenar, som funnos i någden. Taket täckt med spån; somligstäds ock med halm. Röstet altid högt och brant. Uthusen mäst altid af trä: wäggarna altid af upresta bjälkar och skarfningar imellan, just på samma sätt, som brukas ned i Wästergyllen, och finnas afritade i min *Bohuslänska Resa p.* 260. Taken nästan altid af halm.

Åkerbruket war här, sanningen at säga, nog uselt. En och hwar hade sin åker delt i 2 delar,

hwar-

hwaraf då den ene war i säde, lämnades den andra i träde. Trädet upplögdes nu som bäst, som dock endast skedde en gång om hösten. Om följande wären plögdes det ej, utan endast harfwades, sedan säddes, och åter harfwades. Jag har förr nämnt, at här brukas ej Höst-säde, utan alt sås om wåren, både Hwete och andra Sädes-arter. Den åker, som här om wåren blef sådd, och samma sommar mot hösten blef skuren, upplögdes ej den hösten, ej eller därpåföljande wår och sommar någon gång, utan alt ogräs, som boskapen ej åt up eller nedtrampade, fick stå och wäxa i all frihet, och sades böra så stå til föda för kreaturen. Följande hösten, nämligen et helt år efter skörden, plögdes han åter, så at åkren här på 2 års tid plögdes endast en gång. Åkrarne sågo ock öfweralt ut efter ansningen. Den åker, som detta år warit besådd med Hwete eller annan säd, war nu så full med gräs-arter (graminibus) och andra gräs, at sedan säden war afskuren, såg han ut nästan som en äng, och ännu mera fick han det utseende hela följande året; i synnerhet mot hösten; då det för mig, såsom främmande, war ogörligt, at kunna se och weta, det en sådan Jord säddes hwart annat år, utan jag hade tagit alt för en utmark och linda, som i flera år legat obrukad. Plogen war ock mycket obäklig. Han drogs af 3 par dragare, näml. et par hästar främst, och 2 par oxar bakom. En person körde dragterna, och en höll i plogen.

Willa Foglar, som Gäß och Änder, började nu at flytta härifrån til de södra orter, och flögo i stora hopar.

Den

Den 2. October.

De 2:ne föregående och denna dag anwändes måst til fröns samlande och Botaniska Observationer.

Kölden, som war förleden natt, gjorde stor ändring på en del trän och örter. Walnötträden af alla slag fälte nu i myckenhet sina löf. På Urtica divaricata blefwo bladen så bårtfrusne, at ej et enda war oskadt, utan alla utdödde. Löfwen på Americ. Linden woro nog skadde. Uti kryddgårdar woro bladen af alla slags Pumpor aldeles bårtfrusne; men Bök, Ek och Biörk syntes ej det ringaste gifwit sig härwid. Marken war om morgonen snöhwit af rimfrost, och på gyttioga ställen war så hårdt tilfrusit, at det måst höll at gå på; isen på wattupußar war af 1½ lin. Geom. tiocklek.

Oenothera biennis wärte nog allmän på öpna skogsbackar och trädes-åkrar: en gammal Fransos, som följde mig at samla frön, trodde sig ej kunna nog berömma den emot huggsår, til hwilka den sades brukas så, at färska bladen gnuggas eller kroßas sönder, och läggas på såret.

Soeurs de congregation woro en art andeliga Fruentimmer, dock skilde från Nunnorna. Deße Soeurs bodde icke uti något Kloster, utan hade hus bygde för sig antingen uti Staden eller på Landet. Deße gingo ut hwart de wille, kunde ock gifta sig, om dem sådant tilböds och dem behagade; dock sades, at sådant sker mer än sällan. På åtskilliga ställen ute på landet bodde 2 eller flere af deßa systrar, och woro deras hus gemenligen bygde när wid någon Kyrka, gemenligen så, at på ena sidan om Kyrkan war Prästgården, och på den andra Systrarnas hus. Deßas göromål

war,

war, at underwisa unga flickor uti deras Christendoms stycken, at lära dem läsa, och ibland skrifwa; dessutom at lära dem sy, söma och arbeta allahanda, som hörer til de stycken et Fruentimmer anstår. De förmögnare satte sina döttrar, at wistas hos dessa Systrar en tid: de hade här mat, kammare, säng, underwisning med mera hwad de behöfde, dock alt mot en hederlig betalning. Det allmänna huset, hwari desse Systrar bodde, och hwarifrån de sändes ut til landet, war uti Montreal; när en flicka wille blifwa antagen uti dessa Systrars antal, måste hon förut erlägga til samma Samfund en ansenlig utgift, den somliga påstodo bestiga til 4000 Livres; men sedan kunde hon hafwa sit hederliga uppehälle så länge hon lefde.

La Chine kallas en wacker Socken belägen 3 Fr. mil SW om Montreal, dock på samma ö, tätt wid Laurentii flod. Gårdarne ligga på wanligt sätt längs efter elfs-backen, wid pass 4 eller 5 arpens imellan hwarandra. Här war en wacker Kyrka af sten med et litet torn på: orten war eliest mycket behagelig. Den sades fått sit namn däraf, at då den bekante *Monsieur Salée* war här, som sedan blef så olyckeligen mördad af sina egna längre in i landet, war han mycket nyfiken, at finna up en genwäg til China genom S. Laurentii flod. Han talade då ej om annat, än denna genwäg til China; men som projectet til den ena af hans resor i denna undersökning af någon händelse blef til intet wid hans ankomst til denna orten, så at han den gången ej kom närmare til China, fick denna orten såsom genom skämt detta namnet.

Om aftonen reste jag tilbaka til Montreal.

Den

Den 5. October.

Landets Regering. — General-Gouverneuren i Quebec är den förnämsta i Canada, som hafwer at befalla öfwer alla de andra. Näst honom är Intendenten i Quebec; så Gouverneuren i Montreal, och därnäst Gouverneuren i Trois Rivieres. Intendenten i Quebec har ganska stort wälde, och näst til General-Gouverneuren. Han gifwer ut alla Kronans penningar, är Præses uti Finançen och Justitien här i landet: dock står han på wißt sätt under General-Gouverneuren; ty om han icke wil utgifwa penningar, eller göra annat, som tyckes höra til hans syßla, kan General-Gouverneuren gifwa honom ordres därtil, at göra det; och då måste han lyda; men kan dock hemskjuta saken til Frankrike til Ministeren, at sedan undersökas. Uti hwar och en af hufwudstäderna är Gouverneuren den förnämsta, så en Lieutenant-General, därnäst Majoren, så Capitainerne. Det är General-Gouverneuren, som gifwer de första ordres til alt hwad af särdeles wärde skal utföras. När General-Gouverneuren kommer til Montreal eller Trois Rivieres, stannar gemenligen de där boende ordinaira Gouverneurers Commando; ty General-Gouverneuren förer commando sielf hwar han wistas. Han reser gemenligen en gång om året up til Montreal, och det mäst om wintren. När han är bårta från Montreal, förer Lieutenant-General Regeringen därstädes. När Ceneral-Gouverneuren dör, eller reser bårt til Frankrike, innan en annan kommer i stället, måste Gouverneuren i Montreal resa ned til Quebec, at föra hufwud-regeringen öfwer hela landet, tils någon ny General-

Gou-

Gouverneur blifwer förordnad; och då Gouverneuren i Montreal reser ifrån sit höfdinge-döme, förer Stads-Majoren i Montreal regeringen i dess ställe. Hwart år kommer från Frankrike til Canada åtminstone et, om ej flere af Konungens skepp. Orsaken til deras årliga hitresa är, at föra hit recrüter i stället för det manskap här i landet, som antingen blifwit döde, eller fått lof at gifta sig samt lämna soldat-wäsendet och blifwa bönder, eller för sådana, som fått tilstånd, at resa tilbaka hem til Frankrike. Det är näppeligen något år, då icke sålunda blifwer hitsändt 100 eller 150 man til detta landets besättande med folk. Wid samma tilfälle öfwersändes äfwen hit en hop sådana, som blifwit befundne hafwa infört contraband Waror til Frankrike. Desse dömdes fordom til Galejorna; men nu sändas de til Colonierna, och så snart de komma hit öfwer, äro de frie, och få utwälja hwad lefnadssätt de wela; men hafwa ej tilstånd, at någonsin resa tilbaka til Frankrike igen, utom en synnerlig Konungens nåd. Äfwen hitföres på Konungens skepp en hop köpmans Waror, dem Konungen köpt, at här delas ut åt Indianerna och andra wid wissa tilfällen. Inwånarena i Canada betala ännu så godt som intet til Konungen; dock gjordes här någon början år 1748, nämligen, at de sedan den tiden måste betala 3 pro Cent för alt, hwad som från Frankrike blefwe af handlande hitfört at försäljas. Äfwen måste de från besagde tid betala til Kronan et wisst för alt af skinnwaror, som föras härifrån til Frankrike; men för det, som föres härifrån til någon af Franska Colonierne, eller därifrån hit, betales intet. Från alla

Fran-

Franska orter och Colonier sades handlande haf- wa frihet at sända sina skepp med waror hit, och likaledes hade köpmännerne i Quebec frihet, at föra sina waror til hwad ort i Frankrike och hwad Fransk Colonie de wille; men gemenligen hafwa köpmännerna i Quebec få skepp, emedan folket här i landet är ganska dyrlegt, hwarföre de handlande i Frankrike sielfwe sända sina waror hit. De Städer i Frankrike, från hwilka i synnerhet drifwes handel på Canada, äro Rochelle och Bourdeaux förnämligast; men ock från Marseille, Nantes, Hävre de Grans, S:t Malo, och andra. Konungens skepp, som hwart år föra hit waror och annat, komma antingen från Brest eller Rochefort. De Handlande i Quebec sända dock sielfwa något skepp med mjöl, hwete, ärter, träwaror &c. til Franska öarna i Westindien. Murarna omkring Montreal blefwo ungefär wid år 1738 bygde på Konungens kostnad; men med det förbehåll, at staden skal småningom sielf betala til Konungen hwad de kostat: nu betalte staden årligen därpå 6000 Livres til Kronan, hwaraf Prästerna i Staden betalte 2000 Livres, och de öfriga gåfwos af de andre inwånare. Uti Quebec har Konungen på egen kostnad låtit updraga murarna, och icke betungat inwånarena därmed, emedan de deßutom hafwa tull sig pålagd. Bäfwerhandeln hörer allena Indianska Compagniet i Frankrike til, och får ingen annan, än deras betjenter, här idka den samma; men med andre skinnwaror har en och hwar frihet at drifwa handel. Up i landet äro åtskillige orter hos Willarna, där Fransoserna hafwa sina nederlags platser för sina waror, hwilka orter här kallas *les Postes.* Konun-

gen håller gemenligen inga andra Fåstningar i Canada, än Quebec, Fort Chamblais, Fort S:t Jean, Fort S:t Frederic, Montreal, Frontenac och Niagara; de andre orter höra til handlande och Private. Konungen drifwer sielf handel i Niagara. En och hwar, som wil, får ej resa, at drifwa handel hos Wildarna, utan han måste förut hafwa fullmagt och tilstånd därtil af General Gouverneuren. Detta tilstånd fås ej til skäncks, utan en måste betala därföre mer eller mindre, alt som orten är mer eller mindre drägtig. En köpman, som sänder ut en båt med 4 eller 5 man, lastad full med allahanda waror, måste betala för tilstånd at utsända en sådan båt 5, til 600 Livres; ja, här finnas ställen, för hwilka en är nödsakad at gifwa ända til 1000 Livres. Ofta kan en ej få Permission, ehuru mycket han ock bjuder; orsaken är, at General-Gouverneuren, som skal gifwa Permission, och som sielf får deße penningar, har lämnat eller wil lämna en sådan post åt någon af sine wänner eller anhörige. General-Gouverneuren får wäl deßa penningar, dock är den seden, at han skal lämna halfparten däraf til de fattige; men om det samma altid så noga efterföljes, är obekant.

Religion i Canada war öfwer alt den Påfwiska. Ingen annan blef här told. Det sades ock nästan af alla härwarande, som wistats uti Frankrike, at folket i Canada af bägge könen äro starkare intagne för denna Religion och ifrigare i den samma, än någonsin i sielfwa Frankrike. Ingenstäds kunde de gå flitigare i Kyrkan än här, fast de ej förstodo 10:de delen af det Prästen sade;

eme-

emedan nästan all Gudstjensten förrättades på Latin. Jag har förut p. 314 och 315 nämt om, huru ifriga qwinfolken och menige man härstädes war, at läsa sina böner på Latin, fast de ofta ej förstodo et ord af hwad de läste, och icke kunde begripa det ringaste af det de hörde. Det tyckes at mäst all Gudstjensten war här för mycket et o[illegible] operatum, och sattes nästan allena uti det, [illegible] war utwärtes. Den mästa delen af Gudstjensten i Kyrkan bestod i böners läsning. Alla böner woro på Latin: de lästes för Församlingen af Prästerna fram i Choret, och det med en sådan hastighet, at ock den, som stod längst fram i Kyrkan närmast dem, och som förstod Latinska språket, så wäl som de, kunde nästan ogörligen, ehuru han med all flit lade öronen til at gifwa akt, åtskilja det ena ordet från det andra, och weta hwad Prästen läste. Jag kunde endast då och då så reda på något ord, men ej på hela meningen. Den enfaldiga kunde då omöjeligen begripa något, och hafwa nytta däraf. Af den aldrafärdigaste i Latinska språket kunde ogörligen wid et sådant skenande mer än i fyrspräng wid bönernas framförande hafwa tankarna tilhopa och bedja med andakt. Ja, detta sista har warit ogörligit för Prästerna sjelfwa. Predikan förrättades dock på modersmålet Fransöskan, men alla språk ur den H. Skrift sades först på Latin utur Vulgata; dock uttyddes de strax på Fransöska. En ting war roligt: ehuru de andelige här förrättade dageligen nästan all Gudstjensten på det Latinska språket, och ehuru de dageligen utur det Latinska Breviario läste wissa stycken, så hade dock största delen af dem nog swårt at tala Latin; hwilket lärer kommit däraf,

at i waaligt och werldsligt tal förekomma åtskilliga ord, som nästan aldrig förefalla i deras Kyrkoböcker. Eljest war här öfweralt brukeligt både i städer och på landet, at om mornarna, då en stigit up, och i synnerhet om aftnarna, då en just wille gå och lägga sig, en och hwar föll för sig sielf wid sängen på knä, och i tysthet läste sina böner; men om det skedde på Latin eller Fransöska, wille jag icke wara så frågwis at göra mig underrättad om. Ehuru jag med flit gaf akt, blef jag dock aldrig på mina resor här i Canada warse Bibeln i något hus, hwarken på Fransöska eller Latin, då jag endast undantager de andelige af mankönet; men andre Fransöska eller Latinska böneböker såg jag på somlige ställen i gårdarna; dock woro nästan i dem flere böner til Jungfru Maria, än til den Store GUDEN. Om den flit Patres Jesuiterna anwända wid Indianernas omwändande, det myckna beswär de måste utstå därwid m. m. är omtalt förut p. 356.

Wid de följande af mig gjorda *Meteorologiska Observationer* har jag ej annat at påminna, än hwad förut är omnämt i andra Tomen p. 236 och följande samt p. 525. Wid de åter af Herr *Joh. Bartram* anstäldte Meteorol. Observat. får jag lof at nämna, det jag litet för min afresa från Philadelphia til Canada, anmodade honom, at under min frånwaro hålla desa Observationer; emedan jag för flera orsaker skul, omnämde förut Tomen 2 p. 236 och följande, war ganska angelägen, at få weta huru stark wärman om sommaren war där på orten, m. m. Til den ändan lämnade jag åt honom den ena Thermometern,

och

och underwiste honom, huru den borde rätt anställas: han war då så god, och efter min begäran upskref Thermometerns högd, m. m. på sin gård, belägen 4 Ängelska mil från Philadelphia åt Söder. At han ej utsatt timan, då de blifwit gjorde: utelämnat ibland wind och wäderlek: ej utmärkt windens styrka, m. m. bör ursäktas; emedan han, som en Landtman, ej kunde så hinna därmed; och ingen så tilförlitelig kunde jag på den orten få. Hans Observationer äro införde ord från ord, endast öfwersatte på Swenska. Däraf kan ses, hurudana Pensylvaniska somrarne äro til sin hetta.

1749 *Januarius.*

Dag.	*Kl.*	*Therm.*	*Vind.*	*Väderlek.*
1.	7½. f. 2. e.	07. 0. 4. 0.	NW. 0. 0.	Klart.
2.	7½. f. 2. e.	04. 5. 5. 5.	WNW. 1. 1.	Klart och Mulit skiftewis.
3.	7½. f. 2. e.	2. 0. 2. 0.	NW. 1. 1.	Mulit.
4.	7½. f. 2. e.	02. 0. 11. 0.	W. 1. 1.	Klart.
5.	7½. f.	03. 0.	W. 0.	Klart.
6.	7½. f. 2. e. 5. e.	03. 0. 14. 5.	W. 0. 0. NW. 3.	Klart. om afton sent mulit, Snö och urwäder.
7.	7½. f. 2. e.	01. 0. 3. 0.	WNW. 1. 1.	Småmulit.
8.	7½. f. 2. e.	04. 0. 8. 0.	WNW. 1. 1.	Klart.
9.	7½. f. 2. e.	03. 0. 8. 0.	WNW. 1. 1.	Morgonrodnad. Mulit; afton starkt rägn.
10.	7½. f. 2. e. 4. e.	15. 0. 2. 0. 01. 0.	S. 2. W. 4. W. 4.	Mulit med rägnskurar; om afton småläde Snö; kl. 9 f. WSW. 3. kl. 11. f. SW. 4. kl. 2. e. W. 4.
11.	7½. f. 2. e.	03. 0. [illegible] 0.	WNW. 3. 3.	Mulit.
12.	7½. f. 2. e.	04. 0. 01. 5.	WNW. 3. NW. 2.	Klart.
13.	7½. f. 2. e.	07. 5. 03. 0.	WNW. 2. 2.	Klart. Mulit.
14.	7½. f. 1. e.	05. 5. 02. 0.	WNW. 1. 1.	Mulit och snö h. d. föll til 3. twärfingers högd.
15.	7. f. 2. e.	07. 0. 3. 0.	WNW. 0. 0.	Klart.
16.	7. f. 2. f. 2. e.	08. 9. 09. 0. 08. 0.	NW. 3.	Natten förut WNW. 4. h. d. klart.

Dag.	*Kl.*	*Therm.*	*Vind.*	*Väderlek.*
17.	7. f. h.e.m.	011.0. 09.0.	NNO. 0. 0.	Mulit; Snögade h. d. och följ. natt.
18.	7.f. 10.f.	012.0. 011.0.	NW. 1 1.	Mulit, och snögade f. m. e. m. klart; Therm h. e. m. 011. 0. et qwarters hög snö på marken.
19.	7.f. 1.e.	015.5. 010.5.	W. 1. 1.	Klart.
20.	7.f. 2.e.	012.5 07.0.	W. 1.	Klart.
21.	7.f. 3.e.	022.0. 03.0.	WNW. 0. W. 1.	Klart.
22.	7.f. 2.e.	05.0. 01.0.	W. 1. 1.	Klart. Mulit.
23.	7.f. h.e.m.	010.0. 3.0.	WNW. 1. 1.	Klart. om aftonen en mycket stor ring kring månen.
24.	7.f. 2.e.	01.0. 4.0.	NNO. 0. NO. 0.	Mulit; föll snö h. d.
25.	7.f. 2.e.	00.0. 4.0.	WNW. 0. W 0.	Klart.
26.	7.f. 2.e.	013.5. 1.0.	WNW. 1. 1.	Klart. Mulit; kl. 3 e. m. började snöga.
27.	7.f. 2.e.	07.0. 00.0.	W. 1. 1.	Klart: om afton ring kring månan.
28.	7.f. 3.e.	01.0. 4.0.	WNW. 1. 1.	Mulit; snögade måst h. d.
29.	7.f. 3.e.	05.0. 03.0.	NNO. 1. 1	Klart.
30.	7.f. 3.e.	013.0. 4.0.	WNW. 1. 1.	Klart. om afton ring kring månan.
31.	7.f. 3.e.	04.0. 8.0.	WNW. 1. 1.	Klart. om afton ring kring månan.

Dag.	Kl.	Therm.	Vind.		Väderlek.
1.	7.f. 1.e.	03. 0. 11. 0.	WNW. W.	1. 1.	Klart. om afton ring kring månan.
2.	7.f. 2.e.	5. 0. 16. 0.	WNW. W	0. 0.	Klart.
3.	7.f. 2.e.	00. 0. 19. 5.	W.	0. 0.	Klart.
4.	7.f. 2.e.	5. 5. 11. 0.	W. 4.e. NNO.	0. 2.	Mulit. kl. 10. e. NNO. 2, samt snögade och urwäd.
5.	7.f. 1.e.	06. 0. 03. 0.	NNW. NW.	2. 2.	Klart.
6.	7.f. 2.e.	010. 5. 5. 0.	NW. WSW.	0. 1.	Natten förut smälde i knutarna. morgonrodnad; klart h. d. kl. 7 f. NW. 0. kl. 9. WNW. 1. kl. 11. W. 1. kl. 2. e. WSW. 1.
7.	7.f. 2.e.	01. 0. 1. 0.	NNO. NW.	1. 1.	Mulit. Klart. kl. 7. f. NNO. 1. kl. 9. N. 1 kl. 10. WNW. 1. kl. 12. f. NW. 1.
8.	7.f. 2.e.	09. 0. 7. 0.	NW. W.	0. 1.	Klart.
9.	7.f. 3.e.	03. 0. 16. 0.	W.	1. 1.	Klart.
10.	7.f. 1.e.	7. 0. 19. 0.	W. SSW	1. 4.	Mäst klart. En faselig storm hela följ. natten med rägn.
11.	7.f. 1.e.	9. 0. 11. 0.	SSW.	2 2.	Klart; mot afton rägn. om afton en lysna som nordsken i SW.
12.	7.f. 1.e.	4. 0. 10.0.	SSW.	3. 3.	Klart: om afton kl. 9. en lysna likt swagt nordsken i SW.
13.	7.f. 3.e.	2. 0. 5. 0.	WNW. NW.	2. 2.	Mulit. Klart.
14.	7.f. 3.e.	06. 5. 02. 0.	NW. WNW.	1. 2.	Klart. Stödmolm.
15.	6¾. f. 2. e.	010. 5. 03. 0.	NW. WNW	1. 2.	Klart. kl. 8 om afton Nordsken.
16.	6¾. f. 2. e.	013. 0. 00. 0.	NNW. NW	0. 1.	Klart.

Dag.	*Kl.*	*Therm.*	*Vind.*	*Väderlek.*
17.	6½.f. 2.e.	02.0. 00. 0.	WNW.1. W. 1.	Mulit med snögande; men helafe. m. rägn.
18.	6½.f. 2.e.	2.0. 00. 0.	WNW.1. NNW 1.	Mulit.
19.	6½.f. 2.e.	03.0. 01. 0.	NNO.2. 2.	Mulit; rägn blandad med isbark och hagel föll hela dagen.
20.	6½.f. 2.e.	1.5. 4. 5.	NW.1 1.	Mulit.
21.	6½.f. 2.e.	00.8. 4.0.	NW.0. NNO 1.	Mulit. En qwarnfors belägen en Ängelsk mil SSO från där wi bodde hördes kl. 5 f. mot all wanlighet starkt susa, ehuru det war hel lungt; kl 10 f. m: började rägna, warade h. d.
22.	6½.f. 2.e.	3.0. 3. 5.	WNW.2. 2.	Klart.
23.	6½.f. 4.e.	06.0. 4. 0.	W.2. 2.	Klart. började tjockna kring Solen
24.	6½.f. 3.e.	4.0. 10. 0.	SSW.1. W. 1.	Mulit.
25.	6.f. 2.e.	3.0. 1.	WNW.0. 0.	Klart och mulit skiftewis.
26.	6.f. 3.e.	012.0. 02. 0.	NNW.1. 1.	Klart; om afton mulit; kl. 8. e. m. stor ring kring månan och molnen i S. hel röda.
27.	6.f. 3.e.	04.0. 01. 0.	N.2. 2.	Mulit; Snö och urwäder f. m. men kl. 4. e. m. klart.
28.	6.f. 3.e.	04.5. 03. 5.	NW.4. WNW. 4.	Strömoln.

Dag.	*Kl*	*Therm.*	*Vind.*	*Väderlek.*
1.	6.f. 3.e.	09.0. 01. 5.	WNW. 2. 2.	Klart; om afton sor ring kring Månan.
2.	6.f. 4.e.	06.0. 2. 5.	NW. 2. 2.	Klart; om afton en swag ring kring månan.
3.	6.f. 2.e.	04.0. 6. 5.	NW. 1. S. 1.	Klart; e. m. mulit; kl. 8. e. m. molnen i SW. hel råda; kl. 9. började snöga.
4.	6.f. 2.e	0.5. 7. 0.	OSO. 1. S. 1	Mulit; om afton starkt rägnande.
5.	6.f. 2.e.	4.0. 11. 0.	W. 1. 3.	Mulit och klart skiftewis; föll. natt lugnt.
6.	6.f.	4.0.	W. 2.	Klart
7.	6.f. 2.e.	00.0. 8. 0.	WSW. 1. 1.	f. m. mulit och klart skiftewis; e. m. klart; mulit, åskedunder och rägnande skiftewis.
8.	6.f. 3.e.	2.0. 20. 0.	WNW. 0. WSW. 2.	Klart; kl. 8. e. m. syntes i SW en så kallad Snö-eld, se förut p. 39
9.	6.f. 3.e.	5.0. 13. 5.	N. 1. 1.	Klart. Mulit; kl. 8. e. m. Snöeld i SW.
10.	6½.f. 2.e.	5.0. 6.5.	SSO. 1. SO. 1.	Mulit; Snöglopp h. d. och föll. natten
11.	6.f. 3.e.	9.0. 14. 0.	SSO. 1. W. 1.	Mulit och starkt rägnande f. m. halfklart e. m.
12.	6.f. 3.e.	9.0. 15. 0.	NNW. 0. ONO. 0	Töknigt om morgon; kl. 10. blef halfklart; mot afton mulit och rägn.
13.	6.f. 2.e.	9 5. 8.0.	NNO. 2. 10. f. N 3.	Mulit och starkt rägnande; kl. 4. e. klart.
14.	6.f. 3.e.	4.0. 10. 0.	WNW. 2. 2.	Klart.
15.	6.f. 3.e.	00.0. 13. 0.	WSW. 0. W. 2.	Klart; mot afton mulit.
16.	6.f 3.e.	2.5 01. 0.	NNO. 3. 3.	Snö och wärsta urwäder h. d.

Dag.	Kl.	Therm.	Vind.	Väderlek.
17.	6.f. 3.e.	01.0. 5.0.	NW. 2. 2.	Mulit; kl. 8. f. klart.
18.	6.f. 3.e.	02.0. 4.0.	WSW. 0. W. 2.	Klart; marken nu öfwertäckt med snö.
19.	6.f. 3.e.	02.0. 6.0.	WNW. 1. NW. 2.	Klart.
20.	6.f. 3.e.	05.5. 11.5.	W. 0. SW. 1.	Klart; mot afton mulit.
21.	6½.f. 3.e.	2.0. 14.5.	SSO. 0. 0.	Mulit; då och då rägn.
22.	6.f. 3.e.	10.0. 19.5.	SSO. 0. 0.	Mulit.
23.	6.f. 3.e.	15.0. 19.0.	SSO. 1. 1.	Starkt rägnande.
24.	6.f. 3.e.	8.0. 15.0.	SW. 1. 1.	Klart.
25.	6½.f. 3.e.	6.5. 11.0.	WNW. 3. 3.	Klart. Strömoln.
26.	6.f. 3.e.	00.0. 11.0.	WNW. 2. SW. 2.	Klart. Strömoln; kl. 8. e. m. en så kallad Snö-eld i SW. wid horiz.
27.	6.f. 3.e.	3.0. 9.0.	WNW. 1. 1.	Klart.
28.	6½.f. 3.e.	3.0. 12. 0.	S. 1. 11.e. NNW. 3.	Rägn h. d. och mäst följ. natt.
29.	6.f. 2.e.	1.0 6.0.	NNW. 3. 2.	Klart.
30.	6.f. 2.e.	03.0. 4.0.	O. 1. SO. 1.	Klart; middagstid blef mulit, började snöga och yra, räckte in på natten, då det wändes i rägn.
31.	6½.f. 3.e.	5.0. 14. 0.	N. 1. 1.	Mulit.

Dag.	Kl.	Therm.	Vind.	Väderlek.
1.	6. f. 3. e.	5.5. 3.5.	NNO. 1. O. 1.	Rägn f. m. men e. m. och föll. natt isbark och snö med mycket ljungande och Thordön.
2.	6. f. 3. e.	0.5. 0.5.	NNO. 1. 1.	Snögande och isbarks fallande måst h. d.
3.	6. f. 3. e.	02. 0. 9.0.	NW. 1. 2.	Klart.
4.	6. f. 3. e.	02.0. 16.0.	W. 1. 1.	Klart.
5.	6. f. 3. e.	00.5. 19.0.	N. 1. SW. 1.	Klart; Solen syntes ganska röd wid nedgången.
6.	6. f. 3. e.	4.0. 23.0.	SW. 1. 1.	Klart.
7.	6. f. 3. e.	13.0. 24. 0.	S. 2. 2.	Klart; e. m. började mulna; kl. 7. e. rägn, warade in på natten.
8.	7. f. 3. e.	9.0. 13. 0.	NW. 3. 3.	Strömoln.
9.	6. f. 3. e.	2.0. 7.0.	N. 1. 1.	Mulit och klart skiftewis; mot afton började snöga, fortfor in på natten.
10.	7. f. 3. e.	2.5. 6.5.	NO. 1. 1.	Mulit; kl. 12. f. m. rägn, warade in på natten.
11.	6. f. 3. e.	5. 0. 9. 0.	NO. 1. 1.	Rägn måst h. d.
12.	6. f. 2. e.	2.0. 13.0.	WNW. 2. 2.	Klart; e. m. molnit med hagel och rägn.
13.	6. f. 2. e.		NW. 2. SW. 1.	Klart. Mulit.
14.	6. f. 2. e.		O. 1. 1.	Mulit; kl. 8. klart; mot afton mulit.
15.	6. f. 2. e.		O. 1. 1.	måst Klart.
16.	6. f. 2. e.	6. 5. 13. 5.	WNW. 2. 1.	Klart.
17.	6. f. 3. e.	7. 0. 16.0.	S. 1. SW. 1.	Klart och mulit skiftewis. Rägn.

Dag.	Kl.	Therm.	Vind.	Väderlek.
18	7. f. 3. e. m.	6.0. 18.0.	N. 0. NW. 3.	Klart.
19.	5½. f 3. e.	2.0. 20.0.	NNW. 0. W. 2.	Klart.
20.	6. f.	2.0.	SW. 0. 0.	Stark rimfrost om morgon; klart och ganska hett h. d.
21.			SW. 1.	Klart med Solrök.
22.	5. f. 3. e.	13.0. 23.0.	S. 0. 0.	mäst Klart.
23.	5½. f. 3. e.	11.0. 25.5.	W. 1. 1.	Klart.
24.	6. f. 3. e.	12.0. 22.0.	S. 1. 1.	Mulit; duggregn då och då.
25.	6. f. 3. e.	18.0. 24.0.	S. 0. 0.	Rägn natt. föruт, och ofta om dagen; om afton åska och ljungande.
26.	6. f. 3. e.	18.0. 30.0.	W. 1. 1.	Klart.
27.	6. f. 3. e.	17.0. 25.0.	W. 2. 2.	Klart.
28.	6. f. 3. e.	7.0. 24.0.	W. 0. 0.	Klart.
29.	6. f. 3. e.	7.0. 17.0.	N. 2. O. 2.	Klart.
30.	5. f. 3. e.	3.0. 15.5.	O. 1. S. 0.	Strömoln.

Dag.	*Kl.*	*Therm.*	*Vind.*		*Väderlek.*
1.	4.f. 3.e.	01. 5. 18. 5.	S. SW.	0. 1.	rimfrost om morgon; Klart
2.	5.f. 3.e.	1. 0. 28. 0.	W.	1. 1.	Klart.
3.	5½.f. 3.e.	4. [illegible] 27. 5.	W.	1. 1.	Klart.
4.	5.f.	10. 0.	W.	1.	Klart.
5.	5.f. 3.e.	13. 0. 27. 0.	S.	3. 3.	Strömoln.
6.	5.f.	14. 5.	N.	0.	Klart.
7.	5.f.	13. 0.	N.	0.	Halfmulit.
8.	5.f.	4. 0.	N.	0.	Klart.
9.	6.f. 3.e.	14. 0. 14. 0.	S.	1.	Rägn måst h. d.
10.	6.f. 3.e.	13. 5. 16. 0.	SSW	0. 0.	Rägn då och då.
11.	6.f. 3.e.	12. 0. 28. 0.	WSW.	0. 0.	Klart.
12.	6.f. 3.e.	13. 0. 20. 0.	WNW.	2. 2.	Klart.
13.	5.f. 3.e.	9. 0. 18. 5.	NW.	1. 1.	Klart.
14.	5.f.	00. 5.	NW.	0.	Klart.
15.	5. f. 3. e.	9. 0. 20. 0.	SSW	2. 2.	Mulit. Rägn.
16.	5. f. 4. e.	17. 0. 23. 0.			Mulit.
17.	5. f. 3. e.	20. 0. 24. 0.	S.	1. 1.	Rägn då och då h. d. om afton mycket blixtrande.
18.	5. f.	13. 0.			Klart.

Dag	Kl.	Therm.	Vind.	Väderlek.
19.	5.f.	17. 0.	W. 2.	Klart.
20.	5.f. 3.e.	19. 0. 24. 0.	W. 1. 1.	Klart.
21.	6.f.	20. 0.		Klart.
22.			SW. 1.	Klart; ganska [illegible].
23.	5.f. 3.e.	17. 0. 33. 5.	SW. 1. 1.	Klart.
24.	12.f.	32. 0.	SW 1.	Klart.
25.	8.f. 2.e.	23. 0. 28. 0.	SW. 1.	Klart och mycket warmt.
26.	8.f. 3.e.	21. 0. 25. 0.	WNW. 2.	Strömoln; om afton ei [illegible] med storm och rägn.
27.	7.f. 2.e.	17. 0. 25. 0.	W. 2.	Tjocka strömoln; nog swalt.
28.	7.f. 2.e.	15. 0. 25. 0.	W. 1.	Strömoln.
29.	7.f. 2.e.	16. 0. 25. 0.	W. 2.	Strömoln.
30.	5.f. e.m.	13. 0. 25. 0.	WNW. 1. W. 1.	Klart. Mulit.
31.	5.f. 1.e.	13. 0. 27. 0.	SW. 1. 1.	Halfmulit. Klart.

Dag.	Kl.	Therm.	Vind.	Väderlek.
1.	5.f.	23. 0.	SW. 1.	Rägn natten förut; morgon mulit; kl. 10. klart.
2.			SO. 1.	Strömoln.
3.	7.f.	24.0.	SW. 1.	Strömoln; e. m. åskemoln m. rägn kommande från NW.
4.	3.e.	26.0.	NW. 1.	Strömoln.
5.	5½.f. 3. e.	15.5. 22. 0.	S. 1. 1.	Klart.
6.	5. f. 3. e.	18. 5. 23. 0.	SW. 1. 1.	Mulit och klart skiftewis.
7.	h.d.	20.0.		Mulit och rägn.
8.	6.f. 3. e.	15. 5. 23. 0.	NW. 0. 1.	Mulit. Strömoln.
9.	5.f.	13.0.		Klart.
10.	5. f. 3. e.	11. 0. 22. 5.	SW. 1. 1.	Klart.
11.	7.f. 2. e.	20.0. 33. 0.	N. 1. SW. 1.	Strömoln. Åskedunder med rägn.
12.	6.f. 3.e.	23.0. 32.0.	N. 0. S. 2.	Klart. Halfmulit.
13.	5 f. 3. e.	19.0. 27.0.	SO. 2. 2.	Mäst klart.
14.	6.f. 3. e.	26.0. 25.5.	S. 1. 1.	Klart. Åskedunder med rägn.
15.	6. f. 3. e.	18.0. 26.5.	N. 0. 0.	Klart.
16.	6. f. 2. e.	20. 0. 28. 0.	NNO. 1. 1.	Klart.
17.	5½ f. 3.e.	18.0. 27. 5.	N. 0. 0.	Klart.
18.	5.f. 3.e.	21. 0. 32. 0.	OSO. 1. NO. 1.	Klart. Åskedund. med starka rägnsk.

Dag	Kl.	Therm.	Vind.		Väderlek.
19.	6.f. 3.e.	20. 0. 27. 0.	NNW.	1. 1.	Klart.
20.	5.f. 3.e.	18. 0. 26. 0.	S.	1. 1.	Klart. Mulit.
21.	5.f.	23. 0.	SW.	0.	Mulit, ibland rågn.
22.	5.f.	9. 0.	W.	1.	Klart.
23.	6.f. e.m.	17. 0.	S. NW.	1 1.	Klart. Mulit.
24.	6.f. e.m.	20. 5.	S. SW	1. 1.	Mulit; sedan klart. åskedunder och rågn.
25.	5.f. 2.e.	23. 0. 32. 5.	S.	1. 1.	Klart.
26.	5.f.	14. 0.	N.	1.	Klart.
27.	6.f. 2.e.	15. 0. 33. 0.			Klart.
28.	5.f. 1.e.	18. 0. 35. 0.	S.	1. 1.	Klart.
29.	7.f.	26. 0.			Klart.
30.	5.f. 3.e.	11. 0. 31. 0.	S. W.	1. 1.	Klart.

1749 Julius.

Dag.	Kl.	Therm.	Vind.		Väderlek.
1			N.	3.	Strömoln.
2.	5.f.	7. 5.	N.	2.	Klart.
3.	8.f. 2.e.	26.0. 28. 0.	N.	1. 1.	Klart. om afton åskedunder med rågn
4.	6.f. e. m.	20.0	S. N.	1. 2	Mulit; rågn ibland e. m.

Dag.	Kl.	Therm.	Vind.		Väderlek.
5.	4.e.	26.0.	W.	1. 1.	Klart. Mulit; om afton rägn.
6.	5½.f.	18.0.	SW.	1.	Rägnade h. n.f. om dag. klart.
7.	4½.f.	17.0.	NW.	0.	Klart.
8.	6.f.	16.0.	N.	0.	Klart och mulit skiftewis. f.m. en stor ring kring Solen.
9.	7.f. 3.e.	21.0. 22.0.	SW.	0. 0.	Natten förut rägn; om dagen mulit, ibland rägn.
10.	4¾.f. 3.e.	18.0. 24.5.	SW.	1. 1.	Klart; ibland moln-il med rägn.
11.	5.f. 2.e.	17.0. 26.0.	SSO.	1. 1.	Klart.
12.	5.f.	22.0.	W.	1.	Klart.
13.	6.f. 3.e.	20.0. 33.0.	SSW.	1. 1.	Klart.
14.	5.f. 2.e.	21.0. 28.0.	WSW.	1. 1.	Klart.
15.	5.f. 3.e.	16.0. 28.0.	NNO.	1. 1.	Klart.
16.	5.f. 10.f.	14.0.	S. SSO.	0. 1.	Klart; ibland litet mulit.
17.	5.f. 3.e.	19.0. 24.0.	S.	1. 1.	Klart. Mulit.
18.	5.f. 2.e.	15.0. 25.0.	NNO.	0. 0.	Klart.
19.	5.f. e.m.	19.0.	SSW.	1.	Mulit, rägn. Halfklart.
20.	5.f. 3.e.	19.0. 24.0.	S.	1. 1.	Klart. Mulit, litet rägn.

Dag.	*Kl.*	*Therm.*	*Vind.*	*Våderlek.*
21.	 3: e.	 27.0	S. 0. 0.	Klart. Strömoln.
22.	5.f. 3.e.	16.0. 27.0.	SW. 2. 2.	Klart.
23.	6.f. 3.e.	19.0 28.5	SSW. 1. 1.	Klart och mulit skiftewis.
24.	6.f. 3.f.	20.0. 29.0.	SW. 1. 1,	Klart.
25.	5.f. 3.e.	20.0 29.5.	WSW. 0. 0.	Klart.
26.	5.f. 3.e.	21.0. 30.0.	S. 0. 1.	Klart.
27.	5.f. 3.e.	22.0. 21.5	W. 1. 1.	Mulit; rägn ibland.
28.	6.f. 3.e	17.0 27.0.	W. 1. 1	Klart.
29.	6.f. 2.e.	16.0 24.0.	NW. 2. 1.	Klart; om afton moln-it med rägn.
30.	6.f. 2.e.	14.0. 26.0.	WNW. 1. 1.	Klart.
31.	6.f. 3.e.	16.0. 22.0.	O. 1. 1.	Mulit med rägn måst h. d.

1749. *Augustus.*

Dag.	*Kl.*	*Therm.*	*Vind.*	*Våderlek.*
1.	6.f. 3.e.	22.0. 28.0.	NO. 1. 1.	Mulit; ibland rägn.
2.	4½. f. e.m.	16.0.	NO. 1. SO. 1.	Klart. Mulit; mot afton åter klart
3.	5.f.	13.0.	SW. 2.	Klart.
4.	 2.e.	 21.0.	NO. 2. 2.	Mulit; ibland rägn.

Dag.	Kl.	Therm.	Vind.		Väderlek.
5.	f. m.		NO.	1.	Klart.
	e. m.		SW.	1.	
6.	5. f.	16. 0.	NO.	3.	Starkt rägnande h.o. ibland åskedunder.
	3. e.	16. 0.		3.	
7.	6. f.	13. 0.	OSO.	1.	Mulit, ofta rägn.
	3. e.	16. 0.		1.	
8.	6. f.	16. 0.	SW.	1.	Mulit; rägn ibland.
	3. e.	27. 0.		1.	
9.	6. f.	14. 0.	SW.	1.	Strömoln; om afton rägn.
	1. e.	20. 0.		1.	
10.	6 f.	14. 0.	SW.	1.	Strömoln.
	3. e.	24. 0.		1.	
11.	6. f.	13. 5.	W.	1.	Mulit.
12.	6. f.	14. 0.	W.	1.	Strömoln.
	2. e.	25. 0.		1.	
13.	7. f.	15. 5.	NW.	1.	Klart.
	2. e.	30. 0.		1.	
14.	6. f.	16. 0.	NO.	2.	Klart.
	2. e.	26. 0.		2.	
15.	6. f.	14. 0.	NO.	1.	Klart.
	2. e.	28. 0.		1.	
16.	5. f.	14. 0.	SO.	1.	Klart. om afton åskedunder och rägn.
	3. e.	28. 0.		1.	
17.	5. f.	14. 5.	S.	0.	Strömoln.
	3. e.	27. 0.		0.	
18.	5. f.	16. 0.	W.	1.	Om morgon åskedunder och rägn; kl. 10. f. m. strömoln.
	3. e.	29. 0.		1.	
19.	6. f.	17. 0.	W.	1.	Klart.
	3. e.	30. 0.		1.	
20.	5. f.	16. 5.	SW.	0.	Klart.
	3. e.	28. 0.		0.	
21.	5. f.	17. 0.	SW.	1.	Klart.
	2. e.	29. 0.		1.	
	5. e.	27. 0.			

Dag.	Kl.	Therm.	Vind.	Väderlek.
22.	5. f. 3. e.	19.0. 17.5.	NO. 2. 2.	Rägn h. d.
23.	5. f. 2. e.	16.5. 22.5.	SW. 3. 3.	Om morgon rägn; kl. 10. f. m. Strömoln.
24.	6. f. 2. e.	13.5. 22.0.	SW. 2. 2.	Strömoln.
25.	5. f. 4. e.	7.0. 20.5.	SW. 2. 2.	Klart.
26.	5. f. 3. e.	13.0. 18.0.	NO. 1. 1.	Klart och mulit skiftewis; e. m. ofta rägn.
27.	5. f. 2. e.	10.5. 23.0.	SW. 1. 1.	Strömoln.
28.	5. f. 2. e.	10.0. 20.0.	SW. 1. 1.	Klart.
29.	5. f.	13.0.	N.O. 2.	Klart.
30.	5½. f.	11.0.	NO. 2.	Klart.
31.	6. f. 3. e.	13.0. 28.5.	S. 1. 1.	Klart och mulit skiftewis; rägn ibland.

September.

Dag.	Kl.	Therm.	Vind.	Väderlek.
1.	5½. f. 3. e.	14.5 20.0.	NNW. 1. 1.	Klart.
2.	5½. f. 2. e.	9.0. 18.0.	N. 1. SSW 1.	Klart.
3.	5½. f. 2. e.	7.5. 20. 0.	S. 1. 1.	Halfmulit; ibland klart.
4.	6. f. 2. e.	14.0. 17.5.	S. 1. 1.	Ibland rägn, ibland klart.
5.	6. f.	14. 0.	NO. 2.	Tökn. rägn h. d. ibl. äsked.
6.	10½. f. h. e. m.	15. 0. 15. 0.	NO. 2 2.	Töknigt och duggregn h. d.
7.	7. f. 3. e.	17.0. 22.0.	SW. 1. 1.	Töknigt och rägn. Klart.

Dag.	Kl.	Therm.	Vind.		Wäderlek.
8.	5½.f. 4.e.	15.0. 28.0.	SSW.	1. 1.	Klart.
9.	5.f. 3.e.	17.5. 25.0.	ONO.	2. 2.	Klart.
10.	5½.f. 3.e.	16.0. 26.0.	NO.	2. 2.	Klart.
11.	5½.f. 3.e.	15.0. 25.0.	ONO.	0. 0.	Klart.
12.	7.f. e.m.	14.5.	NNO. SW.	1. 1.	Klart.
13.	5½.f. 1½.e.	14.0. 24.5.	NO.	1. 1.	Klart.
14.	5.f. 1.e.	15.0. 22.5.	NO.	2. 2.	Klart.
15.	5½.f. 2.e.	16.0. 19.0.	NNO.	3. 3.	Klart; ring kring Solen f.m.
16.	5½.f. 3.e.	8.5. 20.5.	NNO.	1. 1.	Klart.
17.	5.f.	12.0.	SW.	0.	Klart.
18.	6.f. 3.e.	17.0. 27.0.	SW.	1. 1.	Klart.
19.	6 f. 3.e	14.0. 26.0.	SW.	1. 1.	Klart.
20.	6.f. 3.e.	19.0. 26.0.	SW.	1. 1.	Klart. Mulit; mot afton rägn.
21.	6.f. 3.e.	15.0. 19.5.			Klart.
22.	6.f. 3.e.	13.0. 22.0.	O.	0. 0.	Halfmulit.
23.	6.f.	14.0.	SW.	0.	Klart.
24.	6.f. 2.e.	18.0. 26.0.	SW.	2. 2.	Klart; middagstid rägn; e. m. strömoln.
25	7 f. 2.e.	16.0. 17.0.	W.	1. 1.	Klart och mulit skiftewis.

Dag.	Kl.	Therm.	Vind.		Wäderlek.
26.	8 f. 3. e.	12.0. 11. 5.	NO.	1 1.	Klart. Mulit med rågn.
27.	6.f. 3.e.	9. 5. 14. 0.	N.	1. 1.	Rågn h. d.
28.	6.f. 3.e.	8. 0. 14. 0.	SW.	1. 1.	Rågnade starkt h. d.
29.	6.f. 1.e.	8. 0. 13. 0.	S.	1. 1.	Töknigt. Strömoln.
30.	8.f. 2.e.	14. 0. 18. 0.	SW.	2. 2.	Duggrågn. Halfklart.

October.

1.	7½.f. e. m.	9. 0.	NW.	1. 1.	Rågn. Halfklart.
2.	7.f.	2. 0.	W.	1.	Om morgonen rimfrost, Klart h. d.
3.	6.f. 1.e.	3. 5. 12. 0.	SW.	1. 1.	Klart.
4.	6.f.	11. 0.	S.	1.	Rågn.
5.	6. f. 3. e.	10. 5. 11. 0.	NO.	1. 1.	Mulit.
6.	6½.f. 3.e.	10.0. 12.0.	ONO.	1. 1.	Rågn h. d.
7.	6½.f. 2. e.	10.0. 14. 0.	ONO.	1.	Strömoln.
8.	6½.f. 3. e.	7.0. 10.0.	S.	1. 1.	Klart.

Meteorologiska observationer hållna wid Philadelphia under min frånwaro om Sommaren 1749, af Herr *Joh. Bartram.*

Junius.

D.	*Th.* f. m.	*Th.* e. m.	*Vind.*	*Våderlek.*
1.	22.	25.	W.	Mulit.
2.	20.	27	W.	Mulit.
3.	23.	28.	W.	Rågnskurar.
4.	22.	28.	W.	Klart.
5.	18.	25.	W.	Klart.
6.	18.	25.	W.	Mulit.
7.	22.	22.	NO.	Mulit.
8.		21.	NO.	Mulit.
9.		21.	N.	Mulit.
10.	14.	22.	O.	Mulit.
11.	22.	23.	O.	Mulit.
12.	25.	25.	O.	Mulit.
13.	23.	25.	O.	Mulit.
14.	25.	27.	O. 3.	Mulit.
15.	24.	28.	O.	Klart.
16.	22.	26.	O.	Klart.
17.	23.	27.	O.	Klart.
18.	25.	27.	O. 2.	Klart.
19.	23.	24.	NW.	Klart.
20.	17.	26.	W.	Klart.
21.	24.	26.	W.	Klart.
22.	18.	27.	W.	Klart.
23.	15.	29.	W.	Klart.
24.	22.	32.	W.	Klart.
25.	22.	31.	W.	Klart.
26.	23.	30.	N.	Klart.
27.	19.	32.	W.	Klart.
28.	24.	36.	W.	Klart.
29.	25.	37.	W.	
30.	25.	36.	N.	

Julius.

1.	21.	30.	W.	
2.	18.	27.	NW.	
3.	26.	28.	SW.	Rågnskur.
4.	24.	36.	NW.	
5.	22.	32.	W.	
6.	22.	34.	NW.	Rågn.
7.	20.	35.	W.	Rågnskurar.
8.	20.	35.	NO.	Rågn.
9.	20.	29.	N.	Klart.
10.	16.	29.	N.	Klart.

D.	Th. e. m.	Th. e. m.	Vind.	Våderlek.
11.	17.	33.	NW.	Klart.
12.	20.	35.	W.	Klart; aft. rågn.
13.	22.	33.	W.	Klart.
14.	26.	30.	W.	Rågnskurar.
15.	20.	29.	N.	Klart.
16.	21.	30.	O.	Rågn.
17.	19.	29.	NO.	Mulit.
18.	18.	19.	NO.	Rågn.
19.	18.	33.	W.	Klart.
20.	19.	33.	W.	Klart.
21.	22.	31.	W.	Klart.
22.	23.	23.	W.	Rågnskurar.
23.	23.	25.	W.	Rågnskurar.
24.	20.	36.	W.	Klart.
25.	27.	36.	W.	
26.	28.	32.	W.	
27.	24.	30.	W.	Klart.
28.	19.	27.	W.	Klart.
29.	23.	36.	W.	Rågn.
30.	30.	34.		
31.	21.	34.		

Augustus.

D.	Th. e. m.	Th. e. m.	Vind.	Våderlek.
1.				
2.	18.	32.		
3.	17.	30.		
4.	18.	33.		
5.	22.	39.	W.	
6.	18.	37.	N.2.	
7.	17.	27.	W.	
8.	14.	25.	NW.	
9.	12.	24.	NW.	
10.	13.	24.	NW.	
11.	11½.	25.	NW.	
12.	14.	30.	NW.	
13.	18.	31.	NW.	
14.	18.	30.	W.	
15.	15.	30.	W.	Rågn.
17.	23.	33.	N.	
17.	14.	34.	NW.	
18.	18.	37.	W.	
19.	18.	25.	WS.	
20.	20.	26.	NO.	Rågn.
21.	10.	25.	NW.	
22.	23.	34.	NW.	

23.	17.	34.	W.	
24.	18.	30.	W.	
25.	20.	32.	NW.W.	
26.	10.	24.	NW.	Klart.
27.	12.	20.	NW.	Klart.
28.	13.	23.	W.	Klart.
29.	12.	24.	W.	Klart.
30.	17.	25.	O.	
31.	20.	29.	O.	

September.

1.	19.	30.	O.	Rägnskurar.
2.	18.	20.	O.	Rägn.
3.	19.	25.	O.	Rägnt.
4.	22.	25.	O.	Töknigt.
5.	23.	31.	NO.	Mulit.
6.	23.	37.	NO.	Mulit.
7.	24.	34.	NO.	Mulit.
8.	24.	32.	NO.	Mulit.
9.	23.	33.	NO.	Rägn.
10.	23.	32.	W.	Rägn.
11.	19.	25.	NO.	
12.	13.	23.	NO.	
13.	12.	25.	NO.	
14.	12.	30.	NO.	
15.	13.	27.	NO.	
16.	20.	26.	NO.	
17.	17.	27.	O.	
18.	16.	34.	SO.	
19.	18.	30.	SW.	
20.	17.	26.		
21.	17.	25.	W.	
22.	15.	30.	O.	
23.	20.	29.	O.	
24.	21.	29.	W.	
25.	23.	28.	W 3.	
26.	20.	15.	O.N.	Åskedunder.
27.	15.	19.	NW.	
28.	10.	20.	NW.	
29.				
30.	6.	26.	W.	

October.

1.	13.	25.	W.	
2.	14.	29.	NW.	
3.	8.	15.	N.	
4.	13.	29.	W.	
5.	17.	30.	O.	
6.	18.	30.	O.	
7.	16.	21.	NW.	
8.	11.	22.	NW.	

Register.

Brän-

En-

Plåg-

Sill-

Ål-

Register

På de Wäxter, som antingen för deras nytta, eller annan egenskap äro nämde i detta Werk.

Följande Errata, som, medelst Auctorens frånwaro, sig insmygt, råttas således:

Pag. 4 l. 7. af et, lås eller af et. l. 17. haspounier lås harpounier. p. 22. l. 26 kallad, lås kallades. p. 31 l. 16 Cocrothraustes, lås Coccothraustes p. 36 l. 11 Ruffa, lås glabra. l. 18 har åfwen, lås har iswern åfwen. p. 42 l. 23 principulis, lås principalis. p. 46 l. 19 fusta lås fusca. l. 21 Tardus lås Turdus. p. 50 l. 18 Kryddgårdsfrukter. De betjente sig i de gamla länder af Mays. Några arter, lås Kryddgårdsfrukter de betjente sig af i de gamla länder. Mays, några arter. p. 62 l. 30 Hwad, lås hwadan. p. 72 l. 21 Liquidambos, lås Liquidambar. p. 74 l. 17. meliloris, lås melilotus. p. 79 l. 30 näppeligen ej kunde, lås näppeligen kunde. p. 81 l. 11 de huggne ut, lås de blifwa bårthuggne p. 88 l. 30 Mosewood, lås Moussewood. l. 31 Reatherwood, lås Leatherwood. p. 91 l. 27 och 32. mindre, lås än mindre. p. 98 l. 25 Melve, lås Melöe. p. 146 l. 2 då de, lås de då. p. 149 l. 8 trodde helt lås trodde sig helt p. 153. l. 28. Viscario, lås Viscaria. l. 30 Flox; lås Phlox. p. 154 l. 21 seglade, lås och seglade. p. 153 l. 21 Albano, lås Albany. p. 169 l. 9 Highands, lås Highlands. p. 176. l. ult. ordet alla utstrykes. p. 184 l. 28 på Wästra sidan om Staden, högt, lås på den på Wästra sidan om Staden höga. l. 29 ordet på utstrykes. p. 209 l. 7 Tuppspår, Hagtorn lås Tuppspår-Hagtorn. p. 211 l. 4 Åfwen Bok lås Åfwen-bok. p. 216 l. 13 Woodereek, lås Woodcreek, samma p. 218 l. 11 p. 223 l. ult. p. 225 l. 2 och 29 p. 227 l. 3 p. 232 l. 29. p. 217 l. 14 pilicaris lås pulicaris. p. 225 l. 29 backarna, lås båtarna. p. 228 l. 3 Myror, lås Myggor. p. 241 l. 1 hafwa. Då lås hafwa, då. p. 249 l. 8 sedan, lås seden. p. 251 l. 16 som Fransoserna, lås som Ståndspersoner af Fransonerna. p. 252 l. 24 trå-linier, lås twär-linier. p. 262 l. 9 tråna perpendiculairt med berget, lås twära perpendiculaira hellebergen. p. 265 l 11 Woodereck, lås Woodcreek. l. 12 efter ordet öfwer lägges til: af Ängelsmän kallas den *Crownpoint*. p. 276 lin. 30 därstädes, lås härstädes.

p.280

p. 280 l. 25 sås, läs sägs. p. 283 l. 24 dels, läs det. p. 290 l. ult. Colenier, läs Cottonier. p. 307 l. 11 Coup, läs Loup. p. 315 l. ult. maturina, läs matucina. p. 327 l. 28 baise, läs basse. p. 318 l. 15 just en, läs just wara en. p. 332 l. 14 efter ordet dit, läs: men i detta kriget gjorde dock Ängelsmännerna sig år 1759. måstare både af Quebec och en del af Canada. p. 338 l. 18 blomma, läs blad. p. 339 l. 14 Poteter woro icke wanliga (Solanum tuberosum) läs Poteter (Solanum tuberosum) planterades icke. På p. 340, 341, 342, 343 stå upp i hörnen 400, 401, 402, 403, som bör rättas. p. 349 l. 24 swagt, läs sagt. p. 353 l. 15 Renar, dem, läs Renar finnas, dem. p. 355 l. 29 efter ordet förnämsta lägg til: man säger ock här gemenligen som i et ordspråk: p. 364 l. 27 Regni, läs Regius. p. 401 l. 25 derför, läs derefter. p. 405 l. 12 Equimaux, läs Esquimaux. p. 409 l. 12 hällor en, läs hällor af en. p. 413 l. 24 sit, läs des. p. 428 l. 9 rännor, läs rämnor eller sprickor. p. 436 l. 25 de här, läs de, som härd. p. 437 l. 27 ordet wid utstrykes. p. 439 l. 8 fåren, läs såden. p. 445 l. 6 Dedroit, läs Detroit. p. 446 l. 18 Européе med, läs Européе, med. p. 455 l. 33 eller någon, läs eller kan någon. p. 461 l. 5 lös, läs lös. l. 7 lös ända, läs lös. Ända. p. 471 l. 28 deri hwilka, läs hwaruti. p. 480 l. 27 det händer, at Willen gemænligen förer, läs Willen förer gemenligen. p. 482 l. 11 Servier, läs Cervier. l. 22 Carlevoix, läs Charlevoix. p. 484 l. 11 Tapousac, läs Tadoulac. p. 485 l. 16 orden somliga tärningar utstrykes. p. 497 l. 15 bebodt, läs obebodt. p. 498 l. 27 minut, läs minot. p. 490 l. 30 Gentia, läs Gentiana. p. 500 l. 16 Squastes, läs Squashes. p. 505 l. 21 Ägg, läs Ägg. p. 508 l. 21 gräs, läs ogräs. p. 513 l. 13 Grans, läs Grace. p. 515 l. 22 Af, läs åfwen.

Exemplaret kostar på Tryckpap. 8 Dal. Kop:mt.

s det. p. 290
o, läs Loup,
28 baise, läs
., 332 l. 14
Ängelsmän-
el af Cana-
Poterer wo-
Solanum tu-
343 stå upp
. 349 l. 24
enar finnas,
man säger
Regni, läs
l. 12 Equi-
bållor af en-
ämnor eller
p. 437 l. 27
p. 445 l.
, läs Euro-
gon. p. 461
p. 471 l. 28
r, at Wil-
. p. 482 l.
rlevoix. p.
pen somliga
odt. p. 498
8 Gentiana,
a Ägg, läs
Grans, läs

Kop:mt.